Verba volant scripta manent

Falles de Sagunt, Festa d'Interés Turístic Autonòmic

Tots a Sant Josep cantem

Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
en l'aurora de Betlem.
Puix l'amor vos desposava
amb la llum més clara i bella,
que la lluna i que l'estrella
que la nit foscant mostrava,
i a ella un àngel parlava
entre flors de crisantem:

Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
en l'aurora de Betlem.

I dormint quan somnieu
la veu de l'àngel sentiu
i en despertar acolliu
la dolça Mare de Déu,
i als camins que xafareu
florirà allò que està sem:
Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
en l'aurora de Betlem.

Oh Betlem, ciutat gojosa,
si no hi ha lloc a l'hostal
als afores un portal
farà la nit lluminosa,
i un pesebre generosa
li dones al Rei suprem:
Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
en l'aurora de Betlem.

Portal de goig i fulgors,
deu dels amors divins,
ja floreixen els camins
per on venen els pastors,
Sant Josep i els resplandors,
a Jesús tots adorem:
Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
en l'aurora de Betlem.

Dormiu, Sant Josep, despert,
preneu la Mare, i al Fill
per salvar-lo del perill
fugiu tots tres al desert,
I un tàlem de blau cobert
els àngels li portarem:
Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
en l'aurora de Betlem.

D'Egipte rius i riberes,
i a ombra de les alzines
canten joioses cardines
anunciant primaveres.
Remoregen les palmeres
i puix a Egipte ens trobem:
Tots a Sant Josep cantem,
que Jesús dorm al seu pit
i d'amor té el cor ferit
quan l'aurora de Betlem.

Josep Martínez Rondan

Enric Valor, el valor de les paraules

Enguany l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha triat Enric Valor com a Escriptor de l'Any, coincidint amb el desé aniversari del seu traspàs i a pocs mesos de complir-se el centenari del naixement. És, per tant, una doble fita que bé mereix el reconeixement i l'homenatge institucional, social i cultural a una de les figures més rellevants de les lletres valencianes de l'últim segle.

Enric Valor va demostrar tant al llarg de la seua intensa vida com de l'extensa obra literària l'estima per la terra i per la cultura del nostre poble i la fidelitat a la llengua dels valencians. Una labor admirable que no podem oblidar, i que ara l'Acadèmia Valenciana de la Llengua vol projectar i difondre per tots els indrets de la geografia valenciana.

Conéixer Enric Valor és acostar-nos a l'essència del nostre passat, ja que tot el treball que va dur a terme —els cursos de llengua, la narrativa, el gènere rondallístic— té un significat plenament valencià. Ell és el guardià de les paraules, el mestre de mestres. Qui no ha llegit una de les seues rondalles populars o qui no ha aprés els verbs valencians de la mà de l'escriptor de Castalla?

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha organitzat una sèrie d'actes, celebracions i publicacions al voltant de la figura d'Enric Valor i de la seua obra per a acostar-la a tots els valencians.

Vull aprofitar esta oportunitat que m'oferix la vostra falla per a animar-vos a llegir, o rellegir, l'obra de Valor i a visitar les exposicions basades en cinc aspectes fonamentals del nostre escriptor: el personal, el rondallístic, el novel·lístic, el lingüístic i el dels homenatges i distincions; uns homenatges que li feren justícia tant per la seua qualitat humana com per la seua vocació literària.

El compromís de Valor per la gent, la terra i la llengua va ser tot un exemple de fidelitat i de fermesa. Un compromís que hui es també el nostre reconeixement institucional, que el fem extensiu al conjunt del poble valencià amb el nomenament d'Enric Valor com a Escriptor de l'Any.

Ascensió Figueres Górriz
Presidenta de l'AVL

In memoriam: Andrés Narro Martínez

FINS SEMPRE, ANDRÉS

Andrés Narro Martínez, vicepresident de la AC Falla el Mocador, ens deixà el passat 17 de novembre als 79 anys. Una mort inesperada, una mort de sobte, ens va sorpendre els saguntins eixe matí plujós de novembre. El Mocador es sorprenia amb la notícia. El Mocador es quedava trist, plorava, mentre no assimilava el fet. Les campanes sonaven. Ningú ho podia creure. Ningú ho creia, perquè el dia d'abans havia estat al casal com cada vesprada. Al casal, a la seua casa.

Però no podem estar tristos. Hem tingut la sort de conéixer-te. De parlar-te. D'escoltar-te. De riure amb tu. De raonar, de menjar paella al raconet que t'agradava. Sempre somrient, sense dir una paraula més alta que altra. –Bon dia –ens deies a cada faller quan entràvem per la porta del casal. –Com estàs, bonica? –et preocupaves.

El Narro, com tots et coneixíem, home d'estatura baixa, bona persona, sempre estava quan el necessitaves. Faller, company, amic dels seus amics, valorava l'amistat i l'agermanament. La companyia. Saguntí. Estimava el seu poble. I el poble l'estimava. Tots l'estimàvem, tots l'estimem...

Allí on estigues, al costat dels altres, sereu el millor estímul per a continuar avant. La vostra presència estarà al raconet que vos agrada, el raconet que vos estima. Una estima i un afecte que perdura i perdurarà per sempre.

NARRO, EL MOCADOR T'ESTIMA. Sabem que ens estimes. Fins sempre, Andrés.

La realitat augmentada

Aquest any al llibre del Mocador us presentem com a innovació la realitat augmentada. Podeu trobar-la a la trasera d'aquest llibre.

La realitat augmentada (AR) és el terme per a definir una visió directa o indirecta d'un entorn físic en el món real, els elements del qual es combinen amb elements virtuals per a la creació d'una realitat mixta a temps real. Consisteix en un conjunt de dispositius que afegixen informació virtual a la informació física ja existent. Amb l'ajuda de la tecnologia (per exemple, afegint la visió per computador i reconeixement d'objectes) la informació sobre el món real al voltant de l'usuari es converteix en interactiva i digital. La informació artificial sobre el medi ambient i els objectes poden ser emmagatzemada i recuperada com una capa d'informació en la part superior de la visió del món real. La realitat augmentada d'investigació explora l'aplicació d'imatges generades per ordinador en temps real a seqüències de vídeo com una forma d'ampliar el món real.

Instruccions

Volem compartir amb vosaltres la nostra visió de les falles 2011, *escolta, respira i sent.*

Les instruccions per poder veure la realitat augmentada són:

1.- Entra en http://elmocador.es/2011 i segueix les instruccions que apareixen a la pantalla.

2.- ¿No tens el llibret a mà? Pots imprimir-la ací.
Col·loca-la enfront de la teua càmera web i mira pels nostres ulls.

Ups! Si no tens webcam... no et prrocupes! Nosaltres ho fem per tu!!
http://elmocadro.es/2011/prova

Equip de redacció

Edita
AC Falla el Mocador

Coordinació
Hugo Morte Lorente, Rosa Benet Carot, Reme Hervás Torres, Albert Llueca Juesas

Col·laboradors
Eugeni Alberola
Ferran Archilés
Rosa Benet Carot
Verònica Cantó Doménech
Josep Daniel Climent
Josep Lluís Doménech Zornoza
Ascensió Figueres
Josep Vicent Frechina
Francesca Gimeno Giner
Gil Manuel Hernández i Martí
Reme Hervás Torres
Joan Isach i Alegre
Albert Llueca Juesas
Josep Lluís Marín i Garcia
Vicente Martín Villalba
Josep Martínez Rondán
Francesc Martínez Sanchis
Lluís M. Mesa i Reig
Joan Antoni Millón
Vicent Santamaria Picó
Pere Palés
Honorat Ros i Pardo
Manel Rodríguez-Castelló
Abelard Saragossà
Maria Josep Soriano Escrig
Ferran Suay i Lerma
Rubén Tello

Amb la col·laboració especial d'Enric Valor i Hernàndez i Òscar Pérez Silvestre

Portada i maquetació
Miquel Platero Berjas - www.yogurdefresa.com

Publicitat
Taula 10 i Vicente Martín

Justificació de tirada: 400 exemplars
Depòsit Legal: 0000000000

El present llibret ha participat en la convocatòria dels premis de la Generalitat Valenciana per a la promoció de l'ús del valencià.
Aquest llibret ha estat revisat pel Gabinet de Promoció i Ús del Valencià de l'Ajuntament de Sagunt.
L'AC Falla el Mocador no es fa responsable, ni comparteix necessàriament, les opinions dels col·laboradors.

Índex

A - Fem falla, fem Mocador p. 13

un | riure p. 15
Fem falla, fem Mocador

dos p. 33
La xicalla

tres p. 55
Diari d'un any faller

quatre p. 85
X Setmana Cultural: 100 anys d'Enric Valor. Recull d'imatges.

cinc | assajar p. 97
Ésser humà d'avui, la història de demà: Omar Vilata Balaguer… o el valor de la música

sis | tocar p. 103
Els Germans Caballer, Premi a la Cultura 2010, Onda Cero Sagunt

set | coure p. 107
La musa punyetera. La literatura dels primers llibrets fallers de Sagunt
Joan Antoni Millón | *President del Centre d'Estudis Camp de Morvedre*

B - Enric Valor p. 117

vuit | parlar p. 119
Enric Valor: la passió per la paraula i l'estima per la terra
Verònica Cantó Doménech | *Secretària de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*
Comissària de l'Escriptor de l'Any 2010. Enric Valor

nou | imprimir p. 133
Els inicis d'Enric Valor en la premsa satírica dels anys 30: *El Tio Cuc* d'Alacant
Òscar Pérez Silvestre | *Investigador i Tècnic Lingüístic*

deu | escriure p. 143
Les notes lingüístiques d'Enric Valor en la premsa valenciana durant el franquisme
Josep Daniel Climent | *Catedràtic de secundària/UOC*

onze | crear p. 157
La rondalla «El patge Saguntí» d'Enric Valor: història i fonts
Òscar Pérez Silvestre | *Investigador i Tècnic Lingüístic*

dotze | ser p. 169
El patge Saguntí
Enric Valor

tretze | caminar p. 193
El camí de la Serp
Albert Llueca | *President del l'Arxiu Camp de Morvedre*

catorze | conéixer p. 203
Les novel·les d'Enric Valor
Vicent Santamaria Picó | *Tècnic lingüístic de l'Ajuntament de Cocentaina*

quinze | preguntar p. 211
Entrevista a Enric Lluís Valor Hernàndez

C - L'estat social de la llengua dels valencians p. 215

setze | pertànyer p. 217
El valencià en les Falles: la llengua com a ritual festiu
Gil Manuel Hernández i Martí | *Universitat de València - Associació d'Estudis Fallers*
Josep Lluís Marín i Garcia | *Associació d'Estudis Fallers*

p. 229 *dèsset | nàixer*
La *Renaixença* i la identitat dels valencians
Ferran Archilés | *Historiador (Universitat de València)*

p. 235 *divuit | cabre*
Què és per a mi ser valencià. Ser valencià deu comportar autoconeixement, satisfacció, solidaritat i reflexió
Abelard Saragossà | *Universitat de València*

p. 241 *dinou | ensenyar*
Aproximació a la història de l'ensenyament en valencià a la comarca del Camp de Morvedre
Francesca Gimeno Giner | *mestra del CEIP Cronista Chabret de Sagunt i presidenta de la Coordinadora d'Escoles en Valencià del Camp de Morvedre.*
Maria Josep Soriano Escrig | *mestra del CEIP Villar Palasí de Sagunt i secretària de la Coordinadora d'Escoles en Valencià del Camp de Morvedre.*

p. 255 *vint | jugar*
El valencià en la creació literària actual
Manel Rodríguez-Castelló | Escriptor i professor

p. 259 *vint-i-u | gaudir*
Anàlisi DAFO de la música en valencià: més creativitat que mai, tanta vulnerabilitat com sempre
Josep Vicent Frechina | *Crític musical*

p. 269 *vint-i-dos | cruixir, moldre, llançar*
El sistema informatiu en valencià
Francesc Martínez Sanchis | *Periodista i professor de Periodisme de la Universitat de València.*
Autor del llibre Periodisme contra les cordes. El valencià en els mitjans de comunicació. Denes Editorial, 2010.

p. 309 *vint-i-tres | consumir*
El valencià en el consum cultural dels valencians
Josep Lluís Doménech Zornoza | *Acadèmia Valenciana de la Llengua*

p. 315 *vint-i-quatre | somriure*
La transmissió del valencià de pares a fills: la (re)introducció en l'ús familiar
Eugeni Alberola | *Universitat Politècnica de València*

p. 325 *vint-i-cinc | usar*
Què fem amb la llengua?
Ferran Suay i Lerma | *Universitat de València*

p. 331 *vint-i-sis | manar*
El valencià a l'administració pública
Rubén Tello | *Associació d'Estudis Fallers*

p. 335 *vint-i-set | dur*
El repte de fer del valencià una eina útil
Pere Palés | *Director de terravalenciana.com*

p. 341 *vint-i-vuit | obrir*
Renovar el comprimís pel valencià
Honorat Ros i Pardo | *Acadèmic de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*

p. 355 *vint-i-nou | fondre*
Les preses de possessió senyorials de 1699 i 1705
Els darrers documents administratius en valencià de la població d'Estivella (I)
Lluís M. Mesa i Reig | *Associació d'Estudis Fallers*

p. 371 *trenta | resar*
De com aprenguí a escriure com pensava. El meu sentir i viure la llengua materna
Mossén Josep Martínez Rondan | *Poeta i escriptor*

p. 377 *Acròstic*
Joan Isach i Alegre | *Professor i escriptor*

p. 379 *D - Guia de comerç local*

p. 381 *trenta-u | concloure, col·laborar*
Guia de comerç local

A

Fem falla, fem Mocador

un | riure

Fem falla, fem Mocador

Salutació del president

Enguany per segona vegada tinc el plaer de dirigir-me a tots vostés des d'aquesta pàgina del llibret. Unes **línies que redacte amb il·lusió i emocionat.** Unes línies d'agraïment, i algunes de reconeixement, que escric amb ulls plorosos, però amb tota l'estima del món. Un món, un poble i una comissió que em recolza en cada moment de l'any.

El primer reconeixement, les primeres línies, són per al faller, per a l'amic, per al saguntí **Andrés Narro i Martínez.** Lamentablement ens va deixar el passat novembre sobtadament. Andrés: gràcies per deixar al Mocador tanta estima, tant de voler i tanta il·lusió. La comissió mai t'oblidarà.

Quan estic trist, per recuperar el somriure i la il·lusió, em repetisc aquestes paraules: **FEM FALLA, FEM MOCADOR.** Unes paraules que em recorden la meua comissió. I, com no, agrair a la comissió la il·lusió i les ganes de seguir avant. **Gràcies, Mocador, per tot el treball d'un any,** per la il·lusió posada en cada puntada del vestit de la cavalcada, per l'estima amb què es fa el llibret, per les paraules escrites, per la maquetació. Gràcies a qui fa fotografies, a qui fa publicitat. Gràcies a qui fa festa. Perquè qui fa falla, fa Mocador. Gràcies al departament de tresoreria, a cultura i esports. Gràcies a qui escura i agrana. Gràcies a tots per fer germanor, per crear harmonia. I, com no, gràcies a la xicalla per estar ací, ells són la motivació per a seguir avant. De tot cor: gràcies, MOCADOR.

Agrair a tots els qui han fet possible que aquest llibret siga una obra d'art dedicada al gramàtic, didàctic, escriptor i novel·lista **Enric Valor** en l'any del centenari del seu naixement. M'agradaria reconéixer el treball d'acadèmics, escriptors, filòlegs, professors. **Gràcies a professionals de la llengua de reconegut prestigi que han col·laborat.** Gràcies a l'equip del llibre.

I, com no, agrair l'ajuda desinteressada d'associacions, entitats, comerços locals, mercantils, col·laboradors, amistats…, tots pel proverbi llatí ***verba volant escipta manent.*** Sense la vostra ajuda i el vostre recolzament, aquest llibre no seria possible. Gràcies per tot.

Agrair la paciència i el treball desinteressat de Yogur de Fresa, que han volgut rebre el seu particular reconeixement a Enric Valor amb una flexió verbal característica. Els lectors i les lectores trobaran en cada full del llibre un verb conjugat aleatòriament. LA FLEXIÓ VERBAL, full a full, fa d'aquest llibre una obra de consulta a les biblioteques de valencià.

Una obra que es pot consultar arreu del món en la nostra pàgina web: **www.elmocador.com**. L'obra i tot el que ocorre a la nostra comissió i a les Falles de Sagunt. Una festa considerada Festa d'Interés Turístic Autonòmic que lluita amb totes les seues forces per ser considerada com a Festa d'Interés Turístic Nacional. Des del Mocador transmetem molt d'ànim i esperem que algun dia siga així.

I, com no, des d'aquestes línies m'agradaria animar a totes les comissions falleres que participen al **Premi Mocador.** Un premi creat amb l'objectiu de fer llibret de falla i promulgar arreu del món la nostra llengua.

Només em resta felicitar els **germans Caballer** per obtindre el premi Onda Cero a la Cultura 2010. Moltes felicitats. Paco, Eduard, Xema i David, sabeu que el Mocador és la vostra casa.

El Mocador, la casa de tots. Les últimes línies per convidar el veïnat a les Falles de Sagunt, a la Falla el Mocador. **El nostre casal està obert per a tots.** I desitjar-vos unes bones Falles 2011.

Francisco José Blasco i Palos Cardo

Comissió executiva

Presidència	Francisco José Blasco Palos-Cardo
Vicepresidència primera	Andrés Narro Martínez
Vicepresidència segona	Pere Morte Abellán
Vicepresidència tercera	Hugo Morte Lorente
Vicepresidència quarta	Francesc Villar Graullera
Secretaria	Rosa Carot Sanchis
Vicesecretaria primera	Maria Benet Carot
Vicesecretaria segona	Julia Vilar López
Tressoreria	Vicente Martín Villalba
Vicetresoreria primera	Maria Teresa Lorente Guillen
Vicetresoreria segona	Maria Gaspar Julià
Delegació d'esports	Maria Isabel Caballero Lebrón
Delegació de loteries	Carmen Cabello Marquez
Delegació de cavalcada	Antonia Sanchez Llorens
Delegació de disfressa	Eva Maria Esteban Sanz
Delegació de festejos	Jorge Morte Lorente
Delegació de festejos	David Gomez Silvestre
Delegació de llibret	Maria del Remei Hervàs Torres
Delegació de disseny gràfic	Miquel Platero Berjas
Delegació d'incidències	Estíbaliz Sáez Moreno
Delegació d'actes	Rubén Morte Lorente
Delegació d'activitats diverses	Ana Maria Lluesma Gordo
Delegació de transport	Jose Manuel Salas Anaya
Delegació de plantà	Carlos Gandia Lledó
Delegació de casal	Pedro Monzó Concepción
Delegació de comparsa	Elena Martin Sanchez
Delegació d'ornamentació	Francisca Peruga Escrig
Delegació de jocs	Tania Arjona Guillen
Delegació d'espectacles	Alazne Caballero Mena
Delegació de flors	Maria Teresa Marin Furió
Delegació de falla	Pedro Escrig Simonn
Delegació de jurats	Cristina Arjona Cabello
Delegació de play-back	Maria Victoria Molina Prats
Delegació de comparsa	Alba Pitarch San José
Delegació d'igualtat	Remei Monzó Hervàs
Delegació de cultura	Rosa Benet Carot

Condicional

riuria
riuries
riuria
riuríem
riuríeu
riurien

Eva Esteban i Sanz Fallera Major El Mocador 2011

Jo voldria ser gran poeta
per a dominar la llengua,
per a dominar les lletres,
per a fer-li la poesia més dolça
a una de les més dignes falleres.

Jo voldria poder cantar-te,
contar-li al món qui eres,
i que en el record sempre quedaren
les paraules més sinceres.

Voldria poder transmetre
com t'entregues dia a dia
treballant sense remat,
pensant sempre primer
en els que tens al teu voltant…

El teu esperit transmet força,
el teu somriure tranquil·litat,
i quan et poses nerviosa
ni parpelleges al mirar…

Mare: vull ser fallera,
sentir com meua l'albada,
deixar-me dur pel so
de la dolçaina i el tabal…

I als peus del castell un dia
aquell somni es va complir,
tres cors…, tres falleres…
començant un nou camí…

Flor matinera que un dia,
pel somni d'una mare,
digueres "sí" a aquesta tasca;
ser la major de la Falla
que sempre ha sigut ta casa.

Aquella Falla que fou principi
i que hui és també remat
on aconsegueixes la màxima glòria
que mai hi havies somiat.

Glòria ben merescuda
per a tu que sempre estàs darrere,
que com les formiguetes fas el camí
que ens condueix a bon terme.

Si haguera de buscar un nom
per a una paraula nova
que tinguera per significat
entrega…, passió…, trellat…,
treball…, humilitat…, planera…,
naturalitat…, sinceritat…, franquesa…,
estaria formada per tres lletres,
les que formen el teu nom: "Eva".

Com coneguda m'honra
com a fallera tot un honor,
proclamar a veu plena
Eva Esteban i Sanz
la nostra fallera major.

FALLA EL MOCADOR

2011

2011

FALLERA MAJOR: Eva Maria Esteban Sanz

Cort d'honor

Maria Teresa Lorente Guillen

Rosa Carot Sanchis

Maria Benet Carot

Carmen Cabello Marquez

Julia Vilar López

Maria Gaspar Julià

Maria Isabel Caballero Lebrón

Antonia Sanchez Llorens

Maria del Remei Hervàs Torres

Estíbaliz Sáez Moreno

Ana Maria Lluesma Gordo

Elena Martin Sanchez

Francisca Peruga Escrig

Tania Arjona Guillen

Alazne Caballero Mena

Maria Teresa Marin Furió

Cristina Arjona Cabello

Maria Victoria Molina Prats

Alba Pitarch San José

Remei Monzó Hervàs

Rosa Benet Carot

Passat simple

riguí
rigueres
rigué
riguérem
riguéreu
rigueren

Il·lustríssim Sr. President de la Diputació de València, Alfons Rus Terol

Margarita Pin Arboledas

Francesc Marco Tortajada

Vicent Vayà Pla

Miguel Ángel Esteban Fuentes

Estaban García Isaac

José Luis Sabater Castaño

Marcelino Martínez Picó

José Manuel Ros Manuel

Benjamín Torres Ferrer

Mª Luz Gallego González

Taiti i Xús

A.C. L'Arxiu Camp de Morvedre

Yogur de Fresa

Present

ric
rius
riu
riem
rieu
riuen

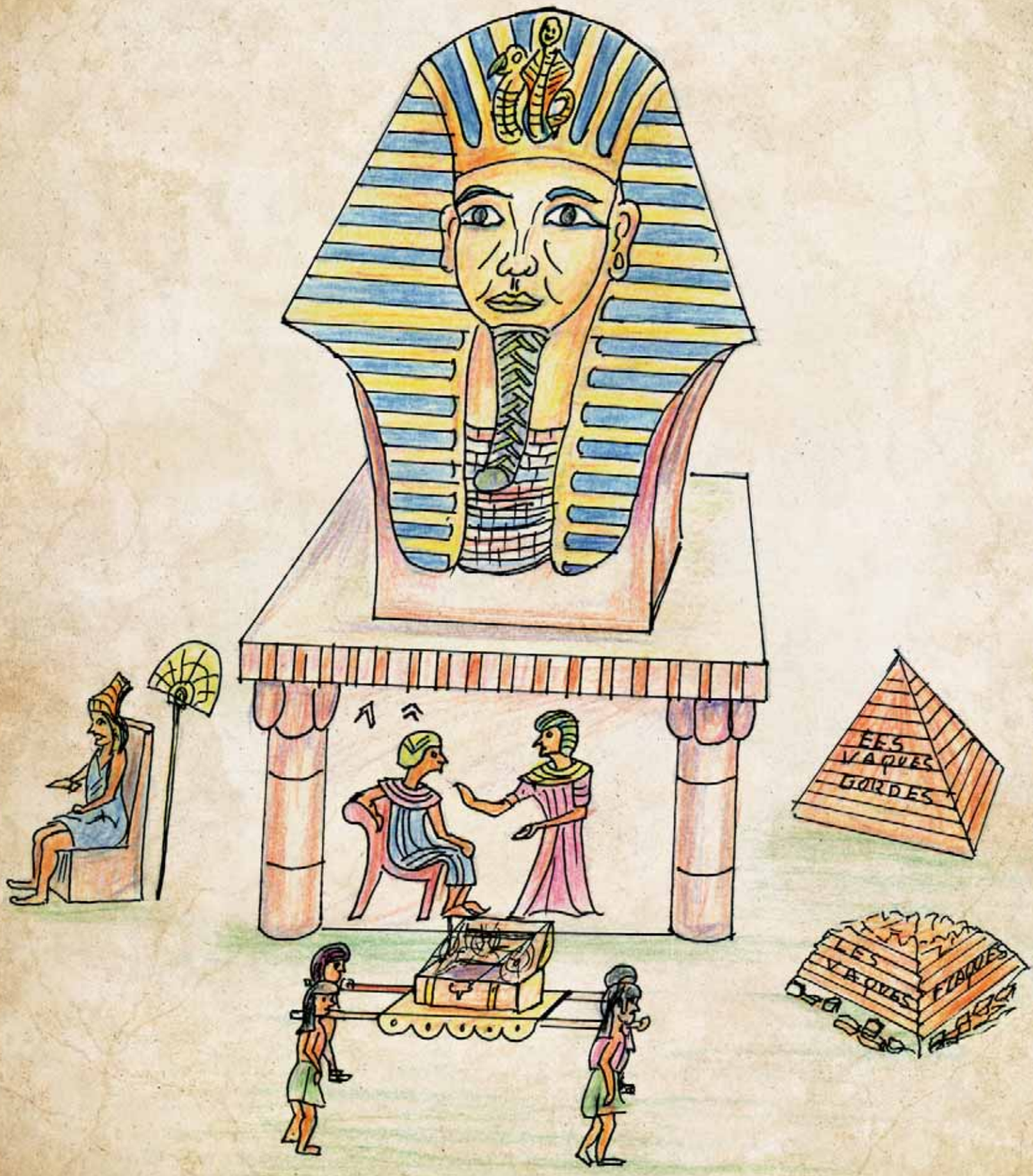
LES
VAQUES
GORDES
LES
VAQUES
GORDES

Explicació de la falla

Lema: "Faraons"
Artista: Francisco Marco Tortajada

Qui a veure aquesta falla vinga
l'esfinx egipcíaca veurà
i del monument se n'admirarà
quan veja el material de la potinga.
No sona la senyora la siringa,
ni la lira, ni el flabiol, bell instrument,
només deixa al de dins bo i content
i els de fora els crida i els recobra,
que les moltes tasses i tassons els cobra
el rossinyol cantor de l'Ajuntament.

Tots en filera,
firmes i quiets
amb els quinzets
dins la cartera;
ja l'atmosfera
hui es respira
la festa i fira
del cobrament
que tant espera
en primavera
l'Ajuntament.

"Vinguen pessetes"
—euros són ara—
i Paco i Sara
a la carrera
han de pagar,
i en la filera
si és primavera
la so Fineta
se'n va a cantar.

Paga el so Quico
amb la Francisca,
jugue la brisca
i juga i guanya
i dóna canya
molt diferent
amb euros pocs
als borinots
d'ajuntament.
Veniu, veniu, mireu, ai, quin primor,
veiem aquesta noble falla
que per la veritat treballa
l'aimada Falla del Mocador.
I d'aquesta efígie multicolor
i des d'aquest singular monument,
passem de llevant a ponent
i tornem a parlar dels polítics
irresponsables i acrítics
que formen l'Ajuntament.

Plusquamperfet
havia rist
havies rist
havia rist
havíem rist
havíeu rist
havien rist

Imperfet

reia
reies
reia
réiem (o rèiem)
réieu (o rèieu)
reien

ESCENA PRIMERA

Unes piràmides,
altes palmeres,
llum i oliveres
muscles i clàmides.
Bona butxaca
l'omplin les vaques
grosses i flaques
quan fa bon temps,
i a l'ensems
omplin barjoles
les mil rajoles
d'un camp immens.

Són empresaris,
bons tributaris,
beuen mistela
i canten bé,
puix negocien
i molt amplien
la clientela,
mira que bé.

Tant s'especula
que va a la dula
el llaurador,
i puja i canta
i no s'espanta
si crema llenya
quan fa calor.
Ai les vaquetes,
sendes estretes,
pistes amplotes
quan són grandotes,
i una butaca
en la barraca
per al qui pensa
fer-se molt ric,
i amb allioli
fet ja l'espoli
s'unten la cara,
mans i melic.
Una rajola,
moltes rajoles,
omplin barjoles
i fan carrers,
planten faroles
i amb caramboles
fan molts diners.

ESCENA SEGONA

Arca exhaurida
d'argent molt buida,
porten als muscles
estos ninots.
L'arca està plena
de tota mena
de teranyines,
cant de gallines
i cent canyots.

Ni or ni plata,
ni una sabata
poden comprar
a l'algutzir,
puix els qui manen
prompte els agranen
i els emboliquen
i tots se'ls fiquen
a produir.

Va la Parrala
i l'alcabala
ha de pagar
del seu argent,
i sempre buida
i consentida
deixa l'arqueta
sens cap pesseta
l'Ajuntament.

Egipte, sorra,
l'arca s'ensorra
plena d'oxigen
i un vell cruixir,
fiquen i trauen
i no mai cauen
diners ni bava
i mai s'acaba
no mai d'omplir.

ESCENA TERCERA

La so Quiqueta,
Fina i Neleta
conten i conten
uns pocs menuts,
els arrepleguen
i els descarreguen
a l'arca exhausta
trista i infausta
dels grans tributs.

Pobra Quiqueta,
Fina i Neleta,
Pere i Aureli,
Nofre i Climent...;
paguen devots
als borinots
nous faraònics
i hegemònics
d'ajuntament.

Ací la banca
que a tots desbanca
amb préstecs còmics
te'n van donant;
te'n deixen quatre
i fent teatre
tants te'n demanen
i tots s'encanen
multiplicant.

Sonen castanyoles,
lires i flabioles,
quan els vots comencen
tots a demanar;
tots fan grans promeses
que raïm i freses
bé que en tastarem
si els vots els donem
anant a votar...

Passat anterior

haguí rist
hagueres rist
hagué rist
haguérem rist
haguéreu rist
hagueren rist

Present sub.

riga
rigues
riga
riguem
rigueu
riguen

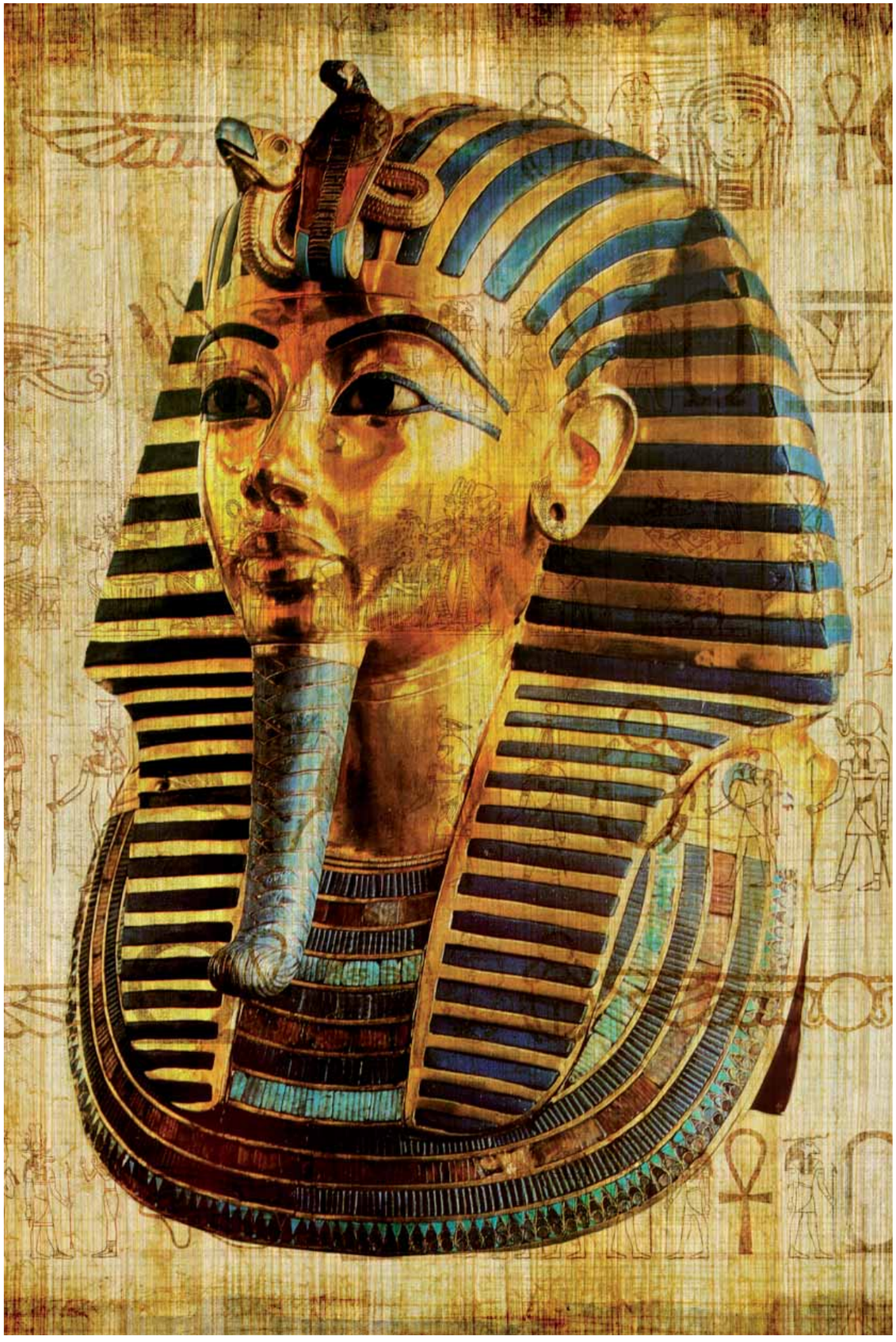

Futur
riuré
riuràs
riurà
riurem
riureu
riuran

ESCENA QUARTA

Esta escena afronta
i en ella se'ns conta
els milers de plànols
que els obrers han fet;
mira les siluetes,
no veuràs pessetes,
places i faroles,
plenes les barjoles,
l'arca i el basquet...

Abans eren vinyes,
ordi, blat i pinyes,
moltes oliveres,
flor de romaní;
vénen les taronges,
llimes, flors i esponges
a solars i cases,
a euros, clots i rases
han donat camí.

Busquen més espais,
plans i munts i *pais*,
on fer molt més gros
l'arbre de l'argent;
cases i piscines,
veuràs si camines
i partir eraris
tots els empresaris
amb l'Ajuntament.

Acabem l'escena
Rosa i Magdalena,
Hugo i Marieta,
Miquel i Raül;
que s'acosta el dia
que serà Maria,
dolça primavera,
quan serà fallera
vestida de tul.

Josep Martínez Rondan
17 desembre 2010. Faura, casa abadia.

dos
la xicalla

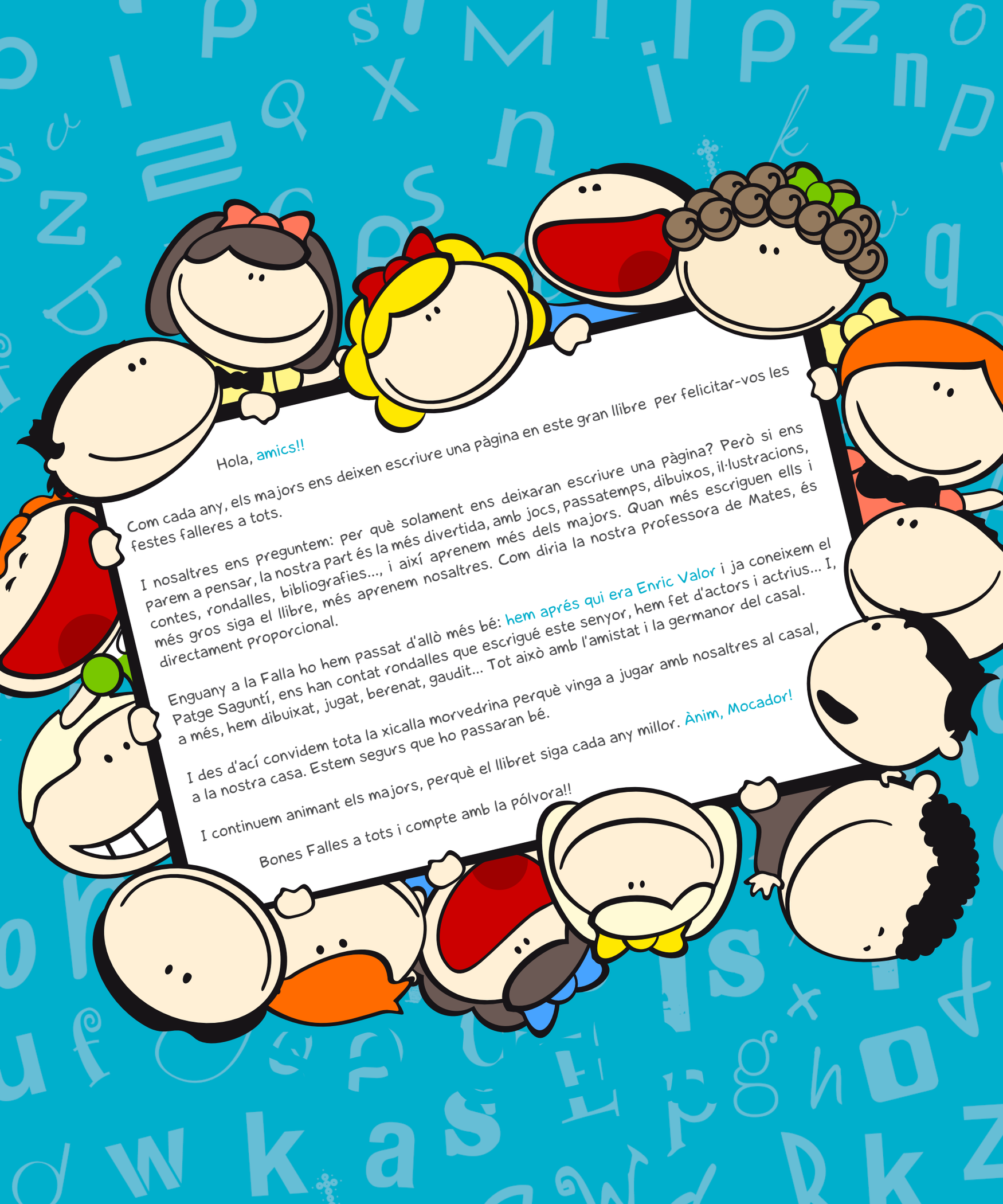

Hola, amics!!

Com cada any, els majors ens deixen escriure una pàgina en este gran llibre per felicitar-vos les festes falleres a tots.

I nosaltres ens preguntem: per què solament ens deixaran escriure una pàgina? Però si ens parem a pensar, la nostra part és la més divertida, amb jocs, passatemps, dibuixos, il·lustracions, contes, rondalles, bibliografies..., i així aprenem més dels majors. Quan més escriguen ells i més gros siga el llibre, més aprenem nosaltres. Com diria la nostra professora de Mates, és directament proporcional.

Enguany a la Falla ho hem passat d'allò més bé: hem aprés qui era Enric Valor i ja coneixem el Patge Saguntí, ens han contat rondalles que escrigué este senyor, hem fet d'actors i actrius... I, a més, hem dibuixat, jugat, berenat, gaudit... Tot això amb l'amistat i la germanor del casal.

I des d'ací convidem tota la xicalla morvedrina perquè vinga a jugar amb nosaltres al casal, a la nostra casa. Estem segurs que ho passaran bé.

I continuem animant els majors, perquè el llibret siga cada any millor. Ànim, Mocador!

Bones Falles a tots i compte amb la pólvora!!

FALLERA MAJOR INFANTIL
Maria Teresa Marín Furió

Pere Monzó Hervàs
Edgar Seijas Esteban
Nahia Morte Ortiz
Paola Pavia Perez
Sergi Garcia Queral
Gemma Molina Roman
Yolanda Caballero Mena
Oriol Garcia Queral
Ana Gomis Gaspar
Daniel Torres Rojas
Sergio Caballero Martin
Javier Pavia Perez
Ana Simeone Yanes
Izan Salas Arjona

Joan Hervàs Jimenez
Maria Teresa Marin Furió
Ismael Escrig Alepuz
Maria Rodriguez Gomez
Paula Cuevas Vela
Lluna Gonzalez Alacreu
Coral Gómez Hernàndez
Paz Gómez Hernàndez
Ismael Ibañez Torres
Inés Gonzalez Moya
Luz Morte Lluesma
Maria Morte Gaspar
Aitor Salas Arjona

Maria Teresa Marín i Furió
Fallera Major Infantil 2011 Falla El Mocador

Una estreleta del cel
mirava cap a la terra,
i en les nits de març somiava
arribar a ser fallera...

Si jo tinguera cos i poguera
posar-me al cap la pinta,
somiar no costa res...
També seria regina?

Hui ja porta la banda al pit;
l'estrela està en la terra,
i ha fet niu en el cor
d'una molt guapa fallera.

Hui l'estrela juga al futbol
i es torna boja amb el València
i es vist de llauradora
i és tota ella innocència.

Viu amb la seua família
en el poble d'ací al costat,
i deixa Petrés per uns dies
i ve a Sagunt a regnar.

Troba la seua llar a les Penyetes
sempre que té un momentet,
i les omplia amb el seu somriure
al voltant del nostre castell.

Cinc puntes té l'estrela
i totes tenen un nom,
Yolanda, que va sempre amb ella,
Iván, el més major.

Tres contes amb Francisco,
el més xicotet és Javier,
i Teresa que és la quarta
fa complet este quintet.

Té l'estrela els cabells
del color de l'oroneta
i els ulls plens de la llum
que llueix en nostra terra.

Té un somriure fetiller,
esta, la nostra estrela,
i un semblant que transmet pau
encara que és traca cridanera.

És la que marca el camí
dels exploradors..., dels mariners...,
és la que en la Trinitat
regna entre els infantils.

Jo ja no sé què més contar-los
d'aquest diví resplendor,
d'aquesta la nostra regina,
d'aquest el nostre timó...

Enguany ha complit el somni,
ja llueix en la nit marcera,
deixant de moment el cel
i quedant-se ací a la terra.

I El Mocador orgullós proclama
de l'estrela el seu nom,
María Teresa Marín i Furió
la fallera major infantil
de la nostra comissió.

2011

ENRIC VALOR
100 ANYS
DAVID

Lema: "100 anys d'Enric Valor"
Artista faller: David Marco

COS CENTRAL: QUI ERA ENRIC VALOR?

Enric Valor nasqué l'any 1911 (fa cent anys) al si d'una família acomodada rural de Castalla. Estudià per a perit mercantil i després es dedicà a la indústria del calcer, però és a Alacant on Enric Valor comença la seua tasca com periodista i escriptor. El 1930, als dènou anys, entra en la redacció d'El Tio Cuc, un periòdic satíric d'ideologia republicana. Inicialment aquest periòdic s'escrivia amb un valencià prou dialectal i una ortografia castellanitzada. Valor va publicant un curs d'ortografia, seguint les normes fabrianes, la qual cosa va convertint a poc a poc El Tio Cuc a la normativa actual.

Proclamada la República, i dins de l'eufòria republicana, desenvolupà també la seua faceta a polític. Publicà articles al diari sobre la valencianitat d'Alacant i va col·laborar en premsa nacionalista a València. Valor parlava de valencianisme.

Arribà al cap i casal poc abans de la guerra del 1936 i, encetada aquesta, es concentraria a defendre la República. Després de la guerra, hagué de restringir la seua activitat política i es concentrà en l'obra literària. És a finals dels anys 40 que comença l'obra rondallística, que després resultaria en la primera edició d'unes quantes RONDALLES VALENCIANES (1950-1958); en 1975 i 1976 publica ja les 36 rondalles populars valencianes, la sèrie completa, de gran riquesa lexicogràfica. Una d'elles està dedicada al Camp de Morvedre, El Patge Saguntí, recollida a Penàguila, rondalla a la qual hem dedicat la Falleta i que més avant expliquem.

A poc a poc, i a mesura que el règim de Franco afluixava una mica, va tornar a l'obra lingüística, que posaria les bases de la recuperació dels anys posteriors. El règim el va empresonar per motius polítics disfressats de frau del 1966 al 1968. Només eixir de la presó i, en les seues paraules "sense haver après la lliçó", s'involucrà en la fundació de la primera revista en valencià després de la guerra: Gorg. Hi escrivia articles sobre llengua i es feia càrrec de la correcció lingüística.

Després de la mort de Franco, Enric Valor pogué difondre lliurement les seues idees i l'obra narrativa. Va ser col·laborador del Diccionari català-valencià-balear i un del grans propulsors de la normativització del valencià. El 1983 publicà La flexió verbal (Tres i Quatre), posant ordre en la dialectalització de la conjugació verbal del País Valencià i que és encara un referent per a la normativa actual dels verbs valencians.

Els homenatges i les distincions d'agraïment han estat molt nombrosos i importantíssims. Hui en dia el seu nom bateja carrers, places, escoles i associacions pertot arreu del País Valencià. Lamentablement, ens va deixar l'any 2000 a València, encara que el Valor de les paraules sempre estarà amb nosaltres, ensenyant-nos.

ESCENA PRIMERA: LLUCINA, EL PATGE SAGUNTÍ

A Morvedre, en aquells plàcids temps de mil sis-cents i tants anys, cap a la banda de Puçol diu que hi havia una blanca mansió, mig alqueria, on vivia un matrimoni noble de sang però fluix de diners.

Tanmateix, tenien dues coses ben valuoses: una filla molt bella, afectuosa i de bons sentiments, anomenada Llucina, i una gran devoció pel pare Sant Vicent Ferrer.

S'esdevingué, pel temps, el que s'havia d'esdevenir: que morí la mare; i l'espòs no tardà massa a seguir-la. Així, en un no-res, la bella i aristocràtica Llucina es tornà òrfena i sense més recursos que aquella alqueria.

Li vingué, enmig de la seua dolor, el record lluminós del sant a qui des de ben petita havia estat encomanada. I evocà el to d'aquelles paraules que tantes vegades havia oït a sa pietosa mare: «Quan et veges en algun destret o amargor, crida Sant Vicent».

-¡En vós tinc l'únic auxili, gloriós Sant Vicent! Empareu-me en aquesta hora trista i perillosa -va dir Llucina.

-Llucina, t'has de posar en amo -va advertir Sant Vicent.

-A on?

-A cal duc. Ja de dies que cerquen un patge.

-No patisca Sant Vicent.

I al moment Llucina es va veure disfressada de xic.

ESCENA SEGONA: AL PALAU DEL DUC I LA DUQUESSA

Molt abans de migjorn, en el mateix dia, el duc, home jove, que passejava tot devanit pel seu hort, va veure un jove formosíssim, bru, d'ulls negres esqueixats, esvelt, que a la porta del parc argüia amb la gent de la guàrdia, i ordenà tot seguit que el deixassen entrar.

Entrà Llucina disfressada de fadrí i posà genoll en terra davant el duc amb una gràcia molt remarcable.

El duc, que li presenta el jove sol·licitant, i ella que me li pregunta:

-¿Com et diuen, jovençol?

-Saguntí, senyor -que li respon Llucina sense cap titubeig.

Ella, la duquessa, dona lleugera i enamoradissa, tot era resseguir amb l'esguard la figura elegant del nou patge, i a l'acte sentí glatir amb grans bots el seu cor i restà meravellada de la gràcia de Llucina, que ella, naturalment, així com el duc, creien un afinat fadrí. Saguntí abaixava els ulls mentre els altres admiraven la seua peregrina bellesa.

No cal dir amb quant de gust se la quedaren de patge en el palau.

Un dia, la duquessa la cridà des del seu dormitori, i Llucina, amb tota diligència, hi entrà tot seguit. La jove senyora encara no estava acabada de vestir. Hi havia amb ella una de les seues donzelles, que va acomiadar a l'acte per tal de restar sola amb Saguntí.

-¿No t'admires de la meua bellesa? -que li pregunta tot just hagué eixit la donzella.

-Bé fa el senyor duc d'estimar-se-la tant com se l'estimava, puix que no hi havia cap dona més formosa en tot el Regne -li respongué Llucina.

No agradà a la duquessa el to indiferent amb què Saguntí havia dit aquelles paraules de cortesia, i la seua ira fou tan gran que no podeu pensar-vos-ho.

A migjorn, passejant la duquessa amb el seu marit per baix en l'hort, li diu:

-Saguntí m'ha dit que ell en un dia podia llegir tots els llibres que tu lliges en una setmana.

El senyor duc, que es tenia per molt il·lustrat i llegidor, es va sentir fortament ofés i, molt enutjat, va i crida Saguntí.

-Saguntí es veritat que has dit que pots llegir en un dia tots els llibres que jo llig en una setmana? -va pregunar el duc.

Aquells avalots i amenaces i la porfídia a què se l'emmenava, feren que Llucina se n'anàs tota consirosa en un racó amagat de l'hort, entre un bosquet de frondoses pruneres i s'hi posàs a plorar. Sant Vicent la va auxiliar.

A l'endemà, tot passà com el gloriós Sant li havia dit. A les deu del matí, el seguici noble dels ducs, munió d'invitats, cavallers, dames i damisel·les de la cort i el duc i la duquessa, omplien d'una gernació perfumada i elegant l'esplèndid saló de lectura. El duc i la seua pèrfida i bella muller ocuparen una estrada d'honor. Un seriós bibliotecari li davallà d'un prestatge el famós llibre de Tirant lo Blanc, amb què el duc s'havia solaçat aquells darrers dies.

Tothom es meravellava del to agradívol de la seua veueta, de la claredat amb què es sentia paraula per paraula; tothom es sentia emocionat de la dicció tan sorprenentment rapidíssima -deu o dotze o quinze vegades més que la del més avesat llegidor- amb què eixien bellament interpretades les inspirades pàgines de misser Martorell.

Les donzelles estaven al·lucinades.

-¡Oh, bellíssim!

-¡Ah, inaudit!
-Senzillament meravellós.

-Mai no s'havia sentit cosa semblant en el nostre regne.

El duc arquejava les populoses celles. La duquessa anava tornant-se groga, groga, de la ràbia, del despit, del remordiment.

La duquessa, d'aqueixa hora en avant va seguir fent insinuacions d'amor a Saguntí; però, Llucina, sense adonar-se del fons pecaminós d'aquelles insinuacions. Aquesta, per la seua banda, va creure's cada vegada més i més menyspreada de Saguntí, i l'odi que tornà a sentir li féu inventar una segona i més perillosa intriga.

ESCENA TERCERA: LA CAPTURA DE LA SERP A LES MUNTANYETES DEL PUIG

En una de les muntanyetes que hi ha vora el poble del Puig de Santa Maria, pròxima al castell-palau dels ducs, existia per aquells temps una serp grossíssima que atemoritzava, des de feia uns anys, els habitants de la rodalia i quasi no deixava treballar els llauradors en aquelles hortes.

Un matí, després que la duquessa havia afalagat el seu espòs amb dolça conversa, tot passejant pels delitosos horts ducals, li diu:

-¿Voleu conéixer què diu ara el nostre incomparable patge Saguntí? Ara va dient una cosa totalment impossible: que ell, tot sol, és capaç d'anar al Puig i portar viva i lligada a la cua del cavall, l'espantosa serp que nia en la muntanya.

En quedar-se sol el duc, envia un servidor per Llucina, i quan aquesta hi compareix li fa present el que la duquessa li havia dit.

-Si no vas per la serp, seràs penjat dalt la torre més alta.

Plors de la disfressada donzella i intent de negar aquella fantàstica invenció al seu senyor. Però res no pot aconseguir...

-Pare Sant Vicent -s'aclamà Llucina plorant

-No hages de patir per res, perquè res no t'ha de passar. Això que t'han encomanat estava decidit per la Providència, i ara ha arribat el moment de realitzar-ho. Tu només has de demanar al duc el millor cavall que tinga i un canut d'agulles saqueres. Quan arribes davant el cau de la serp i ella n'isca per devorar-te, tu tira-li al cap aquelles agulles i gira de recules el cavall.

Es recordà del Sant, i una gran calma envaí el seu cor i li'l va fer animós. Es sentí llavors un xiulet penetrant, eixordador, i començà a eixir un baf pestilent, com un blanquinós fum, pel badall de la penya. Al poc, tragué el cap -un cap horrorós, banyut, pilós i gros com un corder- la gran serpota.

Quan la serpota es disposava a llançar-se sobre cavall i genet, li tirà el canut d'agulles en el cap, amb un tan gran encert que li pegà entre les dues banyes. I girà el cavall, segons li havia dit Sant Vicent.

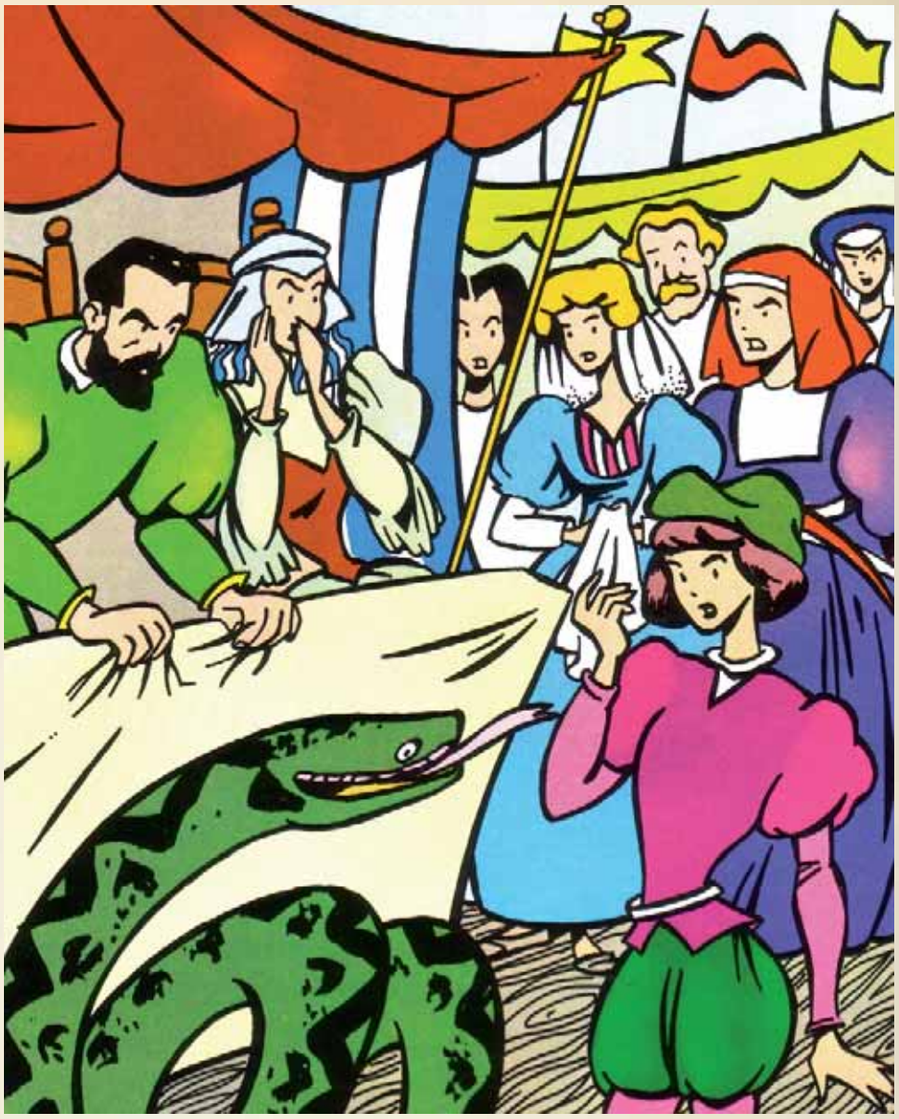

Es va oir llavors un soroll metàl·lic, i Llucina, tota girada de gaidó, viu que s'havia format, de les agulles, una brillant i fina cadena, i que la serp, privada de feresa, restava nugada pel coll a la cua del cavall.

La gent que trobava pels camins i hortes, es meravellava i s'esvalotava d'allò més, i alguns començaven a seguir l'estranyot grup que formaven patge, corser i serp encadenada.

En això, passaven per davant una petita ermita, on un ermità feia penitència. L'ermità -un home encara jove, de barba negra i adust capteniment, vestit amb pobríssimes però netes i apedaçades robes- n'era a la porta. I quan passava l'esgarrifosa serp per davant d'ell, se'l va veure empal·lidir...

Llucina va deturar el cavall davant l'entrada i l'escalinata principal. Entrà Llucina en l'hort del duc i totes les finestres del palau s'ompliren de cortesans; començaren a sonar les penetrants estridències de les trompetes de la guàrdia; la gentada del poble, fora, a l'altra banda de l'enreixat, es posà a cridar vítols i a pegar palminetes de goig.

-¿Què faig de la serp, senyor duc? -preguntà Llucina.

-Saguntí, et nomene primer majordom del palau. Tens, a més, cinc mil lliures de recompensa... Ara dugues la serp a la vitrina de l'hort.

Així es féu tot.

Als quatre o cinc dies de cavil·lacions, la duquessa, tot conversant amb el seu espòs en una àmplia terrassa assolellada i ventejada, li diu:

-Gran home és el nostre majordom, però... ara, s'ha compromés a fer parlar la serp davant tothom que vulga acudir.

Tot mentida, és clar; per buscar la perdició de Llucina, que ella seguia creent home menyspreador.

-¡No pot ser!. Ara sí que és impossible que complisca el que promet! ¡Dimoni de jovencell, sempre volent temptar Déu amb la seua poca solta! -exclamà el duc.

Total: que el duc crida Saguntí:

-Saguntí!!!!

-Sí, senyor duc.. -preguntà Llucina.

-Et jure que si demà de matí no fas parlar la serp, et penjaré per les xerrades sense trellat.

Llucina, aquella nit es retirà a la seua habitació com de costum i no gens consirosa, perquè li sobraven motius per a tenir una cega confiança en Sant Vicent, que la treia en bé de totes les tribulacions. L'invocà com de costum, i Sant Vicent hi va acudir una altra vegada, per designi de Déu.
-Pare Sant Vicent.. -s'aclamà Llucina com sempre.

-Pietosa Llucina, no hages de patir. Demà, quan tota la gentada siga al davant del cadafal que ha manat fer el duc, vés amb gest seré i el cor tranquil. Quan estareu tots dos allí damunt, li faràs tres preguntes: Primera, per què s'havia rist ella quan passava per davant de l'ermita. Segona, per què ho féu així mateix quan va passar per davant la duquessa i les donzelles. Tercera, per què es va riure igualment en ficar-la a la vitrina -va dir Sant Vicent.

I així va ser tot:

-Serp, ¿per què et rigueres quan passàvem per davant de l'ermita? -li preguntà Llucina a la serpota,

-Em vaig riure perquè aquell ermità és un farsant i no hi fa penitència, sinó rebre algunes nits en l'ermita la pecaminosa visita d'una dama principal de la ciutat -afirmà la serp.
-Serp, ¿per què et vas riure quan passàvem per davant la senyora duquessa i les seues donzelles?

-Em reia perquè la duquessa té moltes serventes, però una d'elles és un cavaller jovenet disfressat de dona, amb el qual fa traïció al duc -contestà la serp.

¡Quin horror! El duc es féu vermell com un titot; la duquessa groga, groga, que semblava que anava a caure redona. En el públic es sentia un murmuri sord, una fressa vaga com la d'una llunyana tempestat.

-Serp, ¿per què et vas riure quan et fiquí en la vitrina? -preguntà Llucina.

-Perquè és cas de riure que cap home m'haja pogut dominar i que m'haja lligat i captivat una donzella com ets tu.

¡Com! ¡Oh, aaaaah! Esverament, rialles, admiració profunda. Doncs Saguntí era... ¡donzella!

La guàrdia rodejava la tribuna, i el duc manà que no es bellugàs ningú sota pena de la vida.

I així s'acabà la bella història del Patge Saguntí.

La serp, quan digué la darrera paraula, quedà morta. La duquessa, dolenta i dissortada, va morir allí mateix de malmés orgull, de vergonya de la bona i de remordiment. El cavaller enamorat, atesa la seua joventut i per s'plica de la bondadosa Llucina, sols fou desterrat per sempre d'aquest meravellós Regne de València, amb la qual cosa ja anava ben castigat. L'ermità fou, convicte de la

seua farsa, tancat en un convent, on, a la força, va haver de fer la vida que simulava i no va poder enganyar més ningú amb la seua fingida santedat.

Un temps després, el duc, captivat per la bondat, la bellesa i la rectitud de Llucina, que ja li havia contat quina era la seua nissaga i la seua història, la demanà per esposa i es casaren, i foren feliços amb els fills que tingueren, fins que Déu els va anar cridant u per u i a la seua hora.

ESBRINA LA NOVEL·LA DE L'ESCRIPTOR VALENCIÀ ENRIC VALOR RESPONENT LES PREGUNTES.

L'objectiu de Valor era ensenyar-nos llengua i històries tradicional valencianes. Sabem nosaltres qui era ell? Respon les següents preguntes i aprén qui era el gramàtic i escriptor valencià Enric Valor. Cadascuna de les respostes porta una lletra relacionada. Ordena les lletres i formaràs el títol d'una novel·la de l'escriptor valencià.

On va nàixer Enric Valor a l'any 1911, fa ara cent anys?
L: A Castalla
M: Al Puig de Santa Maria.
P: A Sagunt

On està recopilada la rondalla del patge Saguntí?
A: A Penàguila, encara que Valor anava al lloc a comprovar certes dades.
B: A Sagunt.
C: A Alacant

Com s'anomena la protagonista principal del patge Saguntí?
J: Donzella
F: Llucina
B: Duquessa

Quant de temps tardà Enric Valor en escriure La Flexió Verbal?
P: Tres anys
L: Sis mesos
I: Un any

Quin dels següents títols és una novel·la d'Enric Valor?
E: L'ambició de l'Aleix
I: Tres i Quatre
O: El País Valencià

Com s'anomena l'obra en què Valor recopila i posa ordre a la dialectalització de la conjugació verbal del País Valencià?
C: El Tio Cuc
X: La flexió verbal
V: El diccionari

Quantes rondalles populars valencianes va publicar?
A: Vint-i-cinc
I: Trenta-sis
O: Més de cent

Quin fou el motiu perquè empresonaren Enric Valor?
O: Per motius polítics
U: Per voluntat
I: Per no pagar una multa de trànsit a l'Ajuntament

Fou investit Doctor Honoris Causa per:
V: La Universitat de València, la Universitat de les Illes Balears, la Universitat d'Alacant, la Universitat Jaume I de Castelló i la Universitat Politècnica de València
P: La Universitat de València i la Universitat d'Alacant
L: La Universitat de Barcelona

On vivia la Serpota en la rondalla del patge Saguntí?
E: A les muntanyetes del Puig de Santa Maria
B: Al poble de Sagunt
N: Al castell de Castalla

Sabeu quina era una de les aficions d'Enric Valor?
R: Valor sabia l'altura de moltíssimes muntanyes del País Valencià
M: Valor sabia tots els carrers de València
N: No tenia aficions

Com escrivia Valor usualment?
A: Amb llapis
B: Amb màquina d'escriure
C: Amb ploma

A quin sant s'aclama Llucina en el patge Saguntí?
A: A sant Vicent Ferrer
B: A sant Miquel
C: A sant Antoni

Quin any va morir Enric Valor?
S: L'any 1996 a Castalla
L: L'any 2000 a València
C: L'any 2010 a Alacant

Rosa Benet Carot

A ENRIC VALOR

Com oblidar aquelles lluminoses
lletres de joventut que enlluernaven
les ganes de saber del que ignoràvem,
obrint camins d'aurores candoroses.
Recorde aquelles flors judicioses
de flaire desitjat que ens ameraven
i els nostres ulls llegint ens deleraven
els pètals d'escriptures fructuoses.

De Gorg estic parlant en esta Falla,
de Gorg i exalta hui El Mocador,
d'aquell bon valencià nat a Castalla,
de nom i gran renom, Enric Valor.
No mor la llengua en flor plantada a l'hort
i sempre Gorg viurà en el meu record.

Josep Martínez Rondan
17 desembre 2010. Faura, casa abadia.

La iaia de Carles estava cansada. Havia dedicat la jornada a preparar una paella per a tota la família prèvia neteja de la casa. Tot havia eixit com la mel. També el sopar volgué preparar-lo ella. Tocava anar a descansar.

-Iaia, per favor, abans d'adormir-me, podries relatar-me un conte d'eixos que tu saps i que tenen històries de les falles? -preguntava Carles a la seua iaia la nit anterior a la cremada de la falla del seu barri.

La iaia, fent un sobreesforç per la dura jornada que havia tingut, li contestà amb dolça veu que d'acord, i començà la narració.

-Cal que atengues i tingues oïdes i ulls ben oberts -digué la iaia.

Fa mols anys, quan cremaren la primera falla d'aquest barri centenari on vivim, el iaio faller més major es quedà a vore la cremà de la seua falla fins que els netejadors començaren a amuntegar totes les cendres de la cremada. Estigué assegut en una cadira de fusta amb el respatler al pit i a una distància prudencial perquè les flames no li cremaren. Observava i escoltava tot allò que des de la falla brollava. Estava tan concentrat que ni crits, ni coets, ni els plors de les falleres en vore que un any més passava a la història li descentraven de la seua tasca d'observació i atenció.

L'endemà, els netejadors discutien entre ells perquè no sabien on havia anat a parar la cendra de la falla que havien deixat amuntegada al cantó del carrer on la falla es plantà, exactament en el mateix cantó on actualment es planta.

-I què passà, iaia? -preguntà Carles amb els ulls més oberts que els d'un mussol.

-Açò passà, Carles -digué la iaia.

Acabada la discussió dels netejadors i caminant pel buit carrer on estigué plantada la falla, es trobaren el iaio que estigué en la seua cadira de fusta amb dènou caixes roges i grogues. Les caixes estaven plenes de la cendra de la falla i els sorpresos netejadors li preguntaren el perquè de l'ajuda en arreplegar la cendra, i ell contestà:

-Observant anit la cremà de la meua falla vaig escoltar com les flames i la cendra que s'anaven formant dialogaven entre elles que era una llàstima que la cendra anara a parar a un femer. Les cendres tranquil·litzaren les flames dient que la història de la falla és així: nàixer i morir. Però les flames continuaven insistint i digueren que la falla s'havia cremat d'una forma molt segura i caldria fer alguna cosa per recordar aquesta excel·lent actuació. En eixe precís moment fou quan jo vaig dir a les protagonistes del moment: no preocupeu-vos, jo guardaré tota la cendra que es forme i aniré posant una miqueta de cendra en cada falla que es creme al pas dels anys i d'eixa forma recordarem que la seguretat en la falla cal que siga un aspecte important a tindre en compte. Les flames i les cendres donaren les gràcies al vell observador.

-Però, iaia, el iaio de la cendra era major, què passà quan va faltar? Ningú repartiria la cendra per les falles!

La iaia li contestà que sempre n'hi ha un faller major que té cura per la seguretat de la falla i sap quin paper cal desenvolupar cada any i en quin moment.

-Iaia, què passarà quan s'acabe la cendra?

-Carles meu, mai s'acabarà la cendra. La falla sempre tindrà vida: nàixer i morir, flama i cendra, faller jovenet i EL IAIO DE LA CENDRA. Bona nit, carinyet.

Joan Isach

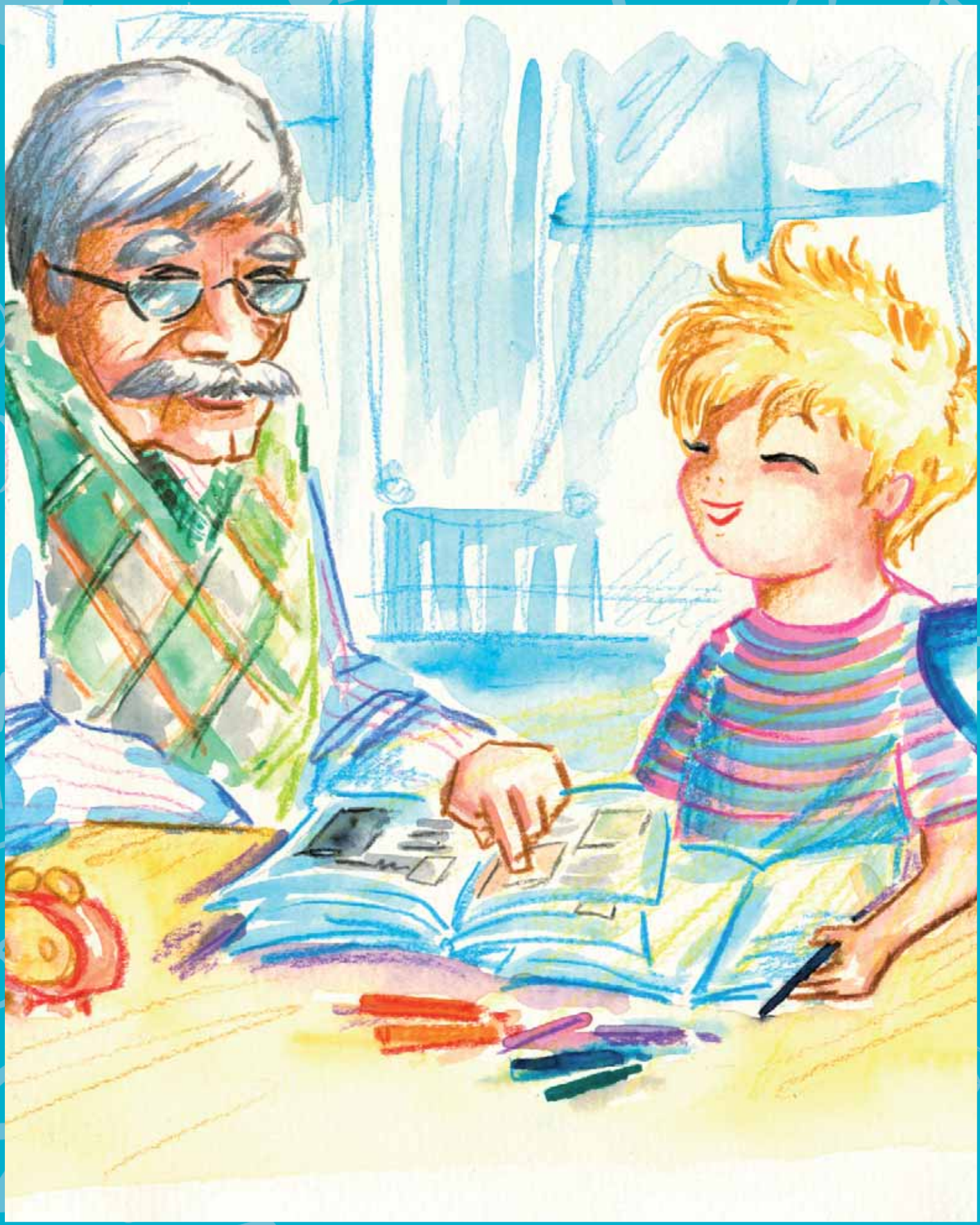

tres

Diari d'un any faller

PREMI
3
SAGUNT
1996

Cavalcada

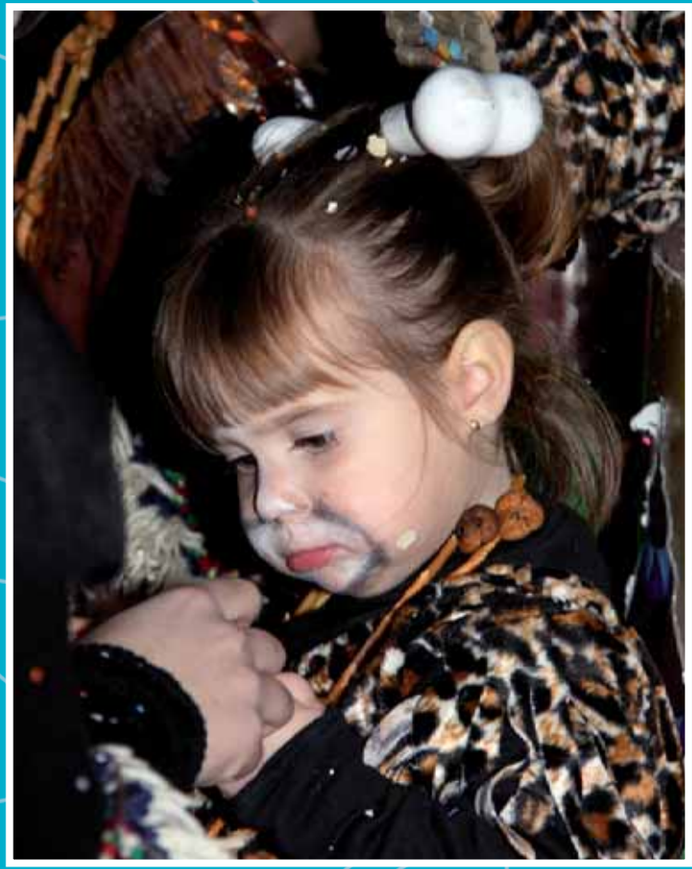

MOCADOR

monzó

Premis als llibrets de Falles
GENERALITAT VALENCIANA

AGralla
2010

SAGUNT

Premi Mocador i Premi Emili Llueca al millor assaig escrit a un llibret de falla

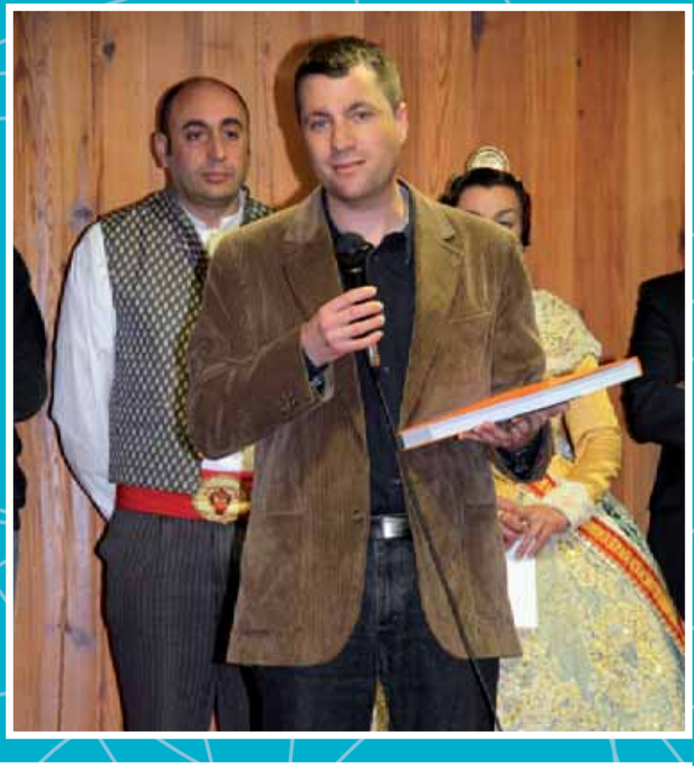

AC FALLA EL MOCADOR
PREMI MOCADOR D'ASSAIG SOBRE FALLES I CULTURA POPULAR D'UN LLIBRET DE FALLA
SAGUNT

tradic
orxata, joes,
la campana son
es celebra cer
misa, fira i or

SAGUNT

La cremà de la xicalla

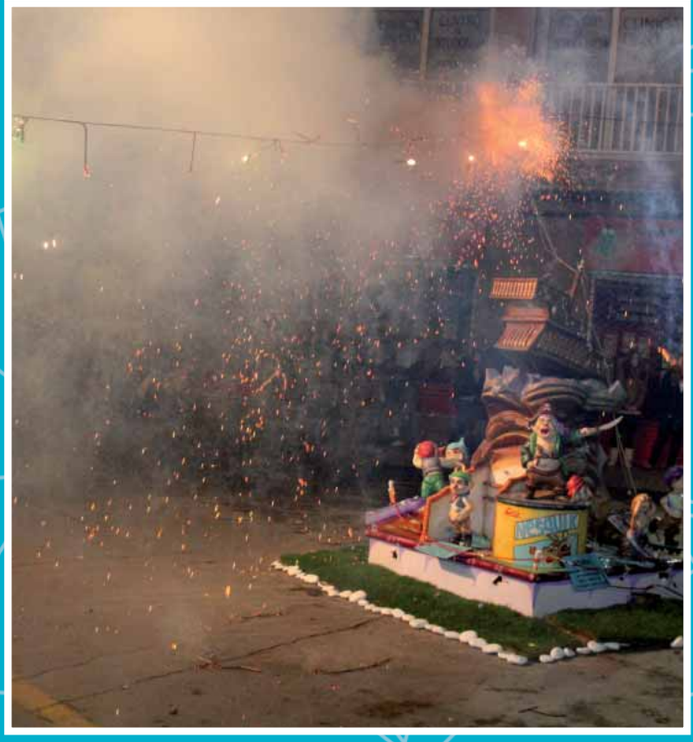

15 T.
SIEMENS

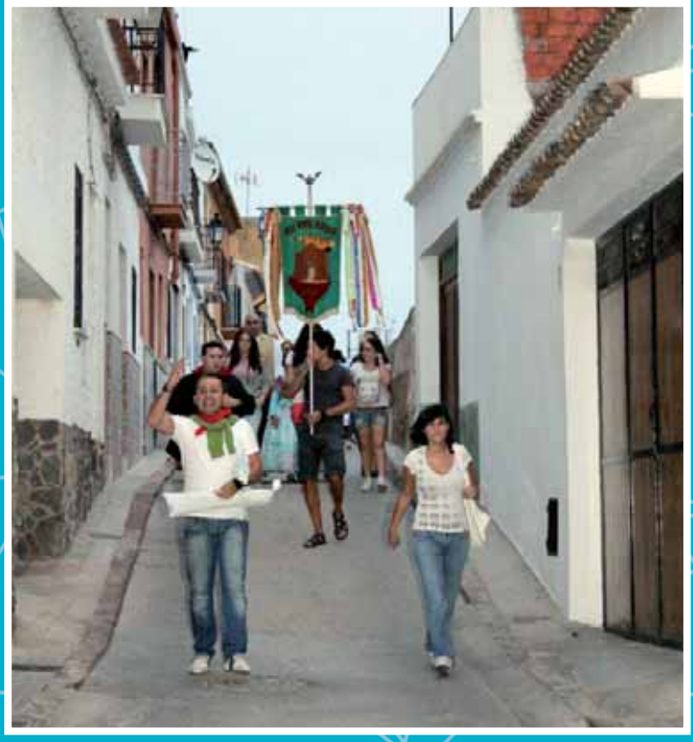

MOCADOR

2011

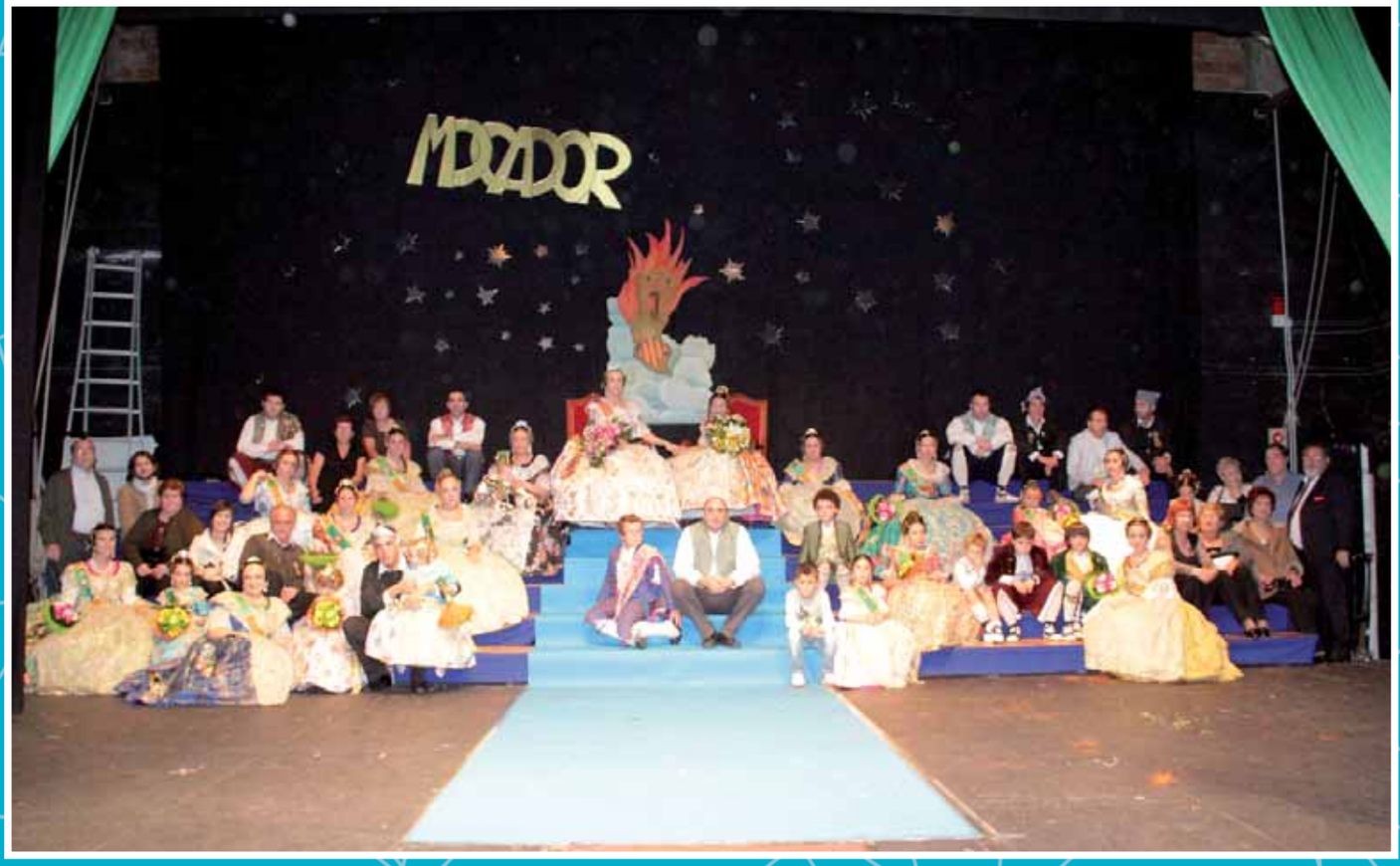
MDZADOR

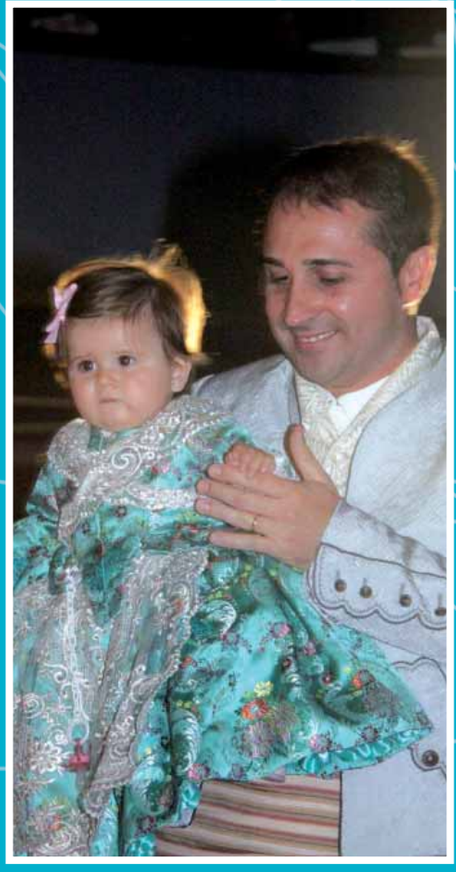

2
FALLES
SECCIÓ TERCERA
SAGUNTO
1989
PREMI
3
FALLES
PREMI
6
GENERALITAT VALENCIANA
1
FALLES 2010

PREMI
24
FALLES MAJORS
SAGUNT
1998
AC FALLA EL MOCADOR
X SETMANA CULTURAL
CENT ANYS D'ENRIC VALOR

FALLA PENYA MOCADOR
SAGUNT

1982
1984
PREMI
PREMI

MOCADOR

Representació de la rondalla El Patge Saguntí, d'Enric Valor

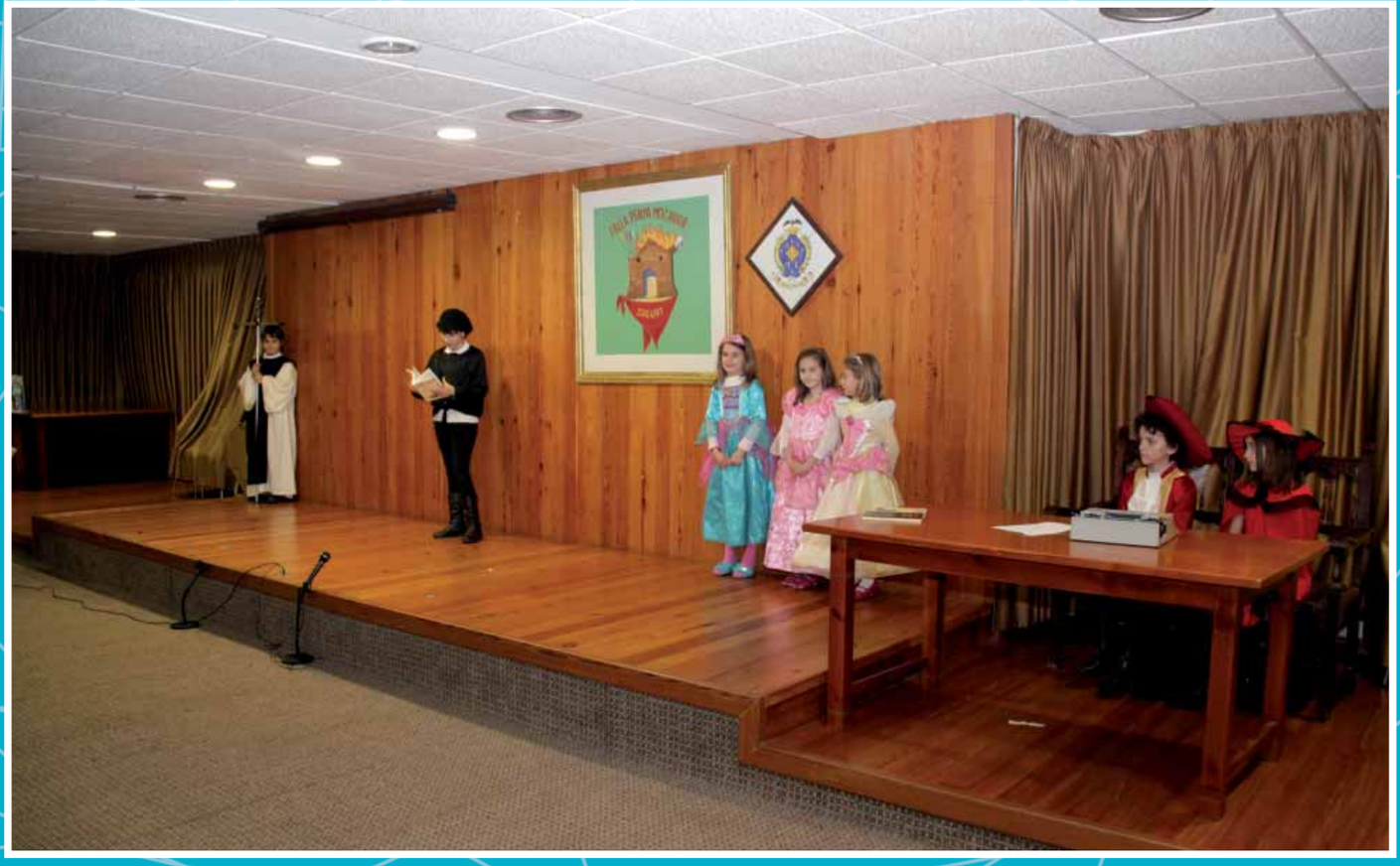

El dia de la xicalla. Visita al taller faller.

El dia de la xicalla. Jocs.

Excursió al Centre d'Estudis Mediambientals de la Comunitat Valenciana

GENERALITAT
VALENCIANA

FALLA
El Mercader
PETIT
CHEF

cinc | assajar

Ésser humà d'avui, la història de demà: Omar Vilata Balaguer… o el valor de la música

Eren les 15.20 h, hora de la becadeta del dissabte del pont més llarg de l'any; Hugo i jo havíem quedat amb Omar en una cafeteria per a canviar impressions precisament per a aquest article.

La cita l'havia concertat Hugo, conforme havia pogut, ja que era prou complicat fer coincidir el temps lliure de tres persones tan diferents.

Omar va arribar amb puntualitat anglesa. Al moment aparegué Hugo, i ens vàrem seure en la mateixa taula que feia un any ho vàrem fer amb Rubén Rochina.

A la meua dreta Hugo, membre de la comissió del Mocador i una part molt important d'este llibre faller; a la meua esquerra Omar…, però qui és Omar?

Omar és un xicon de 28 anys, moreno, de complexió primeta, una mica nervioset, encara que no ho aparenta, d'ulls lluents i que parla de les coses amb tanta naturalitat que demostra que té una gran vida interior, una vida que transmet en tot allò que fa, que és palpable en comprovar la seua sensibilitat, la manera tan oberta que té de parlar de les seues coses, dels seus sentiments, de la seua manera de veure i de viure la vida.

Sense a penes conéixer-nos (a nivell personal), començà a parlar-nos del que, fins al moment, havia sigut la seua vida, del que sentia i com vivia la música…

Als pocs minuts d'estar allí escoltant Omar, he dir que embadalisc, perquè la seua veu, la seua encisadora vitalitat, la seua manera de moure les mans quan parla, eixa mirada sincera, transparent i alegre t'embulla de tal manera que estàs vivint el que ell viu, sentint el que ell sent, veient el que ell veu, escoltant el que ell escolta…

Com anava dient, als pocs minuts d'estar escoltant-lo crec que vàrem viure un d'eixos moments entranyables que es queden per a sempre en la memòria.

Les seues paraules ens varen traslladar al Madrid dels anys vuitanta i recrearen, en la nostra ment, el dia a dia de dos menuts que estaven allí per motius de treball de son pare, que era mestre a la Universitat de Belles Arts.

Tenint en compte que Omar va vindre a Sagunt als tres anys, poden suposar que, quan dic menuts, era que ho eren en realitat.

Sa mare, una gran amant de la música, solia escoltar, en un tocadiscs, d'aquells d'agulla, compositors i intèrprets clàssics. De vegades sonava alguna cançó comercial de l'època, però eren les menys.

Mentrestant, ell i Ivan, el seu germà, suposa, feien les coses normals dels xiquets de la seua edat.

Amb aquesta música en l'ambient, una de les coses que més li agradava era mirar son pare pintant…, aquella tècnica impressionista, el fet que mai retocara cap quadre i veure de prop el procés de com unes simples ratlles passen a ser un dibuix i aquell dibuix acabava sent una pintura, l'enamorava.

De fet, a aquest músic, mestre i concertista, tampoc se li dóna molt malament el dibuix. Guarda amb especial afecte un dibuix que va fer de son pare quan tenia onze anys fent precisament això: pintar.

Amb aquest ambient que de manera inconscient anaven mamant, com no estimarien les arts?

Estudiós, consagrat, amic dels seus amics, va cursar els estudis de primària al col·legi Villar Palasí de Sagunt i és allí on curiosament de la mà de la Societat Musical Lira Saguntina ha tornat per a ser ell el mestre.

Jo no sé si existeixen les coincidències, ni si és de debò que la vida va posant-te pel camí tota classe de persones que van obrin-te o tancant-te portes i el secret està a apropar-te a unes o a altres.

El que és cert és que quan Omar comptava amb cinc anys, sa mare cridà un persianer perquè li reparara unes finestres. Durant la conversa, ella el va fer partícip de la inquietud del menut per la música, especialment pel piano, i que no trobava a Sagunt un mestre perquè l'iniciara en aquest quefer.

Present
assage
assages
assaja
assagem
assageu
assagen

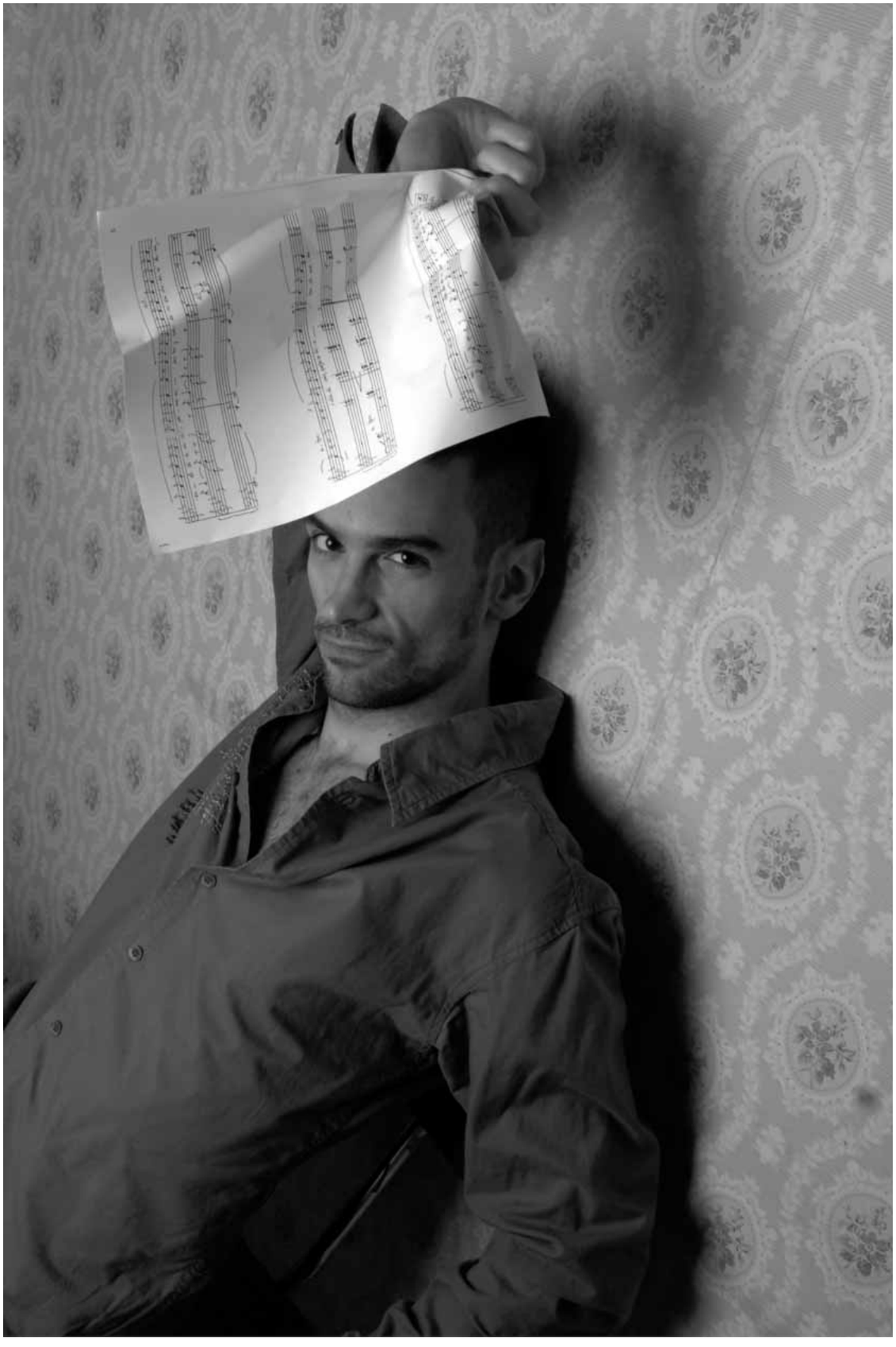

Futur

assajaré
assajaràs
assajarà
assajarem
assajareu
assajaran

Passat simple

assagí
assajares
assajà
assajàrem
assajàreu
assajaren

Crec que el destí va ser el que posà aquest home en el seu camí, ja que ell, que era del poble del costat, de Petrés, es va oferir a ensenyar-li a sa casa.

I va ser així com Omar començà a descobrir el món que hui és el seu.

Una volta acabats els estudis al conservatori de la Vall d'Uixó, el seu caràcter inquiet i la seua gran necessitat de continuar aprenent, el varen dur a fer un curs de dos anys a Budapest. La seua estada allí va ser decisiva en la seua vida. Hi va prendre decisions importants.

Aquell Nadal del segon any li aportaren la serenitat que dóna acceptar qui ets, com ets i quin és el camí que vols emprendre: "Sóc com sóc, i sóc com sóc per a tots".

Esta és la premissa que ha regit des d'aleshores la seua vida, la transparència que el caracteritza i la naturalitat que transmet fan d'ell una persona entranyable, eixe tipus de persones que una volta les coneixes tens la sensació que fan falta en la vida de tots.

Com a professional, és un gust escoltar-lo parlar de què és per a ell la música, de com vas superant-te, passant etapes, aprenent del dia a dia, de com el futur no és més que un temps verbal, ja que allò vertaderament important és el moment, les experiències que van enriquint-te i van ajudant-te a valorar més el que es té en comú, que el que diferencia unes llengües d'altres, unes persones d'altres, unes cultures d'altres…

Què es pot esperar d'un jove que té dos pianos a casa i cap televisió. Doncs això, que siga el que és, un gran pensador. Un pensador al qual li agrada afrontar les coses, que parla d'ell mateix amb una naturalitat i amb una humilitat no molt pròpies dels grans artistes, però sí de les grans persones, dels grans éssers humans.

Defineix la música com un llenguatge de símbols, símbols que si no entens no pots comprendre i que si no comprens no pots transmetre i que si no transmets no comuniques.

Amb aquesta definició de la música ha basat la seua trajectòria professional i els seus dos vessants com a músic. Per una banda, el concertista, per una altra, el mestre. Ell, la seua persona, és la suma dels dos, un enriqueix l'altre.

Els dos són gratificants per a ell, el concert li dóna l'oportunitat de viure, en directe, la repercussió que té la seua forma d'interpretar en el públic, eixa connexió especial que es crea quan aconsegueixes transmetre tot allò que vols i t'adones que la gent comprén el que la música els estiga dient. Eixa injecció d'adrenalina que envaeix el teu cos quan comproves que de debò has connectat amb el públic, que ixen d'allí havent aprés, havent sentit, i que recordaran el concert, no per com de bé o com de malament sonava, sinó pel que es va fer sentir.

Però si és agradable escoltar-lo parlar del seus concerts i de la seua forma de interpretar la música, és més gratificant encara quan ho fa de la seua faceta pedagògica.

Omar intenta que els seus alumnes aprenguen, no sols a reproduir sons amb un instrument, sinó a comprendre que la música ha d'estimular, no sols l'oïda, sinó també el cervell, que tot en la vida és música, que no és més que una altra forma de comunicació en la qual, en lloc del llenguatge parlat, estem comunicant-nos per ritmes, pels ritmes que envolten tota la nostra vida, els ritmes que fem en parlar, en caminar, el silenci és ritme, els sorolls del carrer són ritmes, tot en la vida és ritme, el que cal aprendre, el que vol ensenyar, és a saber transmetre-ho.

Una meta en la vida, per a ell que li agrada tant improvisar.

Els que, com jo, no sabem molt d'aquest tema podem suposar que la finalitat d'un músic és tocar en un lloc prestigiós, amb uns músics excel·lents i que el concert siga allò que es puga recordar pel so, per la tècnica posada en pràctica, en resum, per ser una actuació musical perfecta.

Doncs no, per a ell no és així. Sí que reconeix que seria una experiència gratificant; però ara per ara la seua meta no està encaminada cap a això, sinó al fet que la gent gaudisca de la música com una experiència enriquidora no per simple entreteniment, aportar una cosa nova a la pedagogia musical, sobretot pianística, poder ensenyar que l'art es troba en tot el que es fa, que no és més que reorganitzar les coses per a crear una cosa diferent i reconvertir el món que t'envolta a través d'un llenguatge concret.

Després de quasi dues hores de conversa amb aquest músic amb mans de pianista, no per tindre els dits llargs com molts creiem, sinó per l'amplària de la palma de les seues mans, jo el definiria amb una sola paraula: estima, l'estima que sent per la seua família, sa mare, el seu germà Ivan, son pare, que ja fa anys que va faltar, estima per la seua faena, estima per tot el que té al voltant.

Ens vam alçar de la taula i ens vam anar cadascú als nostres quefers, ell a assajar per al proper concert que era en breu; Hugo a casa de Rosi i Miquel per a perfilar unes cosetes del llibre faller; jo a ma casa…, però almenys per a Hugo i per a mi amb la sensació d'anar-nos-en d'allí havent compartit una estona amb un gran mestre que havia sabut transmetre'ns, sobretot, la seua alegria de viure i confirmar-nos l'encert d'haver-lo triat per a l'article d'enguany per la seua gran qualitat humana.

Espere que este punt de trobada no es quede en això, en un encreuament de camins, perquè Omar és de les persones que fan grans els moments banals.

Futur perfet
hauré assajat
hauràs assajat
haurà assajat
haurem assajat
haureu assajat
hauran assajat

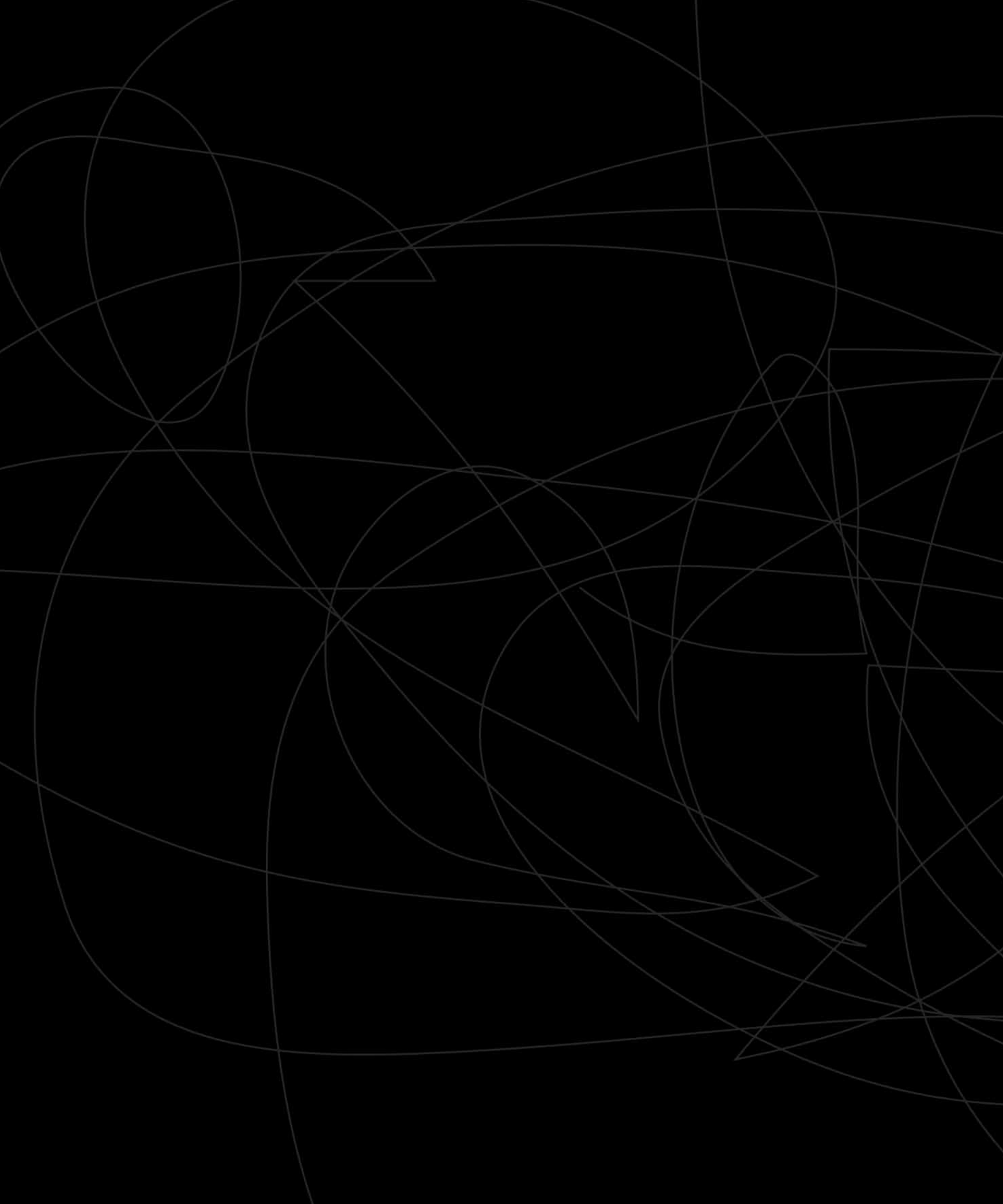

sis | tocar

Els Germans Caballer, Premi a la Cultura 2010, Onda Cero Sagunt

Condicional perfet
hauria tocat
hauries tocat
hauria tocat
hauríem tocat
hauríeu tocat
haurien tocat

ENHORABONA, GERMANS CABALLER!

El passat trenta de novembre vam rebre aquesta grata notícia:

"El jurat dels cinqués Premis Onda Cero Sagunt ha acordat per unanimitat atorgar als germans Caballer el Premi a la Cultura 2010. S'ha tingut en compte la trajectòria dels quatre germans per a convertir la música tradicional valenciana en un so imprescindible en les celebracions del Camp de Morvedre".

No és per a nosaltres una sorpresa sinó un reconeixement merescut a tots aquests anys d'entrega a recopilar i difondre la cultura valenciana.

Són molts els anys que duem compartint el nostre camí; anys en els quals mútuament ens hem demostrat l'estima i el respecte que ens professem i en els quals hem anat creixent, compartint coneixements i experiències; com aquell que diu, pràcticament tota una vida...

El Mocador sense vosaltres estaria incomplet, dir que sou part de nosaltres és un fet que duem amb orgull, però dir que sou els nostres amics ens ompli de goig.

Els reconeixements no substitueixen la satisfacció del treball ben fet, però sempre són gratificants; per eixe motiu, volem fer-vos arribar la nostra més sincera enhorabona per aquest guardó i tots els que estan per aconseguir, que de segur que en seran molts.

Paco, Eduard, Xema, David..., que sempre ens acompanye la vostra música, que sempre tinguem el plaer de gaudir del vostre treball; però, sobretot, que sempre estigueu al nostre costat.
La més forta abraçada de tota la comissió.

Futur perfet

hauré tocat
hauràs tocat
haurà tocat
haurem tocat
haureu tocat
hauran tocat

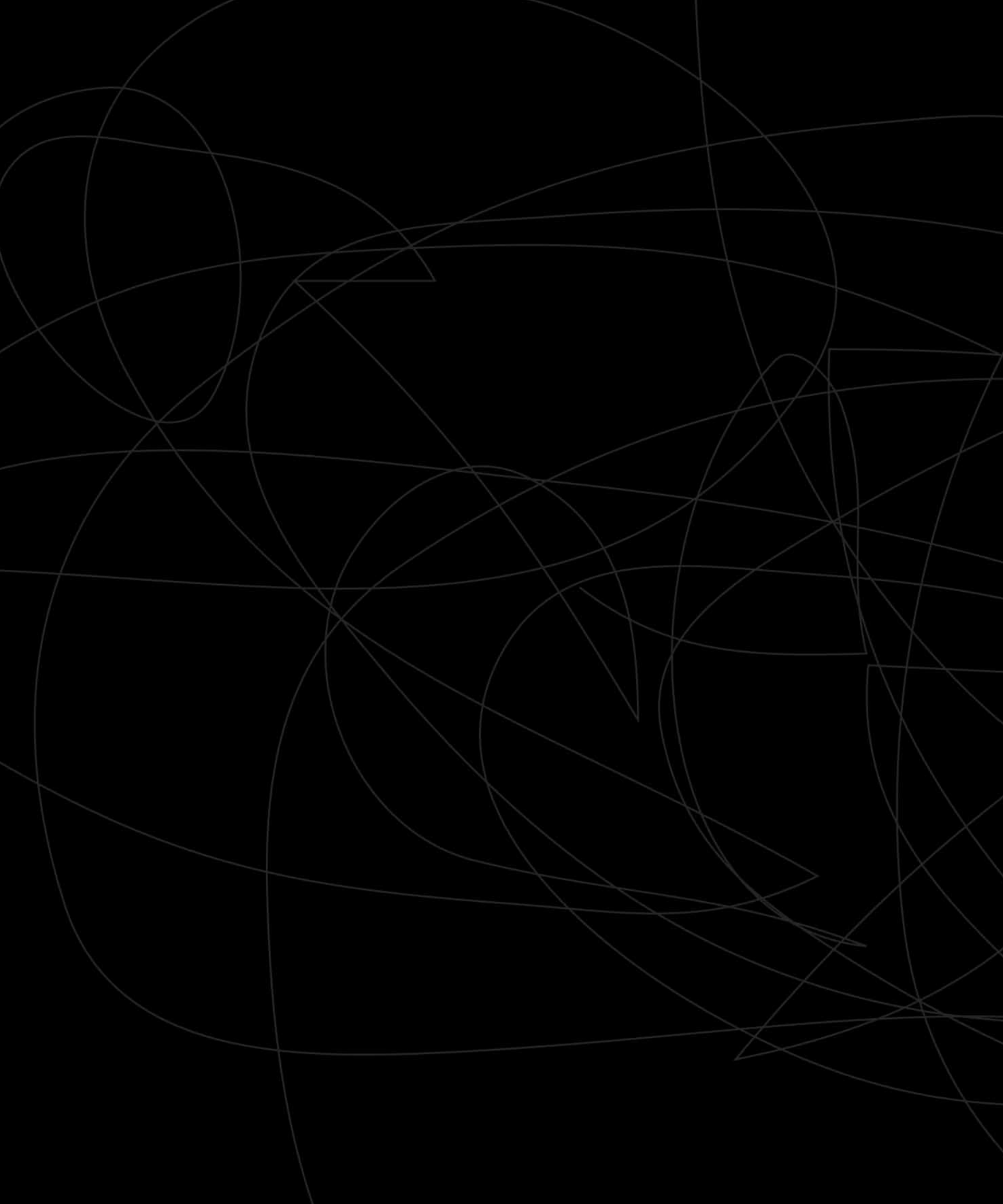

set | *coure*

La musa punyetera. La literatura dels primers llibrets fallers de Sagunt

Joan Antoni Millón | *President del Centre d'Estudis Camp de Morvedre*

Condicional perfet

hauria cuit
hauries cuit
hauria cuit
hauríem cuit
hauríeu cuit
haurien cuit

Introducció

Des que el professor Jorge Urrutia plantejara en el volum *Literatura popular i literatura proletària* que "fa falta una historiografia no culta (no culta des del punt de vista del pensament artístic dominant)"[1], una mica s'ha anat avançant des de llavors, i s'ha arribat a fites com ara els estudis, per exemple, de Gonzalo Santonja sobre les denominades "novel·les roges" i la "literatura de quiosc".

Certament, els estudis sobre la denominada "cultura popular" en els períodes medievals, l'Edat d'Or o la Il·lustració, abans que res centrats en aquells elements que d'aquesta cultura es pogueren trobar en els textos "cultes", o d'autors "cultes", ha sigut i continua sent apreciable, però l'estudi i l'establiment del "corpus" d'eixes produccions que han sigut titlades de "infraliteratura", "subcultura" o "paraliteratura", ha estat en franc desplaçament, si no evident menyspreu i desinterés.

La literatura fallera l'entenem com a part integrant del que denominem "literatura popular", que més avant delimitarem, requerint per a aquesta un major interés que el fins ara obtingut.

Les falles constitueixen un fenomen sociològic que inclou en les seues manifestacions una complexa xarxa cultural i simbòlica, en la qual l'expressió i la producció literària, tant oral com escrita, té un lloc destacat. Aquesta producció participa de l'evolució de la festa, i aquelles alteracions sociològiques, ideològiques, que afecten el fet faller en el seu conjunt, alteraran, indefectiblement, la producció literària en si mateixa.

Joan Fuster, en un article publicat el 1956, anotava la importància dels "papers fallers", i arribava a considerar que: "En realitat, les falles són el que avui són, a partir de la invenció del llibret". El llibret no és només un complement o ornament espuri del fet faller, sinó, com aprecia Fuster, "ingredient actiu i essencial".

El llibret, com ha assenyalat Enric Soler i Godes, pertany genèticament a la denominada literatura "de cordell i canya", i, més explícitament, procedeix dels "col·loquis" o "relacions", amb els quals conviu, en un primer moment, a finals del XIX.

El llibret, abans de posseir una estructura llibresca, també coneix el seu format en fulls solts, volanderes, que solien adherir-se al costat o en les mateixes falles, per a l'explicació dels *monuments*. Amb el temps, el llibret, formalment, pateix una sèrie d'alteracions evolutives –en la seua dimensió, en la diversificació de la producció poètica i plàstica, etc.– i deixarà pas al que es coneix amb el nom de "revistes falleres".

El fet literari en les Falles té una doble expressió:

1. Escrita: ací trobem els llibrets i fulls o cartells que acompanyen els ninots en els cadafals.

2. Oral: les declamacions i vetlades poètiques que es produeixen en les presentacions de les Falles i les falleres majors. Ací també es podrien incloure les lectures públiques dels llibrets en les associacions i casals.

Els llibrets com a "literatura popular"

Hem dit adés que adscrivim la literatura que veiem emergir en els llibrets fallers –i, per extensió, tot fet literari faller– a la "literatura popular".

Com a tal entenem: "... aquella escritura no teñida de aura artística, que ofrece la ventaja de ostentar, bajo una luz nítida y sin disfraz, los fenómenos más visibles de la sociedad desde abajo, o, cuando menos, de algunos grupos dentro de esa sociedad…representa aquel aspecto de la producción literaria que permite ver el acto de comunicación de manera directa, sin meliorativos de juicio. Tiene la utilidad del doble análisis sociológico de la creación y del consumo".

La gran majoria de llibrets es desembarassen de qualsevol *aura* artística –no sols des del punt de vista benjaminià–, ja que s'explicitarà des del mateix text la renúncia al que podríem denominar la "funció poètica". Altres seran les funcions que prevalen en els textos fallers: la comunicativa, la conativa, la lúdica (admetent aquesta funció del llenguatge que ens proposa Francisco Ynduráin), o altres.

1. VV.AA., Universidad de Sevilla, Sevilla, 1986.

Un element peculiar de la literatura dels llibrets és la seua *narrativitat*. Deixant de costat els *retrats* de les comissions, les exaltacions a les falleres majors i els additaments poètics breus i peculiars com són les *Bunyolaes*, els *Petardets* o les *Mascletaes*, el cos central dels llibrets és la "Relació i explicació de la falla".

Açò és, la narració en vers de la història que plàsticament i escultòrica s'exposa en els cadafals fallers. És l'expressió escrita del que icònicament es mostra a l'espectador del carrer. I aquesta narrativitat, com ha dit Fuster, "eixampla els recursos i els temes de la part plàstica".

Unida a aquesta funció narrativa es troba la funció comprensiva, cognoscitiva, de la falla, la que ens ofereix claus d'interpretació de les figuracions.

I, finalment, dins d'aquestes funcions genèriques, podem parlar del caire *glòssic* del llibret, ja que comenta, desenvolupant i subratllant, aquells elements que constitueixen la falla. En aquest sentit, alguns textos intenten atenuar la càrrega satírica i crítica; altres, en canvi, incideixen sobre ella, explicitant-la o ampliant-la.

Joan Fuster, en l'article assenyalat abans i que va ser arreplegat en el seu llibre *Combustible per a falles*, deia que la literatura dels llibrets fallers oscil·lava entre l'humor i la sàtira, és a dir, entre la rialla plàcida i la cruel, entre l'actitud piadosa cap a conductes reprensibles, i la violenta o sancionadora.

Condicionat per la Comissió que organitza la Falla i del moment conjuntural o històric, el llibret alternarà una o altra postura. En tot cas, sempre trobarem en la manifestació literària un ingredient irònic inexcusable. Ironia en el sentit que gran part de les al·lusions impliquen al·lusions que només seran transparents per a la comunitat a què pertanga la dita falla. Dit d'una altra manera, la literatura fallera es mourà àmpliament en el terreny de la pragmàtica i, més concretament, en el de les suposicions i implicacions.

Un altre tret inexcusable d'aquesta literatura serà el seu caràcter crític, la seua tasca corrosiva d'actituds i fets, d'institucions i persones, que es veuran reflectides en aquestes obres.

Futur

couré
couràs
courà
courem
coureu
couran

És per això que he donat el títol de "Musa punyetera" a aquest article, per a expressar clarament allò que en forma de sentència va deixar escrit Fuster: "Sense malícia les falles deixarien de ser falles". Poesia festiva, la musa de la qual invocada *puny*, açò és, agullona. Poesia, per tant, sarcàstica, bufona, grossera.

Els primers *llibrets* del Camp de Morvedre: 1927-1959

Les meues conclusions naixen d'una lectura del corpus de llibrets que avui en dia podem disposar dels publicats a Sagunt, entre els anys 1927 i 1959.

La tasca de recerca de llibrets fallers saguntins d'aquest període, fins al moment –i pel que es refereix a mi–, se salda amb un corpus d'onze números. He pogut reunir-los gràcies a tres persones, a qui he de recordar i ressenyar ací, i sense l'ajuda i generositat dels quals no haguera sigut possible aquest article. En primer lloc al tristament desaparegut poeta i cronista de Sagunt, en Santiago Bru i Vidal, al col·leccionista Francisco Agudo i a Vicente Cuenca. Gràcies a aquest últim, a Vicente, he tingut accés al llibret que es pot considerar primera falla del Camp de Morvedre, em referisc a la "Falla del carrer del Poeta Llombart del Port de Molvedre", de 1927.

Relació de llibrets:

-Llibret Falla del carrer Poeta Llombart, Port de Molvedre. 1927.
-Llibret Falla de Molvedre. 1932.
-Llibret Falla Colilla. 1935.
-Llibret Falla de la Plaça Pérez Galdós. 1936.
-Llibret Falla de la Plaça Galán i García Hernández. 1936.
-Llibret Falla de Molvedre. 1942.
-Llibret Falla El Remei. 1948.
-Llibret Falla Plaça de la Trinitat. 1956.
-Llibret Falla Barri de Santa Anna. 1958.
-Llibret Falla El Remei. 1959.
-Llibret Falla La Saguntina. 1959.

Plusquamperfet
havia cuit
havies cuit
havia cuit
havíem cuit
havíeu cuit
havien cuit

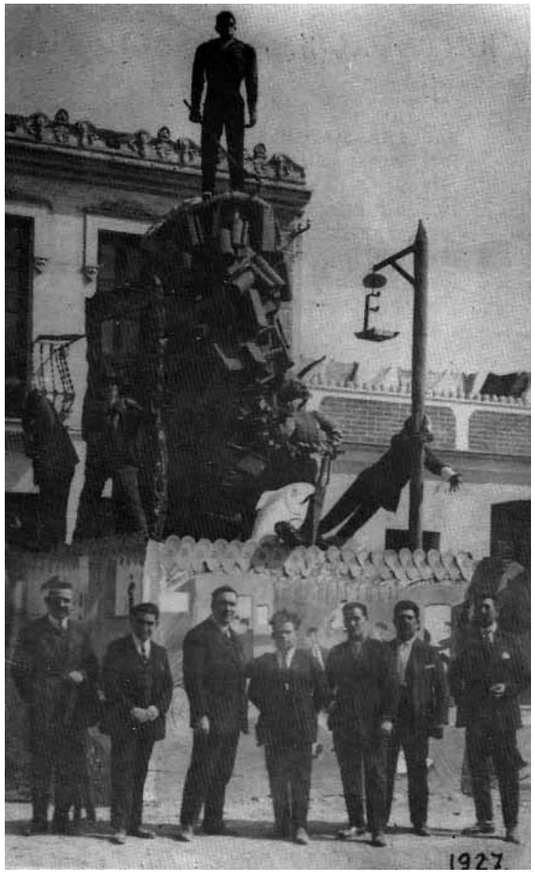

El primer llibret faller: "Falla del carrer del Poeta Llombart. Port de Molvedre" (1927)

El text del primer llibret faller –editat en la Impremta "Tipografia J. Melià", del carrer de Santa Irene, 2, de València)–, n'ocupa onze pàgines, de les setze que consta. Les altres cinc correspondran a la portada, i a diversos anuncis publicitaris de xicotetes empreses, i incipients cases comercials d'aquells primers anys del Port de Sagunt: una botiga de teixits i confeccions (El Barato del Puerto); un taller de manyeria (Alfredo Viel); una fàbrica de gasoses –segons consta, "elaborades amb aigua de Sant Esperit" (La Ideal)–; un taller fotogràfic (Fotografía López); una farmàcia (Luis Casanova); una gorreteria (López); una draperia i sastreria (José Edo); una fonda (Juan Villasante); i un forn-pastisseria (El Moderno, de A. Corpas).

El text utilitza majoritàriament la llengua valenciana (en la seua forma popular, no normativa, amb múltiples irregularitats ortogràfiques, lèxiques i sintàctiques). Només serà utilitzat el castellà en la pàgina quatre –el començament de la "Relasió"– i part de la cinc.

El mateix text matisa i explica aquesta utilització lingüística, des del mateix començament del "Preambul":

> "Com este llibret s'escriu
> en un poble qu'es tota España
> i lo mateix hi ha qui diu
> churra, a la que ha naixcut maña;
> tinaja, cuant es una charra;
> morsilla, si es butifarra,
> i com la Falla es festa
> de pur carácter valensiá,
> volem que así, en esta,
> no siga tot castellá."

Després de la utilització –en la pàgina quatre i primera estrofa de la següent– del castellà, torna de nou a utilitzar el valencià, ja fins al final del text.

El text del llibret ve segmentat en quatre apartats: "Preambul", "Relasió", "Esplicasió" i "Despedida". El primer conté l'estrofa que abans hem transcrit, en la qual explica la seua opció lingüística,

Passat anterior
haguí cuit
hagueres cuit
hagué cuit
haguérem cuit
haguéreu cuit
hagueren cuit

s'hi afegeix una segona estrofa en què utilitza un apòstrofe: es dirigeix al lector demanant-li benevolència, mostrant, al mateix temps, el caire humorístic del text:

"Així es, públic atent i discret
te prega esta Comisió
que si lliches el llibret
i no t'agrá la esplicació
que t'anem fent de la Falla,
punt en boca, seguix i calla
que ya trobarás per fi
algo que te fará riure,
i si no ham trobat el camí,
perdona, déixamos viure"

La segona part, la "Relasió", dóna compte de la raó festiva de la falla:

"En el Puerto de Sagunto
calle Poeta Llombart
una fallita de gusto
para San José se hará,
entre vecinos honrados
que quieran contribuir
a pagar todos los gastos
para en la fiesta lucir…
traca, metros más de mil,
petardos y morieretes,
música por calle y atril"

A continuació, utilitzant un dels trets propis de la festa popular, se sanciona la conducta insolidària i agarrada dels veïns que no contribueixen:

"Tres vehíns d'este carrer
que no donen ni una palla
per a que pugam nosotros fer
lo que se diu una Falla"

La part central és la tercera, açò és, l'"Esplicasió", en la qual l'autor del llibret ha d'oferir el contingut de la Falla. Com que és una cosa habitual, comença mostrant la dificultat de la tasca i la inseguretat d´aconseguir el seu propòsit, d´arribar a una bona meta. També veiem en el començament, i al llarg de tot el text, la utilització d'un diàleg fictici, d'una pregunta retòrica, que ajuda a avançar l'autor en l'exposició:

"Quína esplicasió tinc que fer
que l'atenga tot lo mon?
Esplique vosté si pót ser
¡qué fan eixes figures! ¡quí son!"

L'autor del llibret va descrivint els ninots i els objectes que apareixen oferint amb ells una història, un relat. En aquest cas el relat de la falla correspon a la mostració i la crítica de situacions quotidianes que exposen les deficiències ciutadanes: els carrers no empedrats que es converteixen en un fangar amb la pluja, la insalubritat, el mal olor, la falta d'enllumenat públic.

Així mateix, al costat de la crítica ciutadana trobem l'exaltació de les identitats socials, pròpies dels fallers. En aquest cas, donada la condició social dels obrers, veiem l'alabança dels productes de la fàbrica siderúrgica:

"Fijeuse també en la montaña
de tots els férros laminats
que ni hi han en España
atres millor acabats.
Tingau tots per ben segur
que del cuerno de l'abundansia
ixirán per mils i mils,
com en la conca del Rhur
els Estats Units i Francia,
forts i templats perfils"

Finalment, la "Despedida" correspon al tancament del text en què l'autor torna a dirigir-se al lector, i li demana, com al principi, benevolència, amb un toc de desvergonyiment i humor:

"Que no té grasia, ya hu se,
¡el chavo es lo més important!
ala, adiós, hasta l'any que ve
i Deu que te fasa un sant"

El segon llibret faller saguntí: "Falla de Molvedre" (1932)

El segon llibret faller amb què comptem, es publica cinc anys després a Sagunt. És el primer llibret del nucli dit *històric*, o de Sagunt-Ciutat, i pertany a l'any 1932. Naix amb la falla coneguda com "Falla de Molvedre", instal·lada enfront de l'Ajuntament,

Condicional
couria
couries
couria
couríem
couríeu
courien

al començament del Camí Reial, conegut llavors com a carrer de Pacheco. És una falla que naix amb la instauració de la II República, que té, precisament, com a tema la instauració republicana, i que, per les seues característiques, podem conjecturar que va ser sufragada per l'Ajuntament.

Segurament no serà aquesta la primera falla plantada a Sagunt, ja que en el mateix llibret se'ns diu:

> "Es la primera qu'es planta,
> al meñs d'eixa proporsió"

L'autor del text, pel que sembla, va ser el botiguer Manuel Graullera Peris, conegut amb el malnom de Nelo Caguetes. L'obra consta d'un "Preambul" en el qual se'ns presenta el marc il·latiu del text: dos personatges, Quico i Tonet, es troben i el primer invita el seu company a veure la falla que hi ha plantada a la Glorieta i que anirà descrivint-li.

Després es troba l'"Esplicasió", dividida en tres seccions: "Despus-Ahir", "Ahir", i "Hui", precedides cada una d'elles per un rodolí. Respectivament: "Temps del guerrer Aníbal / qu'era més mal qu'un caníbal"; "Temps de dominasió borbónica / que ya se mos fa crónica"; y "Este temps qu'está en capoll / ¿será el de menos soroll?"

El text és una exaltació de la República a què l'autor –davall la forma al·legòrica d'una dona amb gorro frigi i un pit nu– fa emetre un llarg parlament, i

hi veiem aparéixer una sèrie d'elements propis d'aquella època. Per exemple, l'anticlericalisme violent emergeix quan Quico invita Tonet a dirigir-se a la falla i li comenta:

> "–Qu'han pegat fòc a l'esgresia
> o han cremat algún convent?
> –¡Eh, alto! pren magnesia
> así la chent no es… ardent"

Més avant es refereix l'autor al monument instaurat el 1927 al paratge de les Alquerietes, en l'encreuament de les carreteres de València-Barcelona i Sagunt-Terol, dedicat a Alfons XII:

> "–Es el monument a la pau
> de la dinastía borbónica
> que mos dugué la bubónica
> i mos deixá sense un clau"

Trobem en el text una sèrie de crítiques dirigides a la sequera, les retencions que produïen en el trànsit les barreres ferroviàries, o la lentitud dels trens:

> "Cuan ix el tren de Pusol
> ya t'escampen la bandera
> o t'enseñen el faròl
> i encá no pita en Almenara
> ya te creuen la barrera
> i tot el tránsit se pára.
> Si está el tren en l'estació
> i tens presa, esperat sentat,
> que si perts la serenitat
> morirás d'irritasió"

Així mateix, trobem en aquest primer llibret un element característic de la literatura popular, com és la paròdia. L'autor del llibret posa en boca d'Alfons XIII una versió grotesca del famós monòleg del *Don Juan Tenorio* de Zorrilla:

> "–Cridí al sel i no m'oixqué
> més si les portes me tanca
> el poble mor o s'estanca,
> ¡Pch! Yo tinc millons; ¡a mí qué!"

El text, finalment, es tanca amb un "Consell" i un "Prec" en el qual s'exalta el tòpic de la dona saguntina:

Perfet
he cuit
has cuit
ha cuit
hem cuit
heu cuit
han cuit

"Chiques totes de Molvedre:
vos prega esta Comisió
que presteu bòna atensió
a lo que vos fem entendre.
Tenint ardenta la mirá
si s'acosteu a la falla
no sabem lo que pasará;
mireu-la de llunt, que hi ha llòc
pues com es feta de palla
vostres ulls li pegarán fòc"

El primer llibret faller infantil: "Falla Colilla" (1935)

El següent llibret que posseïm pertany a l'any 1935 i correspon al de la primera falla infantil. Es tracta de la Falla Colilla, alçada per primera vegada l'any anterior, 1934, a la plaça del Salvador o del Raval –llavors denominada plaça de Galán i García Hernández–, el nom de la qual al·ludeix a un cèlebre personatge del dibuix infantil, del còmic que editava *El Mercantil Valenciano* per aquelles dates, els dissabtes: "Colilla, Chamaco y su amigo Banderilla".

El xiquet Pedro Lozano Muñoz, junt amb un grup de companys, va realitzar una col·lecta en la població i van encarregar a l'artista faller Manolo Morató la realització d'una falla que representava l'església del Salvador, en el penell de la qual estaven els personatges de Colilla, Chamaco i l'ànec, realitzats en cera.

L'autor del text és una altra vegada Nelo Caguetes, el botiguer, qui menciona en l'epígraf "Un desengany", com els infants li van anar a demanar que els fera el llibret de la falla.

En l'"Explicació de la Falla" narra la grotesca història de Colilla i Chamaco, els quals arriben, muntats en un ànec, al penell de l'església del Raval i se'ls incendia la benzina que portaven. Muntats en l'ànec, cremant-li a aquest les plomes, arriben a l'Albufera on cauen dins d'un sequiol ple de fem. Posteriorment són atropellats per un auto del Perelló i acaben en l'hospital després d'atracar-se de paella en el berenador d'"El Cubano", intentant alleujar l'esglai de l'accident. Una rocambolesca tira de còmic faller, molt al gust de la canalla d'aquells anys 30:

> "Despageu a estos xiquets,
> qu'están lo menos una hora
> i no póden estár quets;
> o agarreulos d'els bracets
> i tireulos pa ca fóra.
> ¡Será pena la que tinc
> ací en esta botigueta!
> sempre ne tinc quince o vint
> que disputant o renyint
> no paren mai en torreta.
> (Diantre d'els monyicots)
> ni que for'asó una escóla
> ¡Aneusen reborinóts,
> que si escomense a carchóts
> feu cap allá a la farola."

Que servisca aquest article com una primera aproximació a la literatura dels llibrets fallers saguntins.

Imperfet
coïa
coïes
coïa
coíem
coíeu
coïen

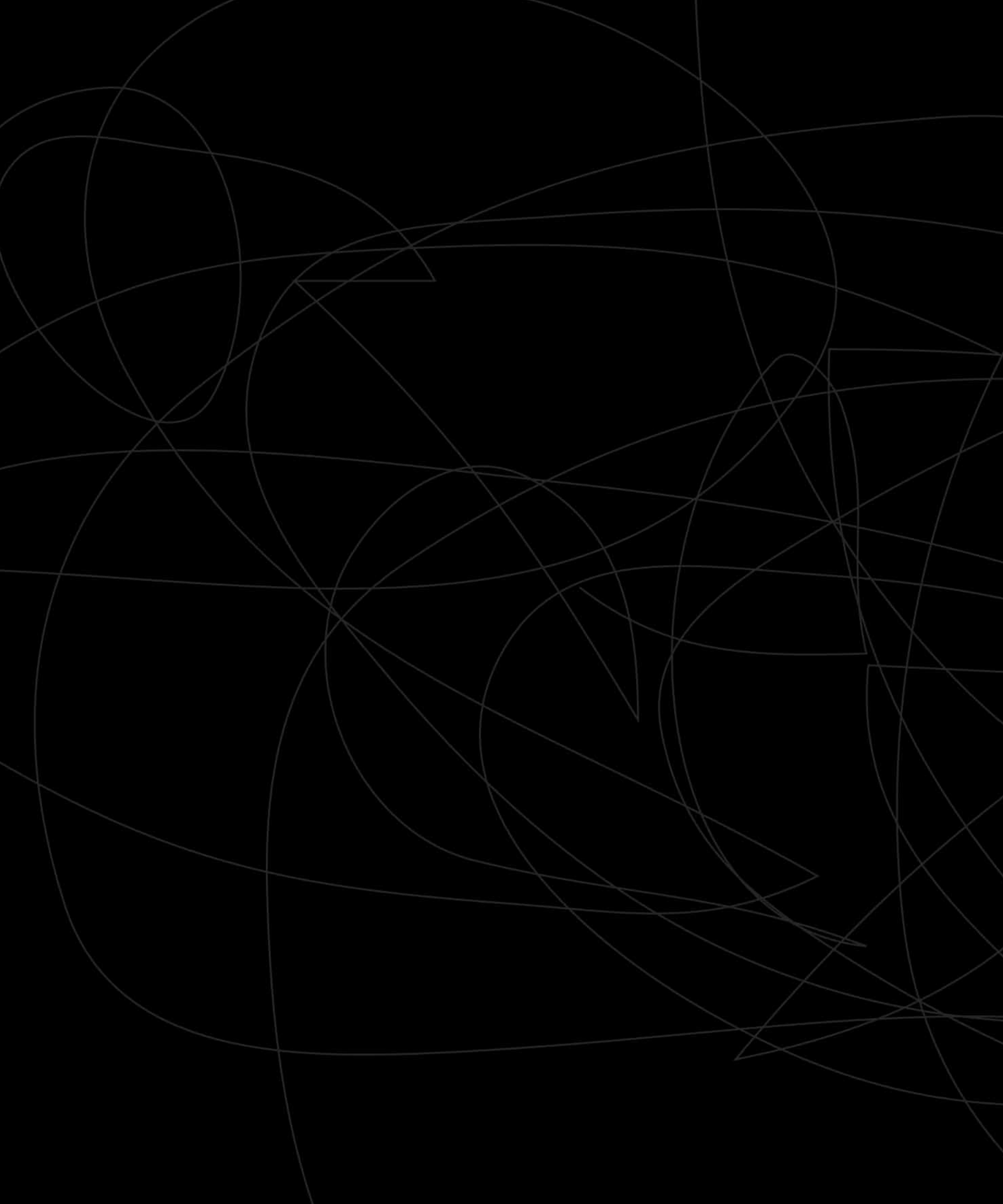

B

Enric Valor

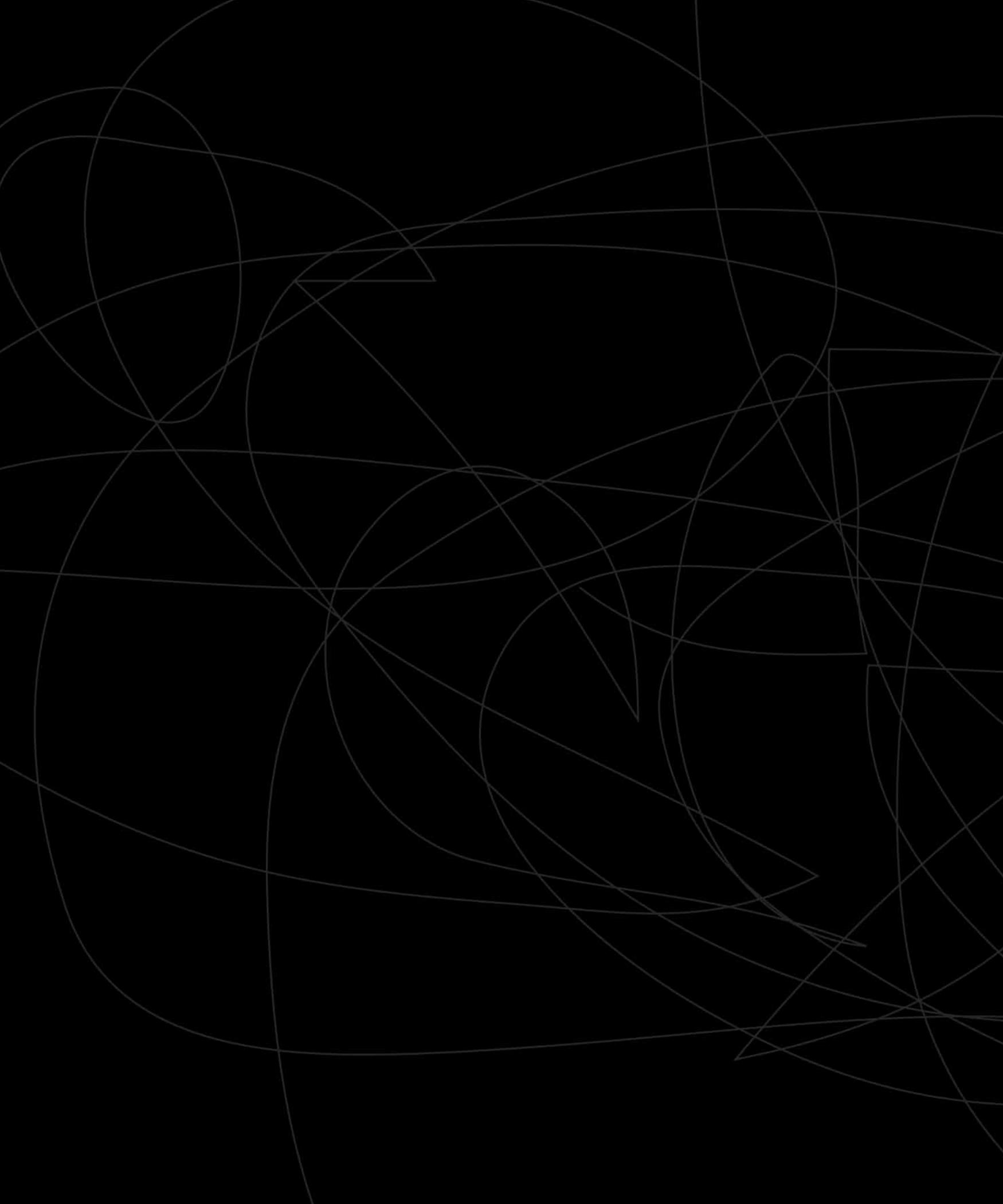

vuit | parlar

Enric Valor: la passió per la paraula i l'estima per la terra

Verònica Cantó Doménech | *Secretària de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*
Comissària de l'Escriptor de l'Any 2010. Enric Valor

“Diu que fa més de cinc-cents anys”, “això diuen que va ser i era...”, o bé “això va anar i era...” són algunes de les expressions que fa servir l’escriptor Enric Valor en moltes de les seues rondalles valencianes, unes històries que ens endinsen en paisatges coneguts, farcides de personatges meravellosos i extraordinaris, amb una narració arreplegada de la tradició oral més genuïna i ancestral valenciana, adobada del bagatge cultural, lexicogràfic i lingüístic de l’escriptor castallut.

I ara diríem “fa cent anys”, el 22 d’agost del 1911, amb un segle xx encara de bolquers, i a la vila de Castalla, naixia al món un dels escriptors valencians més importants del segle xx, Enric Valor i Vives, un homenot valencià indiscutible.

Parlar del Sr. Valor, amb majúscules, és referir-nos a una de les figures més rellevants de la història literària valenciana contemporània. La seua aportació a la cultura i a la llengua des del triple vessant de rondallista, novel·lista i lingüista s’entén des de la perspectiva de l’estima per la gent i la passió per la terra i per l’idioma. Una estima que traspua en cada una de les paraules que ens salva de l’oblit; en les històries tradicionals de caràcter oral que ens ofereix excel·lentment literaturitzades, les quals ens incorporen a un món meravellós i alhora proper; en una obra narrativa colpidora; en l’ingent esforç gramatical i lexicogràfic per dignificar la llengua pròpia. I a tot açò, a més, hem d’afegir la seua trajectòria ferma de compromís cívic amb el seu poble.

Enric Valor és la suma d’un personatge polièdric en la forma i polifacètic en el contingut, un model i un referent per a tots els que vivim en valencià.

És per això que l’Acadèmia Valenciana de la Llengua va acordar designar Escriptor de l’Any 2010 Enric Valor, per reconéixer el llegat de l’il·lustre valencià de Castalla que tant va contribuir a la recuperació de la nostra llengua i de la nostra cultura, en l’any en què es commemora el desé aniversari de la seua mort i celebrar, alhora, el centenari del seu naixement en el 2011.

Anem a pams, però, a l’hora de descobrir este fascinant escriptor, un vertader lletraferit, en el sentit estricte del mot.

Passat anterior
haguí parlat
hagueres parlat
hagué parlat
haguérem parlat
haguéreu parlat
hagueren parlat

Honoris Causa de la Universitat de València (1993).

Enric Valor naix a Castalla al si d'una família benestant de la petita aristocràcia rural, i des de menut, a la llar familiar, viu un ambient d'estudi, de lectura i d'escriptura, no massa habitual per als infants dels inicis del segle xx. Un ambient que, sens dubte, va contribuir a despertar en Valor l'estima per les narracions orals de la mà de sa mare, gran lectora de literatura culta i aficionada a les rondalles populars que de ben segur en aquella època es relataven a la vora de la llar.

Posteriorment, per motius econòmics, la família de Valor es trasllada primer a Elda i, amb posterioritat, a Alacant, ciutat on va cursar estudis mercantils a l'Escola de Comerç, on participa en diferents moviments culturals i on inicia la seua tasca d'escriptor i gramàtic, des d'una formació autodidacta.

A Alacant, entre els anys 1932 i 1934, col·labora amb el setmanari satíric *El Tio Cuc*, amb articles d'opinió, lliçons bàsiques de gramàtica i escriptura, i desenvolupa, com a corrector lingüístic, una tasca de difusió de les Normes de Castelló, recentment aprovades. Són també els moments d'organitzar-se col·lectivament per reivindicar la cultura i l'autonomia del poble valencià, i per això a Alacant també contribueix a fundar l'Agrupació Regionalista Alacantina (ARA), en la qual Valor exercí el càrrec de secretari, i on dugué a terme una tasca d'acostament del valencianisme alacantí amb les agrupacions valencianistes de València i Castelló, especialment amb el Centre d'Actuació Valencianista, a través de les seues col·laboracions de caire polític i nacionalista en el setmanari en valencià més important de l'etapa republicana, *El Camí*, i arran també de l'organització de la III Setmana Cultural Valenciana, en la cloenda de la qual Enric Valor coneix els principals nacionalistes de la ciutat de València, com ara Carles Salvador i Manuel Sanchis Guarner.

Finalment, és també durant la seua estada a Alacant que Enric Valor comença a escriure algunes narracions i la seua primera novel·la *El misteri del "Canadian"*, una obra que es va perdre en algun punt del camí entre Alacant i Barcelona, ja que el nostre escriptor tenia el compromís de publicació per part

Passat perifràstic

vaig parlar
vas (o vares) parlar
va parlar
vam (o vàrem) parlar
vau (o vàreu) parlar
van (o vàren) parlar

Creu de Sant Jordi

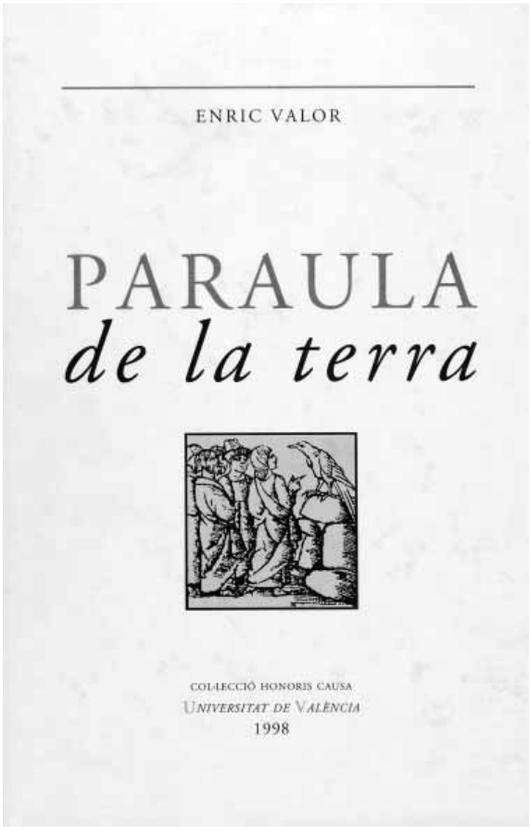

de la Casa del Llibre de Barcelona i el tren que la transportava va ser bombardejat durant la matinada del 18 de juliol de 1936.

Esclata la guerra civil i el nostre escriptor roman en l'exèrcit republicà fins al 31 de març de 1939. I en la postguerra, a partir de l'any 1946, mentre treballa en un negoci de recanvis d'automòbils a València propietat seu i del germà, és un assidu lector en la biblioteca de l'Ateneu Mercantil de València, on coneix i fa amistat amb Joan Senent Anaya, fundador de la revista i de l'editorial *Gorg*, en la qual Enric Valor va desenvolupar una valuosa tasca de corrector lingüístic.

Ens trobem a casa nostra en una dura postguerra, en un camí pel desert lingüístic i cultural, i els nostres intel·lectuals troben refugi per a la il·lusió en les tertúlies literàries.

És a la tertúlia del grup Torre, dirigida per Xavier Casp i Miquel Adlert i creada a l'inici de la dècada dels 40 per reivindicar un valencianisme actiu, modern i consonant amb el que es feia a altres llocs del nostre àmbit lingüístic, on Enric Valor va poder continuar amb la seua inquietud literària i lingüística col·laborant en la revista *Esclat* i publicant en l'editorial Torre, en la seua col·lecció L'Espiga, el primer volum de les *Rondalles valencianes*. Segons Valor, aquelles tertúlies eren "una cosa magnífica; es tractava del nostre idioma i de la nostra literatura i resultava una activitat estimulant al davant de la fortíssima dictadura que havíem començat a suportar. Aquelles reunions setmanals presentaven també un altre atractiu, i era el seu regust romàntic d'una més o menys acusada clandestinitat."[1]

En esta tertúlia va participar d'idees molt interessants, va reprendre les relacions amb Manuel Sanchis Guarner, va ser també el lloc on compartí converses amb Emili Beüt, Miquel Dolç, Joan Fuster, on va conéixer intel·lectuals catalans i mallorquins, com ara Josep Maria de Casacuberta o Francesc de Borja Moll, entre d'altres, compromesos amb la resistència cultural antifranquista, i en guarda un record entranyable com queda reflectit en paraules del mateix autor: "considerant les il·lusions que en mi va fer nàixer, els amics que hi trobí i tots els avanços culturals i d'orientació de la meua vida i del meu treball que em va proporcionar, la recorde amb agraïment i emoció"[2].

És el moment també ara de fer esment que Enric Valor va ser membre de la Secció de Literatura i Filologia de Lo Rat Penat i va formar part del grup de valencianistes que iniciaren el 15 de febrer del 1949 els cursos de llengua d'eixa institució, el màxim impulsor dels quals va ser Carles Salvador, Valor va ser el primer professor que impartí classes de valencià sota el franquisme ensenyant conceptes elementals de fonètica. Cal assenyalar que en l'any 1958 va ser nomenat president de la Secció de Llengua de l'entitat, circumstàncies totes elles que li permeteren dedicar-se a l'estudi gramatical i lexicogràfic i refermar la seua passió per ensenyar. No obstant això, i per causes no del tot aclarides, en 1953 abandona Lo Rat Penat.

1. Serrano Llàcer, Rosa (1995): *Converses amb un senyor escriptor. Enric Valor*, col·l. «Tàndem de la memòria»3, València, Tàndem Edicions, p. 95

2. *Op. cit.*, p. 100.

Amb el pilotari El Genovés

Perfet
he parlat
has parlat
ha parlat
hem parlat
heu parlat
han parlat

Finalment, cal destacar que és durant estos anys quan Enric Valor coneix una de les persones que més influència exercirà sobre ell, ens referim al filòleg Josep Giner. El mateix Valor diu: "Giner es va preocupar, durant anys, de donar-me classes de filologia catalana, d'ensenyar-me llatí vulgar i gramàtica històrica. Em va ajudar moltíssim i fou llavors quan vaig intimar més amb ell [...] Sí, Giner fou decisiu per a la meua formació; em va comunicar amb Joan Coromines [...], que és per a mi el millor filòleg del món. Cada paraula del seu immens diccionari és una novel·la."[3] Cal fer notar que Enric Valor col·laborà amb Joan Coromines amb l'elaboració i correcció de fitxes per a la magna obra *Onomasticon Cataloniae*.

A partir del 1950, Enric Valor comença a publicar les seues obres, i així en 1951 publica el segon volum de les *Rondalles valencianes* en l'editorial Torre i participa en les *Rondalles gironines i valencianes* editades per Ariel; en 1953 publica a Barcelona, a l'editorial Barcino, *Narracions de la Foia de Castalla*; i en 1958 publica, també en Torre, el tercer volum de les *Rondalles valencianes.*

Entrem en la dècada dels 60, una dècada prolífica en producció valoriana, i Enric Valor veu finalment publicada la seua novel·la *L'ambició d'Aleix*, després que la censura franquista l'autoritzara en eliminar l'autor la referència a l'adulteri entre els protagonistes; una novel·la, d'altra banda, que s'edità en la seua versió íntegra en l'any 1982 per part de Fernando Torres-Editor, dins de l'*Obra literària completa* en tres volums.

Són també els anys en què Valor col·labora amb la premsa escrita, concretament a *Jornada*, on publica un curs de llengua i alguna narració. En 1964 veurà la llum el primer volum de *Meravelles i picardies* en l'editorial L'Estel, fundada per Adolf Pizcueta i dirigida per Manuel Sanchis Guarner des de l'any 1962.

En 1966 el nostre escriptor inicia la publicació dels seus treballs lingüístics amb *Lea valenciano en diez días (Breve pronunciación del catalán-valenciano-balear)* i el *Curso de lengua valenciana*, i així enceta

3. *Op. cit.*, p. 78-79.

una tasca, la de difondre els seus treballs, que continua a bon ritme en la dècada següent quan a partir de 1971 l'editorial Gorg publica la primera edició de l'obra *Millorem el llenguatge* i el *Curso medio de gramàtica catalana referida especialmente al País Valenciano* en 1973.

Som al punt de celebrar l'arribada de la democràcia, i amb la frescor dels nous aires, l'escriptor de Castalla veu publicats el dos volums de l'*Obra Literària Completa* (1975-1976) i el *Curs mitjà de gramàtica catalana* (1977). I enceta els anys 80 amb la primera edició de *Sense la terra promesa*, el primer volum de la trilogia "Cicle de Cassana" que veurà enllestit l'any 91 per part de Tàndem Edicions amb la incorporació de les altres dues grans novel·les: *Temps de batuda* i *Enllà de l'horitzó*.

Dins de la dècada dels 80 són especialment importants, pel que fa a l'edició d'obres valorianes, els anys 1982 en què surt la primera edició de *La idea de l'emigrant*, dins del tercer volum de l'*Obra Literària Completa*; el 1983, en què es publiquen les primeres edicions de *Temps de batuda*, de *Temes de correcció lingüística*, i de *La flexió verbal*, un autèntic *bestseller*, un dels llibres valencians més venuts i que més influència ha tingut en l'establiment i la consolidació de la llengua formal dels valencians, atenent les més de 20 edicions publicades; i, finalment, l'any 1984 en què la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià inicia la publicació en huit volums de les rondalles valencianes, uns volums que actualment són publicats per Edicions del Bullent.

Són també els anys definits per l'editora Rosa Serrano com "temps de collita", i és que Enric Valor, a més de veure la major part de la seua obra a mans dels lectors, comença a rebre els reconeixements i les distincions que li tributen institucions, entitats i col·lectius. Uns homenatges que reconeixen el seu mestratge, la seua dedicació i l'esforç de tota una vida. Malgrat que Enric Valor deia que al llarg de la seua vida no havia fet res d'extraordinari, sinó solament complir amb la seua obligació, els valencians d'aleshores pensaven i els d'ara continuem pensant que la contribució del Sr. Valor a la dignitat del nostre poble i a la dignificació de la nostra llengua i cultura al llarg dels seus quasi

Condicional perfet
hauria parlat
hauries parlat
hauria parlat
hauríem parlat
hauríeu parlat
haurien parlat

Premi Cavanilles

noranta anys de vida es mereix l'admiració i el respecte del conjunt de la nostra societat.

Alguns dels reconeixements són, per orde cronològic:

- 7 de febrer del 1983, Premi Sanchis Guarner de la Diputació de València.

- 25 de gener del 1985, Premi de les Lletres Valencianes de l'Ajuntament de València.

- 7 de maig del 1987, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, concedit per Òmnium Cultural.

- 27 d'abril del 1993, Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya.

- 30 de novembre del 1993, doctor *honoris causa* de la Universitat de València, acte que van apadrinar els doctors Manuel Pérez Saldanya i Vicent Escrivà. Este últim, en el seu discurs, a més de referir-se a Enric Valor com a "gramàtic rigorós, purista i culte" i "magnífic inventor d'un món de ficció configurat pacientment per la seua voluntat literària universalitzadora", va destacar que "és un valencià que aporta, en la seua obra, el millor bagatge de la tradició oral de la seua contrada nadiua com és la llengua depurada de les comarques del nostre sud i la riquesa heretada de la seua mare amb els records, les rondalles, els versos, i un inesgotable vocabulari ancestral, hereu de la tradició medieval connectora del nostre present amb el passat històric." [4]

- 7 d'octubre del 1994, Porrot d'Honor de les Lletres Valencianes de Silla.

- 30 de novembre del 1996, Miquelet d'Or de la Societat Coral El Micalet de València.

- 16 de gener del 1997, Premi Botànic Cavanilles de l'Institut Valencià d'Excursionisme i Natura, en reconeixement al seu esforç per impulsar l'excursionisme, la natura i la cultura valenciana,

4. Pérez Saldanya, Manel (1998): *Enric Valor. Paraula de la terra*, col·l. «Honoris Causa» 14, València, Publicacions de la Universitat de València, p. 20.

Futur
parlaré
parlaràs
parlarà
parlarem
parlareu
parlaran

Homenatge a Riba-roja (2000)

especialment per la seua aportació a l'estima dels paisatges muntanyencs valencians.

▸ 8 de juny del 1998, doctor *honoris causa* de la Universitat de les Illes Balears. Se li va atorgar la màxima distinció acadèmica en un acte solemne que va tindre lloc al col·legi major Rector Pesset de la Universitat de València, i en el qual va exerceir de padrí el professor Brauli Montoya. Tots els discursos van destacar la solidesa intel·lectual de l'obra valoriana, i Enric Valor es va referir a la seua preocupació per dominar la llengua com un pas necessari per a satisfer la seua gran passió: la creació literària.

▸ 26 de febrer del 1999, doctor *honoris causa* de la Universitat Jaume I de Castelló. El professor Vicent Salvador, que exercí de padrí, es referí a l'escriptor com "una de les figures clau de la història valenciana contemporània, novel·lista, recuperador de la nostra rondallística i dels nostres parlars, gramàtic, lexicògraf, didacta il·lusionat, enamorat d'una llengua i d'un país"[5], i destacava la seua passió per contar i per ensenyar insistint en el fet que les seues principals virtuts eren la precisió i l'equilibri, posà com a paradigma de les virtuts esmentades l'obra *Millorem el llenguatge*. Per la seua part, el discurs de Valor feia una crida a l'obligació moral dels valencians de contribuir a l'ús, el conreu, el respecte i la difusió del valencià, i ens descobria la seua intenció a l'hora d'escriure les trenta-sis rondalles: en primer lloc, «nacionalitzar» les rondalles, situant-les en indrets coneguts; en segon lloc, descriure els nostres paisatges, donar a conéixer els noms de les plantes, dels arbres, posar noms valencians amb notes d'humor, als diversos personatges; i, finalment, utilitzar un llenguatge planer, popular però correcte, ric de vocabulari com és el valencià que ell va aprendre en la infantesa i la seua primera joventut; en definitiva, el que pretenia Valor era fer literatura dins el gènere i no folklore a seques.

▸ 5 de novembre de 1999, doctor *honoris causa* de la Universitat d'Alacant. Va exercir de padrí el professor Jordi Colomina i Castanyer, que afirmava que "tota l'obra de Valor, narrador per vocació

5. www.uji.es/bin/infoinst/actes/honoris/llibre/9.pdf

Passat simple
parlí
parlares
parlà
parlàrem
parlàreu
parlaren

Miquelet d'Honor

i gramàtic i lexicògraf per convicció cívica, per davall de la seua aparent diversitat, té un eix bàsic evidentíssim: el compromís amb el poble valencià a través de la paraula."[6] També es va posar de relleu la importància de Valor com a compilador de l'imaginari col·lectiu valencià a través de les seues rondalles i com a recuperador d'un tresor lèxic i fraseològic, i es va destacar el fet que l'escriptor castallut haguera trobat el punt dolç entre la parla real, viva i espontània del poble valencià, i el model de llengua convergent amb la resta de varietats del nostre idioma.

- 22 de desembre del 1999, doctor *honoris causa* de la Universitat Politècnica de València. En l'acte de lliurament el professor Robert Fuster afirmà que "Enric Valor, per als valencians en particular, i en narrativa concretament, és l'única tradició viable i moderna que ens omple un buit de segles".[7]

6. www.ua.es/va/.../doctores/valor/index.html

7.www.upv.es/organizacion/conoce-upv/honoris-causa/enric-valor/laudatio-es.html

- En l'any 2000 les Trobades d'Escoles en Valencià es van dedicar a Enric Valor en reconeixement al seu mestratge i al seu compromís cívic.

- És també en el 2000 quan l'escriptor de Castalla rep la medalla d'or de la vila de Petrer, la concessió del títol de fill adoptiu de València, de Penàguila, i de fill predilecte de Castalla.

- En el 2001 rep el títol de fill adoptiu d'Alboraia i la medalla d'or de la Diputació d'Alacant, esta última una distinció a la qual es va adherir l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, en una de les seues primeres reunions plenàries.

Uns altres reconeixements a Enric Valor els trobem en manifestacions com ara l'organització de simposis, jornades o congressos dedicats a estudiar la figura i la seua contribució a la nostra cultura a través de les seues aportacions literàries i lingüístiques, com per exemple el Simposi celebrat a Castalla el 1995, o a Agullent en la tardor del 2000.

Plusquamperfet sub.
haguera parlat
hagueres parlat
haguera parlat
haguérem parlat
haguéreu parlat
hagueren parlat

Honoris Causa de la Universitat de les Illes Balears

També el reconeixement s'ha palesat en els estudis de què ha estat objecte Enric Valor i la seua aportació a les nostres lletres. Igualment contribuïm a honrar la memòria del mestre Valor amb els premis literaris que porten el seu nom el Premi Enric Valor de narrativa juvenil de Picanya, organitzat per Edicions del Bullent des del 1980 o el Premi Enric Valor de narrativa de la Diputació d'Alacant, que s'atorga des del 1995. I, finalment, una altra manera de retre homenatge al nostre escriptor per part de la societat valenciana ha estat la decisió encertada dels ajuntaments dels nostres pobles de dedicar a Enric Valor el nom de biblioteques, instituts de secundària, centres d'educació infantil i primària, carrers, places, avingudes, parcs i glorietes, que a hores d'ara en són en un nombre molt considerable.

Pel que fa a la recapitulació de la publicació de l'obra literària i lingüística d'Enric Valor, hem de dir que entre els anys 1988 i 1989 publica el *Vocabulari fonamental* (Plaza & Janés) i el *Vocabulari escolar* (Carena); l'any 1991 els lectors trobem publicada la trilogia "Cicle de Cassana"; l'any 1992 les editorials Albatros i Tàndem Edicions inicien la publicació dels huit volums de les *Rondalles valencianes* adaptades per Rosa Serrano i editades anteriorment per Gregal Llibres, una tasca que finalitza l'any següent, data també de publicació a Tàndem Edicions de l'obra *Expressions peculiars de la llengua: locucions i frases fetes*; i en 1995 la mateixa editorial publica *Converses amb un senyor escriptor*, de Rosa Serrano, una obra que ha esdevingut una de les principals fonts documentals per a conéixer l'escriptor valencià de Castalla.

En el recorregut per la trajectòria personal i professional hem anat descobrint Enric Valor, unes vegades a través de les seues paraules, unes altres mitjançant les dels investigadors que se n'han ocupat.

I així hem esbrinat que com a rondallista va recopilar i literaturitzar un corpus de trenta-sis rondalles de gran valor folklòric i narratiu,

Imperfet sub.
parlara
parlares
parlara
parlàrem
parlàreu
parlaren

Amb uns bons amics

que esdevenen la memòria oral d'un poble, i on Valor crea un món literari propi amb la triple finalitat de dotar-les de contingut valencià, de descriure els nostres paisatges, i de fer servir un llenguatge planer, popular, però correcte i amb gran riquesa lèxica, és a dir, convertir-les en peces literàries. Afortunadament per a tots nosaltres, Enric Valor va seguir el consell de Manuel Sanchis Guarner, que li va demanar escriure les rondalles que de menut li contaven a Castalla perquè així ens ha perviscut un patrimoni ancestral i col·lectiu.

Com a novel·lista, la seua aportació també ha sigut important sobretot, i especialment, pel que suposa de recuperació històrica per als valencians ja que, com ha destacat Vicent Escrivà, "la seua aportació a les nostres lletres és, senzillament, impressionant a més d'imprescindible. Per a la societat valenciana actual Enric Valor es va constituir literalment, i sense cap mena d'exageracions, en tota la nostra tradició novel·lística. Sense la seua gran obra vessada en el Cicle de Cassana, els valencians actuals perdríem tot un segle XIX i, és clar, quatre dècades inicials del proppassat segle XX".[8]

Com a gramàtic i lexicògraf, i fruit de la passió de Valor per ensenyar, en obres com *Millorem el llenguatge* o *La flexió verbal,* ha sabut combinar el rigor i la precisió amb la claredat expositiva; ha estat un incansable servidor de la llengua; ha posat a l'abast dels valencians els seus coneixements lingüístics; i ha recuperat paraules i expressions del valencià popular elevant-les a categoria literària i integrant-les en el conjunt del lèxic del nostre àmbit lingüístic.

A tall de conclusió, i en paraules de Valor, "l'amor a la llengua primer, després l'amor a la narrativa. Tot això junt m'havia d'obligar a estudiar per a poder escriure bé i que la llengua sobrevisqués i no es perdés cap mot. Jo necessitava estudiar català per a continuar sent tan valencià com sóc

8. Escrivà Peiró, Vicent (2010): "La novel·lística d'Enric Valor: el «Cicle de Cassana»", dins d'*Enric Valor. El valor de les paraules,* catàleg de l'exposició, València, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Present sub.
parle
parles
parle
parlem
parleu
parlen

Premi de les Lletres Valencianes (1985)

Perfet sub.
haja parlat
hages parlat
haja parlat
hàgem parlat
hàgeu parlat
hagen parlat

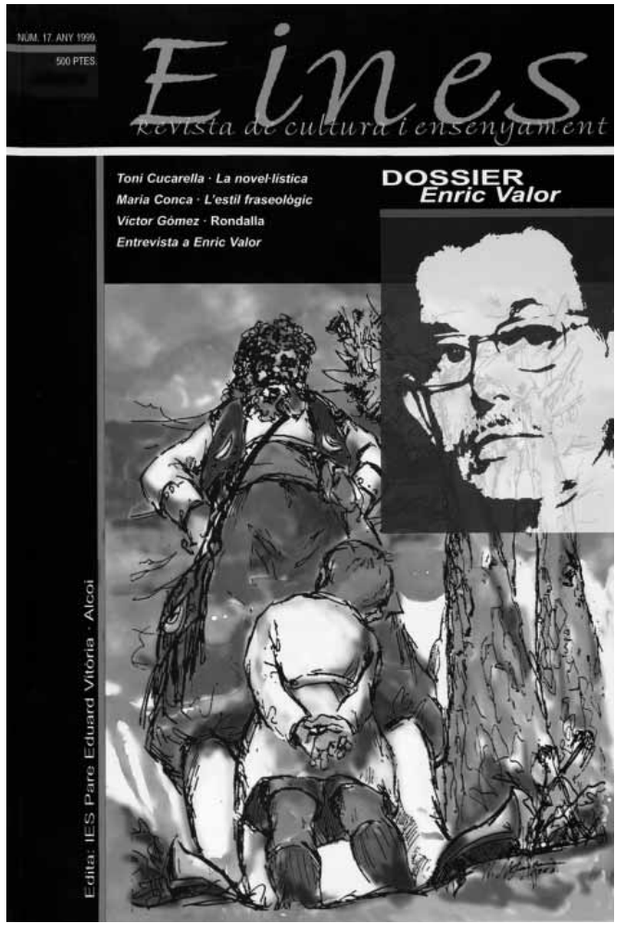

Revista *Eines* d'Alcoi.

i per a poder desenvolupar la meua professió o millor la meua passió vital. I tant de treballar m'ha donat satisfaccions. Des d'aqueix punt de vista em moriré tranquil. Quant dec als meus pares en la qüestió lingüística! I a Castalla! La nacionalitat és la llengua: això ho he mamat al meu poble".[9]

I després de tot el que hem descobert, com no hem d'admirar i respectar este valencià il·lustre?, com no hem d'apreciar i estimar la seua impagable herència? Eixe és el nostre compromís compartit amb el mestre Valor: contribuir a dignificar el nostre llegat lingüístic i cultural, essent conscients que el millor homenatge que podem fer a l'escriptor valencià de Castalla és gaudir de la seua obra i fer-ne partícips les generacions futures, agafant el testimoni del seu mestratge i esdevenint deixebles del seu exemple generós i cívic.

9. Serrano Llàcer, Rosa (1995): *Converses amb un senyor escriptor. Enric Valor*, col·l. «Tàndem de la memòria»3, València, Tàndem Edicions, p. 132.

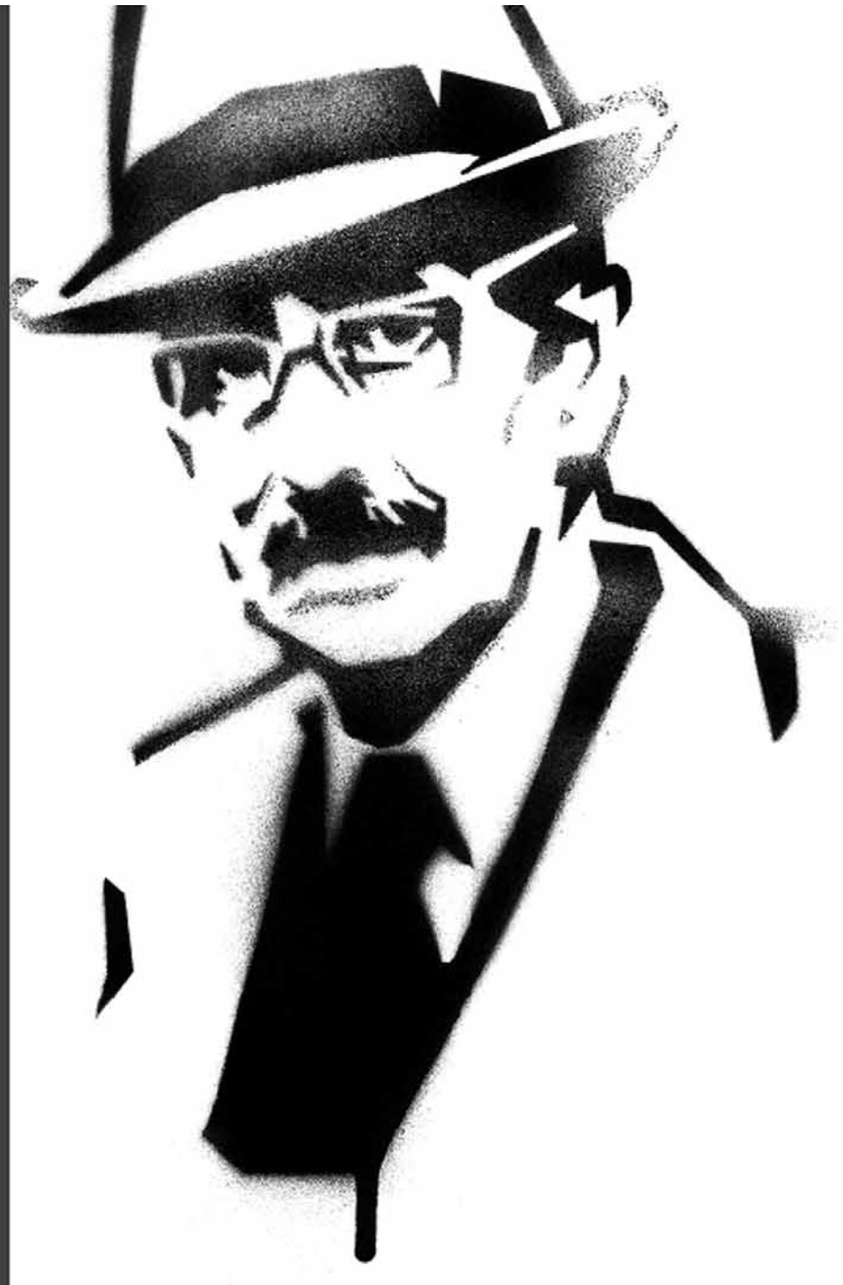

Enric Valor
El valor de les paraules

Material didàctic
Educació Secundària Obligatòria
Batxillerat

Plusquamperfet
havia parlat
havies parlat
havia parlat
havíem parlat
havíeu parlat
havien parlat

7
Col·lecció Didàctica

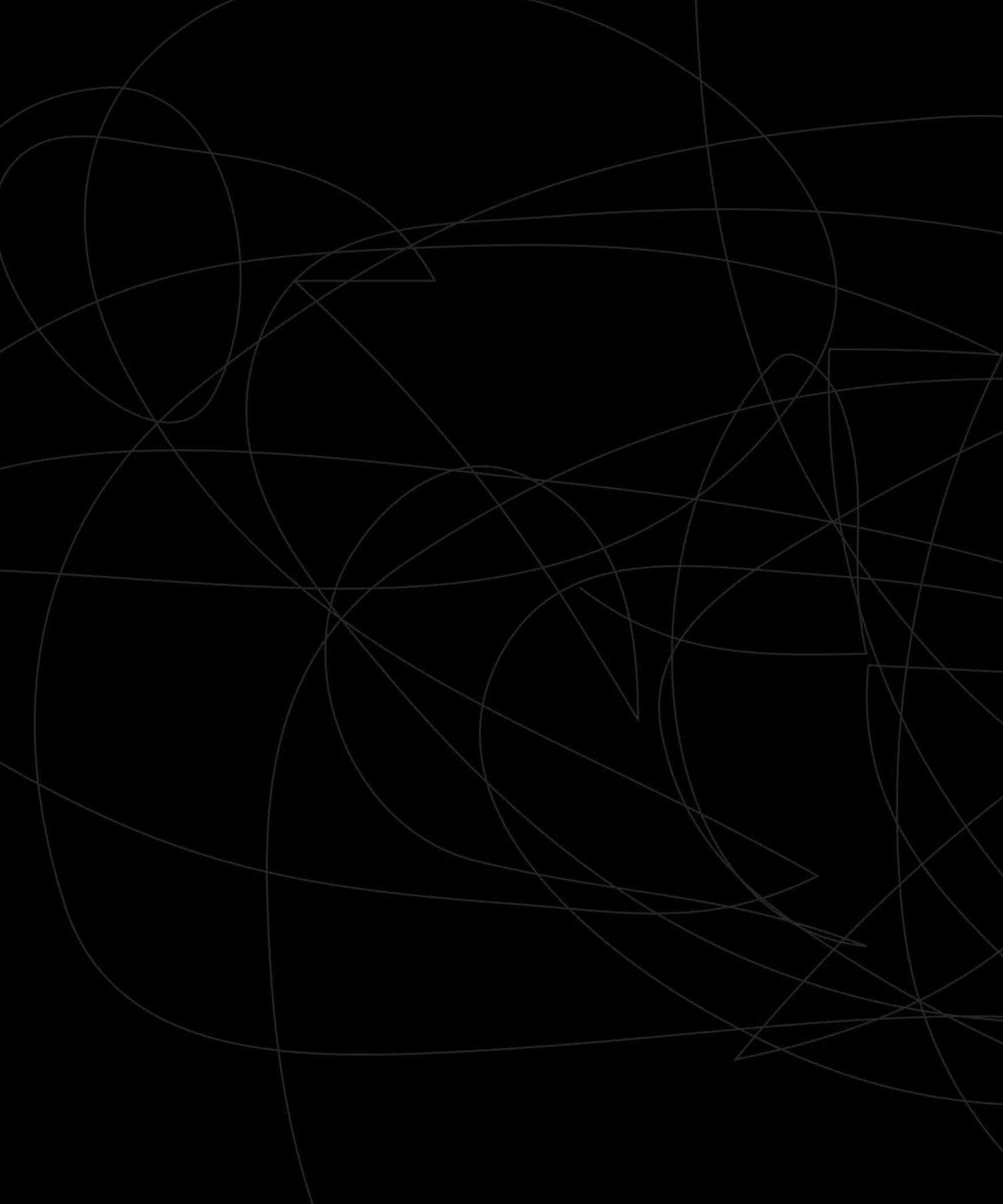

nou | imprimir

Els inicis d'Enric Valor en la premsa satírica dels anys 30: *El Tio Cuc* d'Alacant

Òscar Pérez Silvestre | *Investigador i Tècnic Lingüístic*

Les primeríssimes actuacions públiques d'Enric Valor en el camp cultural, polític i social es troben a l'Alacant de la II República, quan la família es trasllada el 1932 des d'Elda a la capital. Aquells anys (1932-1934) posaren a l'abast de les seues inquietuds culturals diverses possibilitats polítiques, associatives, periodístiques i literàries en què participà durant el temps que hi va residir, i tenen el valor indiscutible de constituir els preàmbuls d'un compromís social i cultural que no es perdria pel camí, ans sobrevisqué als atzucacs a què abocava la guerra i la dictadura consegüent i, més encara, es projectà amb coherència i fidelitat al seu poble fins a la fi de la seua vida.

Enric Valor en 1935, poc després d'arribar a València.

La seua participació i el compromís en l'època alacantina es concreta bàsicament en aquestes quatre aportacions, que glossarem més avall:

1. En primer lloc, la col·laboració amb el setmanari satíric *El Tio Cuc*, amb escrits d'opinió –de vegades sense firmar–, la correcció lingüística en aplicació efectiva de les Normes de Castelló a partir de la darreria de 1933 i la publicació d'unes lliçons bàsiques de lectura de les grafies valencianes i de gramàtica, aquest darrer com a corresponsal de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana.

2. En segon, la col·laboració en l'organització d'un col·lectiu de reivindicació cultural i de l'autonomisme valencià, l'Agrupació Regionalista Alacantina (ARA), procés per al qual calia sumar també, des d'una pedagogia social adequada, les voluntats encontrades que convivien al migjorn.

3. En tercer lloc, i molt relacionat amb l'anterior, la labor d'agermanament del valencianisme alacantí amb les plataformes culturals valencianistes que actuaven a les ciutats de València i Castelló, culminada en els actes de la III Setmana Cultural Valenciana del juliol de 1934.

4. Finalment, l'inici de les provatures de creació purament literària, amb algunes narracions breus i la redacció d'una primera novel·la perduda arran dels fets de la Guerra Civil, *El misteri del Canadian*.

Capçalera d'*El Tio Cuc* (1934). Hemeroteca Municipal de València.

El *Tio Cuc*: *un best-seller* satíric ben escrit

El setmanari satíric i anticlerical *El Tio Cuc* (Diputat a Corts pel Rebolledo i defensor de la xusma i de la gent de tro) és un cas ben particular dins de les publicacions de caire humorístic. Tot i seguir de prop l'estil i les finalitats socials de *La Traca* que es publicava a València, des del setembre de 1932 *El Tio Cuc* adopta uns objectius que no se solen trobar en les publicacions d'aquesta orientació. A partir de l'entrada en escena d'Enric Valor, i en connivència amb el fundador i director Josep Coloma Pellicer, s'intensifica la circulació de textos de reivindicació autonomista i es planteja la normalització lingüística de la publicació. Dit d'una altra manera, es tracta de la difusió efectiva a Alacant de les Normes de Castelló, el ressò de les quals només havia aplegat tímidament a uns cercles reduïts gràcies a la premsa valencianista que arribava a la ciutat des de València, per exemple *Avant* i *El Camí*, aparegut el 5 de març de 1932, difusor màxim de la gestació del consens ortogràfic i transmissor àgil de les lliçons i notes lingüístiques de l'autoritat gramatical del moment, Carles Salvador.

Cap dels dos mèrits a què al·ludim no tenien el camí preparat a la capital de l'Alacantí. Els recels inicials dels polítics més representatius de la ciutat envers allò tan indefinit com l'autonomia de les terres valencianes no creà precisament un ambient de diàleg seré per la confluència i xoc de tres concepcions sentimentals diverses: el murcianisme, l'alacantinisme i el valencianisme. El suport d'*El Tio Cuc*, en aquest sentit, fou just això: una ajuda a la difusió de l'ideari valencianista convergent de les comarques valencianes.

Josep Coloma Pellicer (1874-1936), a més de saineter, era el fundador, director i *alma mater* del setmanari de més tirada, repartit no només a la ciutat d'Alacant, sinó en un bon grapat de localitats de tot el país, inclosos València i alguns pobles de l'Horta. Aquest setmanari de sàtira política i de costums es publicava els dissabtes i era capaç de difondre –segons deia– uns 20.000 exemplars. Entre els col·laboradors que firmen amb un nom recognoscible en aquesta època trobem Bernat Ortín Benedito, Gil i Serrano, Eleuterio Meseguer, Albert Alcantarilla Carbó, Manuel Peris, Estanislau Alberola, Josep Ferrándiz Torremocha, Alfred Badenas i Guillem Renat i Ferrís, a més d'Enric Valor. *El Tio Cuc* comptava amb un cos de corresponsals i contactes escampats per molts pobles alacantins (Elx, Alcoi, la Marina...), i també a Ontinyent, la Font d'en Carròs, Gandia, Xeresa, Bocairent, Montaverner, Rafelcofer, Aielo de Malferit, etc., fet que li garantia tal difusió.

Enric Valor residia a Alacant quan pel desembre de 1932 s'esdevenia a Castelló de la Plana el consens lingüístic. Ell ha dit en diverses ocasions que aleshores era molt jove, i tot i que sentia l'estima pel valencià des de ben menut i el llegia, encara no s'hi dedicava amb seriositat. Això sí, va veure l'acte de signatura com un pas necessari per a la normativització de la llengua al País Valencià, com un «tràmit normal» per a la gent alacantina sensible

Passat simple
imprimí
imprimires
imprimí
imprimírem
imprimíreu
imprimiren

Josep Coloma Pellicer, director d'*El Tio Cuc*. Arxiu de l'autor.

Imperfet
imprimia
imprimies
imprimia
imprimíem
imprimíeu
imprimien

a la qüestió. Des d'aquesta fita fins al moment que inicia la seua activitat política i cultural, no passaran més de sis mesos, i serà de la mà de Josep Coloma, un personatge gens convencional.

Així ho expressa Valor en el seu discurs amb motiu de la investidura com a doctor *honoris causa* per la Universitat d'Alacant (5-11-1999): «Quan es va esdevenir el fet transcendent i tremendament necessari de la unificació ortogràfica, conegut com les "Normes de Castelló" de 1932, el que us parla vivia a la ciutat d'Alacant, on sols va arribar la bona nova com un ressò grandiós però llunyà. M'ocupava aleshores activament en la fundació de l'Agrupació Regionalista Alacantina en unió de molts altres joves i amb l'ajut eficaç d'homes com el poeta Ferrandis Torremocha i sobretot d'aquell gran patriota alacantí, afecte a un valencianisme fervorós i exemplar, que es deia Josep Coloma Pellicer, home de gran talent i influència en l'Alacant republicà, llavors d'uns cinquanta-tants anys, director de la revista satírica *El Tio Cuc*, molt esquerrana, i president de l'Associació de la Premsa».

L'agost de 1933, el setmanari fet a València *El Camí* felicitava la redacció d'*El Tio Cuc* per la publicació d'un article setmanal sobre l'autonomia i pels treballs preparatoris de l'Agrupació Regionalista Alacantina (l'ARA), i els convidava a adoptar una ortografia que resultara més conforme a la parla alacantina. Cap a finals d'aquell any, Enric Valor proposà a Josep Coloma de fer servir en el setmanari les bases ortogràfiques aprovades a Castelló. Coloma, és clar, s'ho havia de mirar bé, ja que sabia la gran majoria dels lectors no entenien encara altres grafies que les castellanes. Davant d'un inicial fracàs i del retorn massiu d'exemplars per part dels subscriptors, el tàndem Coloma-Valor decideixen publicar unes lliçons bàsiques i senzilles cada setmana –entre desembre de 1933 i juny de 1934– en què exposaran la pronúncia de les lletres, l'accentuació gràfica i algunes instruccions per a l'escriptura del valencià.

Aquelles beceroles titulades «Idioma valencià» constaven de 12 lliçons, repetides dues setmanes consecutives, i s'estructuraren així:

– Lliçó 1 (no conservada).
– Lliçó 2: sobre les vocals *i/o*.
– Lliçó 3: sobre la vocal *u* i l'accentuació.
– Lliçó 4: sobre l'accentuació.
– Lliçó 5: sobre l'accentuació.
– Lliçó 6: sobre les grafies *g/j*.
– Lliçó 7: sobre la grafia *j*.
– Lliçó 8: sobre la grafia *c*.
– Lliçó 9: sobre la grafia *ç*.
– Lliçó 10: sobre les grafies *s/ss/z*.
– Lliçó 11: sobre les grafies *ig/tx/x*.
– Lliçó 12: sobre els dígrafs *ix/qu*.

El 7 de febrer de 1934 es refundava a València l'Associació Protectora del'Ensenyança Valenciana. Aquesta entitat, interessada a conscienciar de la necessitat de difondre l'ensenyament del valencià per a la formació adequada i significativa dels infants, comptava amb un grup de delegats a les comarques que s'encarregaven de corregir els exercicis dels cursos d'ortografia i morfologia dissenyats per Salvador. Per a la ciutat d'Alacant, *El Tio Cuc* assumí la publicació de les lliçons d'ortografia mentre Enric Valor se'n va poder fer càrrec abans de traslladar-se, pels volts del setembre de 1934,

a Catarroja per motius laborals i desvincular-se'n. L'absència d'Enric Valor de la redacció d'*El Tio Cuc*, malgrat el buit notable que deixava, fou suplida pel convenciment de Josep Coloma que calia continuar aquella labor de normalització i de difusió de les Normes de Castelló des d'Alacant en benefici de la nostra cultura.

A tot açò hem d'afegir la participació puntual d'Enric Valor en el diari també alacantí *El Luchador*, portaveu del Partit Republicà Radical Socialista, en el qual és dels escassos redactors que publica en valencià. El treball realitzat per Valor en aquells dos anys el converteix en el capdavanter de la normalització de la llengua a les comarques meridionals, ajudat en bona mesura per l'atipisme d'*El Tio Cuc*. El setmanari desaparegué amb la mort del seu fundador i ànima, Josep Coloma, esdevinguda el 8 de novembre de 1936. La publicació, que havia eixit al carrer en dues èpoques (1914-1918 i 1923-1936), havia arribat al número 688 just la vespra del seu òbit.

L'articulació del valencianisme d'Alacant

Pel que hem pogut resseguir en la premsa de l'època, el debat públic relacionat amb la qüestió autonomista a Alacant durant la II República es remunta als principis d'aquest període, si bé adopta diverses formulacions que llasten la discussió serena i favorable envers l'articulació de l'autonomia valenciana. *El Tio Cuc* es mostra obertament favorable al procés d'elaboració d'un estatut d'autonomia valencià cap a l'octubre de 1932, abans que Valor coneguera Josep Coloma.

L'esment més antic que he pogut localitzar sobre la constitució d'una agrupació a Alacant data de l'1 de juliol de 1933: «Així seria breu realitat l'engrandiment d'un grup valencianista que se projecta formar per entusiastes alacantins, sense distinció de classes i partits, per a incorporar-se a tots els elements autonomistes de València i Castelló. ¡Tots junts, en llaç de germanor, fins el conqueriment del gloriós pervindre que desitja el poble valencià!». La campanya d'*El Tio Cuc* captà les adhesions de destacades personalitats del periodisme de signe republicà, advocats, metges, mestres, comerciants i alguna figura

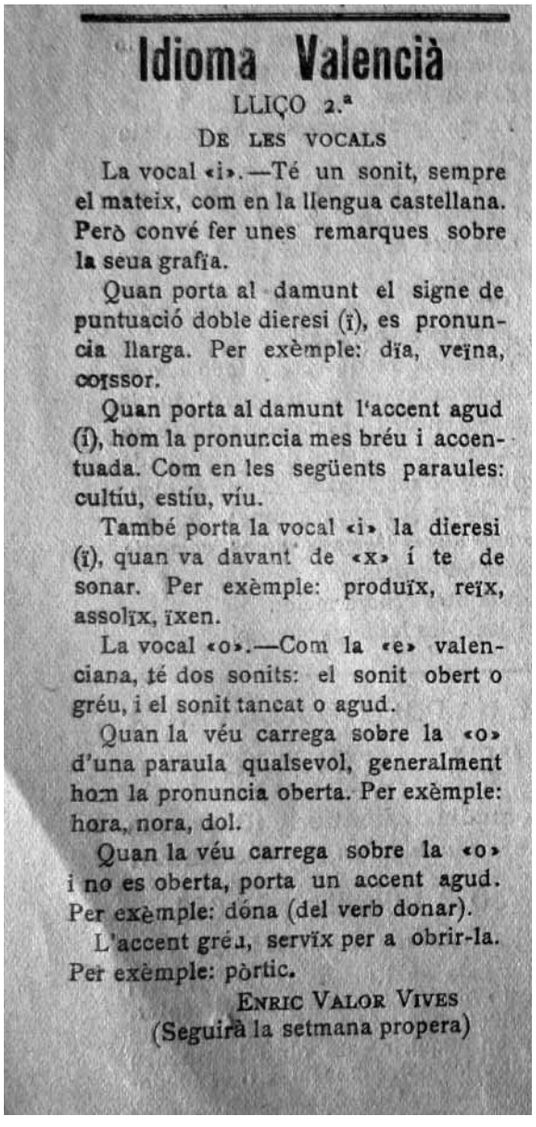

Idioma Valencià

LLIÇO 2.ª

DE LES VOCALS

La vocal «i».—Té un sonit, sempre el mateix, com en la llengua castellana. Però convé fer unes remarques sobre la seua grafia.

Quan porta al damunt el signe de puntuació doble dieresi (ï), es pronuncia llarga. Per exèmple: dïa, veïna, coïssor.

Quan porta al damunt l'accent agud (í), hom la pronuncia mes bréu i accentuada. Com en les següents paraules: cultíu, estíu, víu.

També porta la vocal «i» la dieresi (ï), quan va davant de «x» í te de sonar. Per exèmple: produïx, reïx, assolïx, ïxen.

La vocal «o».—Com la «e» valenciana, té dos sonits: el sonit obert o gréu, i el sonit tancat o agud.

Quan la véu carrega sobre la «o» d'una paraula qualsevol, generalment hom la pronuncia oberta. Per exèmple: hora, nora, dol.

Quan la véu carrega sobre la «o» i no es oberta, porta un accent agud. Per exèmple: dóna (del verb donar).

L'accent gréu, servïx per a obrir-la. Per exèmple: pòrtic.

ENRIC VALOR VIVES

(Seguirà la setmana propera)

Segona lliçó de llengua publicada per Enric Valor en *El Tio Cuc* (6-1-1934). Hemeroteca Municipal de València.

Plusquamperfet

havia imprés
havies imprés
havia imprés
havíem imprés
havíeu imprés
havien imprés

Condicional perfet
hauria imprés
hauries imprés
hauria imprés
hauríem imprés
hauríeu imprés
haurien imprés

Dibuix d'*El Tio Cuc* al·lusiu al procés autonòmic valencià durant la II República.
Hemeroteca Municipal de València.

de la política local que s'hi implicava més. El diumenge 24 de setembre de 1933 es realitzava de vesprada la primera assemblea de l'ARA a la seu de l'Associació de Premsa, situada en un edifici luxós de l'Esplanada. Segons les cròniques, l'estratègia que havia de seguir l'ARA consistia a constituir un grup «sense distinció de classes i partits» per tal d'influir en la societat.

El Comité Directiu de l'ARA quedava integrat pel metge Àngel Pascual i Devesa com a president, ajudat pel periodista i polític Emilio Costa Tomás com a president segon; com a secretaris actuarien Enric Valor (estudiant) i Alfred Badenas Andrés (escriptor); la tresoreria era per a Josep Coloma Pellicer, i les vocalies per a Rafael Blasco Garcia (advocat), Josep Estruch Ripoll (odontòleg), César Oarrichena Genaro (diputat de les Corts), Joan Nicolau Balaguer (professor de la Normal i farmacèutic), Rafael Anton Carratalà (advocat) i Antoni Ramos Espinós (advocat). Per una altra banda, de la Comissió de Propaganda se'n feien càrrec Àngel Pascual i Devesa, Alfred Badenas Andrés, Germinal Ros i Martí (representant de productes farmacèutics i periodista), Josep Ferrándiz Torremocha, Josep Ferrándiz Pérez, M. Boscà i Luis i Enric Valor. Tots eren col·laboradors de la premsa alacantina i alguns ja havien publicat escrits a València. La seu provisional de l'ARA es trobava en el número 17 del carrer de Pablo

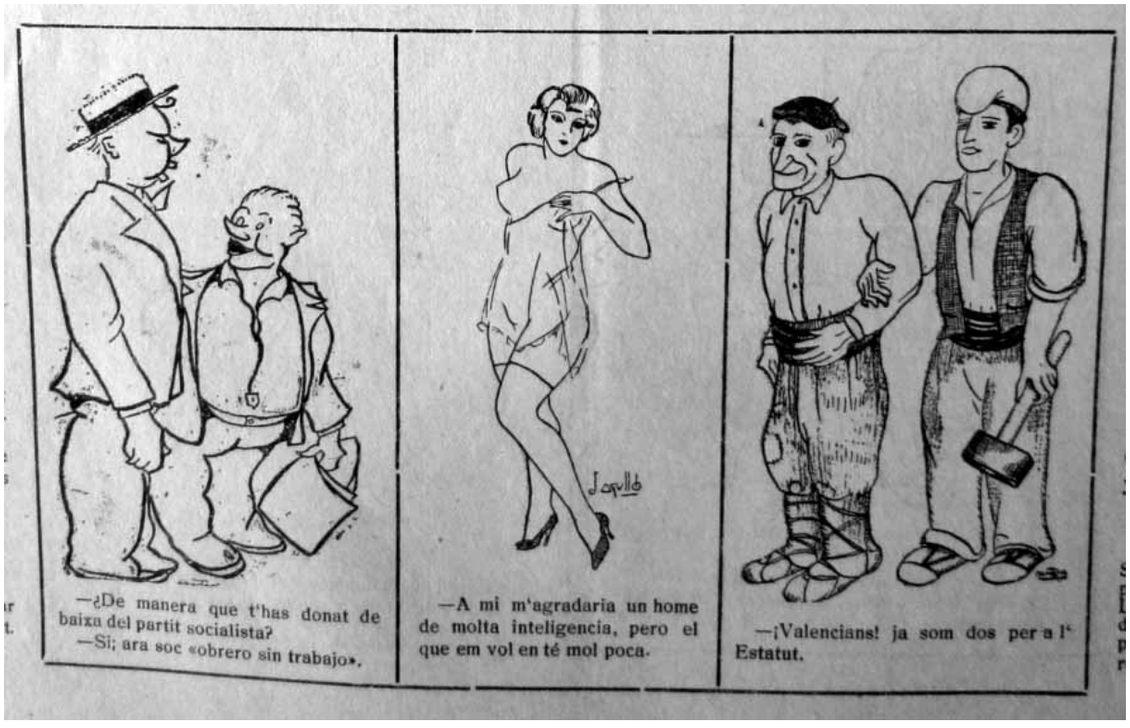

Dibuix satíric d'*El Tio Cuc* i al·lusió a l'Estatut. Hemeroteca Municipal de València.

Passat perifràstic
vaig imprimir
vas (o vares) imprimir
va imprimir
vam (o vàrem) imprimir
vau (o vàreu) imprimir
van (o vàren) imprimir

Iglesias, a la redacció d'*El Tio Cuc*, encara que les reunions massives es realitzaven a l'Associació de la Premsa Alacantina.

El 17 de febrer de 1934 es va realitzar una Junta General Extraordinària per a l'aprovació del projecte de reglament orgànic i la renovació de càrrecs, que hi introduïa alguns noms nous en el Comité Directiu i en desapareixien altres. Enric Valor mantenia les responsabilitats adquirides l'any anterior.

Així les coses, amb una agrupació organitzada i cohesionada, integrada per personatges influents de la societat alacantina de signes diversos dins la República –amb uns mitjans (ràdio i premsa) que s'obrin a difondre l'ideal de l'ARA–, el pròxim pas era esperar que «els hòmens de bona voluntat» –com deien ells– s'hi acostaren i confiaren en el seu ideari. Una altra passa necessària era, evidentment, anar posant en relació el valencianisme dispers del país. D'això ens ocuparem en l'apartat que segueix. Poc o molt, van aconseguir que, un temps abans de la precipitació dels esdeveniments cap a la Guerra Civil, a Alacant es parlara de valencianisme cultural i patriòtic des de l'òptica de diversos matisos republicans.

L'agermanament d'Alacant i València

«Els contactes que teníem des d'Alacant no eren gaire freqüents amb València», ens diu Enric Valor. La distància i l'aïllament dels grups valencianistes esparsos pel país se suplia amb la difusió més aviat limitada dels periòdics valentins que arribaven a Alacant, sobretot *El Camí* i *Avant*.

En la seua labor de difusió d'idees i reflexions compartides, l'ARA no perd l'ocasió d'adherir-se als actes de reivindicació que es generen en altres parts del país, sobretot a la ciutat de València, on hi ha més activitat: l'Agrupació Valencianista Republicana (AVR), el Centre d'Actuació Valencianista, l'acció de Joaquim Reig, etc. Alhora, el sentiment compartit de promoure els contactes entre les terres valencianes féu possible que uns

actes culturals que es realitzaven exclusivament a València feren partícips les ciutats de Castelló i Alacant. Des de 1932, el Centre d'Actuació Valencianista celebrava els darrers dies de juliol la Setmana Cultural Valenciana. Els seus programadors no havien tingut mai l'ocasió d'eixir del cap i casal, però el 1934, atrets pels lligams establits amb altres comarques i per l'activitat ja interessant de l'Agrupació Regionalista Alacantina, s'engresquen a fer l'acte d'obertura a Castelló i la cloenda a Alacant. La infraestructura propagandística de la III Setmana Cultural s'havia activat.

Arribada la setmana del 22 al 29 de juliol de 1934, té lloc a Castelló de la Plana l'acte d'inauguració el dia 22. El parlament inaugural fou pronunciat per un alacantí que ja coneixem: el reputat doctor Àngel Pascual i Devesa, president de l'ARA. D'aquesta manera tan simbòlica es començava a assolir el principal objectiu de la III Setmana: l'aproximació dels valencians de les diverses procedències, veure'ls «units sense diferències de comarques i de partits». La transcendència de l'acte es va traduir en 7.325 adhesions personals enviades per entitats culturals i polítiques de Catalunya, Mallorca, Galícia, Euskadi i València i pels ajuntaments valencians.

Vist el fet amb distància, la intervenció de Pascual i Devesa al saló de sessions de l'Ajuntament de Castelló tenia una significació especial: els dos extrems del país, desvertebrat per la provincialització i la provincianització, s'hi donaven la mà. El diumenge 29 de juliol era el dia gran per a Alacant. L'ajuntament oferí tot el seu suport a l'acte, que fou un èxit. Aquest important esdeveniment per a la vida cultural d'Alacant, sens dubte, també ho va ser per al jove Enric Valor: allí va tindre l'oportunitat de conéixer personalment, entre d'altres, Carles Salvador, Joaquim Reig, Adolf Pizcueta, Emili Beüt, Enric Soler i Godes i Manuel Sanchis Guarner, amb els quals va estar relacionat per molts anys a València des del 1935.

Els primers escrits literaris

En aquells primers anys de l'estudiant de Comerç, Alacant posà a l'abast d'Enric Valor les novetats bibliogràfiques del moment que es publicaven a València i a Catalunya. Son pare mateix li les comprava. L'educació cultivada que havia tingut a sa casa des de menut, juntament amb les inquietuds de joventut alimentades a Elda, van oferir unes primeres provatures literàries. Per influència de l'advocat i secretari de la Secció Jurídica del Calcer d'Elda, on treballava Valor, va publicar a Elx –en una revista fundada per Azorín, segons que explica ell– la primera narració que se li coneix, «L'experiment de Strolovikchz», en versió traduïda al castellà; això era, possiblement, el 1931, quan encara residia a Elda. Aquesta mateixa narració, en versió original valenciana, fou presentada al «Concurs de contes, reportatges, cròniques i articles literaris» que convocà *El Camí* de València el 9 de desembre de 1933, del qual formaren part Nicolau Primitiu, Francesc Caballero i Muñoz i Carles Salvador. El veredicte judicava com a «dignes de publicació» i sense dotació econòmica diversos treballs, entre els quals consta el d'Enric Valor, que fou estampat en el setmanari valencianista el 29 de setembre de 1934.

Per tancar aquest apartat, deixarem parlar Enric Valor sobre altres provatures ja conegudes de final incert:

«He escrit moltes altres coses que s'han perdut: una obreta que es deia *Tanagra*, publicada a Alacant; tot el que es va publicar a Alacant, que no eren coses importants, es va perdre perquè van entrar els nacionals i ho van cremar tot sistemàticament: tota la premsa, una revista d'Elx, una revista d'Alacant que es deia *El Luchador* on jo escrivia sobre catalanisme totes les setmanes, tot s'ha perdut. I una novel·la que s'intitulava *El misteri del Canadian*. Jo ja hi tenia experiència, havia fet contes i novel·les curtes. La novel·la tenia unes dues-centes pàgines i era mig policíaca i mig amorosa; la vaig donar a en Miquel Duran i Tortajada que estava molt relacionat amb Barcelona, no sé si em va parlar de Proa, i l'home la hi va enviar. En acabar la guerra vaig anar a preguntar-li com havia anat la cosa i em va dir: "La vaig enviar el dia 17 de juliol de 1936". Ni el tren va arribar a Barcelona. Vaig intentar tornar-la a escriure, però jo, el 1939 era un home tan diferent del de 1936, que no hi vaig poder».

Perfet
he imprés
has imprés
ha imprés
hem imprés
heu imprés
han imprés

Els preàmbuls d'una trajectòria constant

En conclusió, podem dir que aquella estada d'Enric Valor a Alacant –tot i que fou curta, de només un parell d'anys– el va posar en contacte amb personatges clau de la ciutat. Polítics, periodistes, metges, maçons... van treballar amb ell i li oferiren la confiança que calia per fer que Alacant, la ciutat més important del sud valencià, es descobrira com a part de les terres valencianes i preparara el camí de l'autonomia. I amb aquella consciència, Alacant retrobava també la dignitat de la seua llengua i aprenia a escriure-la amb les modestes lliçons que un setmanari satíric publicava a càrrec d'un jove vingut de Castalla que vivia en un xalet a la vora del castell de Sant Ferran i estudiava Comerç. Enric Valor devia ser *el xiquet* entre tots aquells homenassos...

Ben mirat, aquelles petites dedicacions de Valor a Alacant posaren totes les bases, totes, de les seues ocupacions futures com a narrador, corrector lingüístic, difusor de la normativa i, també, foren el fonament de les relacions culturals que trobarem fermament establides després de la Guerra Civil fins als seus últims anys amb els intel·lectuals valencians de primera fila, tan influents i decisius per a la nostra llengua. Per tot això, podem qualificar aquells dos anys d'activitats com a cabdals dins de la seua biografia, el pòrtic a una vida cultural i cívica al servei del poble valencià.

Dibuix d'Alacant publicat en *El Camí* (1934). Arxiu de l'autor.

Futur
imprimiré
imprimiràs
imprimirà
imprimirem
imprimireu
imprimiran

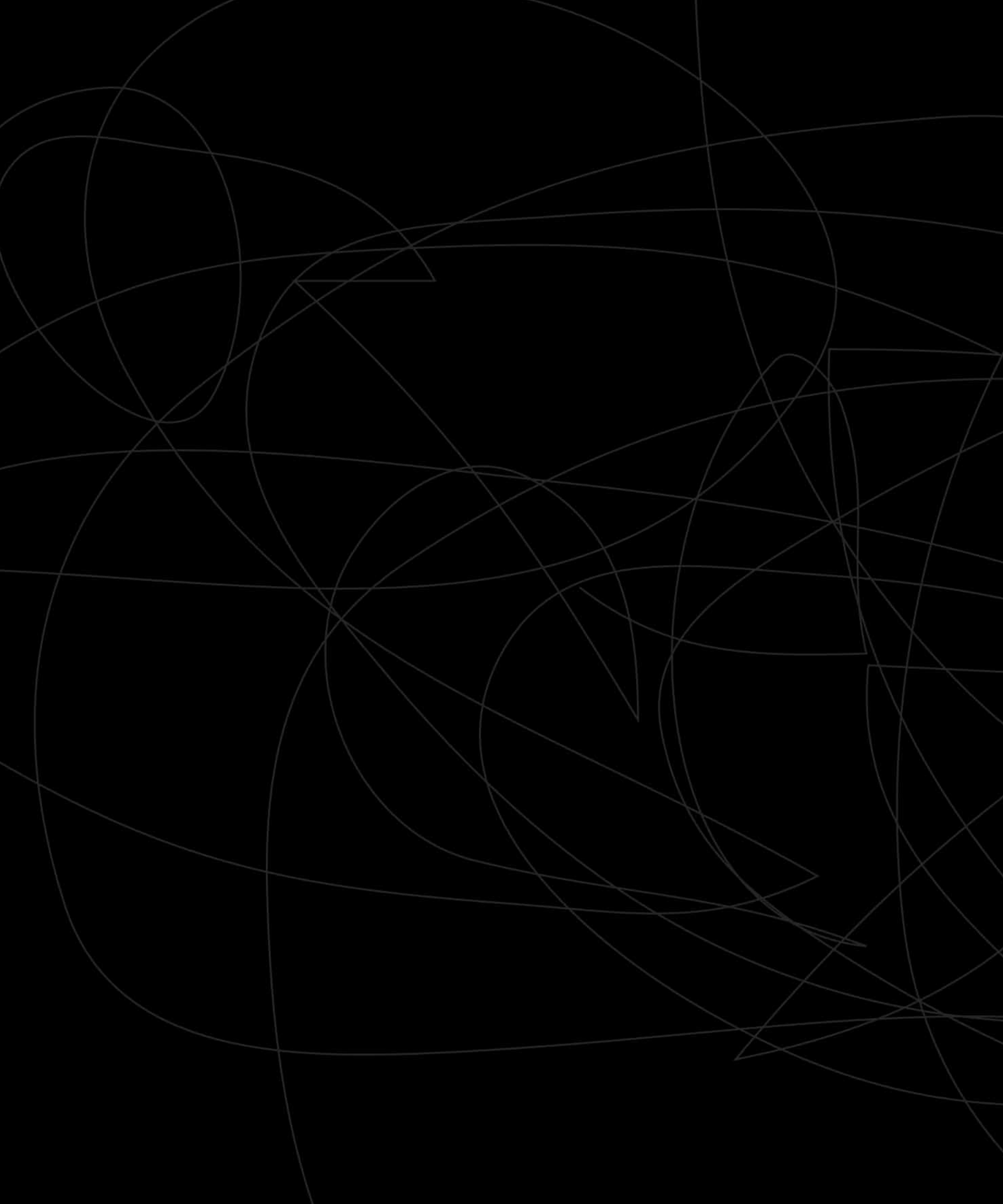

deu | escriure

Les notes lingüístiques d'Enric Valor en la premsa valenciana durant el franquisme

Josep Daniel Climent | *Catedràtic de secundària/UOC*

Introducció

Durant la II República s'inicià una certa tradició d'utilització de la premsa escrita com a instrument per a ensenyar la seua llengua als valencians i valencianes. Després de l'aprovació de les Normes de Castelló el 1932 calia ensenyar la nova normativa a les persones interessades, tasca que dugueren a terme estudiosos com Carles Salvador, que publicà un curs d'ortografia i un de morfologia al setmanari *El Camí* entre 1933 i 1934,[1] Josep Giner, que va publicar nombroses notes lingüístiques en els setmanaris *Acció*, *El Camí* o *Timó*,[2] Daniel Tossal, pseudònim de Francesc Caballero Muñoz, que elaborava la secció lexicogràfica "Parlem bé" d'*El Camí*, o Enric Valor, que s'encarregava de la secció "Idioma valencià" en el setmanari *El tio Cuc* d'Alacant.

Aquests cursos publicats en diversos setmanaris responien a la importància que els sectors valencianistes donaven al coneixement de la llengua pròpia com a element definitori de la identitat valenciana i, per tant, imprescindible en una futura configuració nacional. És per això que l'única alternativa viable per tal de pal·liar el dèficit crònic que arrossegaven els valencians pel que feia al coneixement de la llengua pròpia era l'organització, de forma voluntària, de cursos de llengua, bé presencials o bé a través dels mitjans de comunicació.

Com bé sabem, durant el franquisme, la situació de l'ensenyament del valencià no féu més que empitjorar. De fet, haurem d'esperar el mes de febrer de 1949 per veure com s'iniciava el primer curs de valencià presencial, impartit per Enric Valor gràcies a la iniciativa de Carles Salvador d'organitzar-los en Lo Rat Penat. Anys més tard, fou Josep Giner i Marco qui va reprendre la tasca d'ensenyar llengua des de la premsa, en aquesta ocasió des de la revista *Sicània Mensual*, impulsada per Nicolau Primitiu Gómez, on publicà la secció "Qüestions de llengua literària i llengua popular", de la qual van aparéixer set articles entre 1958 i 1959, i posteriorment des de la revista *Valencia Cultural*, dirigida per Vicent Badia Marin, que en publicà cinc més, des de gener fins a juliol de 1961. Així mateix, el maig de 1960, Enric Valor havia iniciat la publicació d'unes notes breus sobre llengua en el suplement *Valencia* del periòdic *Levante* que portaven per títol «Cuestiones lexicográficas valencianas», i el novembre de 1962 inicià la publicació de «Lecciones de valenciano. Parlem bé», que continuaren amb les sèries «Gramàtica elemental per a valencians» i «Vocabularios», sens dubte la iniciativa més significativa d'ensenyament de la llengua en la premsa valenciana durant el franquisme, tant per la quantitat com per la qualitat dels temes tractats, i que finalitzà el setembre de 1965.

Totes aquestes iniciatives i moltes altres que sorgiren arreu de les terres valencianes, tant en l'època anterior a la Guerra Civil com a partir dels anys seixanta, tenien la finalitat d'alfabetitzar els valencians i valencianes en la llengua pròpia, però, al mateix temps, posen de manifest la situació d'anormalitat en la qual hem estat instal·lats els valencians al llarg de la major part del segle XX pel que fa a la qüestió de l'ensenyament de la llengua. Havia de ser la societat civil, la iniciativa d'un grapat de persones i d'entitats privades, que s'havia d'encarregar d'una funció tan bàsica com era instruir els valencians en la llengua parlada majoritàriament en la nostra societat, i és per això que es veieren en la necessitat d'emprar els mitjans que tenien al seu abast, la premsa escrita.

En tot cas, amb aquestes actuacions el que es posa de manifest és que els valencians hem sabut superar, de manera ben enginyosa, els entrebancs que des del poder s'han posat al llarg de molts anys a un dret bàsic i fonamental dels nostres ciutadans, l'ús de la llengua pròpia i la necessitat de transmetre-la a les noves generacions com un element essencial de la nostra supervivència com a poble.

Els cursos de llengua d'Enric Valor en el setmanari *El tio Cuc* d'Alacant durant la II República

Una de les iniciatives més interessants dutes a terme durant el període republicà fou la iniciada per

Condicional
escriuria
escriuries
escriuria
escriuríem
escriuríeu
escriurien

1. Sobre l'aportació de Carles Salvador a la divulgació de les Normes de Castelló vegeu Climent (2007a: 257-287) i (2008: 289-317).

2. Sobre Josep Giner, vegeu la seua Obra filològica (1931-1991), editada per Antoni Ferrando i Santi Cortés (1998). Per la nostra part, també ens hem ocupat de "Les col·laboracions periodístiques de Josep Giner (1931-1936)" (Climent 2007b).

Enric Valor des del setmanari *El tio Cuc*, publicació d'ideologia republicana, d'esquerres i anticlerical dirigida per Josep Coloma i Pellicer. Com que calia divulgar les Normes de Castelló a les comarques del sud del País Valencià, Valor promogué la modernització ortogràfica del setmanari d'acord amb la normativa castellonenca i la publicació de diverses lliçons sobre llengua. Efectivament, partir del número 556, corresponent al 30 de desembre de 1933, Enric Valor començà la publicació d'un curs de llengua sota el títol "Idioma valencià". Inicialment aparegueren un total de 12 lliçons, des del 30 de desembre de 1933 fins al 9 de juny de 1934; posteriorment s'inicià un *Curs d'ortografia valenciana per correspondència*, l'autor del qual era Carles Salvador, que l'havia publicat anteriorment, des de març fins a setembre de 1933, en les pàgines d'*El Camí*. Enric Valor se n'havia d'encarregar de la correcció dels exercicis. El curs s'inicià al número 580 (30 de juny de 1934) d'*El tio Cuc*, i es publicaren un total de set lliçons, fins al número 590 (15 de setembre de 1934) que aparegué una nota en el setmanari on s'informava sobre la suspensió de la publicació del curs "per haver canviat de residència nostre col·laborador N'Enric Valor i Vives, delegat de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana". La idea era que algú altre se'n fera càrrec, però dissortadament el curs per correspondència ja no es va reprendre. En tot cas, aquest fet és una mostra de la debilitat del moviment valencianista d'aquests anys a la ciutat d'Alacant i de l'escassa infraestructura existent.

En definitiva, però, aquest fou el primer curs de llengua publicat per Enric Valor en un mitjà de comunicació i per tant el precedent més directe dels que publicà posteriorment durant l'època franquista.

Els cursos de llengua d'Enric Valor durant el franquisme

Després d'anys de silenci forçat a causa de la llarga postguerra, Enric Valor tornarà a participar en la premsa valenciana durant la dècada dels 60. L'ocasió es presentà de la mà de Francesc Soriano Bueso (Vinalesa 1908-València 1986), que ocupava el càrrec d'administrador dels periòdics del Movimento Nacional a València, que integrava els

GRAMATICA ELEMENTAL

per a valencians

PER ENRIC VALOR

I LLETRES COMPOSTES O DIGRAFS

Dígraf	Nom	Exemples dels seus sons
ig	i ge	maig, festeig, mig, estoig, roig, puig
tx	te ics	txec, metxa, despatx
tx	i ics	això, mateix
tg	te ge	viatge, metge, jutge
tj	te jota	viatjar, mitjos
rr	erra doble	ferrer, carro, ferro
l·l	ela geminada	al·legar, al·licient, al·let
ti	te ela	guatia, ametia, vetlada, rutla
ll	ella	llac, ella, mall, ell, fill, moll, toll, ulls
tll	te ella	ratlla, rotlle, butlleti
tm	te ema	setmana, atmosfera
tn	te ena	ètnic, etnògraf, cotna
ny	ena i grega	canya, Catalunya, Fortaleny, enginy, bony, puny
ss	essa doble	passar, pesseta, possible, ferrassos
ts	te seta	atravara, guitxes, dotze

Notes. — La y sols s'usa per a formar el dígraf ny i en mota estrangera. — La ch amb so de k figura només en llinatges catalanes-valencians-balears. Ex.: Doménech, Roch, Calduch, pronunciats "domének", "rók", "caldúk". — La k i la w apareixen solament en mota estrangera o en els seus derivats. Ex.: kòdak, Wàgner, wagnerià.

TROS DE LECTURA (lletres simples):

La casa era formosa, àmplia, feta de grans blocs de melada pedra en les cantonades. D'ella estant, es veia prop la blava mar; immediata l'albufer: verdenca, i, al fons, mirant a ponent, una esvaida cadena de pujols.

TROS DE LECTURA (lletres compostes):

Al mes maig el puig s'omplia de verds i grocs i roigs de les fulles i flors policromades; els cotxes passaven sovint pel parc en curta i plaents viatges: el llac verdejava de carritxos i canyars... Dins i fora de la casa de l'etnògraf, les nits eren càlides i tranquil·les i l'atmosfera un estoig de perfums. Ell aprofitava les hores i treballava fins a les dotze de la nit si li era possible, en el seu ampli despatx, el finestral obert, les seues oïdes copsant els mil misteriosos i quasi inaudibles soroll·leta del camp solitari.

2

JORNADA — Pág. 4

"Gramàtica elemental" - *Jornada*

mitjans de comunicació que estaven en mans de l'aparell estatal, el *Levante* i *Jornada*.

Enric Valor conegué Soriano abans de la guerra, però la seua relació s'enfortí durant la postguerra a través del germà de l'escriptor castellut, Josep, que exercia de secretari particular de l'administrador del *Levante*. Gràcies a aquest tracte i a l'afinitat amb el seu pensament valencianista, Valor inicià el 13 de maig de 1960 la publicació d'unes notes breus sobre llengua en el suplement *Valencia* del periòdic *Levante* que portaven per títol «Cuestiones lexicográficas valencianas». Posteriorment, però ara en el periòdic vespertí *Jornada*, dirigit des de 1951 per José Barberá Armelles, Enric Valor inicià l'1 de novembre de 1961 una secció amb el títol «Parlem bé», que posteriorment tingué continuïtat amb altres sèries d'articles.

Els cursos de llengua en el periòdic *Jornada* els hem de veure com una mostra més del compromís d'Enric Valor amb la llengua dels valencians. De fet, la seua actuació es donà en un moment clau, quan es produí una tímida obertura del règim franquista que permeté una mínima expressió

Imperfet

escrivia
escrivies
escrivia
escrivíem
escrivíeu
escrivien

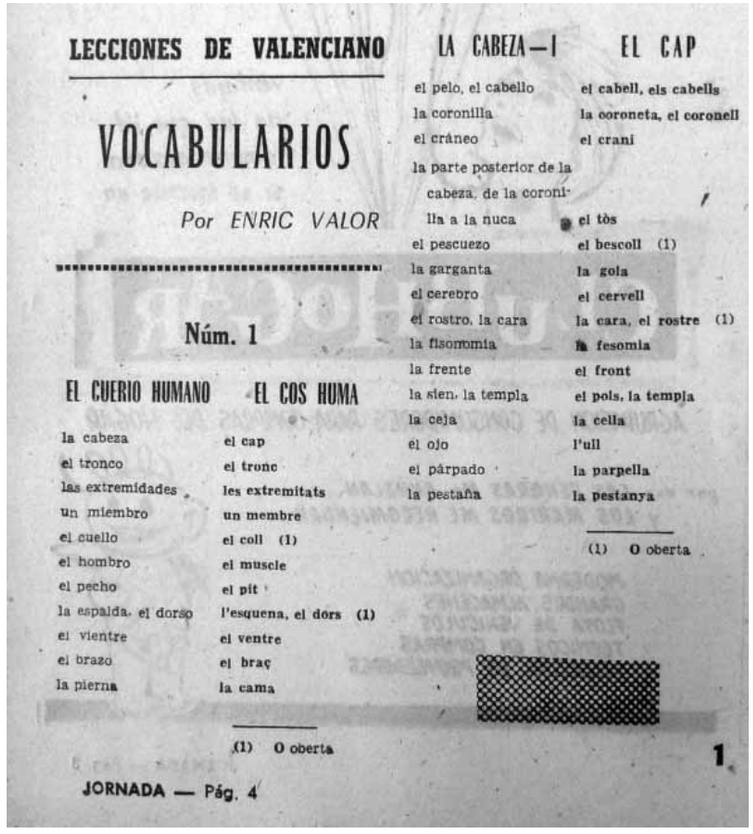

LECCIONES DE VALENCIANO

VOCABULARIOS

Por ENRIC VALOR

Núm. 1

EL CUERIO HUMANO	EL COS HUMA
la cabeza	el cap
el tronco	el tronc
las extremidades	les extremitats
un miembro	un membre
el cuello	el coll (1)
el hombro	el muscle
el pecho	el pit
la espalda, el dorso	l'esquena, el dors (1)
el vientre	el ventre
el brazo	el braç
la pierna	la cama

(1) O oberta

JORNADA — Pág. 4

LA CABEZA—I	EL CAP
el pelo, el cabello	el cabell, els cabells
la coronilla	la coroneta, el coronell
el cráneo	el crani
la parte posterior de la cabeza, de la coronilla a la nuca	el tòs
el pescuezo	el bescoll (1)
la garganta	la gola
el cerebro	el cervell
el rostro, la cara	la cara, el rostre (1)
la fisonomía	la fesomia
la frente	el front
la sien, la templa	el pols, la templa
la ceja	la cella
el ojo	l'ull
el párpado	la parpella
la pestaña	la pestanya

(1) O oberta

1

"Vocabularios" - *Jornada*

Perfet
he escrit
has escrit
ha escrit
hem escrit
heu escrit
han escrit

pública en valencià. Per altra banda, a principis de la dècada dels 60, Enric Valor era l'única persona amb els coneixements i la capacitat necessaris per dur endavant una tasca d'aquestes característiques. Com diu Vicent Pitarch (2002b: 248), «Valor agafà la torxa de mestre dins el vast camp de la divulgació gramatical que llavors s'obria davant la societat valenciana»; i ho fa després de la desaparició el 1955 de Carles Salvador, dels problemes personals de Josep Giner, l'especialització universitària de Sanchis Guarner i del seu allunyament dels cursos de llengua de Lo Rat Penat.

La secció «Cuestiones lexicográficas valencianas» del periòdic *Levante* (1960)

Enric Valor va iniciar la secció «Cuestiones lexicográficas valencianas» en el periòdic *Levante*, concretament en el número 254 de *Valencia. Suplemento dedicado a sus hombres, a su historia y a su tierra*, el dia 13 de maig de 1960. La secció era responsabilitat de Valor, tot i que no anava signada. La idea era que els lectors havien de preguntar sobre qüestions lexicogràfiques incorrectes i molt arrelades en la parla oral, i Enric Valor havia de respondre els dubtes plantejats amb un llenguatge planer. A tall d'exemple, observem que la primera qüestió que es plantejà fou si «Es correcta la palabra "raere"?». Valor aclaria que aquesta forma dialectal procedia de l'adverbi *darrere*, explicava l'ètim llatí d'on derivava i l'evolució que havia tingut.
Pel que sembla, la secció no degué tenir massa èxit atés que tan sols aparegué des del mes de maig fins a juliol de 1960.

Els cursos de llengua del periòdic *Jornada* (1962-1965)

Si bé la iniciativa encetada en el *Levante* no arribà a quallar, no sabem per quines raons, dos anys més tard

Enric Valor mamprenia una nova empresa, ara molt més meditada i ambiciosa. Es tractava de publicar tot un curs de llengua en les pàgines del periòdic *Jornada* amb el títol de *Lecciones de Valenciano* i amb subtítol de «Parlem bé».

Des de la dècada dels anys trenta no hi havia hagut una iniciativa tan ambiciosa en la premsa valenciana, i serà el 1962, any en què un tímid moviment nacionalista valencià començava a despertar-se amb la publicació de *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster o amb l'aparició de músics com Raimon que somovia les consciències amb la lletra i els compassos de la seua cançó "Al vent", que Enric Valor iniciava la tasca de divulgar popularment les normes gramaticals valencianes. De fet, Xavier Ferré (2001: 30) ha qualificat el treball dut a terme pel gramàtic de Castalla des del diari *Jornada* com una «tasca de socialització d'aprenentatge del valencià».

Enric Valor s'ha referit posteriorment al que considerava com una veritable «campanya de normalització lingüística», que Francesc Soriano li encarregà expressament. Certament, la implicació de Francesc Soriano en aquesta iniciativa està fora de dubte. De fet, tan bon punt havien començat a publicar-se les lliçons, lliurà una mostra a Josep M. Casacuberta alhora que li anunciava que: «fa uns dies hem iniciat al diari *Jornada* la publicació d'una nova secció titulada PARLEM BÉ a cura d'Enric Valor de la qual li envie les primeres insercions. Ho fem així per tal de facilitar al lector la col·lecció d'aquestes qüestions de llenguatge».[3]

Veritablement, la tasca duta a terme per Enric Valor des de novembre de 1962 fins a setembre de 1965 fou, senzillament, espectacular. Al llarg d'aquests anys, el gramàtic castellut publicà en les pàgines de *Jornada* tres sèries d'articles sobre llengua, «Parlem bé», «Gramàtica elemental per a valencians» i «Vocabularios», i que són la base i el germen de les seues obres gramaticals posteriors.

3. Carta de Francesc Soriano Bueso a Josep M. Casacuberta, 9 de novembre de 1962. Reproduïda en Cucó-Cortés (1997: 193). Segurament es refereix al format i presentació de les lliçons que s'assemblaven a una fitxa i que normalment sempre apareixien en la part inferior esquerra de la pàgina 2 del diari, la qual cosa facilitava que foren retallades i col·leccionades.

Parlem bé

Les «Lecciones de valenciano. Parlem bé» començaren a publicar-se en les pàgines de *Jornada* l'11 de novembre de 1962 i finalitzaren el 9 de gener de 1964. En total s'hi publicaren 175 fitxes, redactades totalment en valencià; la primera de totes anava encapçalada per unes paraules inicials elaborades per la direcció del periòdic, a mode de justificació de tan atrevida iniciativa, emmarcant-la amb un to oficialista, de treball sobre el «acervo cultural de España», amb la idea de fer front a qualsevol crítica que pogueren rebre, no tant dels lectors del periòdic com de les mateixes autoritats del règim franquista:

> *JORNADA* aspira a contribuir, en la medida de sus posibilidades, tanto a la divulgación como a la depuración de nuestra lengua vernácula. Los valencianos debemos hablar más en nuestra lengua. Y debemos asimismo aplicarnos en hablar mejor, con un mayor rigor filológico, pues de lo contrario el idioma del país valenciano corre el peligro de perder su prestancia y su propia personalidad. *JORNADA* aporta a esta empresa una serie de lecciones –hoy publicamos la primera– que explica con amenidad y sencillez el ilustre gramático Enric Valor, bajo el título de «Parlem bé». Enriquecer nuestra lengua vernácula y divulgar su conocimiento es tanto como cuidar uno de los más bellos filones del acervo cultural de España. Esta idea es la que ha venido a inspirarnos la publicación de estas lecciones.

La temàtica de les lliçons és molt variada; de fet, es barregen les dedicades a l'ortografia amb les de morfologia, sintaxi o de contingut lèxic. Segurament Enric Valor ja les tenia mig enllestides quan planificà el curs, i la idea inicial era preparar unes lliçons bàsicament de correcció lèxica, però també és cert que a l'hora de publicar-les no s'atengué a cap criteri sistemàtic. Mentre que les tres primeres feien referència a qüestions lèxiques –«"Sombrero", capell i barret», «Comanda, encàrrec i raó», «"Alquiler" i lloguer»–, en la

Condicional perfet
hauria escrit
hauries escrit
hauria escrit
hauríem escrit
hauríeu escrit
haurien escrit

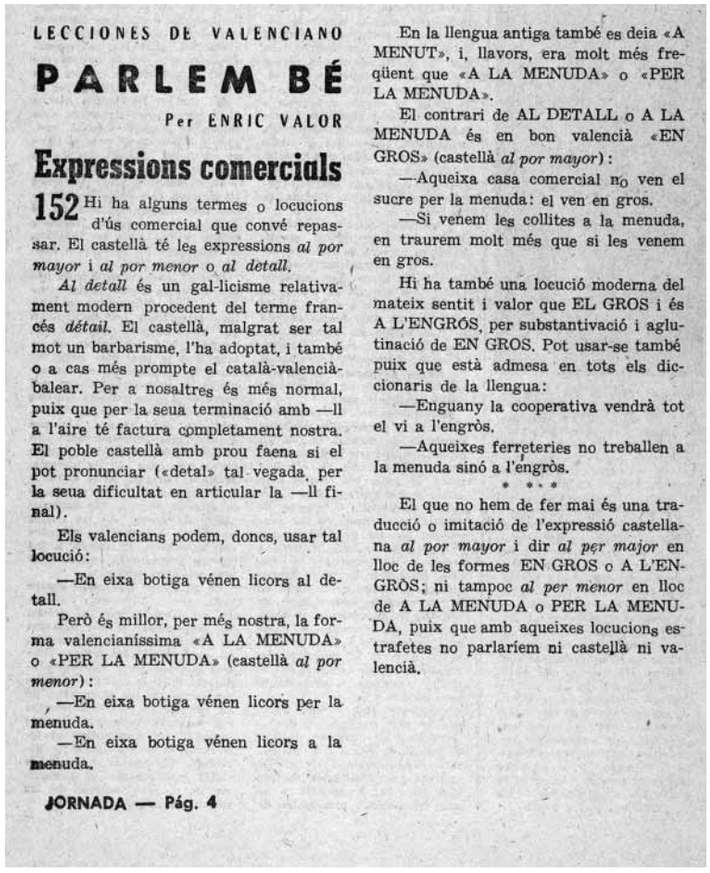

LECCIONES DE VALENCIANO

PARLEM BÉ

Per ENRIC VALOR

Expressions comercials

152 Hi ha alguns termes o locucions d'ús comercial que convé repassar. El castellà té les expressions *al por mayor* i *al por menor* o *al detall*.

Al detall és un gal·licisme relativament modern procedent del terme francés *détail*. El castellà, malgrat ser tal mot un barbarisme, l'ha adoptat, i també o a cas més prompte el català-valencià-balear. Per a nosaltres és més normal, puix que per la seua terminació amb —ll a l'aire té factura completament nostra. El poble castellà amb prou faena si el pot pronunciar («detal» tal vegada, per la seua dificultat en articular la —ll final).

Els valencians podem, doncs, usar tal locució:

—En eixa botiga vénen licors al detall.

Però és millor, per més nostra, la forma valencianíssima «A LA MENUDA» o «PER LA MENUDA» (castellà *al por menor*):

—En eixa botiga vénen licors per la menuda.

—En eixa botiga vénen licors a la menuda.

En la llengua antiga també es deia «A MENUT», i, llavors, era molt més freqüent que «A LA MENUDA» o «PER LA MENUDA».

El contrari de AL DETALL o A LA MENUDA és en bon valencià «EN GROS» (castellà *al por mayor*):

—Aqueixa casa comercial no ven el sucre per la menuda: el ven en gros.

—Si venem les collites a la menuda, en traurem molt més que si les venem en gros.

Hi ha també una locució moderna del mateix sentit i valor que EL GROS i és A L'ENGRÓS, per substantivació i aglutinació de EN GROS. Pot usar-se també puix que està admesa en tots els diccionaris de la llengua:

—Enguany la cooperativa vendrà tot el vi a l'engròs.

—Aqueixes ferreteries no treballen a la menuda sinó a l'engròs.

* * *

El que no hem de fer mai és una traducció o imitació de l'expressió castellana *al por mayor* i dir *al per major* en lloc de les formes EN GROS o A L'ENGRÒS; ni tampoc *al per menor* en lloc de A LA MENUDA o PER LA MENUDA, puix que amb aqueixes locucions estrafetes no parlaríem ni castellà ni valencià.

JORNADA — Pág. 4

"Parlem bé" - *Jornada*

Passat anterior
haguí escrit
hagueres escrit
hagué escrit
haguérem escrit
haguéreu escrit
hagueren escrit

quarta, «Normes elementals de lectura», hi ha un canvi de plantejament que justifica afirmant que «accedint ben gustosos a la petició que ens han fet nombrosos lectors de la secció, donarem d'ara en avant i alternant amb les de Vocabulari, algunes lliçons que resolguen, per als no habituats a la lectura de la nostra llengua, els dubtes de pronunciació que puguen tenir». Aquesta varietat de temes fa que anys més tard Josep Giner (1971: VII) les considere com unes «notes volanderes periodístiques». Pel que sembla, la realitat d'una societat valenciana analfabeta en la seua pròpia llengua s'imposava als desitjos de depuració lèxica del gramàtic castellut. Així, la fitxa 9 s'hagué de dedicar a «La s sonora», la 13 a «Les lletres J i G» i la 22 i la 23 a «Els valors de la X», amb la voluntat de solucionar els problemes de pronúncia de les consonants que presentaven més dificultats.

Al llarg de la totalitat de les lliçons publicades, Enric Valor no esmenta que consultés cap manual gramatical llevat de la *Gramàtica Valenciana* (1950) de Manuel Sanchis Guarner. Altrament, ben sovint apareixien exemples extrets del *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover-Moll, que anomenava habitualment tant pel seu nom com amb les sigles *DCVB*. Una altra obra de referència era el «*Diccionari General* de la nostra llengua, obra rigorosament científica» (fitxa 75), eufemisme que emprava per referir-se al *Diccionari General de la Llengua Catalana* (1932) de Pompeu Fabra. En altres ocasions, ja avançat el curs, Valor no té problemes per referir-se directament a la totalitat de les terres on es parla «la nostra llengua». Així, en la fitxa 132, dedicada a «El raïm i la verema», es refereix a aquesta darrera forma per dir que «és general en el País Valencià i encara en totes les altres terres on es parla la nostra llengua. El *Diccionari*

Català-Valencià-Balear la registra (amb R) en el Rosselló i en totes les altres comarques catalanes de l'altra banda dels Pirineus, en tot el Principat de Catalunya, a les Illes Balears i en diversos punts del País Valencià».

Pel que fa al nom de la llengua, Enric Valor empra habitualment el de valencià per a les varietats valencianes i el compost català-valencià-balear o el catalano-valencià per a referir-se al conjunt de la llengua catalana. En aquest sentit, Valor segurament estigué condicionat en gran manera per la polèmica generada en la ciutat de València arran de la publicació el 1962 de les obres de Joan Fuster *El País Valenciano* i *Nosaltres els valencians*. Tal vegada pensava que emprar el nom de llengua catalana directament no seria ben acceptat pels lectors del *Jornada* que, no oblidem, era el portaveu vespertí del règim franquista a València.

Tot i que la majoria de les fitxes només presenten les normes gramaticals amb els corresponents exemples, en alguna d'elles Enric Valor aporta les seues reflexions al voltant del fenomen que estudia. En la fitxa 20, «Sobre la incorrecció "entonses"», i després d'indicar que les formes adequades que calia emprar eren *llavors* i *aleshores*, adverbis ben vius a Catalunya i les Balears «que sempre s'han distingit per la seua tendència conservadora i de ferm amor a la nostra llengua», afirmava que al País Valencià també era present en les comarques menys castellanitzades així com també a la ciutat de València «d'ençà de la Renaixença» entre les persones que «escriuen, estudien o simplement lligen el nostre idioma»:

> Avui en dia, homes de lletres, professors, conferenciants, universitaris, estudiants dels Cursos de Valencià, han bandejat per complet l'ús del barbarisme «entonses», sobretot en els actes culturals i en les relacions no familiars; darrerament, inclús en aquestes, com a conseqüència del saludable hàbit adquirit. Tot bon valencià deu esforçar-se a imitar-los, a «desdialectalitzar» la llengua parlada.

En la fitxa 24 fa referència a «Els modismes», l'ús dels quals el preocupava especialment, tal com havia demostrat amb la publicació de l'article del mateix títol en la revista *Esclat*.[4] En aquesta ocasió manifestarà el seu propòsit: «a les presents lliçons, haurem de parar esment en l'ensenyament dels modismes, puix tanta o major importància que les de vocabulari tenen les qüestions d'estructura de la llengua». Per a Valor, la importància dels modismes ve donada perquè «cada idioma té la seua manera peculiar de crear frases fetes, locucions, girs, i en elles el geni de la llengua s'hi manifesta tant o més encara que en la seua morfologia o en la sintaxi».

En aquesta mateixa línia, en la fitxa 171 Valor es refereix a «Les comparacions», recurs que considera general de totes les llengües però que «cada poble, cada país, hi ha posat el seu segell peculiar, el seu geni, la seua manera d'entendre les substàncies, les qualitats, les relacions...». En el cas dels valencians, afirma Valor, «el nostre poble, tan viu d'imaginació, d'esperit tan apassionat, tan observador alhora i tan fàcil en l'expressió espurnejant i adequada ha creat una gamma de locucions comparatives, plenes de justesa moltes, d'altres clarissimament gràfiques i quasi bé totes, sadollades de gràcia popular autèntica».

D'entre totes les fitxes publicades, Enric Valor dedica dues, la 92 i 93, a parlar sobre les «Raons científiques de l'ortografia actual». En la primera explica les divergències existents en totes les llengües entre els sons i la seua representació gràfica, i és per això que afirma que «el conjunt de preceptes que regeixen aquest darrer i comú sistema de representació convencional es diu ortografia, i en la nostra llengua es basa en l'etimologia dels mots i en la tradició gràfica». Per altra banda, Valor continua explicant els orígens llatins de la nostra llengua i de la fragmentació produïda arran de la caiguda de l'imperi romà, i puntualitzant que en la fixació ortogràfica dels mots s'havia seguit com a criteri general «mantenir dins de certs límits la "fisonomia" llatina de les paraules, tot i fent-la compatible amb el resultat final de l'evolució fonètica de cada llengua romànica». En la següent fitxa, Enric Valor tirà mà d'una cita de la *Gramàtica Valenciana* de Sanchis Guarner per refermar la seua

Plusquamperfet
havia escrit
havies escrit
havia escrit
havíem escrit
havíeu escrit
havien escrit

4. L'article «Els modismes» aparegué en el número 3 de la revista *Esclat* (1948) editada pel Grup Torre, al front del qual es trobaven Xavier Casp i Miquel Adlert.

idea sobre la necessitat de mantenir la tradició gràfica d'una llengua, atés que aquesta és «el vehicle amb què es transmet i perpetua l'obra cultural d'un poble», tot i que reconeixia que «només ens podem permetre modificar prudentment certes grafies per a una major sistematització», tal com havien fet altres llengües com el francés, el castellà o l'italià. En el cas valencià, Valor remarca que els textos dels nostres autors clàssics no presenten una ortografia sistemàtica, com l'entenem actualment, però sí que hi trobem unes mateixes solucions als problemes de representació gràfica; en paraules de Sanchis Guarner, «hi ha la persistència de pràctiques», les quals han estat recollides en l'ortografia actual per «acadèmics, escriptors, filòlegs i gramàtics», i han estat la base de les normes ortogràfiques actuals, les quals van ser fixades definitivament pel «Centre de Cultura Valenciana, Rat Penat, Societat Castellonenca de Cultura, Obra del Diccionari, de Mallorca, en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans i altres institucions culturals de totes les regions de la nostra parla, foren solemnement acceptades com a oficials per al País Valencià en l'assemblea que es celebrà a Castelló de la Plana l'any 1932».[5]

Finalment, la sèrie de lliçons que amb el títol de «Parlem bé» publicà Enric Valor durant més d'un any arribà a la seua fi, i el 9 de gener de 1964 aparegué un «Advertiment» en el qual es feia un balanç de la tasca duta a terme i s'anunciava l'inici d'una segona època amb la publicació d'una altra sèrie de lliçons amb el títol de «Gramàtica elementals per a valencians»:

> Advertiment
>
> Donem compte als nostres cars lectors que, amb la publicació de la lliçó 175 el darrer dimarts, posem punt i final a la «primera època».
>
> Com s'ha vist, hi hem donat correcció de vocabulari, esporàdiques nocions de sintaxi, notícia d'expressions castisses i una idea general de l'origen etimològic, extensió i vitalitat del nostre idioma. Tanmateix, no creem, naturalment, que en tinguen prou els lectors amants del verb secular de València. Però estimem que, en aquests aspectes tractats, té el lector un punt de recolzament des d'on poder passar a ensenyaments més sistematitzats [...]
>
> Ara, només donar les gràcies a tots aquells que s'hagen interessat en les seues modestes explicacions, fetes, certament, amb el cor i el pensament posats en la major grandesa de València.
>
> Enric Valor

Gramàtica elemental per a valencians

Aquesta sèrie aparegué des del 16 de gener de 1964 fins al 20 d'octubre del mateix any. Es van publicar un total de 113 fitxes totalment redactades en valencià, que corresponien a 61 lliçons gramaticals, per tant hi havia lliçons que constaven de més d'una fitxa.[6] Normalment s'iniciaven amb una breu explicació teòrica del tema d'estudi que es complementava amb nombrosos exemples.

En l'«Advertiment» aparegut en la darrera fixa de «Parlem bé» ja s'avançava l'estructuració d'aquesta obra, la qual podem considerar veritablement com una gramàtica completa:

La que podríem dir «segona època» [de Lecciones de Valenciano], que començarem tot seguit, es titularà Gramàtica elemental per a valencians, i consistirà en 40 lliçons repartides en 3 capítols d'aquesta important matèria, on es tractaran, per sistema i en un to clar i resumit, tots aquells temes que es pertanyen a aquesta disciplina. Darrere de cada capítol, hi va un Glossari d'aquelles paraules que s'han utilitzat en les explicacions i en els exemples i hem cregut que presenten alguna dificultat al lector estudiós. Al final de l'obra s'hi donarà una «Taula de verbs irregulars», on hi haurà models per a tota la conjugació irregular del nostre idioma. També hi figurarà un «Breu resum de Normes Ortogràfiques», que resulta així mateix imprescindible.
La *Gramàtica elemental per a valencians* estava

Futur
escriuré
escriuràs
escriurà
escriurem
escriureu
escriuran

5. Sobre les Normes de Castelló, vegeu Climent (2007a).

6. Realment se'n publicaren 114, atés que n'aparegueren dues amb el número 50, segurament per una errada.

estructurada en quatre capítols. El primer, de set lliçons, incloïa unes «nocions preliminars» sobre la llengua, que tractaven, entre altres qüestions, sobre l'alfabet, les vocals obertes i les tancades, l'accent gràfic, la dièresi, l'apòstrof i el guió. El segon, «Elements de sintaxi», de quatre lliçons, s'hi referia a l'oració, les oracions completes i incompletes, les transitives, intransitives, atributives i, finalment, als complements. El tercer, s'ocupava de la «Morfologia», i era el més extens, amb 29 lliçons dedicades a l'estudi dels articles, adjectius, pronoms, morfologia verbal, adverbis, preposicions i conjuncions. El quart capítol, de 20 lliçons, es detenia en «Ús de les lletres», especialment en les fricatives alveolars i palatals, els grups africats palatals o la ela geminada. A més a més, els tres primers capítols incloïen un «Glossari» de termes que podien presentar dificultats i una «Taula de verbs irregulars» en les fitxes finals.

Vocabularios

Aquesta sèrie aparegué des del 22 d'octubre de 1964 fins al 21 de setembre de 1965. Es van publicar un total de 134 fitxes distribuïdes de la següent manera: de la 1 a la 52 corresponen a reculls lèxics per temes, tal com veurem a continuació; de la 53 fins a la 73 tractaven sobre «Verbs d'ús corrent», que presenten una àmplia relació de verbs en castellà amb la corresponent traducció al valencià, i amb la inclusió d'alguna remarca sobre les diferències entre les formes valencianes i castellanes;[7] finalment, des de la 74 fins a la 134 s'ocupaven dels «Qualificatius d'ús corrent», on s'oferia un llistat alfabètic d'adjectius qualificatius en castellà amb la corresponent traducció al valencià i amb comentaris i exemples del seu ús.

Col·laboracions literàries d'Enric Valor en el periòdic *Jornada* (1962-1965)

A més de la publicació de manera continuada durant aquests anys dels tres cursos de llengua, Enric Valor també col·laborà en el periòdic *Jornada* amb la publicació de diverses narracions curtes, alguna inèdita, i amb l'elaboració de ressenyes de diversos llibres.

Efectivament, entre finals de 1962 i l'abril de 1964, publicà les narracions curtes *Viatge a Nadal*,[8] *Contalla d'un orat*,[9] *L'amic fidel*, *Els drets il·lusoris* i *La prioritat és nostra*.

Per altra banda, Valor també publicà ressenyes de diverses obres; *Os Lusíadas* del poeta Luís de Camões, la qual havia estat traduïda al català pels poetes mallorquins Miquel Dolç i Guillem Colom per a l'Editorial Alpha de Barcelona; «Dos contes per a infants, de l'Editorial Estela: *El gat i la lluna* i *El cabridet va al mercat*», d'Annie Butel; *Alguns homònims falsos que cal evitar*, València, 1965, obra de Josep Albero Garcia, que meresqué encomiables elogis del gramàtic castellut, i *L'Església valentina i l'ús de la llengua vernacla*, de Vicent Miquel i Diego, publicat per l'editorial L'Estel, dirigida per Manuel Sanchis Guarner, amb un pròleg de mossén Josep Espasa i Signes.[10]

Millorem el llenguatge en el butlletí Gorg (1969-1970)

El juny de 1969 apareixia *Gorg. Boletín bibliogràfico*, publicació dirigida per Joan Josep Senent i Anaya, amb la col·laboració d'Enric Valor, amb l'objectiu d'editar, com indicava el seu nom, un butlletí d'informació bibliogràfica, i per tant adreçat a un públic interessat pel món del llibre i qualsevol altra manifestació artística. En total s'hi publicaren 29 números, fins a l'abril de 1972, i el que és més important, aconseguiren la col·laboració de bona part dels escriptors, polítics i professors nacionalistes de la dècada dels seixanta i setanta com Gonçal Castelló, Rafael Esteve-Casanova, Vicent Escrivà, Amadeu Fabregat, Joan Fuster, Tomàs Llorens, Rafael Ll. Ninyoles, Vicent Ventura, Josep Vicent Marqués, Manuel Sanchis Guarner, Rodolf Sirera, Vicent Soler o Valerià Miralles.
El paper d'Enric Valor en la publicació fou ben

Present
escric
escrius
escriu
escrivim
escriviu
escriuen

7. Per exemple: «Collir se usa cuando el castellano "coger" tiene el sentido de recolectar. Ejemplos: "Coger flores", "Coger fruta de los árboles" = Collir flors, collir fruita» (fitxa 57).

8. Sobre aquesta narració vegeu Vicent Escrivà (1988: 5-16).

9. Sobre aquesta narració vegeu Vicent Escrivà (1988: 5-16).

10. Sobre aquesta obra, vegeu l'estudi d'Agustí Colomer (1996: 39-48).

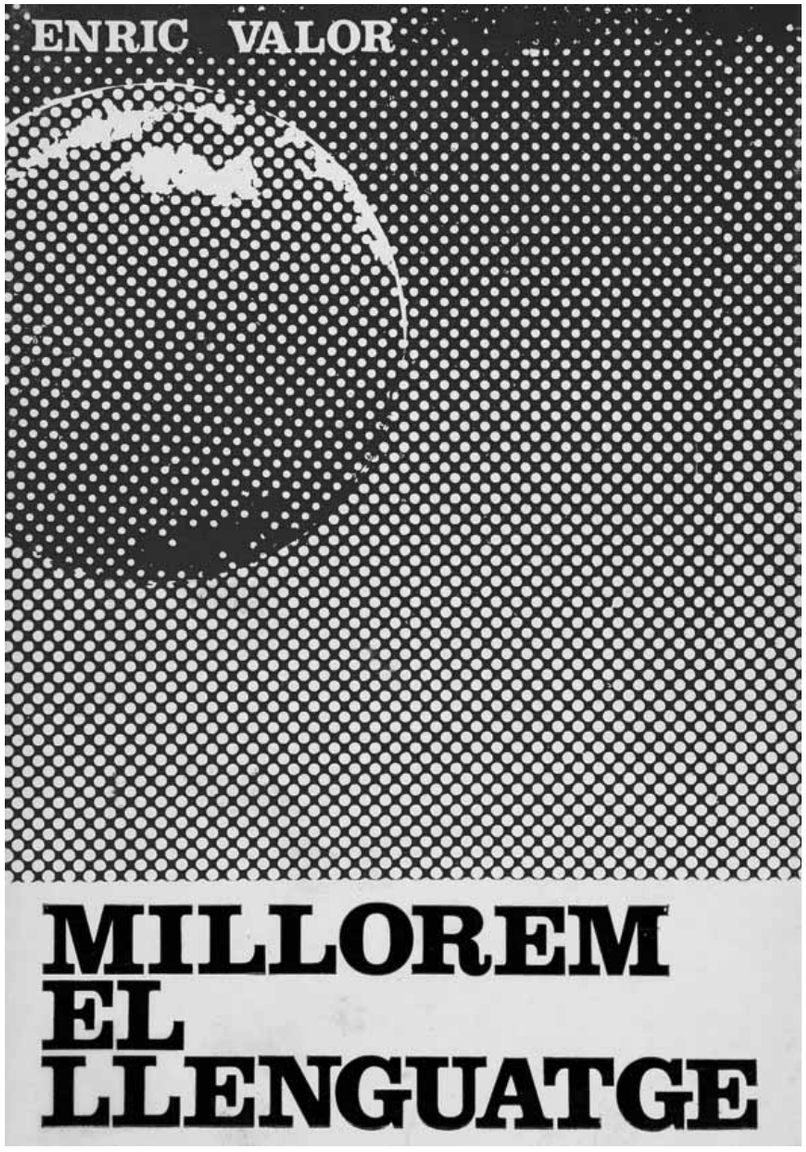

Futur perfet
hauré escrit
hauràs escrit
haurà escrit
haurem escrit
haureu escrit
hauran escrit

significatiu. En una ocasió, Valor recordava que «jo hi vaig treballar com un negre» (Pitarch 2002a: 128). I sembla que així fou, atés el volum i la intensitat de la seua participació que podem dividir en tres aspectes. El primer, la tasca de coordinador i director *de facto* de la revista; el segon, el de corrector, traductor i de responsable dels aspectes lingüístics i, el tercer, com autor d'articles.

És en aquesta darrera faceta d'autor que Valor aprofità el nou mitjà de comunicació que tenia a la seua disposició per divulgar determinats aspectes gramaticals i lexicogràfics del valencià. Efectivament, des del número 2 fins al 14 del butlletí *Gorg* aparegué la secció "Millorem el llenguatge", amb el mateix títol de l'obra de Valor que estava a punt d'eixir al mercat. No hi ha dubte que tant l'autor com l'Editorial Gorg aprofitaren aquesta magnífica plataforma publicitària per promocionar aquest llibre, del qual oferien, fins i tot, un descompte «del 25% als subscriptors que el demanen durant els mesos de juliol, agost o setembre actuals» sobre el preu final de 200 pessetes.

És així que en la secció "Millorem el llenguatge" es publicaren una o dues lliçons del llibre en cada número durant tretze setmanes, de les 162 que constava en total. La secció va desaparéixer en el

Passat simple
escriguí
escrigueres
escrigué
escriguérem
escriguéreu
escrigueren

número 14 de *Gorg* perquè l'obra «ja està en curs d'impressió per l'Editorial Gorg i ben prompte es posarà a la venda».[11]

Una vegada més, Enric Valor no deixava passar l'ocasió de divulgar la normativa del valencià a través de la premsa, d'acord amb el seu desig de millorar la competència lingüística dels valencians i de respondre a les necessitats d'alfabetització que es feien cada vegada més patents a finals dels anys seixanta, atés l'augment tan significatiu de llibres i revistes en català que s'estava produint.

11. S'ha de dir que en el número 26 aparegué una ressenya d'Amadeu Fabregat: «Millorem el llenguatge d'Enric Valor», p. 24.

A tall de conclusió

A partir del que hem vist podem constatar que Enric Valor ha sigut l'estudiós del valencià que més ha emprat els mitjans de comunicació, concretament la premsa escrita i la ràdio, per a divulgar uns coneixements mínims sobre el valencià als seus conciutadans. Primer a Alacant durant el període republicà, els anys 1933-34, després a València, en els anys seixanta, en els periòdics *Levante* i *Jornada* i en diverses emissores radiofòniques i, posteriorment en la revista *Gorg*.

Valor actuava amb intel·ligència i perícia, perquè davant de la prohibició de l'ensenyament del valencià en les escoles durant la República i el període franquista, com una continuació més de la repressió

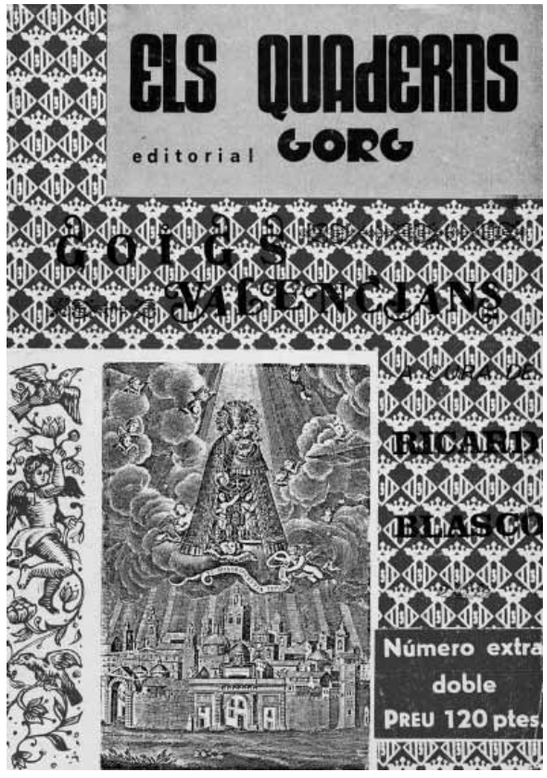

Perfet sub.
haja escrit
hages escrit
haja escrit
hàgem escrit
hàgeu escrit
hagen escrit

lingüística que hem patit els valencians al llarg de la nostra història més recent, calia dur endavant iniciatives enginyoses que permeteren la transmissió intergeneracional de la llengua tant de manera oral com escrita amb uns mínims de dignitat.

Primer fou Carles Salvador que publicà diversos cursos de llengua en la premsa valenciana en la dècada dels anys 30, i després fou Enric Valor que continuà la seua tasca i fins i tot la millorà amb la incorporació de nous plantejaments lingüístics i didàctics.

De la mateixa manera que els cursos del mestre de Benassal es transformaren en diversos manuals gramaticals, *Ortografia Valenciana amb exercicis pràctics* (1934), *Morfologia Valenciana amb exercicis pràctics* (1935) i la *Gramàtica Valenciana* (1951), en el cas del gramàtic castallut, els cursos de llengua publicats en el periòdic *Jornada* es convertiren també en diverses obres gramaticals; la primera el *Curso de lengua valenciana* (1966), després *Millorem el llenguatge* (1971) i, posteriorment, el *Curso medio de gramática catalana referida especialmente al País Valenciano* (1973), que fou traduït al valencià el 1977 amb una significativa millora dels continguts amb el títol *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*.

Gràcies a aquests cursos i aquestes obres s'aconseguí des dels anys 60 del segle xx formar milers de valencians en els coneixements bàsics de la seua llengua i preparar el camí per encetar tímidament un procés de normalització lingüística de la societat valenciana a l'acabament del règim franquista, recuperant per a la llengua pròpia dels valencians els àmbits d'ús que la repressió política ens havia negat durant segles.

Evidentment, sense la ferma i decidida actuació d'Enric Valor, i d'altres estudiosos del valencià, en l'ensenyament i difusió de la llengua a través d'aquests cursos i la publicació de diversos manuals gramaticals, res d'això s'haguera produït, amb els conseqüents efectes negatius per a la societat valenciana.

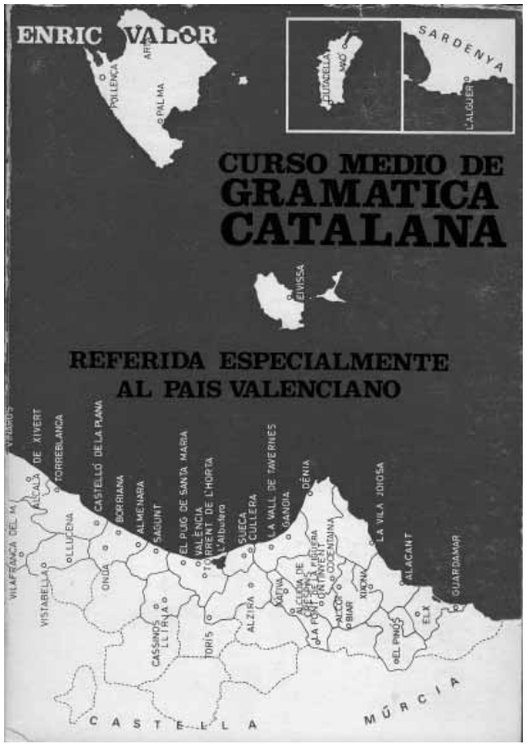

Referències bibliogràfiques

Climent Martínez, Josep Daniel (2007a): *Les Normes de Castelló. L'interés per la llengua dels valencians al segle* xx, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.

— (2007b): «Les col·laboracions periodístiques de Josep Giner (1931-1936)», Ontinyent, *Almaig* xxiii, p. 105-115.

— (2008): «Carles Salvador i la divulgació de les normes de Castelló», dins *Vida amunt i nacions amunt. Pensar el País Valencià en temps de globalització*, València, Universitat de València, p. 289-317.

Colomer Ferràndiz, Agustí (1996): *Retrobar la tradició. El valencianisme d'inspiració cristiana de la postguerra a la transició*, València, Editorial Saó, Col·lecció «Paraules i vides, 2».

Cucó, Alfons - Cortés, Santi (1997): *Llengua i política, cultura i nació. Un epistolari valencià durant el franquisme*, València, Tres i Quatre.

Escrivà Peiró, Vicent (1988): «Aproximació als orígens narratius d'Enric Valor», pròleg a *Narracions perennes*, València, Gregal Llibres.

Ferrando, Antoni - Cortés, Santi (1998): *Estudi preliminar i edició crítica a GINER, Josep: Obra filològica (1931-1991)*, València, Institut de Filologia Valenciana / Editorial Denes.

Ferré, Xavier (2001): "Sobre Enric Valor", *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 158, p. 24-34.

Giner i Marco, Josep (1971): «Pròleg», a *Millorem el llenguatge* d'Enric Valor, València, Editorial Gorg, p. v-viii.

— (1998): *Obra filològica (1931-1991)*, Estudi preliminar, edició crítica i índex a cura d'Antoni Ferrando i Santi Cortés, València, Editorial Denes.

Pitarch i Almela, Vicent (2002a): *Converses amb Joan Simón, Enric Valor i Rafael Súria: homenatge a les Normes de Castelló*, Benicarló, Edicions Alambor.

- (2002b): "Enric Valor: la percepció de la llengua", dins *Enric Valor, un home de poble*, Paiporta, Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (IEVA), p. 243-250.

Plusquamperfet sub.

haguera escrit
hagueres escrit
haguera escrit
haguérem escrit
haguéreu escrit
hagueren escrit

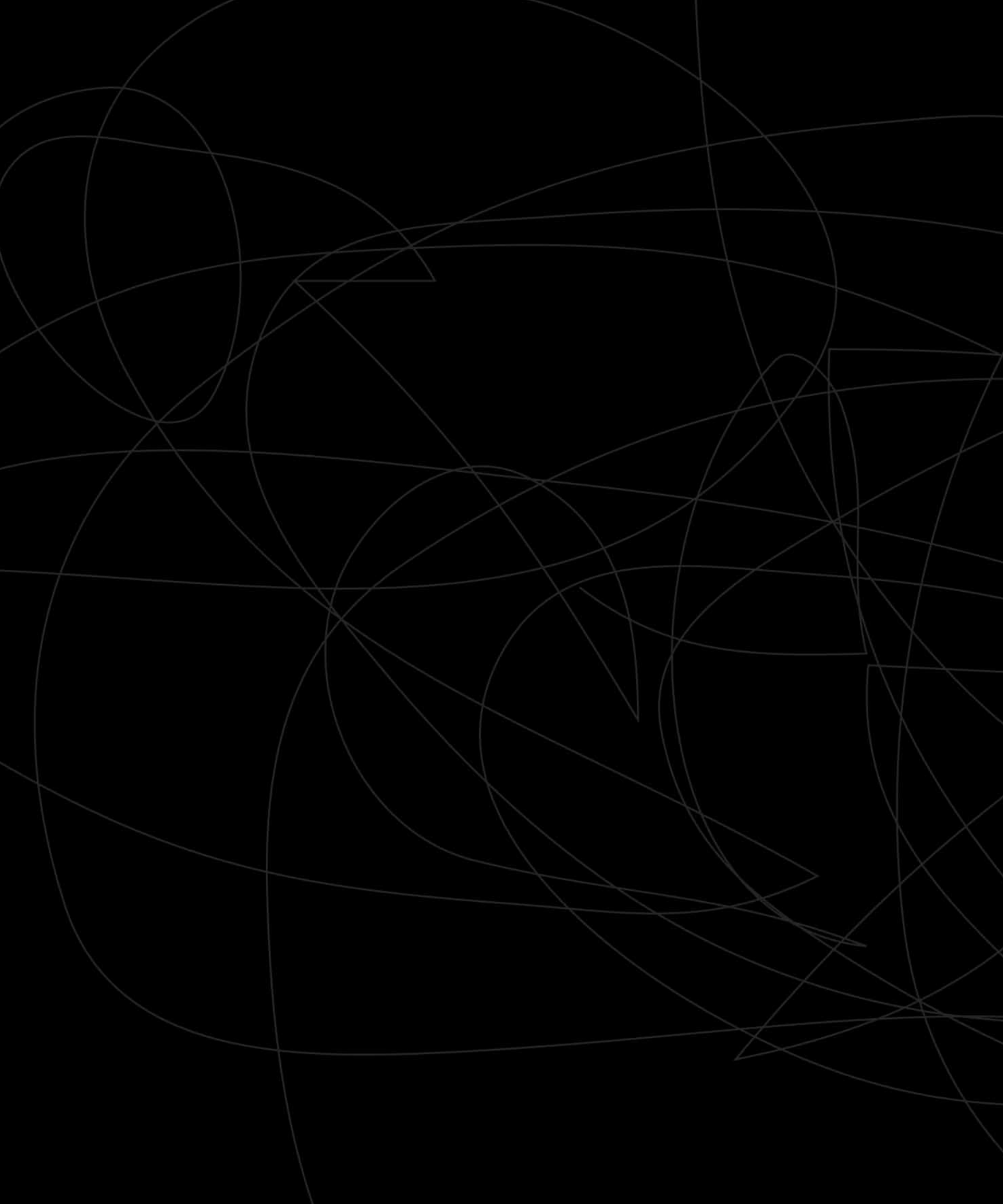

onze | *crear*

La rondalla «El patge Saguntí» d'Enric Valor: història i fonts

Òscar Pérez Silvestre | *Investigador i Tècnic Lingüístic*

Present

cree
crees
crea
creem
creeu
creen

Enric Valor

Enguany celebrem el centenari del naixement d'Enric Valor (Castalla, 1911), i amb això des de moltes instàncies aprofitarem per estudiar alguns aspectes de la seua variadíssima producció narrativa i lingüística, sent com fou un home que sentia el compromís amb la seua terra i amb la seua gent des de l'estima profunda de la llengua i la cultura vehiculada en valencià. I no només això: va traduir aquella estima i admiració fent front a moltíssimes dificultats i fent ús de les escasses i furtives possibilitats que la dictadura franquista deixava a l'expressió de les cultures no castellanes. Com ho va fer això? Si continueu avant i a més llegiu els treballs que conformen este Llibre del Mocador, ho sabreu...

La literaturització dels relats tradicionals

Dins de l'obra narrativa d'Enric Valor, el professor Vicent Brotons diferencia entre l'obra de *creació* (contes i novel·les) i l'obra de *recreació* (rondalles i contalles populars). L'encert de l'etiqueta és ben

evident: Valor crea novel·les i contes nous de trinca; en canvi, en el cas dels relats d'origen tradicional com les rondalles i les contalles anecdòtiques, ell aprofita un fil argumental que ha sentit d'algun pobletà per a bastir un edifici cohesionat, coherent i de sentit complet. Ell mateix ho deia: de vegades li contaven rondalles inacabades, o amb dubtes, deslligades, un text que ell recollia en una cara de full, i després el convertia en una composició de 30 o 40 pàgines. Això és possible des de la recreació, des de la literaturització, que és el que ell volia fer en un moment en què la censura no li deixava passar a la impremta la seua primera novel·la, *L'ambició d'Aleix*, acabada d'escriure cap al 1948 i publicada el 1960 després de moltes esperes i d'haver de llevar un passatge que tractava d'un adulteri, tan ben elaborat com sempre feia. «Se publicará sin adulterio», li va escriure Doña Censura.

L'escripturació de les seues rondalles té dues etapes. La primera correspon a aquest període de recés novel·lístic entre 1948 i 1960, en què ell continua escrivint, assisteix a algunes tertúlies del grup de Torre, fa algunes classes de llengua en Lo Rat Penat de València i treballa en assumptes comercials diversos amb el seu germà Josep. Enric Valor, encara que viu a València des de l'any 1935 i hi torna en finalitzar la Guerra Civil, manté les visites a la Foia de Castalla i a les possessions de la família. És a dir, el contacte amb aquella gent i amb aquella llengua rica i pura de l'Alcoià el forneix d'arguments i el seu treball d'espigolades lingüístiques posen les bases de la que serà la monumentalitat de les *Rondalles valencianes*. El detonant li vingué del mestre i amic Manuel Sanchis Guarner, que pel desterrament a Mallorca com a militar republicà havia conegut per mitjà de Francesc de Borja Moll el treball i l'obra de mossén Antoni Maria Alcover (1862-1932), sobretot el seu *Diccionari català-valencià-balear* que estava en preparació i la gran obra *Aplec de rondalles mallorquines d'en Jordi des Recó*. Sanchis Guarner, coneixedor de les dificultats que el règim posava a la publicació de llibres que no foren de poesia –i depenent de quin tipus de poesia i del títol del llibre!–, va invitar Enric Valor a arreplegar i escriure rondalles fins que vingueren millors temps per a la cultura valenciana. Valor recordava moltes d'aquelles contalles que havia sentit de menut i de fadrí, i en altres casos va fer indagacions entre les

Enric Valor excursionista

persones que li'n podien aportar. Aquesta fase de documentació va produir un primer fruit, que són les 11 rondalles publicades en tres volumets dins la col·lecció «L'Espiga» de l'Editorial Torre, dirigida per Xavier Casp i Miquel Adlert Noguerol.

El primer volum (1950) recull les rondalles «Joan-Ratot», recollida a la Foia de Castalla; «Home roig, gos pelut i pedra redona», arreplegada a Penàguila; «Les velletes de la Penya Roja» i «La rabosa i el corb», ambdues trobades a la Foia de Castalla.

El segon (1951) aplega les rondalles «Història d'un mig pollastre» i «El castell d'Entorn i no Entorn», arreplegades a Xixona, a més de «Comencilda, Secundina i Acabilda», replegada a la Foia de Castalla.

I el tercer volum (1958) conté les rondalles «Joan-Antoni i el torpalls», arreplegada a Castalla; «I

Plusquamperfet
havia creat
havies creat
havia creat
havíem creat
havíeu creat
havien creat

queixalets també», collida a Penàguila; «Les animetes», escoltada a Biar, i «La crida del bosc», arreplegada a Penàguila.

El grup de l'Editorial Torre, fundada el 1944, tenia una tertúlia clandestina en què es presentaven obres literàries i es llegien poemes, a la qual assistien regularment o hi simpatitzaven escriptors i intel·lectuals de la talla de Joan Fuster, Miquel Adlert, els germans Vicent i Xavier Casp, Josep Iborra, Emili Beüt, Lluís Margarit, Josep Sanç Moia, Francesc Navarro, Josep Joaquim Sanchis Zabalza, Emili Roca Salvador, Manuel Sanchis Guarner, Maria Beneyto, Vicent Andrés Estellés i molts altres; també Enric Valor i un bon conegut saguntí: Jaume Bru i Vidal, nom literari de batalla del nostre cronista i poeta Santiago Bru. Just en la seua biblioteca personal, custodiada i posada a l'abast de tots per l'Ajuntament de Sagunt, he localitzat els tres volums de les *Rondalles valencianes* de Torre dedicats a ell, fet que denota que Bru i Valor es coneixien i hi havia una certa relació a partir de la participació en les tertúlies i de compartir la dèria de l'escriptura, aixoplugada en aquell temps de *quaresma literària* en ben poques entitats.

Perfet
he creat
has creat
ha creat
hem creat
heu creat
han creat

Com hem vist en la relació anterior de rondalles, «El patge Saguntí» encara no hi apareix. Haurem d'esperar a l'any 1964 per a trobar-ne la primera edició dins el recull *Meravelles i picardies. Rondalles valencianes* (volum I), que va publicar l'editorial valenciana L'Estel en dos volums (1964 i 1970). El relat apareix en les pàgines 47-66, amb un parell de dibuixos fets amb ploma de l'artista alcoià Ramon Castañer Segura, que reproduïm ací amb el seu permís exprés. El primer, el que obri el text, és una vista de lluny de la ciutat; el segon és d'un barroquisme que recrea la inaccessibilitat de la muntanya remota on habita la serp. En una conversa recent amb l'artista, em comentava que va ser el mateix Enric Valor qui li encomanà que realitzara uns dibuixos per a l'edició, invitació a la qual va accedir de molt bon gust per la sincera estima que els unia.

L'edició del primer volum de *Meravelles i picardies* (1964) és anterior a la seua entrada a la Presó Model de València entre els anys 1966-1968. Això és important saber-ho perquè l'estada de 18 mesos el va portar a escriure 18 rondalles més que, amb el temps, completarien el corpus definitiu de 36 exemplars. No són iguals les rondalles que ell escriu des de la presó, gràcies a l'*amabilitat* d'algun funcionari que va permetre que li portaren llibres i anotacions que Valor tenia fetes dels anys de visites i indagacions. Valor ens comenta que la presó li va fer veure els paisatges d'una altra manera, amb melangia, i les seues circumstàncies penoses aguaiten també des de la finestra dels sentiments d'alguns personatges.
Entre el final de la Guerra Civil i l'any de publicació d'«El patge Saguntí», Enric Valor havia publicat altres treballs literaris:

— *Rondalles valencianes*, Ed. Torre, València, vol. I, 1950; vol. II, 1951; vol. III, 1958.

— *Rondalles gironines i valencianes*, Ariel, Barcelona, 1951 (pròleg, tria, adaptació i vocabulari per Joan Sales; il·lustracions d'Elvira Elias). Les cinc rondalles que hi aporta Enric Valor, adaptades de l'edició de Torre, es troben en les pàgines 65-144. Les rondalles gironines, que ocupen la primera part, són de Mn. Lluís Constanç.

— *Narracions de la Foia de Castalla*, Barcino, Barcelona, 1953.

— La rondalla «Història d'un mig pollastre» dins del recull *Un món per a infants (primer llibre de lectura)*, Successor de Vives Mora, València, 1959, p. 42-50. Selecció i adaptació de Joan Fuster; il·lustracions d'Andreu Alfaro.

— *L'ambició d'Aleix*, Vives Mora, València, 1960. Primera edició.

Per tant, després d'haver aconseguit –amb renúncies doloroses per a qualsevol escriptor– la publicació de la novel·la *L'ambició d'Aleix*, reprén la preparació de rondalles com a quasibé l'única possibilitat de publicar sense tants obstacles. Els relats tradicionals, *a priori*, no tenien el perill que podia infiltrar-se en una novel·la, devien pensar els funcionaris. Ell, amb afecte, les denomina com «un subproducte de la censura».

A partir de 1964 i de l'encarcerament, Enric Valor es lliura a l'ensenyament del valencià a la presó, amb permís del director. I és aleshores que publica

els manualets de llengua *Lea valenciano en diez días (Breve método de pronunciación del catalán-valenciano-balear)* i *Curso de lengua valenciana*, tots dos en la Impremta Fermar de València en 1966. En els anys posteriors, ja alliberat, Enric Valor se centrarà en el treball de correcció i divulgació de la llengua en la revista bibliogràfica *Gorg* (1969-1972) i donarà a la impremta altres llibres d'autoaprenentatge del valencià com *Millorem el llenguatge* (1971), *Curso medio de gramática catalana referida especialmente al País Valenciano* (1973) i *Curs mitjà de gramàtica catalana, referida especialment al País Valencià* (1977). Amb el canvi progressiu de règim, Valor reprén l'edició de la seua *Obra literària completa* en tres volums. Els dos primers (1975 i 1976) recullen per primera vegada les 36 rondalles classificades en tres tipus (meravelloses, costumistes i d'animals), i el tercer (1982) està dedicat a les novel·les i als contes que havia escrit fins aleshores: *L'ambició d'Aleix*, *La idea de l'emigrant*, *Narracions de la Foia de Castalla* i *Narracions intranscendents* (posteriorment publicat amb el títol *Narracions perennes* en Gregal Llibres i Tàndem Edicions, amb un estudi preliminar del professor i especialista Vicent Escrivà).

Amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia (1982) i de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983), l'activitat, el reconeixement i la normalitat de l'autor es fa més evident. Les seues *Rondalles* es converteixen en recurs didàctic de primera magnitud i coneixen una edició més adaptada a les necessitats dels escolars, gràcies al treball de Rosa Serrano des de Gregal Llibres (1986-1987) i, més tard, Tàndem Edicions. Alhora, la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià prossegueix la publicació de les Rondalles en volumets il·lustrats per Francesc Santana (1984-1988), que més tard passaran al catàleg d'Edicions del Bullent. En aquest cas, es tracta de les versions originals de les rondalles que s'havien publicat en les edicions de Torre, L'Estel i Gorg.

La seua novel·lística ix de l'anonimat dels grups minoritaris i comença a ser valorada per les institucions i per la societat valenciana més conscient de la importància de la llengua com a senya d'identitat irrenunciable i com a vehicle de normalitat cultural. Els seus llibres de gramàtica formen diverses generacions d'aprenents que volen conéixer com s'escriu la llengua que han parlat sempre però que no ha entrat encara a l'escola oficialment o hi accedeix en comptagotes... En fi, Enric Valor guanya un prestigi general cinquanta anys després d'haver escrit les primeres pàgines allà a Elda i Alacant, quan iniciava la seua carrera de compromís amb el poble valencià.

«El patge Saguntí»: el procés de literaturització

Com hem dit, la primera edició d'aquesta rondalla ambientada al Camp de Morvedre és de l'any 1964, amb il·lustracions del pintor Ramon Castañer Segura, nascut el 1929 a Alcoi. Posteriorment es va tornar a publicar en:

1. (1975): *Obra literària completa*, volum I, Gorg, València, 1975, p. 246-263. Sense il·lustracions.
2. (1984): Federació d'Entitats Culturals del País Valencià, València, volum 1, p. 89-113. Il·lustracions de Francesc Santana.
3. (1987): Gregal Llibres, València, volum 32 (adaptació de Rosa Serrano). Il·lustracions d'Anna Miralles.
4. (1991): Edicions del Bullent, Picanya, volum 1, p. 89-113. Il·lustracions de Francesc Santana. Diverses edicions posteriors.
5. (1992): Tàndem-Albatros, València, volum 3, p. 25-41 (adaptació de Rosa Serrano supervisada per Enric Valor). Il·lustracions de Francesc Santana. Diverses edicions posteriors.
6. (2000): Corts Valencianes-Bullent, València, p. 73-87, publicat en homenatge de les nostres Corts en morir.

La base d'aquest relat va ser recollit per Enric Valor a Penàguila, segurament de boca de les mitgeres del mas de la Lloma que la seua família hi tenia: les germanes Elionor i Isabel Doménech.

En el prefaci que fa al primer volum de l'*Obra Literària Completa* (Gorg, 1975) –en el qual publica de nou «El patge Saguntí»–, Valor ens explica el seu treball de recuperació i literaturització de les rondalles:

> «Cercant dins els meus records o trobats en la recerca, he arreplegat esquemes molt acabats argumentalment, i llavors no he

Passat simple

creí
creares
creà
creàrem
creàreu
crearen

> hagut de fer sinó pintar els personatges, els ambients, "localitzar" l'acció si convenia, descriure en tot cas el paisatge corresponent o estrafent-lo amb llibertat si ho creia indispensable, i recrear al meu gust torres, castells, mansions, palaus, horts i fins posar-ne on no n'hi havia ni n'hi ha hagut mai, tot per exigències de la narració. He tingut notícia també d'arguments incompletíssims, mers esquemes, alguns reduïts a rònecs apunts inconnexos, però, tanmateix, amb trets tan emotius i singulars, que mereixien ser refets i completats segons em dictàs la meua imaginació».

Dissortadament, ja no el tenim entre nosaltres per a preguntar-li la procedència i l'elaboració d'«El patge Saguntí». La meua impressió personal és que es tracta d'un fil argumental caçat en pell i os que ell enriqueix d'una manera un tant diferent de les altres rondalles. La diferència radica en diversos aspectes que tractaré d'explicar.

Futur perfet
hauré creat
hauràs creat
haurà creat
haurem creat
haureu creat
hauran creat

En primer lloc, cal preguntar-se per què Enric Valor situa a la nostra comarca l'acció d'aquesta rondalla. Comença així: «A Morvedre, en aquells plàcids temps que rememorem de mil sis-cents i tants anys, cap a la banda de Puçol diu que hi havia una blanca mansió, mig alqueria, on vivia un matrimoni noble de sang però fluix de diners perquè tots dos eren fadristerns». Si dibuixem un mapa amb les localitzacions de les rondalles, resulta que Sagunt és la ciutat més al nord i la més allunyada al lloc on va arreplegar-les. Per una conversa amb el seu fill major, Enric Lluís Valor, sabem que entre finals dels 40 i la primeria dels 50 ells dos solien fer excursions al Picaio, situat com sabeu enmig dels dos termes que apareixen de bell principi. Un altre topònim que conté la història és el Puig de Santa Maria, on l'heroïna troba la serp gegantina. Per tant, Valor coneix el paisatge –moderadament, cal dir-ho– que fa servir literàriament a partir de l'excursionisme a aquesta muntanya també simbòlica de la nostra comarca, des de la qual s'albira tot el marc espacial que ell farà servir en la rondalla. La plana litoral que va del Puig a Sagunt li presta per a emmarcar aquell argument universal tot prenent-se algunes llicències de les quals devia ser-ne conscient:

1. Segurament, Enric Valor coneixia la llegenda de la serp que es conservava a Sagunt en una doble versió, la més antiga de les quals parla de la fundació de la ciutat i l'havia poguda llegir en la *Primera part de la història de València* de Pere Antoni Beuter (1538), que en el capítol tercer («De algunes ciutats que foren edificades en temps de Tubal per les gents de Tubal y les que sobrevengueren, y aprés per Noé») refereix la mort de Zacintho, capità d'Hèrcules, «en la terra hon huy és Morvedre, perquè, dormint en la sesta davall un arbre, lo mordé una serp y·l matà; y per est respecte, los seus, no volent partir de allí hon restava lo cos del seu capità, soterraren-lo en la torre més alta que huy és en lo castell –que fins a huy se nomena la torre de Zacintho– y ells se poblaren entorn de la sepultura». Unes línies més avall, afig: «és de notar que fins al dia de hui se nomena lo camí de la Serp un camí de va de Morvedre a Almenara, a la part de la mar del camí real; y és perquè allí y ha una grandíssima pedra a manera de serp, en memòria que allí fon la mort de Zacintho».

Beuter es documenta en Sili Itàlic, polític i poeta llatí del segle I, admirador de Virgili, al qual imita en la seua obra *Punica*, poema èpic sobre la II Guerra Púnica en què esmenta Sagunt. La serp torna a aparéixer en un altre passatge de l'obra de Beuter en què es parla d'Anníbal (capítol 9): «lo dia que·s prengué Sagunto, estant Haníbal en lo tossal on està la torre de Hèrcules, que és hui lo IIII i V castell, ixqué una serp gran del fonament de aquella torre y devallant de la montanya passà per mig de la ciutat y pujà per la muralla y saltà de l'altra part y anà-se'n dreta a la mar, per mig del real dels carthaginesos, y entrà-se'n en la mar. Açò feien los mals sperits per a sostentar als gentils en la sua error y per ço los chrestians no han de posar fe en coses d'esta qualitat, perquè seria error supersticiosa contra lo primer manament de Déu, segons llargament tracten los doctors cathòlichs».

Més modernament s'ha recollit una versió de la llegenda de la serp que s'acosta més a la que empra Enric Valor en «El patge Saguntí». José Maria Cueco Adrián la publicava el 1963 en el butlletí *Sagunto*, i el Grup d'Estudi del Medi Murbíter la recuperava el 1996 en el recull *Llegendes del Camp de Morvedre* amb el títol «El camí de la Serp». Es tracta d'una llegenda de tipus toponímic, és a dir,

Edició de Gregal (1989)

Condicional perfet
hauria creat
hauries creat
hauria creat
hauríem creat
hauríeu creat
haurien creat

que tracta d'explicar la procedència del nom d'un lloc, en aquest cas situat en les proximitats de l'estació de trens de les Valls. Amb la construcció de la via fèrria València-Barcelona van desaparéixer les roques amb forma de serp que la tradició popular atribuïa a la petrificació experimentada per la serp en ser morta.

En la rondalla de Valor, però, l'únic element que pren és la magnitud de la serp que atemoria la comarca, però no la situa a les Valls sinó al Puig de Santa Maria; a més, en morir la serp no esmenta que es convertí en pedra. Per tant, el rondallista pren el mitema (l'element constant) que encara viu a la comarca que havia pogut rastrejar en els cronistes com Beuter. Potser Bru i Vidal, col·laborador del butlletí *Sagunto* i company de tertúlies, l'havia fornit d'algunes informacions. En la correspondència de Bru i Vidal que s'ha publicat no hi ha cap indici de les visites d'Enric Valor a Sagunt, però sí de l'estima que es professaven. Alguna de les dedicatòries en els volumets de les *Rondalles valencianes* de l'editorial Torre així ens ho mostren. Tots dos, ja ho sabem, publicaren els seus primers llibres en les col·leccions d'aquesta editorial.

Siga com siga, Valor s'inclina per Sagunt, l'antic Morvedre, a l'hora de situar la rondalla, quan potser tenia altres topònims a l'abast: el barranc de la Serp (l'Alcora, Llutxent, Pinet), la font de la Serp (Vistabella del Maestrat), la Serp (Canals), la muntanya de la Serp (el Poble Nou de Benitatxell), el puntal de la Serp (Aielo de Malferit, Montesa) o el Racó de la Serp (Llutxent). En les seues rondalles no hem de buscar l'exactitud ni el cientifisme, sinó un aprofitament del paisatge i d'altres factors culturals en favor d'un altre benefici no sempre tingut en compte com cal: la nacionalització dels contes populars, buscada per crear la identificació dels valencians amb la seua terra i amb la seua riquesa cultural. La presència de les obres *Tirant lo Blanc* i d'Ausiàs March en la rondalla ens en dóna una altra

prova. Això que dic no és original, i el mateix Valor ho ha esmentat en diverses entrevistes: diu que ell no és un científic del folklore, no té un mètode acceptable per la investigació moderna, sinó que és un escriptor, un recreador, i la matèria és alimentada per la seua mentalitat enciclopèdica. Per això, la llicència que es pren a l'hora de situar algun espai ha de ser interpretada des d'un punt de vista diferent del merament objectiu i fidel a la *realitat*.

Per tant, tot això em fa concloure que «El patge Saguntí» és un homenatge que fa Enric Valor a la nostra ciutat: per la coneixença de Bru i Vidal, per l'excursionisme que tan a sovint practicava, per l'acoblament de la tradició popular i de les fonts erudites amb la toponímia del lloc, per l'estima a la història del seu poble... Ho diré amb una expressió clara i curta: «El patge Saguntí» està concebuda des del Picaio, com ens mostren les magnífiques fotografies de l'amic Fede Aznar. Tot ben mesurat, trobe que el procés de nacionalització que executa Enric Valor d'aquest relat tradicional, el porta a girar els ulls a la nostra ciutat perquè reuneix els elements necessaris per a plantejar la història. A més, fa un homenatge també a un altre poble símbol dels valencians: el Puig de Santa Maria, amb tota la càrrega històrica que té per a entendre la conquesta jaumina i la rellevància posterior. Si fixa la ubicació de la serp al Puig, és justament per destacar-lo, per identificar-lo com a lloc patrimonial, potser desconegut per a molts valencians. Enric Valor construeix pàtria amb les seues rondalles, aquells contes innocus en aparença però ben efectius socialment com ha demostrat la història. Potser ell no ho acabava de sospitar en posar-se a treballar-les, però la grandíssima difusió social animada per l'escola ho han assolit.

Els personatges d'«El patge Saguntí»

La rondalla és classificada dins el grup de tema meravellós, atesa la presència d'elements fantàstics: l'aparició de sant Vicent Ferrer en els moments de dificultat sobrevinguda, la serpota que espanta la comarca i que acaba parlant per influència del sant, etc. Ben mirat, i a pesar que «El patge Saguntí» no és una rondalla que servisca d'exemple per a mostrar la mestria d'Enric Valor a l'hora de descriure els paisatges en què situa els seus personatges, està tan ben concebuda que els actants encaixen perfectament amb la tradició de la comarca i, més en concret, amb la tradició de Sagunt. Ja hem parlat de la presència i pervivència de la llegenda de la serp al nostre territori –que Valor adapta als seus interessos literaris–, però cal encara tractar alguns detalls que em reafirmen en l'escrupolositat que caracteritza l'autor.

La presència del sant taumaturg, sant Vicent Ferrer, no resultarà estranya a cap lector valencià, i tampoc als saguntins. De fet, segons la tradició, al carrer dels Cavallers de Sagunt (número 5 actual) trobem la casa on la mare del futur sant, Constança Miquel, va viure un temps quan n'estava embarassada. La Penya Esvaradora hi va col·locar per a memòria una placa de marbre el dia 14 de maig de 1968, amb aquesta llegenda: «Aquesta casa és tradició que va servir de refugi i repòs a la mare de sant Vicent Ferrer mesos abans del naixement del gran taumaturg. La Penya Esvaradora per a memòria. MCMLVIII".

El nom mateix de la protagonista revestida de patge, *Saguntí*, ja és un homenatge a la nostra història: Enric Valor juga amb el nom antic de la ciutat i situa els fets en un indeterminat i llunyà "mil sis-cents i tants anys" en què Morvedre n'era el nom, i així va ser fins al 1868, quan es recupera el topònim clàssic. És a dir, quan Valor posa cara i nom a aquells personatges pelats de la tradició que rescata a Penàguila, gira els ulls cap al nostre terme i cap a la seua història, enllaça amb èxit elements cultes i populars per a produir un text riquíssim en expressivitat que ens parla de valors i contravalors: l'avarícia, l'odi i la mentida són sempre vençuts per la veritat i la netedat de cor. Alhora, com en moltes altres ocasions, Enric Valor fa servir noms significatius que donen idea d'alguna característica humana (positiva o negativa) del personatge. En el cas de la protagonista-heroïna, Llucina, l'etimologia ens remet a un derivat de Lluc, amb significats relacionats amb *blanc*, *brillant*, *lluent*, *lluminós*. De fet, és ella qui, per mitjà del sant i de boca de la serp, aporta llum a l'esclariment de les mentides i dels defectes morals dels personatges que els envolten (la duquessa, el frare i l'amant disfressat de donzella).

Pel que fa a la serp, les anàlisis de la rondallística universal la relacionen amb la representació d'una libido masculina desbordada, o l'home salvatge, que habita llocs remots i salvatges (muntanyosos

Condicional
crearia
crearies
crearia
crearíem
crearíeu
crearien

Passat anterior
haguí creat
hagueres creat
hagué creat
haguérem creat
haguéreu creat
hagueren creat

en «El patge Saguntí») i és domesticada pel poder socialitzador de la dona (Jaume Albero, 2010). Tot i aquest simbolisme, en la nostra rondalla és un personatge sobrenatural però de natura humana anterior (sant Vicent) qui realment la domestica, gràcies a la col·laboració de la humaníssima i lluminosa Llucina. La serp fa d'altaveu, això sí, per a desemmascarar els apetits sexuals no reglats.

Quant als càstigs exemplars, Jaume Albero ha dit: «Enric Valor era un humanista i, a més, una persona que creia en la naturalesa humana. Per aquesta raó, a més de suavitzar els càstigs imposats als personatges envejosos i avariciosos de les rondalles i llegendes, molt sovint escenifica el penediment d'aquests per les seues males accions i la reforma dels seus costums (...). En els relats valorians hi ha una relació entre el contingut de l'acte culpable i la natura de la pena imposada, de manera que els dolents en la falta tenen el càstig. (...) La idea sempre és que els dolents moren sota els efectes del seu propi verí. Es tracta d'un càstig alliçonador: per la seua forma podem reconéixer on ha estat la falta comesa». En «El patge Saguntí», la resolució ens informa dels correctius fets als personatges corruptes, diferenciats en graus diversos d'advertiment:

> «La serp, quan digué la darrera paraula, quedà morta. La duquessa, dolenta i dissortada, va morir allí mateix de malmés orgull, de vergonya de la bona i de remordiment. El cavaller enamorat, atesa la seua joventut i per súplica de la bondadosa Llucina, sols fou desterrat per sempre d'aquest meravellós Regne de València, amb la qual cosa ja anava ben castigat. L'ermità fou, convicte de la seua farsa, tancat en un convent, on, a la força, va haver de fer la vida que simulava i no va poder enganyar més ningú amb la seua fingida santedat.»

No calen més comentaris. Aquesta rondalla ha estat classificada dins el tipus 514** en la catalogació

Interior de la casa del carrer dels Cavallers de Sagunt

Passat perifràstic

vaig crear
vas (o vares) crear
va crear
vam (o vàrem) crear
vau (o vàreu) crear
van (o vàren) crear

universal dels contes tradicionals que feren primer Antti Aarne i Stith Thompson (1961), revisada per Uther (2004), amb el títol estàndard «La donzella disfressada fa parlar el monstre», amb l'argument genèric següent: «L'heroïna es disfressa d'home i va a la cort. Pel camí és caritativa amb una velleta i aquesta li diu que l'ajudarà quan ho necessite. A la cort, rebutja les proposicions que li fa la reina i és calumniada. El rei l'obliga a realitzar les tasques que suposadament ha dit que faria. L'heroïna, amb l'ajut de la velleta, fa parlar un monstre (o la germana del rei, que és muda). El monstre explica l'intent de seducció de la reina i revela que és una dona. El rei castiga la reina i es casa amb l'heroïna». La versió recreada per Valor, poada de l'imaginari popular valencià, té uns paral·lelismes amb aquest argument universal estés en altres tradicions culturals.

Com va escriure el professor Rafael Beltran, gran coneixedor de la rondallística valenciana i autor d'un catàleg monumental (Publicacions de la Universitat de València, 2007), «amb Valor la recreació dels relats originals esdevé un producte literari de primer ordre (...). Valor conjumina temes universals (els del conte literari, sobretot del XIX) i temes tradicionals (els de les rondalles, contades i fruïdes al costat de la llar per xiquets i adults des de sempre); tècnica narrativa sòlida amb estil acuradíssim i elegant; i, finalment, llengua amb vocabulari ric i divers, compromesa mitjançant l'ús d'un valencià noble i culte, fermament arrelat als registres de les comarques centrals i dels pobles que conten aquestes rondalles. Tot això ha fet del valencià de Valor una base excel·lent –que ens mancava– per a fixar el millor model literari pel que fa a l'aplicació de la normativa lingüística a l'escola valenciana des dels anys 70» (p. 29-30).

Enric Valor constitueix «la campanada inicial» en el descobriment del ric potencial de narrativa valenciana de tradició oral. Això, unit a les seues obres fonamentals de gramàtica i a les novel·les que omplin amb brillantor un buit molt notable en la narrativa valenciana de preguerra i postguerra, són motius més que suficients per a valorar-lo i, si volem, acostar-nos a la seua obra, feta amb un amor desesperat per la llengua i per la seua terra.

Eslida, novembre de 2010
Inici de l'Any Enric Valor

Present sub.

cree
crees
cree
creem
creeu
creen

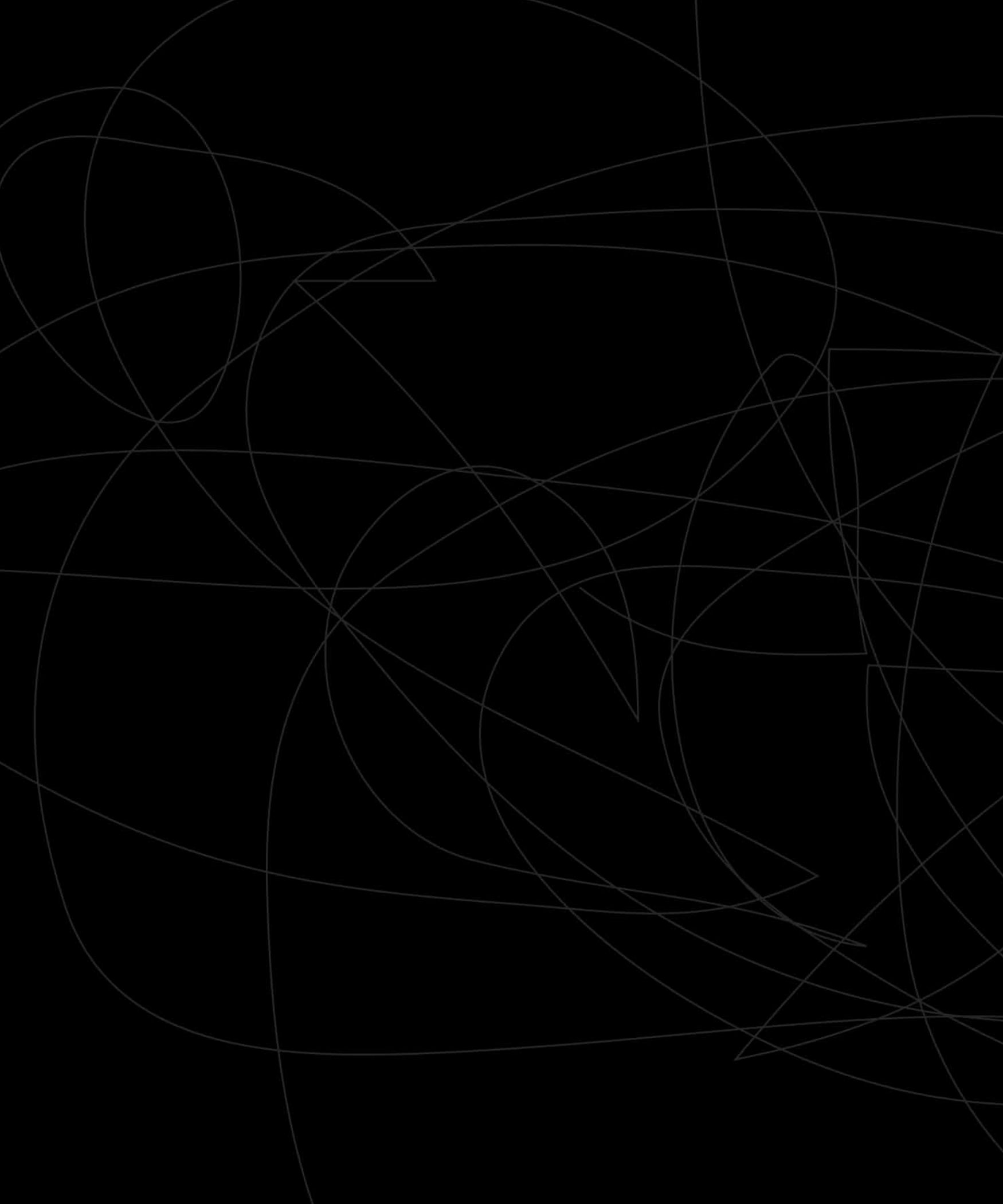

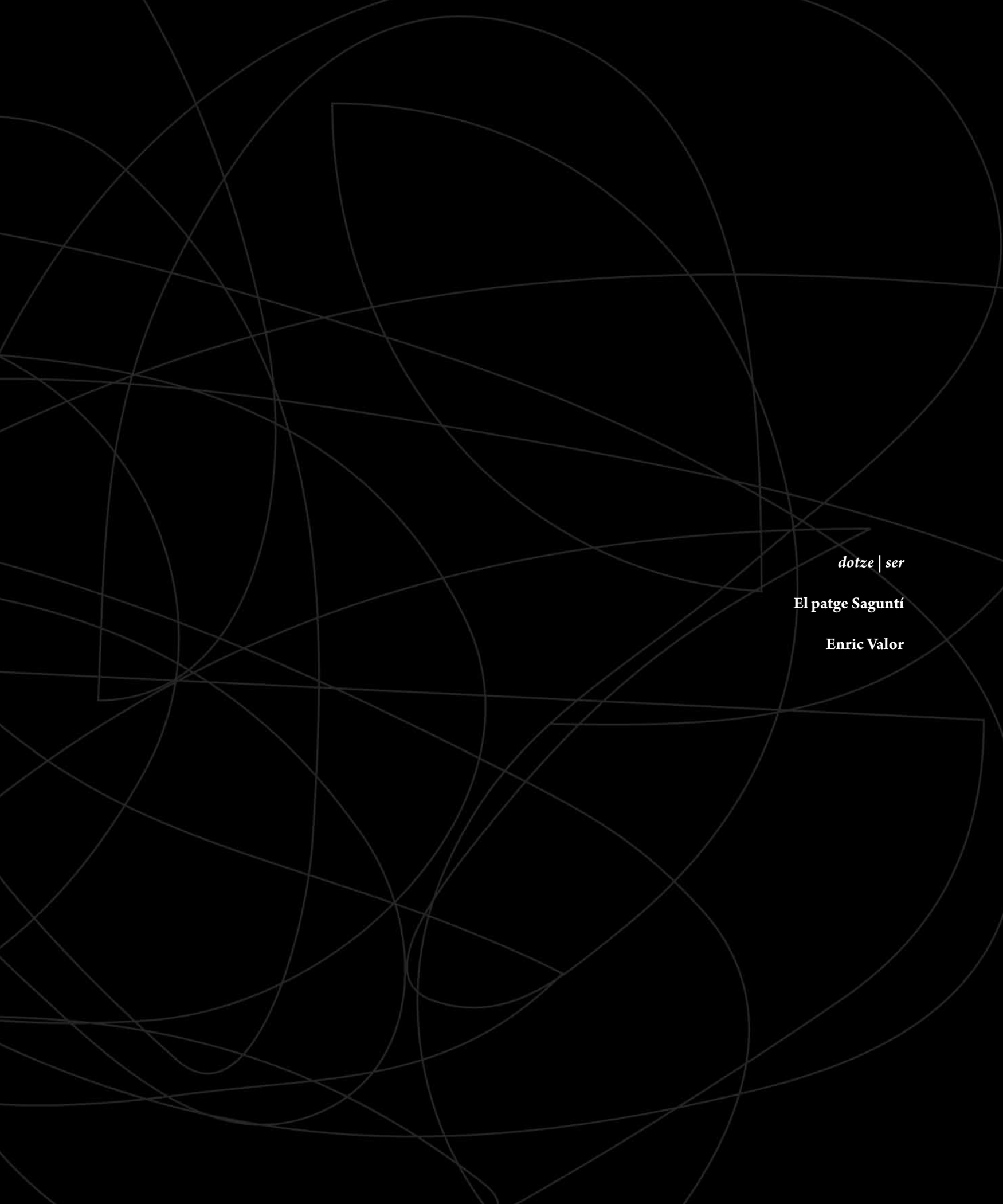

dotze | *ser*

El patge Saguntí

Enric Valor

Condicional perfet

hauria sigut
hauries sigut
hauria sigut
hauríem sigut
hauríeu sigut
haurien sigut

A Morvedre, en aquells plàcids temps que rememorem de mil sis-cents i tants anys, cap a la banda de Puçol diu que hi havia una blanca mansió, mig alqueria, on vivia un matrimoni noble de sang però fluix de diners perquè tots dos eren fadristerns.

Tanmateix, tenien dues coses ben valuoses: una filla molt bella, deseixida, afectuosa i de bons sentiments, anomenada Llucina, i una gran devoció pel pare Sant Vicent Ferrer, a qui l'encomanaven cada dia.

Davant la casa hi havia un rastre de seriosos xiprers, i, pels voltants, creixien alguns magraners, tarongers i llimeres; els primers, com ja és sabut, assenyalant tristos el blau camí del cel; els altres, cantant alegres la joia de la vida amb l'esplet dels seus fruits i les seues aromes i amb l'esclat del seu fullatge esponerós. També la tristor i l'alegria es barrejaven dins la casa d'una manera semblant: la bellesa de la filla, el seu posat esvelt i les seues maneres harmonioses, hi representaven la joia; la irremeiable malaltia que acorava sa mare i el capteniment consirós del fadristern, n'eren la melangia i la tristesa, que, com els eixuts xiprers, també assenyalaven el camí malenconiós i esperançador del cel.

S'esdevingué, pel temps, el que s'havia d'esdevenir: que morí la mare; i el desconhort de l'espòs en fou tal, que no tardà massa a seguir-la. Així, en un nores, la bella i aristocràtica Llucina es tornà òrfena i sense més recursos que aquella alqueria quasi sense terra. La misèria, la solitud i tantes altres coses perilloses, l'amenaçaven de deveres. Llavors, tenia quinze anys.

Passat anterior

haguí sigut
hagueres sigut
hagué sigut
haguérem sigut
haguéreu sigut
hagueren sigut

L'endemà del soterrar del seu pare, encara de matí, guaitava ella per un finestral la plana i formosa terra del camp de Morvedre i ho feia amb ulls que a penes si veien cap altra cosa que els seus propis pensaments i les pròpies tristes imaginacions. En la casa no es sentia ni una lleu remor; tots l'havien abandonada, excepte ella. Inclús la serventa, la darrera que tenien, la nit abans se n'havia anat cercant soldada més esplèndida i segura en una altra banda.

Maquinalment, Llucina tancà la finestra, baixà al davant de l'alqueria i es posà a caminar tota pensarosa vora la filada de xiprers, i mirava aquell més alt de la punta del rastre, el més allunyat, que tenia el cóp afuat i vincladís. I, a l'acte, li vingué, enmig de la seua dolor, el record lluminós del Sant a qui des de ben petita havia estat encomanada. I evocà el to d'aquelles paraules que tantes vegades havia oït a sa pietosa mare: «Quan et veges en algun destret o amargor, crida Sant Vicent».

Plusquamperfet
havia sigut
havies sigut
havia sigut
havíem sigut
havíeu sigut
havien sigut

—¡En vós tinc l'únic auxili, gloriós Sant Vicent! Empareu-me en aquesta hora trista i perillosa.

I fou quasi alhora, passats sols uns moments, que sentí una blana remor darrere d'ella. Es girà i veié un frare que li somreia dolçament, parat enmig del caminal. ¡Era Sant Vicent!

—Acosta't, pietosa fadrina —va dir-li el Sant.

¡Dolçor màgica la d'aquella veu! ¡Com la commovia sense temor! Obeí, s'hi va acostar i caigué agenollada als seus peus. Però el Sant, amb gest compassiu i bla, la féu alçar-se, després que ella va haver besat, tota trasbalsada de puríssima joia, una punta de l'hàbit sagrat del Sant.

—¿I els meus pares? —gosà preguntar-li quasi sense fitar-lo amb els seus negres ulls.

Sant Vicent féu el senyal de la creu i, a Llucina, tot se li esborrà de la vista. Després, com enmig d'un emboirament de somni, va veure un cor d'àngels formosíssims i, allà dalt, la Trinitat Santíssima, tota rodejada d'àuries resplendors. Més avall dels àngels, hi havia una munió de gent d'aquest món però de rostres bellíssims transfigurats per la pau, la puresa i la beatitud. Entre la gentada va distingir els seus pares.

Tenien la bellesa de la joventut; unes túniques de blava llum els envoltaven...

Llavors, obrí els ulls com qui es desperta, i va veure's a la vora el pare Sant Vicent i en la llum i el paisatge concret del meravellós matí valencià.

—Ja ho has vist —prosseguí el Sant—. Ara vaig a dir què et caldrà fer a tu.

—Vós direu —s'inclinà la donzella.

—Llucina, t'has de posar en amo.

—¿A on?

—A cal duc. Ja de dies que cerquen un patge.

La deseixida fadrina, gosà d'objectar-li:

—¿Com haig de poder fer jo de patge?

Aquesta franquesa i claredat, fruit de la confiança que en ell posava l'agraciada donzella, feren somriure el Sant.

—No patisques —digué.

I al moment ella es va veure disfressada de xic. El Sant la va enviar unes llegües més avant, al palau dels ducs. Era pel camí de València.

—Tu ves-hi tranquil·la —li va manar—. Quan arribaràs al palau, tot esdevindrà com deurà esdevenir.

—Adéu, Sant gloriós —es va acomiadar ella.

—Ell que et guie sempre —la beneí el Sant.

Llucina caminà durant unes hores sense sentir cansament.

—¡Déu meu! —s'aclamava sense parar de fer via—. ¿I la meua casa? L'he deixada oberta... amb tots els records...

Tanmateix, la calma envaïa el seu cor. Li semblava sentir una veu interior que li deia de no patir de res. Algú tindria cura de tot.

* * *

Perfet sub.

haja sigut
hages sigut
haja sigut
hàgem sigut
hàgeu sigut
hagen sigut

Molt abans de migjorn, en el mateix dia, el duc, home jove, que passejava tot devanit pel seu hort, va veure un jove formosísim, bru, d'ulls negres esqueixats, esvelt, que a la porta del parc argüia amb la gent de la guàrdia, i ordenà tot seguit que el deixassen entrar.

I pel seu interior es deia:

—En necessitem un, de patge, i açò sembla providencial.

Entrà Llucina disfressada de fadrí i posà genoll en terra davant el duc amb una gràcia molt remarcable. Com que per la seua jovenesa les seues formes de dona no estaven encara totalment desenvolupades, podia ben bé passar per un esvelt jovencell. El duc quedà corprés pel posat d'aquell patge tan bell i l'emmenà hort endins al lloc on era la duquessa, la qual estava rodejada de nobles donzelles en un delitós bosquet.

El duc, que li presenta el jove sol·licitant, i ella que me li pregunta:

—¿Com et diuen, jovençol?

—Saguntí, missenyora —que li respon Llucina sense cap titubeig.

Ella, la duquessa, dona lleugera i enamoradissa, tot era resseguir amb l'esguard la figura elegant del nou patge, i a l'acte sentí glatir amb grans bots el seu cor i restà meravellada de la gràcia de Llucina, que ella, naturalment, així com el duc, creien un afinat fadrí. Saguntí abaixava els ulls mentre els altres admiraven la seua peregrina bellesa.

No cal dir amb quant de gust se la quedaren de patge en el palau.

D'allí en avant, servia igual el duc que la duquessa, els quals, com qui diu, es disputaven el goig de ser acompanyats per Saguntí.

I anà passant el temps, i ja en plena primavera, amb el perfum de la profusió de flors d'aquelles valencianes hortes i l'escalf del sol i aqueix alé de vida que sura en tals mesos per tan beneïda terra, la duquessa va acabar d'enquimerar-se. I sempre creent-lo, és clar, un xicot —i xicot ple de suprema bellesa i atractiu—, es confessà darrerament que n'estava totalment

Futur perfet
hauré sigut
hauràs sigut
haurà sigut
haurem sigut
haureu sigut
hauran sigut

enamorada. Amb això, tot era cridar Saguntí amb mil pretexts quan ella es trobava sola en algun sumptuós i perfumat salonet del palau i fer-li manifestacions paleses de predilecció i de tendresa.

El cor de dona de Llucina no hi feia cap extrem. Per la seua innocència, ni tan sols s'adonava del desig tèrbol de la duquessa. L'únic que feia la joveneta era estar molt agraïda a la seua senyora pel tracte cordial i excessivament afectuós que en rebia, i, al seu torn, mostrar-li un devot i servicial respecte.

Un dia la duquessa la cridà des del seu dormitori, i Llucina, amb tota diligència, hi entrà tot seguit. La jove senyora encara no estava acabada de vestir. Hi havia amb ella una de les seues donzelles, que va acomiadar a l'acte per tal de restar sola amb Saguntí.

—¿No t'admires de la meua bellesa? —que li pregunta tot just hagué eixit la donzella.

I quan tornà la que l'estava servint feia uns moments, la despatxà amb gest d'odi i terrible malhumor. A migjorn, passejant la duquessa amb el seu marit per baix en l'hort, li diu que Saguntí havia dit que ell en un dia podia llegir tots els llibres que el duc llegia en una setmana.

El senyor duc, que es tenia per molt il·lustrat i llegidor, es va sentir fortament ofés i, molt enutjat, va i crida Saguntí. La duquessa, per tal que el seu posat no li fes traïció, els deixà tots dos sols en l'entrevista.

El duc va interpel·lar la donzella tot seguit d'aquesta manera:

—Escolta, Saguntí. ¿Tu dius que en un dia pots llegir tants llibres com jo llig en una setmana?

La jove es va quedar esbalaïda. ¿Qui havia dit allò? No ella, certament. Tal vegada alguna donzella envejosa hauria fet córrer aquella falòrnia.

Passat simple

fui
fores
fou
fórem
fóreu
foren

Llucina contestà que bé que feia el senyor duc d'estimar-se-la tant com se l'estimava, puix que no hi havia cap dona més formosa en tot el Regne.

No agradà a la duquessa el to indiferent amb què Saguntí havia dit aquelles paraules de cortesia, i la seua ira fou tan gran que no podeu pensar-vos-ho.

—¡Em menysprea! —es confessà quan es va quedar sola—. Certament, Saguntí deu estar enamorat d'alguna de les meues donzelles.

Aleshores, el duc, que era molt colèric, li va cridar amb veu descompassada:

—No m'ho negues, atrevit donzell. Ja et veig capaç de donar-te importància de millor llegidor que el teu senyor i amo. ¡Sí, sí! ¡Fia't d'aquests xicots tan arriscats, que ningú no sap d'on vénen ni qui són!... Però demà reuniré tots els meus amics i servidors nobles en el saló gran de la biblioteca, i allí compareixeràs tu per demostrar la teua habilitat, si és que tanta en tens. Si perds, és a dir, si no lliges en un dia els llibres que m'he llegit jo

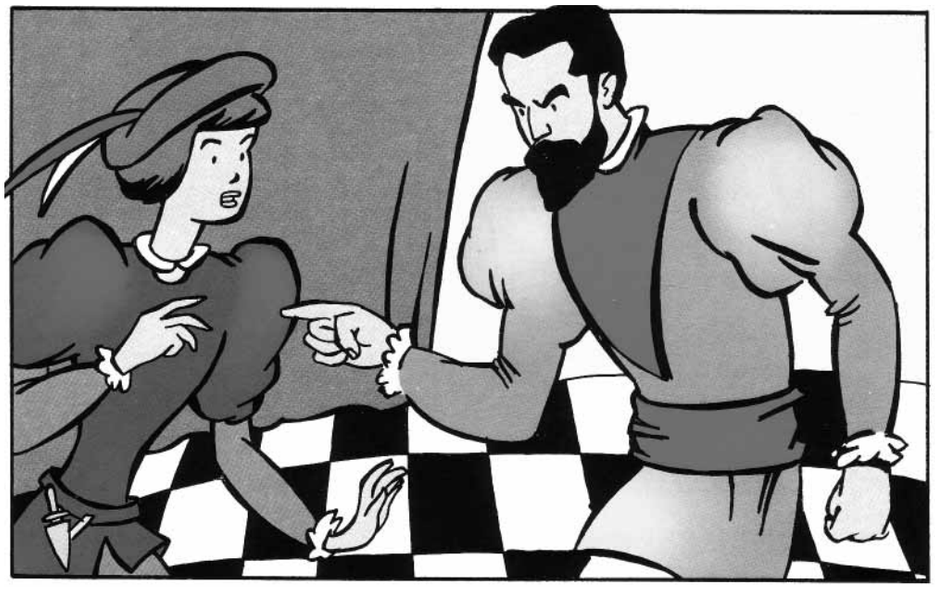

aquesta darrera setmana, restaràs tancat per un any en el calabós més fosc del palau.

Aquells avalots i amenaces i la porfídia a què se l'emmenava, feren que Llucina se n'anàs tota consirosa en un racó amagat de l'hort, entre un bosquet de frondoses pruneres i s'hi posàs a plorar.

—¿Què hi faré, pare Sant Vicent?

A l'acte s'aparegué el Sant amb el bondadós somrís amb què sempre se li presentava.

Tingueren una curta i aconhortadora conversa.

—Filla meua —li va dir el Sant—, Déu m'ha permés de saber el teu destret i sentir la teua invocació. Res no t'ha de fer patir. Demà al dematí, quan et criden per anar al saló gran de la biblioteca, hi acudixes alegre i confiada. Un criat noble t'anirà presentant llibres. Tu els agafes com si et posasses a llegir-los; però no pronuncies cap paraula, ni faces cap so. Sols has de moure lleugerament els llavis, que jo, invisible darrere tu, ho llegiré tot amb clara i rapidíssima veu igual a la teua. I t'assegure que el llibre més gros que ens assenyalen ens costarà cosa de minuts.

Present sub.

siga
sigues
siga
siguem
sigueu
siguen

La beneí tot esguardant-la amb cèlica tendresa, i desaparegué.

Llucina tornà al palau molt animosa. I durant tot el dia, tant el duc com la duquessa i alguns criats que ja s'havien assabentat de la porfídia, s'estranyaven força del seu capteniment.

* * *

A l'endemà, tot passà com el gloriós Sant li havia dit. A les deu del matí, el seguici noble dels ducs, munió d'invitats, cavallers, dames i damisel·les de la cort i el duc i la duquessa, omplien d'una gernació perfumada i elegant l'esplèndid saló de lectura. El duc i la seua pèrfida i bella muller ocuparen una estrada d'honor. A la dreta d'ells, en el setial endomassat on tenia costum de seure a llegir el duc, vora un finestral alt de vidres bellament acolorits, feren acomodar el delicat patge, és a dir, la Llucina, que apareixia alegre, tranquil·la

Condicional

seria
series
seria
seríem
seríeu
serien

i somrient; i un seriós bibliotecari li devallà d'un prestatge el famós llibre de *Tirant lo Blanc,* amb què el duc s'havia solaçat aquells darrers dies.

Obrí Llucina confiada la voluminosa i meravellosa obra, en cercà la primera pàgina i començà a moure els llavis tal com el Sant li havia manat. Llavors, màgicament, sentia la seua veu —¡la d'ella!— que eixia clara, harmoniosa, vibrant, i que anava a una velocitat i amb una exactitud mai no vistes, pronunciant les paraules de la fulla.

Tothom es meravellava del to agradívol de la seua veueta, de la claredat amb què es sentia paraula per paraula; tothom es sentia emocionat de la dicció tan sorprenentment rapidíssima —deu o dotze o quinze vegades més que la del més avesat llegidor— amb què eixien bellament interpretades les inspirades pàgines de misser Martorell. I Llucina passava fulla, i sense perdre alé —és clar, perquè ja sabem qui era el miraculós lector— reprenia la tasca, i, cada minut, deu o vint o més pàgines eren devorades, amb gran plaer i admiració de la concurrència. Malgrat tot, res no deixava de quedar claríssimament entenedor.

Murmuris:

—¡Oh, bellíssim!

Imperfet
era
eres
era
érem
éreu
eren

—¡Ah, inaudit!

—Senzillament meravellós.

—Mai no s'havia sentit cosa semblant en el nostre Regne.

El duc arquejava les populoses celles. La duquessa anava tornant-se groga, groga, de la ràbia, del despit, del remordiment.

—¿Veus, esposa meua? —deia el duc tot engrescat—. ¡Quina joia de xic! ¡No ens ha mentit, no! Mitja hora escassa de lectura i ja cal que el bibliotecari cerque un altre llibre dels que li tinc assenyalats.

Saguntí girà la darrera fulla i, a la fi, clogué el llibre tan meravellosament acabat. Es féu un silenci; tothom mirava els ducs.

—Digne de lloança —aprovà, el duc seriosament.

—No tant —saltà la duquessa amb un deix de malignitat.

El duc s'hi girà:

—¿Per què?

—¡Tot el que hi ha al llibre no ha estat llegit! —asseverà la duquessa amb un llampec en els ulls.

Era de veres. Tothom trobava ara a mancar algun curt passatge atrevit, tal vegada lleument pecaminós o massa realista de la famosa obra.

—¿Què has de dir-ne, Saguntí? —va interpel·lar el duc.

Llucina mogué els llavis, i ella mateixa es va estranyar força de sentir amb la seua pròpia veu aquestes assenyades paraules:

—El mateix autor, senyor duc, diu que si hi ha algun passatge en l'obra que no puguen sentir castes oïdes, que ell no vol haver-lo dit i es dóna per no dit.

La justesa de la resposta i la simpatia que desvetlà en tots Llucina, féu esclatar un llarg aplaudiment que deixà, fortament mortificada la duquessa. El mateix duc, féu, ben comptades, tres sonores palminetes.

Aleshores, a una senya del senyor, el bibliotecari abaixà d'un prestatge l'obra sencera del diví Ausiàs March.

—Vegem com es desimbol en la poesia —que deia la gentada.

Una lleu esperança omplí el pit fred i abrasit de la duquessa. ¡Veuríem! ¡Potser el vers li causàs entrebanc! ¡Vegem si la llengua llimada de Saguntí es travava ara un poc i no feria les seues oïdes amb aquell torrent de clara harmonia que era la seua manera de llegir!

¡No res! ¡Vanes i malastrugues esperances!

Llucina agafà els versos, i... ¡oh diví poeta de l'amor pur! ¡Mai una celeritat tan gran no ha corregut el teu pregon pensament d'elevadíssim enamorat! ¡D'ençà d'haver estat escrites, mai no havien brollat les rítmiques i harmonioses estrofes, tots els teus versos corprenedors i tendres, tots els teus adolorats poemes, amb un to tan sentit, tan clar i tan carregat de fina emoció!

Esclataren una altra vegada aplaudiments indescriptibles i irrefrenables; l'entusiasme se n'eixia de mare, l'emoció colpia els pits, perquè certament, quelcom de diví, d'autènticament diví es sentia surar en aquell acte. El duc es va alçar. La seua cara reflectia una joiosa emoció.

—Saguntí.

Es féu novament un silenci pregon.

—Prou, fill meu, ¡prou! —prosseguí el duc—. No els llibres que jo em llig en una setmana, ans mitja biblioteca llegiries de sol a sol. ¡I de quina manera!... Mai no s'havia vist cosa tan meravellosa en els meus estats. És clar que tu pertanys a la classe dels qui ha triat el Nostre Senyor.

Llucina s'alçà i va fer una pregona reverència. El duc la mirava amb una simpatia inefable; es girà cara la duquessa i li va dir fort, que tothom ho va poder oir:

Perfet
he sigut
has sigut
ha sigut
hem sigut
heu sigut
han sigut

—¡Quina sort, missenyora! ¡Haver trobat un jove dels mereixements de Saguntí!

La duquessa sentí redoblada la seua ràbia i... el seu amor. Aquell patge era la seua obsessió. ¡Costàs el que costàs, Saguntí havia d'amar-la a ella!

Es desféu l'aplec amb el triomf complet de la fadrina.

Llucina, en la nit, a la seua cambra, reclosa, donà gràcies a Déu i al pare Sant Vicent per haver eixit en bé d'aquell terrible destret. Ella, innocent, no recelava d'on haurien pogut sorgir aquelles intrigues; no sospitava de la duquessa, de qui sempre rebia un tracte tan càlid i afectuós. Ara, l'havia estranyada l'objecció de la duquessa quan a la lectura del *Tirant*; però trobava que la gran senyora havia fet una observació plena de justesa. Si de cas, seguia pensant que fos l'enveja d'algun criat o patge l'origen de tot l'esdeveniment. De tota manera, s'adormí tranquil·la; creia que la lluita havia acabat, quan ben bé tot just començava.

* * *

La duquessa, d'aqueixa hora en avant va seguir fent insinuacions d'amor a Saguntí; però, Llucina, sense adonar-se del fons pecaminós d'aquelles insinuacions: la seua ignorància de les coses de l'amor no li permetia de pensar i comprendre el ver sentit de les paraules i accionats de la pèrfida senyora.

Aquesta, per la seua banda, va creure's cada vegada més i més menyspreada de Saguntí, i l'odi que tornà a sentir li féu inventar una segona i més perillosa intriga.

Era cert que en una de les muntanyetes que hi ha vora el poble del Puig de Santa Maria, pròxima al castell-palau dels ducs de la nostra història, existia per aquells temps una serp grossíssima que atemoritzava, des de feia uns anys, els habitants de la rodalia i quasi no deixava treballar els llauradors en aquelles hortes. Calculeu açò quins grans perjudicis causava en aquella pobra gent.

S'havien fet moltes provatures de matar-la; més d'un gentil i animós cavaller havia trobat honrosa i esgarrifosa mort en aquells intents, i, darrerament, s'havia deixat la cosa, per impossible, en les mans de Déu. Ell que fes el que millor convindria per a la vida temporal i per a les ànimes dels qui vivien per aquell terme. ¿Era un castic, un avís? Ningú no en sabia res en clar.

Un matí, després que la duquessa havia afalagat el seu espòs amb dolça conversa, tot passejant pels delitosos horts ducals, li diu quan arriben en aquell bosquet ombrós i frescoi, poètic, que ja sabem:

—¿Voleu conéixer què diu ara el nostre incomparable patge Saguntí?

El duc va tenir un lleu sobresalt, malgrat haver mirat la cara de la duquessa i haver vist que una somrient calma s'hi reflectia.

Imperfet sub.
fóra
fores
fóra
fórem
fóreu
foren

Futur

seré
seràs
serà
serem
sereu
seran

—No sé, muller meua —respongué preocupat—. Tanmateix, pense que alguna cosa meravellosa dirà. ¿No és cert?

La duquessa féu un gest equívoc.

—Veureu, missenyor: jo aprecie molt el nostre patge; però crec que, encoratjat pel triomf de la biblioteca, el dimoni de la supèrbia l'està temptant que no és cosa de dir.

—¿Com és això? —s'esverà el pietós duc, ja prest a la indignació.

—Com ho sentiu. Ara va dient una cosa totalment impossible: que ell, tot sol, és capaç d'anar al Puig i portar viva i lligada a la cua del cavall, l'espantosa serp que nia en la muntanya.

—¡Oh! ¡Això és impossible! —es va exaltar el duc. Perquè aquella arrogància de Saguntí, a ell, l'humiliava; a ell que mai no s'havia arriscat, no a matar la serp, ni tan sols a anar a veure-la de lluny.

—Ja el cridaré jo —prosseguí en un greu to que no duia bon averany—. I si no fa bo això que diu, Saguntí serà penjat d'un merlet de la torre.

La duquessa sentí el cor ple d'alegria. ¡Havia arribat l'hora de venjar-se dels menyspreus del displicent patge! Perquè la derrota i subsegüent perdició del donzell era cosa segura, ara.

Se'n va, i en quedar-se sol el duc, per mitjà d'un servidor del jardí, envia per Llucina, i quan aquesta hi compareix li fa present el que la duquessa li havia dit.

—Si no vas per la serp —conclou— seràs penjat dalt la torre més alta.

Plors de la disfressada donzella i intent de negar aquella fantàstica invenció al seu senyor. Però res no pot aconseguir, ja que el duc, encoleritzant-se més i més, no li permet que seguesca per aquell camí ofensiu per a la duquessa, la qual «no podia mentir mai».

Molt aïrat, el duc la deixa tota sola en el bosquet de l'hort, i se'n va a cercar la seua muller, amb gest satisfet i decidit.

I llavors s'aparegué a ella Sant Vicent, només de sentir-la plorar i encomanar-se-li de pensament.

—No hages de plànyer-te de res, perquè res no t'ha de passar —li diu el Sant amb la seua veu confortadora—. Això que t'han encomanat estava decidit per la Providència, i ara ha arribat el moment de realitzar-ho. Tu només has de demanar al duc el millor cavall que tinga i un canut d'agulles saqueres. Quan arribes davant el cau de la serp i ella n'isca per

Passat perifràstic

vaig ser
vas (o vares) ser
va ser
vam (o vàrem) ser
vau (o vàreu) ser
van (o vàren) ser

devorar-te, tu tira-li al cap aquelles agulles i gira de recules el cavall. El Sant desapareix, i Llucina, ja tota coratjosa i segura, se n'entra al palau i demana llicència per entrevistar-se amb el senyor duc.

Ell era a la biblioteca, en el setial on sabem que tenia costum de llegir, i cercava distracció en un llibre.

—¿Ja vols anar-te'n a l'encontre de la serp? —li pregunta només la veu aparéixer.

—Sí, altesa.

—¿Quines coses necessites?

—Només dues.

—Poques en són —féu el duc malhumorat.

—El vostre millor cavall —prosseguí Llucina sense fer-ne cas— i un canut d'agulles saqueres.

El duc quedà pensarós.

—Singular petició —digué a la fi.

Un curial, apergaminat i respectuós, s'asseia en una taula arraconada.

—Ja ho sents, escrivà —li manà l'alt senyor—; que li donen immediatament el que demana i que ens deixe si pot ser l'ànima quieta.

Alçà la mà en gest de comiat i Llucina es retirà. Li donaren allò que havia demanat, i, per la porta gran de l'hort que rodejava el palau, eixí Llucina gallardament muntada, duent en una mà les regnes del brau i formosíssim corser del duc, i en l'altra, ben tancada, el canut de les agulles.

I al cap de poc temps arribava a la muntanyeta de la serp.

Feia un sol esplèndid; el lloc estava solitari. Unes passes al davant de Llucina, es veia un badall de roca entre piteres, baladres i alguna figuera de pala. Ella s'hi va acostar, muntada, i el cavall entrà tot en tremolor, i Llucina mateixa, passat com era migjorn i sense menjar que estava, sentia una greu defallença. Però es recordà del Sant, i una gran calma envaí el seu cor i li'l va fer animós com el d'un cavaller de veritat.

Es sentí llavors un xiulet penetrant, eixordador, i començà a eixir un baf pestilent, com un blanquinós fum, pel badall de la penya. Al poc, tragué el cap —un cap horrorós, banyut, pilós i gros com un corder— la gran serpota. Tenia el cos escatós i anellat. Tot un minut estigueren eixint anells del cau: la serp era llarguíssima i grossa com la soca d'un arbre.

Present

sóc
eres
és
som
sou
són

¿Que Llucina podia estar-se quieta damunt el cavall? Déu i l'ajuda li costava de sostenir en aquell lloc l'horroritzada bèstia. S'esperà, tanmateix, tot dominant el corser, i quan la serpota es disposava a llançar-se sobre cavall i genet, li tirà el canut d'agulles en el cap, amb un tan gran encert que li pegà entre les dues banyes. I girà el cavall, segons li havia dit Sant Vicent.

Es va oir llavors un soroll metàl·lic, i Llucina, tota girada de gaidó, viu que s'havia format, de les agulles, una brillant i fina cadena, i que la serp, privada de feresa, restava nugada pel coll a la cua del cavall.

—¡Arri, arri! —cridà la jove sense esperar-se gens. ¡I cap a cal duc s'ha dit!

La gent que trobava pels camins i hortes, es meravellava i s'esvalotava d'allò més, i alguns començaven a seguir l'estranyot grup que formaven patge, corser i serp encadenada.

Plusquamperfet sub.
haguera sigut
hagueres sigut
haguera sigut
haguérem sigut
haguéreu sigut
hagueren sigut

En això, passaven per davant una petita ermita, on un ermità feia penitència. L'ermità —un home encara jove, de barba negra i adust capteniment, vestit amb pobríssimes però netes i apedaçades robes— n'era a la porta. I quan passava l'esgarrifosa serp per davant d'ell, se'l va veure empal·lidir. Aleshores fou quan la serp, escarotant tothom, soltà una riallada horrible, llarga, humana, potentíssima. Després, en l'horta que travessaven, es féu una gran quietud i no s'hi sentia res més que les potades del cavall i l'arrossec sord de la serpota pel polsós camí, i els plors d'algunes dones que hi havia entre els qui els seguien cap al palau.

Per fi hi arribaren. Entrà Llucina en l'hort del duc i totes les finestres del palau s'ompliren de cortesans; començaren a sonar les penetrants estridències de les trompetes de la guàrdia; la gentada del poble, fora, a l'altra banda de l'enreixat, es posà a cridar vítols i a pegar palminetes de goig.

La duquessa era en el jardí voltada de totes les seues principals donzelles; el duc, del balcó principal, es mirava l'esdeveniment amb ulls esbalaïts.

I Llucina passà arrossegant la serp per davant la duquessa, que els guaitava tota esborronada; i, llavors, esclatà un so terrible que féu prorrompre en plors de terror tots els circumstants. Era la serp que tornava a soltar una rialla forta, esglaiadorament humana.

Llucina va deturar el cavall davant l'entrada i l'escalinata principal.

—¿Què faig de la serp, senyor duc? —digué amb harmoniosa i ferma veu.

El duc, des de dalt, contestà:

—Saguntí, et nomene primer majordom del palau. Tens, a més, cinc mil lliures de recompensa... Ara dugues la serp a la vitrina de l'hort.

Així es féu tot.

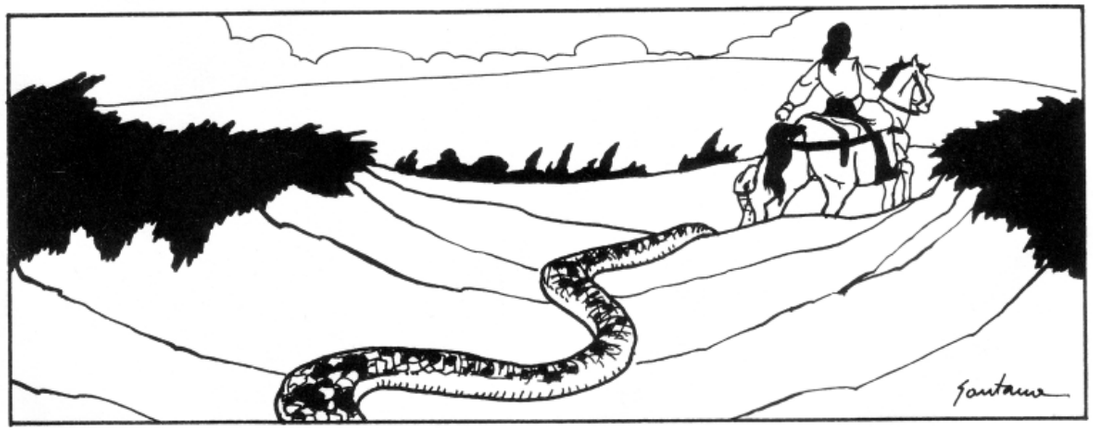

Condicional perfet

hauria sigut
hauries sigut
hauria sigut
hauríem sigut
hauríeu sigut
haurien sigut

Aquesta vitrina servia per tenir-hi plantes i ocells rars, bells i exòtics. Va ser buidada ràpidament pels criats, i la serp, en arribar-hi i ser deslligada de la cua del corser per la valerosa Llucina, tot servant-li la cadena al coll, soltà una tercera i més llarga riallada i, tot seguit, se n'entrà tota manseta i humil en la relluent vitrina. I allí es cabdellà, dòcil com un anyell, i es posà a dormir. El duc i la duquessa baixaren a veure-la. I pel seu temps, tota la gent del palau i de la rodalia anaren acudint a admirar la fera dominada.

Amb això, ja es comprén que Llucina recobràs l'amistat del duc en un grau que desconhortava la rancorosa, pecaminosa i venjativa duquessa. Durant uns dies, a taula, a passeig, ell no li parlava d'altre. Ella dissimulava i semblava prendre part en l'engrescament del duc. El seu cor, però, era negat d'amarguesa, i el seu cervell no parava nit i dia de tramar insídies per tal de causar la perdició d'aquell que ella creia un fadrí, aleshores ja convertit en un graciós i bell majordom del palau ducal.

* * *

Als quatre o cinc dies de cavil·lacions, la duquessa, tot conversant amb el seu espòs en una àmplia terrassa assolellada i ventejada, li diu:

—Gran home és el nostre majordom, però...

—¿Què succeïx? —pregunta amb esverament el duc, no fos que ara sí que, el fadrí, encegat pels seus triomfs, se n'excedís de veres i proposàs algun desbarat o es vantàs ofensivament d'alguna cosa. (¡Que puntós i cabota era de vegades el duc de la tavella!)

—¡Ah, duc! No cal pensar res roín del nostre estimat majordom —feia la molt astuta—. És de cert que davant el servei ha parlat de coses meravelloses... però com que ja veem que les pot realitzar...

I diu al duc que Saguntí es comprometia —segons deia— a fer parlar la serp davant tothom que hi volgués acudir. Tot mentida, és clar; per buscar la perdició de Llucina, que ella seguia creent home menyspreador.

El duc la va escoltar en silenci, però ja conegué amb joia la pèrfida senyora que aquella bravata ell no la podia sofrir amb paciència. Perquè el duc era molt colèric, com hem vist a bastament, i, a l'acte, la sang li havia fet vermelles les galtes i grosses les artèries de les temples.

—¡No pot ser! —cridà tot ronc de l'acaloració—. Ara sí que és impossible que complisca el que promet! ¡Dimoni de jovencell, sempre volent temptar Déu amb la seua poca solta!

Així el volia veure la duquessa.

Total: que el duc crida Saguntí i li jura que si l'endemà de matí no feia parlar la serp, que estava fet d'ell: el penjaria, sense més ni més, per a escarment dels xarraires de poc trellat.

Llucina, aquella nit es retirà a la seua habitació com de costum i no gens consirosa, perquè li sobraven motius per a tenir una cega confiança en Sant Vicent, que la treia en bé de totes les tribulacions. L'invocà com de costum, i Sant Vicent hi va acudir una altra vegada, per designi de Déu.

—Pietosa Llucina, no hages de patir. La teua devoció et salva. Demà, quan tota la gentada siga al davant del cadafal que ha manat fer el duc, enmig de l'esplanada del palau, on tu has d'interpel·lar la serp per tal que parle, vés amb gest seré i el cor tranquil. Quan estareu tots dos allí damunt, li faràs tres preguntes: Primera, per què s'havia rist ella quan passava per davant de l'ermita. Segona, per què ho féu així mateix quan va passar per davant la duquessa i les donzelles. Tercera, per què es va riure igualment en ficar-la a la vitrina.

Aquella nit, per tots els pobles de la rodalia es féu crida, i a l'endemà una gran gentada omplia de gom a gom l'esplanada de davant del palau, on havien bastit el cadafal. Eren les deu del matí.

Llucina, acompanyada de la guàrdia, anà a la vitrina, L'obrí, agafà la punta de la cadena i la serp dòcilment va seguir-la i pujà amb ella al cadafal.

Passat anterior

haguí sigut
hagueres sigut
hagué sigut
haguérem sigut
haguéreu sigut
hagueren sigut

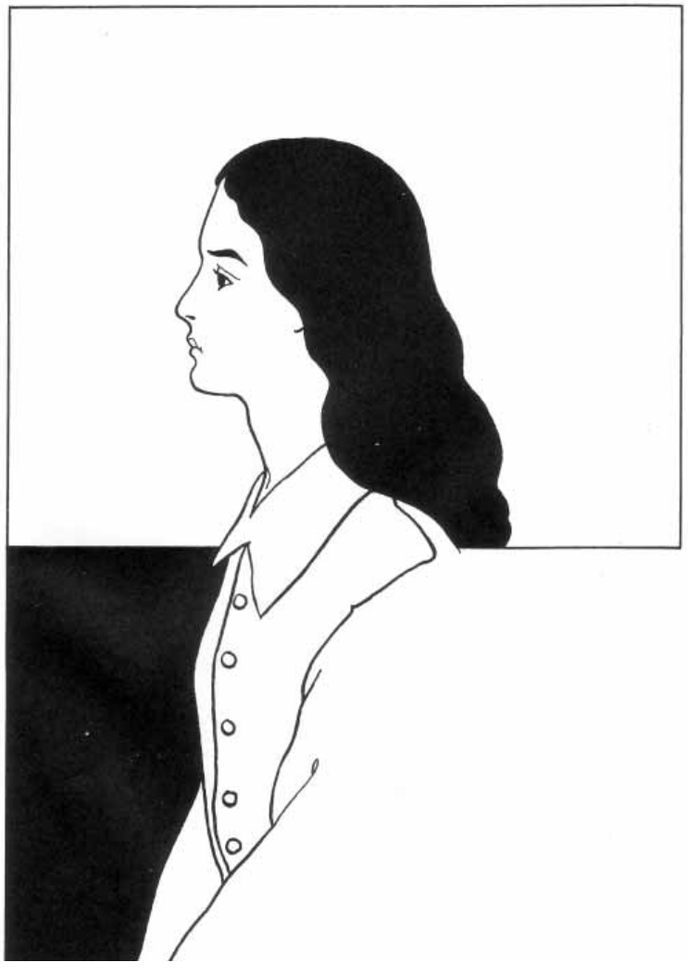

Plusquamperfet
havia sigut
havies sigut
havia sigut
havíem sigut
havíeu sigut
havien sigut

El duc i la duquessa —aquesta sempre rodejada de les seues donzelles— van seure davant per davant amb el seu seguici, en una tribuna feta expressament.

Tal fou el silenci que s'hi produí, que s'hauria pogut oir el vol d'una papallona.

I Llucina preguntà en alta veu:

—Serp, ¿per què et rigueres quan passàvem per davant de l'ermita?

—Em vaig riure —respongué la serp alçant el seu monstruós cap—, em vaig riure perquè aquell ermità és un farsant i no hi fa penitència, sinó rebre algunes nits en l'ermita la pecaminosa visita d'una dama principal de la ciutat.

Tothom, meravellat, entenia la veu humana, poderosa, de la serp. Ningú, però, no gosava trencar el silenci que s'havia tornat a fer.

—Serp, ¿per què et vas riure quan passàvem per davant la senyora duquessa i les seues donzelles?

—Em reia perquè la duquessa té moltes serventes, però una d'elles és un cavaller jovenet disfressat de dona, amb el qual fa traïció al duc.

¡Quin horror! El duc es féu vermell com un titot; la duquessa groga, groga, que semblava que anava a caure redona. En el públic es sentia un murmuri sord, una fressa vaga com la d'una llunyana tempestat.

I es pogué sentir clarament la darrera pregunta i la contestació de la serp.

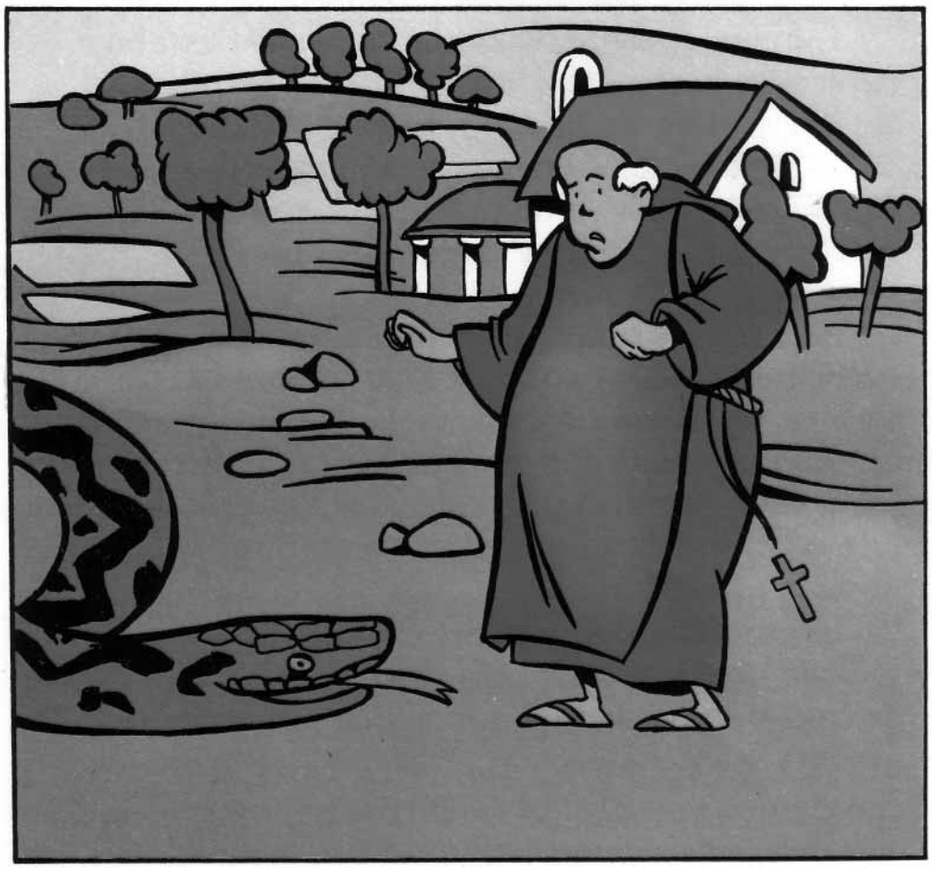

Perfet sub.

haja sigut
hages sigut
haja sigut
hàgem sigut
hàgeu sigut
hagen sigut

Perfet
he sigut
has sigut
ha sigut
hem sigut
heu sigut
han sigut

—Serp, ¿per què et vas riure quan et fiquí en la vitrina?

—Perquè és cas de riure que cap home m'haja pogut dominar i que m'haja lligat i captivat una donzella com ets tu.

¡Com! ¡Oh, aaaaah! Esverament, rialles, admiració profunda. Doncs Saguntí era... ¡donzella!

La guàrdia rodejava la tribuna, i el duc manà que no es bellugàs ningú sota pena de la vida. Es girà cara la duquessa i cara les donzelles, i tothom esperà esgarrifat que pronunciàs una o tal vegada dues sentències de mort.

Llavors, d'entre les gracioses donzelles, en sorgí una, cetrina, d'ulls negres, alta, que s'agenollà als peus del duc i li digué amb baronívola veu:

—Senyor, jo sóc el cavaller disfressat de donzella per amor a la duquessa. Us demane clemència per a ella i les donzelles de veritat. Jo, amb la meua devoció per la seua bellesa, sóc el vertader culpable de la traïció.

Tothom se n'admirava. ¡Vaja un cavaller! No tot anava a orri; encara es veien amors grans, baldament fossen culpables. (Aquests moviments de cor sempre emocionen i troben simpaties en la multitud.)

Imperatiu

-
sigues
siga
siguem
sigueu
siguen

El duc, pensarós, mirà la pèrfida duquessa i les gracioses donzelles i el cavaller agenollat als seus peus. I també mirà fixament el bell rostre de Llucina, que havia restat muda de consternació i esverament dalt el cadafal comprenent que en tot la serp havia parlat la veritat.

* * *

I així s'acabà la bella història de Saguntí.

La serp, quan digué la darrera paraula, quedà morta. La duquessa, dolenta i dissortada, va morir allí mateix de malmés orgull, de vergonya de la bona i de remordiment. El cavaller enamorat, atesa la seua joventut i per súplica de la bondadosa Llucina, sols fou desterrat per sempre d'aquest meravellós Regne de València, amb la qual cosa ja anava ben castigat. L'ermità fou, convicte de la seua farsa, tancat en un convent, on, a la força, va haver de fer la vida que simulava i no va poder enganyar més ningú amb la seua fingida santedat.

Un temps després, el duc, captivat per la bondat, la bellesa i la rectitud de Llucina, que ja li havia contat quina era la seua nissaga i la seua història, la demanà per esposa i es casaren, i foren feliços amb els fills que tingueren, fins que Déu els va anar cridant u per u i a la seua hora.

(Arreplegada a Penàguila)

Text reproduït de la primera edició de 1964, dins el primer volum de
Meravelles i picardies. Rondalles valencianes,
Ed. L'Estel, València, p. 47-66.

Per la transcripció: Òscar Pérez Silvestre

NOTA. Volem agrair les facilitats que ens han donat les editorials Bullent i Tàndem per a la reproducció dels dibuixos (Francesc Santana i Anna Miralles) i de la versió completa del text (Bullent). Així mateix, fem constar l'agraïment al Sr. Ramon Castañer Segura, primer il·lustrador de les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor, que guarda un record inesborrable del nostre escriptor.

L'artista Ramon Castañer

Gerundi i participi

sent

sigut
siguda
siguts
sigudes

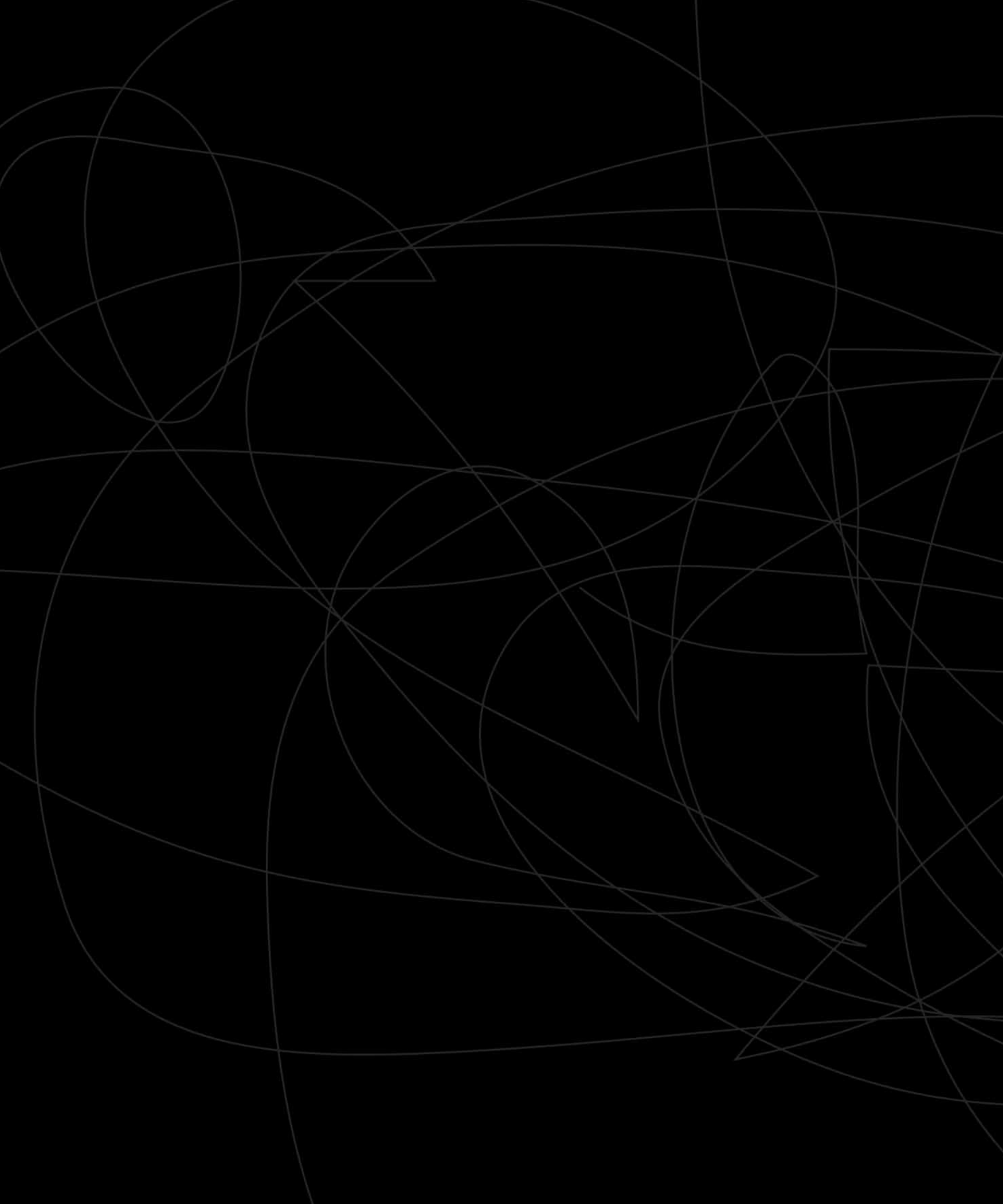

tretze | *caminar*

El camí de la Serp

Albert Llueca | *President del l'Arxiu Camp de Morvedre*

La història conta el que va succeir,
la poesia el que hauria d'haver succeït.
ARISTÒTIL

La serp

Simbolitza passió, verí, destrucció o malícia. En la mitologia celta les serps simbolitzen problemes. Quan apareixen vénen unides a la infertilitat.

Però la serp també representa el cicle natural de la vida, en especial pel seu canvi de pell. El drac, una derivació de la serp, és un poderós animal mític que apareix en històries tant irlandeses com britàniques. Es tracta d'una criatura que representa el foc, però que també simbolitza el poder de la terra: de fet els druides consideraven la terra com el cos d'un drac.

La serp és, potser, la criatura més venerada, ja que encarna un gran nombre de forces. Dels relats bíblics als mesopotàmics. Es relaciona amb el món subterrani i amb les aigües primordials com a creadores de vida. En les comunitats agrícoles també representa la fertilitat. I el seu canvi de pell, la renovació i fins i tot l'eterna joventut, tal com apareix al relat de Gilgamesh.

Mitologia a les terres mediterrànies

La rondalla és una de les formes literàries més estimades perquè ens permet transcendir la nostra realitat quotidiana i assolir una felicitat que només pot ser imaginada. A més d'acomplir aquesta funció psicològica compensatòria, els contes de fades són un document de la història de les persones. Els seus motius han anat incorporant-se a un esquelet narratiu, i han deixat petjades dels diferents moments històrics on han estat contats. Tanmateix, el contingut essencial dels relats acostuma a mantenir-se invariable perquè transmet sentiments i mecanismes psicològics fonamentals de l'ésser humà.

Siga com siga, actualment ja són ben pocs els que creuen en aquests éssers, o bé que ni tan sols es recorden de la seua existència. El pas del camp a la ciutat va ser letal per a aquest imaginari fantàstic, eminentment boscà. L'antropòleg Alfons Llorenç apunta un altre motiu que pot explicar la desaparició del subconscient col·lectiu: la secularització de la societat actual. Tots aquests éssers són "les restes d'un naufragi de les religions precristianes". En arribar el cristianisme, aquestes criatures van quedar relegades, però sense arribar a desaparéixer del tot. Acabaven sorgint, d'una manera o altra, com a antagonistes a la religió cristiana, que s'havia imposat sobre les heretgies anteriors. Ara bé, "si actualment ja no celebrem les festes amb profunditat religiosa, també perdem allò que hi va adherit. Quan se secularitzen tots els ordres de la vida, el món màgic hi va darrere... Si és ridícul encendre una espelma a Sant Joan, més ridícul és anar a veure si a les dotze de la nit la falguera ha florit o si hi ha una bruixa que es banya", destaca Llorenç.

A aquesta situació s'afegeix un agreujant notable: els mitjans de comunicació. Si la secularització hagués comportat la mort dels éssers mitològics, també hauria sentenciat la resta de mitologies. Però això no ha passat a tot arreu, perquè els mitjans de comunicació han fet seues les mitologies nòrdiques i les han projectat internacionalment: "Si ja ho teníem totalment marginat i invisibilitzat, ara es produeix la substitució. Això del Senyor dels Anells ens ve com una forma globalitzadora que ens destrueix el subconscient col·lectiu. Ningú no ens diu que el que valen són els elfs i que els donyets no serveixen, però tothom pinta els elfs com una cosa fabulosa que, a la pràctica, desplaça el nostre món màgic." Casanova i Creus reblen l'afirmació: "No només l'obra de Tolkien, sinó moltes altres elaboracions literàries i figuratives dels petits éssers fantàstics, en efecte, han "colonitzat" o distorsionat el que, per altra banda, estava igualment condemnat a la desaparició pel mateix avanç de l'anomenat progrés social i tecnològic. A un nivell més popular tenim el profund efecte en l'imaginari modern dels nans de Walt Disney o els barrufets televisius." El folklorista Jan Grau, fins i tot, apunta que aquest agreujant ja ve de temps enrere: "Quan la literatura era l'opi, no ho vam escriure. Ara que l'opi és la televisió, tampoc tenim els guions."

Així, des dels recopilatoris dels germans Grimm fins a David *El Gnom*, passant pel Tolkien escrit i televisat, un imaginari forà ha calat molt endins: "Si reivindicàrem el dret a tenir els nostres éssers mitològics, ens ridiculitzarien. Els nostres follets no poden entrar en la formació de la canalla, però unes coses més o menys paregudes, però diferents, sí que hi entren", apunta Alfons Llorenç. Però... és que tan diferent és una fada celta d'una dona d'aigua de Sant Miquel del Fai? Sí i no: "En el fons, tots aquests éssers

Passat simple

caminí
caminares
caminà
caminàrem
caminàreu
caminaren

són similars, però és en els gestos que es distingeixen i es fan singulars. El vi del Penedès i el de Califòrnia pot ser el mateix, però el que és particular és el gest", exemplifica Llorenç. I si per apreciar una bona denominació d'origen Binissalem, Ribesaltes o Priorat és important conéixer-ne les característiques, també és bàsic conéixer el món màgic del Mediterrani per valorar-lo en tota la seua complexitat.

Descobrim, doncs, per què perdem la memòria, per què si caiem dins un gorg no en tornem a sortir i per què si esmentem el nom de "goja" perdrem totes les riqueses acumulades.

Bèsties fantàstiques

Hi ha altres bèsties, a part de la serp, que van fent la viu-viu enmig de mites i llegendes. Hi tenim serps, amb cabellera o sense, lluerts i fins i tot un basilisc, igualment hi tenim un bou amb molts fogots, la mare de tots els óssos i més d'una bèstia de la qual se'n desconeix l'aspecte.

Mites i creences sobre les serps

Les serps provoquen quasi bé alhora rebuig i fascinació i al seu voltant han sorgit tota una sèrie de mites i creences: es creu que si es tira un cabell de dona, amb arrel, a una bassa o a un rec, al cap d'uns dies es convertirà en una serp.

Ataquen sobretot les dones: els pugen cames amunt, entortolligant-se al seu ventre. S'alliberen posant-hi pa calent al damunt. Si es dorm amb la boca oberta les serps poden entrar i quedar-se a viure als budells, per fer-les fóra s'han de cremar sabates velles i respirar-ne el fum.

Es creu que xuclen la sang de les persones o que es beuen el seu alé, xuclant-lo amb tanta força que la víctima creu que li estan arrancant les entranyes, també es diu d'elles que poden matar a distància perquè encisen. Per salvar una persona encisada per una serp s'ha de desfer el fil de la mirada amb un bastó o una canya verda.

Per protegir-se de les serps van molt bé els alls crus, que les mantenen a distància. També va bé una oracioneta que diu:

Serp, serpònia,
ves-te'n a la torre
de Babilònia;
si no te n'hi vas,
et rebentaràs.

Diferents llegendes de serps

Les Falles o la Festa del Foc al Pirineu

La nit de Sant Joan. La nit màgica. Nit de calor i de foc. Nit d'antigues tradicions al voltant d'una foguera on s'escolten refranys ancestrals.

Les llums a penes il·luminen els carrers d'un xicotet poble pirenaic. De sobte una serp lluminosa comença a fer-se gran perillosament cap a la població. El rèptil es va allargant i encollint, avança lentament per aquesta nit tant especial en què les bruixes i els folls ixen per tot arreu dels seus amagatalls per a realitzar sortilegis.

Els nens miren l'escena, mig atemorits mig intrigats, des de la plaça del poble. Finalment els punts de llum arriben al centre de la població. Per art de màgia, la serp desapareix i en el seu lloc fan un acte amb presència dels joves del poble amb una falla a lloms de les seues espatles.

Serp de la llet (o llaminera)

Tipus de serp que es deleix per la llet de dona. Se n'expliquen llegendes del tipus: el fill d'una dona emmagreix dia a dia fins que es descobreix que una serp es beu la llet de la mare.

Serps de cabellera

A la Vall d'Aro hi vivia un serpent enorme que duia una enorme cabellera i amagava un "brillant gros com una magrana i tan lluminós que de nit feia tanta resplendor com el sol i encara que fos de nit semblava que fos gran dia" (quina perla...). Quan anava a banyar-se (les serps de la Vall d'Aro han estat sempre molt netes), deixava el brillant a la sorra. El senyor del castell d'Aro va ser prou ràpid per robar-li, mentre es remullava, la joia. Empaitat per l'animal es refugià al castell. La fúria del rèptil es va traduir amb colps i empentes, tan forts que torres i muralles van cedir i van sepultar tots els habitants del castell.

Futur
caminaré
caminaràs
caminarà
caminarem
caminareu
caminaran

Condicional

caminaria
caminaries
caminaria
caminaríem
caminaríeu
caminarien

Un cas semblant li va passar al cavaller d'Hostoles (les Planes d'Hostoles, la Garrotxa), que va pispar el brillant a la descomunal serp que feia estada al gorg de Santa Margarita, proper al castell. En fugir del monstre anà a refugiar-se a l'esglesiola de les Encies, amb tanta bona sort que en tancar la porta esclafà el cap de l'ofidi. En agraïment cedí el brillant a la imatge de la Mare de Déu.

Una altra serpent de cabellera, diuen que des de molt antic, habita a la muntanya de Sant Llorenç del Munt. Qui l'ha vista –un pagès primer, i un pastor– expliquen que es tracta d'una enorme serp verda, de dos metres de llarg, gruixuda com un tub de rec, i que es mou amb molt d'encarcarament. A la part posterior del cap té una crinera blanca i llarga, i davant la presència –que ella creu, potser amb raó, agressiva– dels humans, s'aixeca en vertical sobre la cua i ensenya les afilades dents de què està dotada la seua enorme boca. Com la Brívia –el Drac de Sant Llorenç– la serpent de cabellera és originària dels deserts del nord d'Àfrica, des d'on, presumiblement, els sarraïns n'importaren un munt d'exemplars en la seua conquesta de la península, d'aquí que també han estat vistes als Pirineus, niuades de manera estratègica a l'entrada de caus que amaguen fabulosos tresors.

Als rodals de Sant Llorenç del Munt, les serpents de cabellera han estat vistes, també, pels voltants de les ruïnes de l'hostal de Sant Jaume de Vallhonesta, i de les ruïnes del mas de Puigdoure, al terme municipal de Mura.

En ambdós casos, les persones que les han vistes han reaccionat amb autèntic pànic, segons sembla, a causa de l'aspecte terrorífic de l'ofidi, aixecat en vertical sobre la part de la cua i amb la cabellera caient-li a banda i banda del cap.

A Sendes (la Vall de Castellbò) a casa Enmí li desapareixien les vaques i li tornaven munyides. Seguint un animal es va trobar una enorme serp de cabellera; quan va disparar-li un tret, la serp es va convertir en una dona encantadora que el va maleir dient: "Enmí, Enmí: la terra llossana se't tornarà fossana". A partir d'aquell moment la desgràcia va caure damunt de la casa Enmí.

A la bassa del casal, a Benés, hi tenim una altra serpent de cabellera.

Es veu que les serpents de cabellera són més habituals del que em creia, doncs m'informa Sílvia Caballeria des d'Osona que a Torelló hi ha la "serp dels Comuns", que figura encara ara a l'imaginari popular de manera molt viva i, molt a prop, a Manlleu hi tenim la serpent de Manlleu.

Serps guardianes de tresors

A les runes del castell de Carmany (l'Empordà) hi ha un serpent que guarda un tresor. Només s'hi pot entrar la nit de Sant Joan: és dins una cova tancada a la qual s'hi pot entrar estirant una anella que fa lliscar una llosa. Dins la cova es troba una serp que custodia grans estibes de faves. Quan el serpent obri la boca cal tirar-li dins la gola una moneda d'or, que desencanta la serp i la converteix en una noia o, segons altres versions, l'amansiria. Totes les faves que surten de la cova esdevindran monedes d'or...

Molt a prop, a Quermançó, la serp custodia una cabra d'or. També es pot desencantar la serp llançant-li una moneda d'or a la gola. La serp del pont de la Cabreta a Ribes de Freser va ser deixada a les coves del Freser per un moro per tal que vigilés un tresor. La serp no era altra que la filla del moro en qüestió encantada. Una volta a la seua terra el rei moro va enviar un esclau seu que era de Ribes a desencantar-la i recuperar el tresor. L'objecte desencantador era una carta màgica escrita pel rei i adreçada a la seua filla. El xicot de Ribes, una volta davant la serp, va posar la carta a la punta d'una canya i va atansar-la a la cara de la bèstia. Però la por va poder més i, quan estava a punt d'assolir l'èxit, la carta va anar per terra i la serp se'l va cruspir.

A l'Ebre hi havia una serp que tenia el cos més gruixut que un home. Ningú l'havia vist mai, però el seu rastre de plantes mortes o terreny aplanat donaven una idea de la seua mida.

A Mallorca, a Son Cervera, tenim la Serp de Son Lluc. Un camperol trobà un homenet a la roca de Son Lluc. L'homenet li digué que si volia ser ric tornés l'endemà i dos dies més amb una torrada de pa a cada mà, untada amb oli verge. Quan hi anà,

Present
camine
camines
camina
caminem
camineu
caminen

aparegué una serp gruixuda com la torre d'un molí que es menjà les torrades. Al segon dia el camperol tremolà i es va desfer l'encanteri.

Tenim un serpent al coll de Collegats, a la cova del Serpent. Un monjo, fart que el serpent es mengés tots els rucs que transportaven queviures, va carregar-ne un amb pans farcits de ganivets esmolats. Quan la serp es va menjar el ruc, se li van estripar les tripes. Al sostre de la cova es pot veure la marca de la seua espinada.

Diferents llegendes de serps al País Valencià

A Museros, a l'Horta, fa molt de temps, entre el primer cant del gall i el segon, es va sentir un soroll molt estrany "entre bram de fera i udol del vent", les bèsties es mostraven inquietes. El soroll s'anava acostant al poble fins que va aparèixer una serp que caminava quasi bé dreta i amb una llarga cabellera que va travessar el poble i va desaparèixer dins el mar.

A Olocau (el Camp del Túria) un carboner aconseguí domesticar una serp a la qual va anomenar Tereseta. Un dia el carboner tingué brega amb un pastor i, en la discussió, va acabar matant-lo. El carboner va anar a la presó. Després de molts anys, gràcies a un indult, el carboner, ja vell, sortí de la presó i el primer que va fer va ser anar al bosc i cridar la Tereseta. Mai ho hagués fet! Una enorme serp "tan gran com el botaló d'un navili" amb una llarga cabellera se li va enroscar al pit i el va matar.

A baix del tot, a la comarca de l'Alcoià, entre Benifallim i Penàguila, al pla dels Dubots hi tenim una altra serp que rep dels atemorits pastors dues ovelles cada dia. És morta per un noi de Benifallim que, convertit en llop, mata la serp de la qual surt una llebre, convertit en llebrer la mata i en surt un tudó que mata i es converteix en falcó. Del tudó en traurà un ou que matarà el gegant que el té presoner esclafant-li'l al front.

La serp de Xeraco

Es conta al poble de Xeraco que antigament pel camí de Cullera o "de Baix", on hi havia unes pinades espessísimes, molts viatgers, quan arribaven a aquest lloc sentien el bufit d'una serp que espantava tot home. La gent fugia per on podia, els cavalls corrien sense rumb i els ramats no podien pasturar. Aquesta fera tenia atemorit tot el món. Fins que les autoritats del poble van anar a València per veure el governador i van decidir demanar ajuda als condemnats a mort amb la condició que qui matés la serp se li perdonaria la vida. Arribat el dia, van deixar el pres voluntari a la vora de la torre de Guaita, al costat del riu, amb una arma carregada i un tros de carn a la boca del canó...

A mitjanit es van escoltar uns bufits aterridors d'entre la pinada que posaren alerta el condemnat. De colp i volta, aparegué la fera amb la boca oberta i unes xiulades que espantaven el més valent. El presidiari alçà el canó de l'arma i apuntà. La serp intentà donar un mos al tros de carn, que era el parany, i així disparà el pres, acabà amb la vida de l'animal i salvà la seua pròpia... O també conta la llegenda... que va posar el presidiari un recipient amb llet i un espill davant, de manera que en aparèixer la serp i prendre la llet es va veure en l'espill i es va quedar encantada. Això ho aprofità el pres per a disparar a la bestiola. Però també va morir el condemnat de l'esglai de veure davant seu semblant bèstia.

A partir d'aquesta rondalla rep el seu nom la Torre de la Serp, es tracta d'una torre del tipus *guaita* o *colomera*, construïda en el s. XVI, que formava part de la xarxa defensiva d'alerta davant la proliferació d'atacs a aquesta zona de litoral pels pirates berberescos. És una construcció cilíndrica, lleugerament troncocònica. La seua altura és de 7,40 m, i el que d'ella ha arribat a nosaltres es troba en un bon estat de conservació. Té una única porta d'accés, i sobre ella trobem una àmplia finestra.

La llegenda de la Serp de Pedra de Sagunt

Pels camps de Morvedre i els pobles comarcals rondava, des de feia molts anys, una enorme serp que era el terror dels pacífics llauradors de la comarca. En uns fangars pròxims al camí que conduïa a Barcelona, l'antiga Via Augusta, i a uns cinc quilòmetres de Morvedre, es trobava la gruta, domicili de tan molest veí. Els valents jóvens del lloc s'aprestaven en sort per a lluitar i exterminar la bèstia, però sempre fracassaven en l'intent, i més d'un

Imperfet
caminava
caminaves
caminava
caminàvem
caminàveu
caminaven

acabà en la gola del rèptil. Els morvedrins ja estaven acostumats a conviure amb aquella enorme bèstia que pareixia ser invulnerable. Rara era la vegada que els carros, al seu trànsit per les proximitats de la seua cova, acabaren feliços el seu viatge, no sense que abans els destrossara i s'engolira més d'un dels passatgers, fins i tot els cavalls i tot allò que se li posara per davant.

Els pacífics llauradors de Morvedre van deixar de cultivar la vinya. Ja no eixien al camp, perquè treballant sentien moltes vegades com si se'ls acariciara l'esquena i un terrible eriçó s'apoderava d'ells que els impedia fugir. Debades disparaven les rudimentàries fletxes i les llances que rebotaven en la dura pell de la serp. Tot era inútil.

La gent no eixia de la vila murallada, per la qual cosa la famolenca i inquieta serp, buscant menjar, va arribar fins a les mateixes muralles de Morvedre. Els seus habitants s'aguaitaven àvids per contemplar, des de lluny, una cosa tan monstruosa com era aquell rèptil. Els xiquets corrien d'una banda a l'altra, cridant "la serp, ja ve la serp", amb l'horror de les seues mares en pensar que si entrava en la fortalesa el mal que podria produir. En més d'una ocasió va aguaitar per les espieres. Des dels merlets els braus morvedrins li llançaven tota mena d'objectes punxosos, però sense aconseguir el seu objectiu, només cosquerelles pareixien que li feien al rèptil. Alguns dies va romandre la serp al peu de les muralles recorrent els camins pròxims. La senda dels Lladres era ruta obligada per a arribar als sembrats i proveir-se de l'aigua del Palància.

Es va fer un últim intent per a acabar amb aquell terrible *hoste*. Un grup de valerosos jóvens va eixir del recinte murallat armat fins a les dents, però no van poder acostar-se massa, era tal l'horror que els produïa la sola contemplació d'aquella bestiola que no van tindre més remei que córrer i abandonar les armes, no sense caure en la gola de l'animal més d'un valent morvedrí.

Quantes vegades, i sense cap resultat, van eixir de la fortalesa els sacerdots portant en processó els seus sants protectors! Però no hi havia manera; amb tan sols veure moure's l'herba, sentir el fort

Perfet sub.

haja caminat
hages caminat
haja caminat
hàgem caminat
hàgeu caminat
hagen caminat

alé que produïa la bèstia, quedaven com paralitzats, immòbils, sense poder avançar, morts de por. A punt va estar de berenar-se mitja junta!

El que en un temps va ser la feliç i laboriosa vila de Morvedre, des de l'aparició del terrible enemic tot eren penes i amargors i mig poble havia passat pel *menjador* de la serp. Els morvedrins no eixien de les cases per por a ser la pròxima víctima del seu gran festí. El camí de la Serp era pas intransitable per als carruatges i les persones. No hi havia res a fer, la gent ja estava resignada. Hauria d'esperar que l'animal es morira de vell o acabara amb tots els habitants de Morvedre.

Així transcorria el temps en aquella plàcida vila fins que, un matí d'estiu, una senyora, forastera per més senyes, va passar per davant del *domicili* de la serp, li va eixir al pas i li va impedir avançar pel camí sobirania del rèptil. La senyora, de desconegut origen i nom, li va llançar un rosari d'argent que en les mans portava dient-li al mateix temps: "Serp eres i en serp de pedra et convertiràs". Dit açò, la que abans va ser terrible enemic de pacífics llauradors, s'havia convertit en un mite. Allí quedava, mig oculta, la serp en la gruta que li servia de refugi, portant gravat en relleu els comptes del rosari que la bona senyora li llançara al cap.

El que avui en dia és la coneguda Senda dels Lladres o Camí de la Serp guarda aquesta llegenda i tants i tants secrets entre els amagatalls dels murs i de les pedres de la seua Senda.

Imperfet sub.

caminara
caminares
caminara
caminàrem
caminàreu
caminaren

Bibliografia

• http://mitcat.net/referencies/mitcat.html Jordi i Esteve Querol "Harald".

• Leyendas y tradiciones saguntines, Emili Llueca, 1991, edicions de l'autor.

• Revista *El Temps*, extret de diversos números publicats durant l'estiu de 2006, l'autor és en Bernat Ferrer i Frigola.

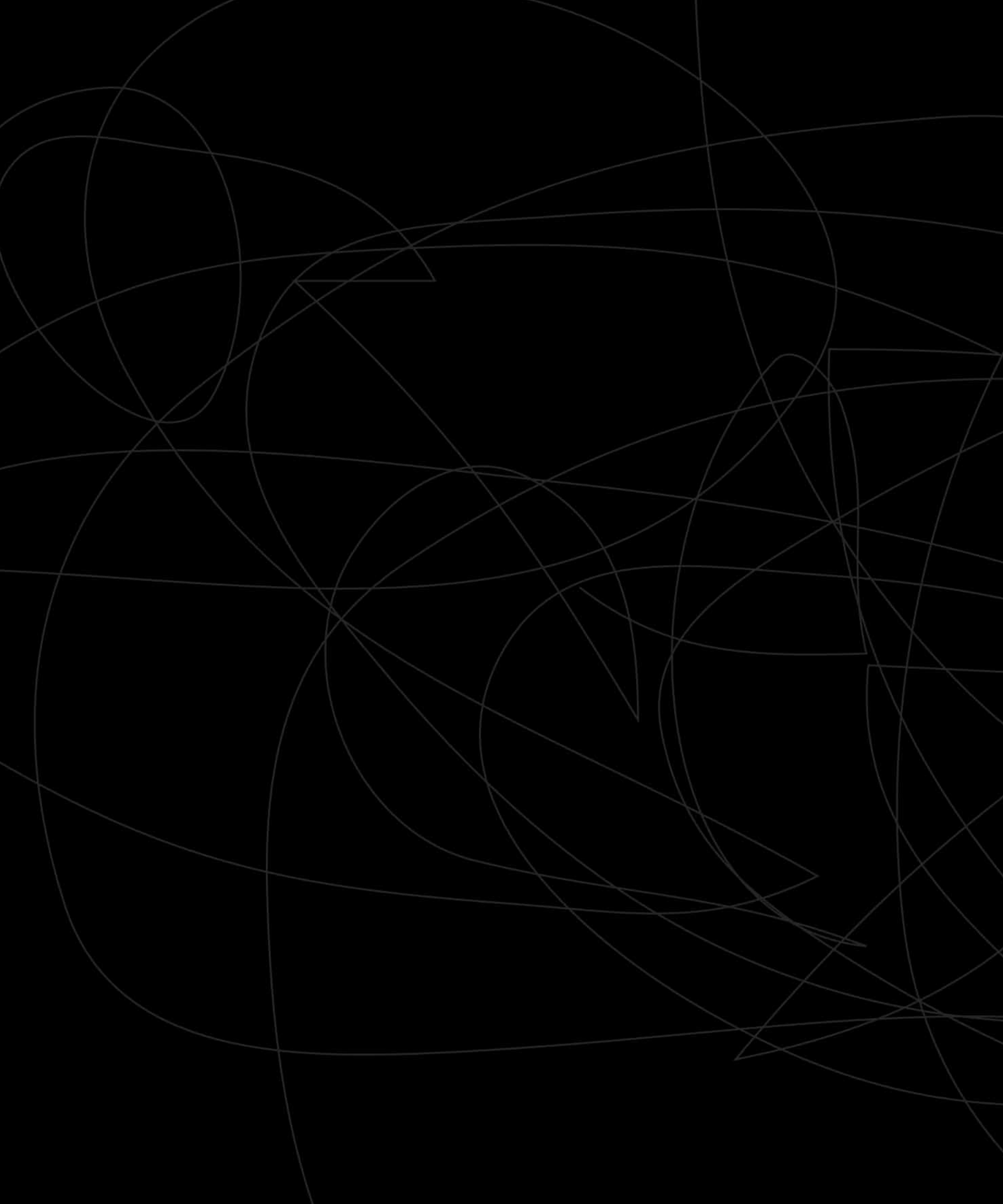

catorze | conéixer

Les novel·les d'Enric Valor

Vicent Santamaria Picó | *Tècnic lingüístic de l'Ajuntament de Cocentaina*

Presentació del "Cicle de Cassana"

Present sub.
conega
conegues
conega
coneguem
conegueu
coneguen

Enric Valor i Vives va nàixer a Castalla (l'Alcoià) el 1911 i va morir a València l'any 2000. Per tant, el 2010 hem commemorat els deu anys de la seua mort i el 2011 celebrem els cent anys del seu naixement. És per això que enguany es multipliquen els actes d'homenatge en honor al nostre benvolgut escriptor. Un exemple d'això és la vostra Associació Cultural Falla El Mocador de Sagunt que enguany ha decidit incloure un apartat als cent anys del naixement de l'escriptor Enric Valor. Vull felicitar-vos per aquesta iniciativa i agrair-vos que hàgeu pensat en mi com a col·laborador. Tot i que poques coses noves puc aportar al que ja han investigat els grans estudiosos de l'escriptor de Castalla (Joan Oleza, Vicent Escrivà...), sí que classificaré l'obra narrativa, l'explicaré i, sobretot, intentaré animar-vos a llegir-la, perquè, a banda de les històries, hi descobrireu un món de paraules noves, d'expressions peculiars de la llengua, de locucions i frases fetes, de coneixement enciclopèdic sobre els nostres costums més ancestrals. Considere que la literatura en Valor és tan sols una excusa per a usar la nostra llengua, per a explicar i deixar escrites les nostres tradicions.

Enric Valor va rebre en vida una gran quantitat de premis i honors. A més a més, va ser investit Doctor Honoris Causa per les Universitats de València, de les Illes Balears, de Castelló i d'Alacant, i la Politècnica de València. Així mateix, abans i després de la seua mort, trobem el seu nom batejant carrers i places per tot arreu dels nostres pobles, com també escoles, associacions, premis literaris...

I és que Enric Valor destaca per haver fet un dels treballs més importants de recol·lecció i de recuperació de les nostres paraules, de la lexicografia valenciana, i per haver sigut un dels principals promotors de l'estandardització i de la normativització del valencià. Així, podem classificar l'obra de Valor en tres grans eixos: gramàtica, rondallística i narrativa. En aquest article, únicament ens centrarem en l'obra narrativa, que encara es pot classificar en dos grans blocs:

A. Narració creativa

A.1. Novel·la curta: *L'ambició d'Aleix* (1960) i *La idea de l'emigrant* (1982).

A.2. Novel·la llarga. Formada per la trilogia del "Cicle de Cassana": *Sense la terra promesa*

(1980), *Temps de batuda* (1983) i *Enllà de l'horitzó* (1991).

A.3. Narracions breus: *L'experiment de Strolowickz* (1931), *Narracions de la Foia de Castalla* (1953), *Narracions intranscendents* (1982), *Narracions perennes* (1988), *L'esclafamuntanyes* (1995) i *Un fonamentalista del Vinalopó i altres contarelles* (1996).

B. Narració de recreació o rondallística

B.1. Les 36 rondalles valencianes.

A pesar que no aprofundirem en les narracions breus, sí que vull destacar la riquesa col·lectiva que representen les rondalles, obra cabdal, ja que amb aquestes Enric Valor recupera i edita una part important del patrimoni narratiu oral valencià, amb uns recursos lèxics i expressius excel·lents. Vull recomanar-vos especialment la lectura de la rondalla "El patge saguntí" que, encara que està arreplegada al poble de Penàguila, se situa «a Morvedre, en aquells plàcids temps que rememorem de mil sis-cents i tants anys, cap a la banda de Puçol diu que hi havia [...]»[1]

Vull destacar l'originalitat de la protagonista en aquesta rondalla, ja que es tracta d'una dona que, per a sobreviure, es disfressa d'home i assumeix el paper de patge al servei d'un rei.

Al meu parer, hi ha un motiu ben clar per a classificar les rondalles dins de l'obra narrativa d'Enric Valor, ja que considere que la petjada d'aquestes és una constant en l'obra narrativa del nostre escriptor. I això és el que tractaré de demostrar també al llarg de l'article.

Així passa en *L'ambició d'Aleix*, la primera narració curta d'Enric Valor, on s'observa, per exemple, el maniqueisme propi del món rondallístic, la divisió ingènua entre el bé i el mal, entre personatges que són bons i altres que són dolents. Tot i que aquesta novel·la està escrita al voltant de 1950, la censura franquista la va retardar deu anys, perquè hi té lloc un adulteri, i es va haver de publicar, mutilada, en 1960. Tanmateix, observeu que no és una obra de

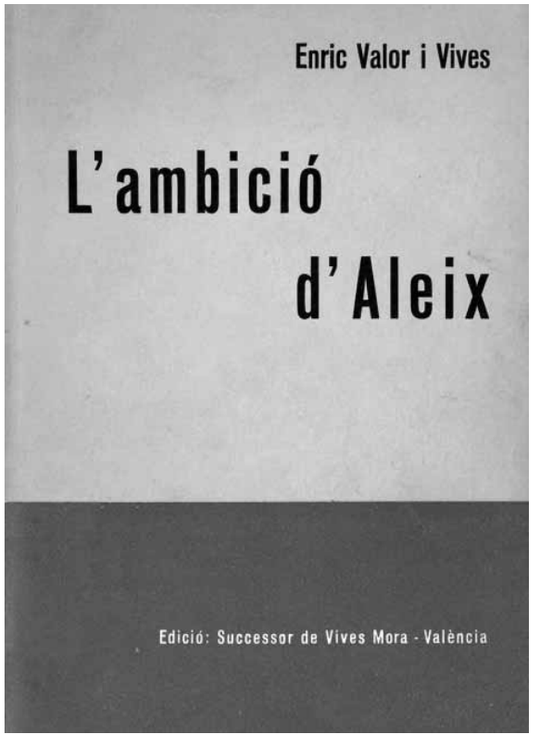

joventut, perquè en el moment de la publicació el nostre autor ja té quaranta-nou anys. Estic convençut que *L'ambició d'Aleix* significa un pas endavant, una il·lusió que tenia Enric Valor d'elaborar una rondalla diferent, més llarga i més ambiciosa, d'endinsar-se, en definitiva, en l'aventura de la narrativa. I ho aconsegueix amb aquesta novel·la de dimensions usuals, amb vora 200 pàgines d'extensió.

El fet d'haver-me interessat tant per aquesta novel·la i d'animar-vos a llegir-la —si no ho heu fet ja— és que està situada al meu poble de naixement, a Confrides. La història gira al voltant de les vivències d'un jove davant les primeres urgències de l'amor, dins d'un context social tancat en un poble de les comarques del sud del País Valencià, en els feliços anys vint del nostre segle. La novel·la ens explica la història d'Aleix, un jove de Callosa d'en Sarrià, descendent, per part de pare, d'una llarga nissaga de mariners mentre que, per part de mare, la seua sang és muntanyenca, de Confrides, com comentava, un poblet de «terres endins, de serres amunt»[2].

Passat simple

coneguí
conegueres
conegué
coneguérem
coneguéreu
conegueren

1. Enric Valor, Rondalles Valencianes, ed. Corts Valencianes, Aldaia, 2000, p. 73.

2. Enric Valor, L'ambició d'Aleix, ed. Tàndem, València, 1995, p. 11.

D'aquesta manera, i així m'ho va fer saber el mateix Enric Valor en una entrevista que vaig tindre el plaer de fer-li al seu domicili de València just uns mesos abans de la seua mort, el territori es converteix també en protagonista principal, un estereotip que es repetirà, com veurem, al llarg de tota la seua obra narrativa, herència directa igualment del món rondallístic. Així, descriu la serra d'Aitana de la manera següent:

> *Tancant l'horitzó de migjorn corre interminable la carena suprema de la serra, com una lívida balena pètria sobre un llit de muntanyes convulses i entrelligades que es resumien en la seua alta i senzilla unitat.*[3]

Observem com Valor usa la topografia a l'hora de descriure les meravelles de la muntanya, ornada amb una rica i abundant adjectivació.

Així mateix, tota la novel·la admet una lectura simbòlica: camp/ciutat; mar/muntanya; progrés/passat... Mons diferents i oposats. D'una banda, el món rural; de l'altra, el món urbà; el primer en recessió i el segon en expansió. Ambdós entren en contacte, bàsicament, mitjançant la figura d'Aleix, paradigma de la resta de personatges que apareixen en les novel·les de Valor, que ha de decidir i decideix, perquè s'estimarà més la muntanya que la civilització.

En l'altra novel·la curta, *La idea de l'emigrant,* continua la passió pel territori, component bàsic, com explicava més amunt, de les seues rondalles. De nou tenim l'Aitana com a gran protagonista, com a espai geogràfic total. De fet, ha estat qualificada per Vicent Escrivà com la "novel·la de la Muntanya". Fins i tot els personatges centrals són producte de la geografia. En la trama també es consuma un adulteri, en aquest cas entre Bernat i Basília. L'argument, sense entrar en més detalls, s'enfila a través de la lluita del llaurador per la cultura i, més encara, de la lluita de l'esclau de la terra per una emancipació individual.

En les novel·les llargues, o "novel·les riu", tal com les qualifica el mateix Valor —tres llibres que s'han englobat dins del denominat Cicle de Cassana, tot

3. Enric Valor, L'ambició d'Aleix, ed. Tàndem, València, 1995, p. 5.

Condicional
coneixeria
coneixeries
coneixeria
coneixeríem
coneixeríeu
coneixerien

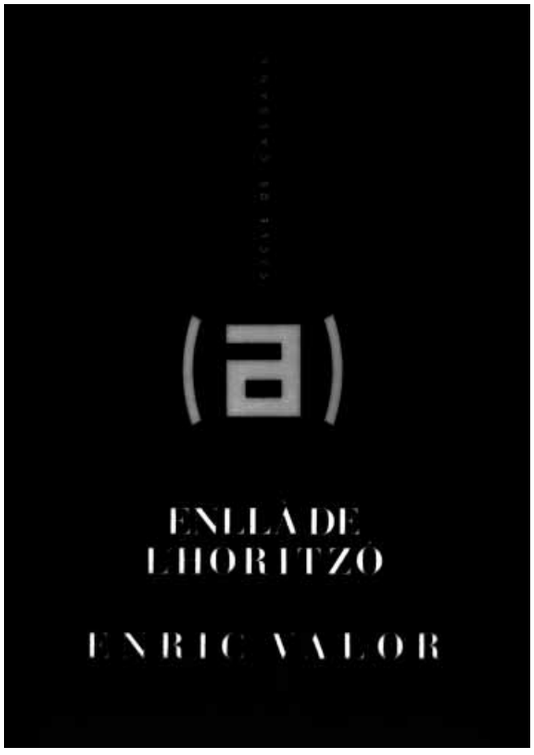

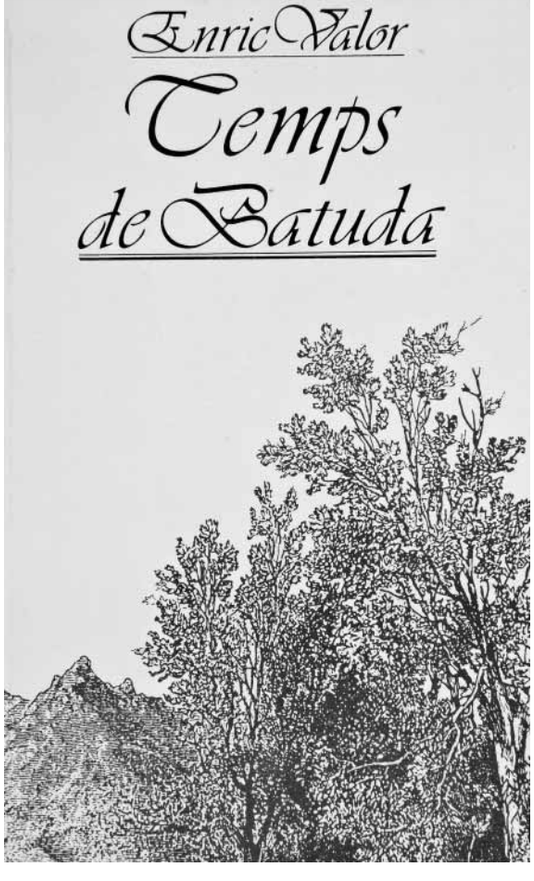

i que els va enllestir perquè pogueren funcionar independentment—, el narrador assaja noves estratègies narratives, diferents de les novel·les anteriors: continua sent omniscient i totalitari, sense deixar marge d'acció als personatges, però ara també és didàctic, obsessionat per educar, per erigir-se en instructor del lector en matèria de climatologia, de geografia, d'idioma, de redacció de documents comercials i notarials, de costums ornitològics, de cooperativisme, de conreus, de tradicions culinàries... No hi ha res que s'escape de la minuciositat pedagògica d'aquest narrador enciclopèdic. En totes les explicacions, per descomptat, ens trobem davant d'una llengua literària elaborada, exquisida, culta i plena de riquesa idiomàtica.

En el Cicle de Cassana es reitera la concepció del discurs narratori —present, com comentàvem, en les primeres novel·les—, una concepció del discurs que s'alimenta i es justifica a partir del territori. La vall de Cassana, correlat simbòlic de les valls on nasqué i visqué Valor la seua infantesa, és a dir, Castalla, centra l'univers de *Sense la terra promesa* i de *Temps de batuda*, les dues primeres novel·les del cicle, i s'eixampla cap a Gandia, Albaida, Cocentaina o Alacant a la darrera novel·la, la més aventurera de les tres, *Enllà de l'horitzó*.

La vida dels protagonistes i el ritme de la narració de les tres novel·les estan articulats i mesurats a través del rellotge narratiu de la natura: l'oratge, les estacions... En definitiva, els cicles naturals tenen un paper fonamental i indispensable en Valor, gran coneixedor i amant de la muntanya —fou caçador durant molts anys—, la qual, insistim, és un personatge més. De fet, un al·licient a la lectura és la llengua que usa Valor en les seues descripcions, un autèntic pou de vocabulari, a més de plasmar tot un seguit de locucions, girs i modismes del valencià oral més genuí dut a la literatura. Una altra constant —com ja vèiem també en *L'ambició d'Aleix*— és la passió dels personatges principals en la recerca de l'amor —tant de l'esporàdic com especialment del romàntic, de l'ideal, del durador—, passió que es fa especialment palesa en la tercera novel·la, amb moments obertament eròtics.

Present

conec
coneixes
coneix
coneixem
coneixeu
coneixen

Planisses

Passat anterior
haguí conegut
hagueres conegut
hagué conegut
haguérem conegut
haguéreu conegut
hagueren conegut

Les històries de la trilogia ocorren amb el teló de fons de la Primera Guerra Mundial (*Sense la terra promesa*), els tensos moments precedents a la Guerra d'Espanya (*Temps de batuda*) i el transcurs de la guerra fins al seu fatal desenllaç (*Enllà de l'horitzó*).

Sense la terra promesa és la novel·la més extensa, amb més de 600 pàgines, i els personatges centrals continuen sent, igual que en les novel·les que hem vist fins ara, producte de la geografia. La història gira al voltant d'un conflicte amb una herència, al caliu del qual suren els vells odis familiars i de classe: denúncies de beates, incendis misteriosos… El personatge més interessant de la novel·la —molt probablement en clau autobiogràfica— podria ser el mateix Enric Valor encarnat en Joan Monlió, àlies *Garibaldi*, un home solitari d'inquietuds filosòfiques, respectat per tothom, que tracta de posar-hi pau. Però *Garibaldi* té també coses de les quals avergonyir-se: la seua relació amb Maria la botiguera —dona casada i no satisfeta pel seu marit— serà alhora la seua il·lusió per viure i el seu punt de culpabilitat.

Temps de batuda se situa al racó bucòlic del mas d'Almussai i és també una obra que té molt d'autobiografia. No debades, l'heroi de la novel·la és un personatge culte, un professor que, per cert, llig les mateixes novel·les que Valor tingué com a primeres lectures. La novel·la simbolitza la batuda del blat i també la batussa contra la dreta local de Cassana. Bona part de l'acció ocorre simultàniament a l'alçament militar franquista, però el començament de la Guerra Civil és vist des d'un punt de vista allunyat de la batalla. Per tant, no es tracta d'un llibre d'història que referisca l'origen del conflicte o el desenvolupament dels combats, sinó d'històries de gent molt concreta en un poble molt concret —tot i que també se centra un poc a la ciutat de València— davant del desgavell general i la radicalització de tothom.

Enllà de l'horitzó és una novel·la amanida amb un pessic d'aventura, un pessic de fulletó sentimental, un pessic de sexe, i més d'un pessic de política local i d'història bèl·lica. La narració està contada en primera persona per Frederic Genovard, una vegada més un jove professor culte, amant de la natura que, a pesar de ser família tradicionalment aristòcrata, té fortes conviccions progressistes. Frederic, que ja ronda la trentena, trobarà de colp el delerat amor —un amor perillós, per cert— en una dirigent comunista madrilenya. Però la guerra li desfà aquesta il·lusió, encara que la tornarà a trobar més tard en els ulls de la camperola Irene, el seu amor platònic d'estiu. No obstant això, les vicissituds de la contesa l'allunyen d'ella i el porten al davant d'altres dones, d'altres amors, d'altres passions que el faran dubtar en la seua ja de per si incerta situació d'imminent exiliat.

En resum, les històries plantejades en la narrativa d'Enric Valor transcorren en un món idíl·lic, vist des

El mas de Planisses

d'una perspectiva en què les ànimes arriben a una satisfacció ideal. I no podia ser d'una altra manera, perquè l'objectiu de Valor no és plantejar conflictes commovedors que facen trasbalsar el lector, sinó que la veritable motivació de l'autor l'hem de buscar en el seu profund i apassionat amor per la terra, pels costums i per les tradicions i, és clar, per la llengua. Sens dubte, els llocs on millor es poden conservar tots aquests aspectes són aquells que encara no han estat colonitzats per la indiscriminada corrupció urbana. Però sols uns ulls com els dels protagonistes, amb una compensada dosi de cultura, són capaços de veure la bellesa en tots els racons d'un paisatge, de trobar admirable la història d'uns personatges antics, com més antics millor, i, sobretot, de comprovar que el valencià encara és una llengua ben viva, parlada amb espontaneïtat i genuïnament, de la mateixa manera que ho feren, segle rere segle, els nostres avantpassats.

Bibliografia

Escrivà, Vicent (1985): "La narrativa d'Enric Valor: una tradició inventada", pròleg a E. Valor, *L'ambició d'Aleix* (3a ed.). València. Gregal.
- (1997): "Enric Valor, un narrador perenne", dins de la revista *Canelobre*, 37-38. Alacant. Diputació d'Alacant.

Espinós, Joaquim (1997): "Natura i cultura en les novel·les d'Aitana d'Enric Valor", dins de la revista *Canelobre*, 37-38. Alacant. Diputació d'Alacant.

Piquer, Adolf (1994): *Aproximació a la narrativa valenciana*. València. Universitat de València.

Roda, Lluís (1997): "La perdició d'Aleix. Una interpretació psicològica, sociològica, ideològica i simbòlica", dins de la revista *Canelobre*, 37-38. Alacant. Diputació d'Alacant.

Salvador, Vicent / van Lawick, Heike (1999): *Valoriana: estudis sobre l'obra d'Enric Valor*. Castelló de la Plana. Universitat Jaume I.

Santamaria Picó, Vicent (1996): "Cosmos i simbologia en *L'ambició d'Aleix*. Una aproximació interpretativa a la narrativa d'Enric Valor", dins Actes del Simposi d'estudi i festa Enric Valor. Alacant. Diputació d'Alacant.

Serrano, Rosa (1995): *Enric Valor: converses amb un senyor escriptor*. València. Tàndem.

Valor, Enric / Pérez Saldanya, Manuel (1998): *Paraula de la terra*. València. Universitat de València.

Valor, Enric (1995): *L'ambició d'Aleix*. València. Tàndem.

Valor, Enric (1991): *Trilogia Cicle de Cassana*. València. Tàndem.

Futur perfet
hauré conegut
hauràs conegut
haurà conegut
haurem conegut
haureu conegut
hauran conegut

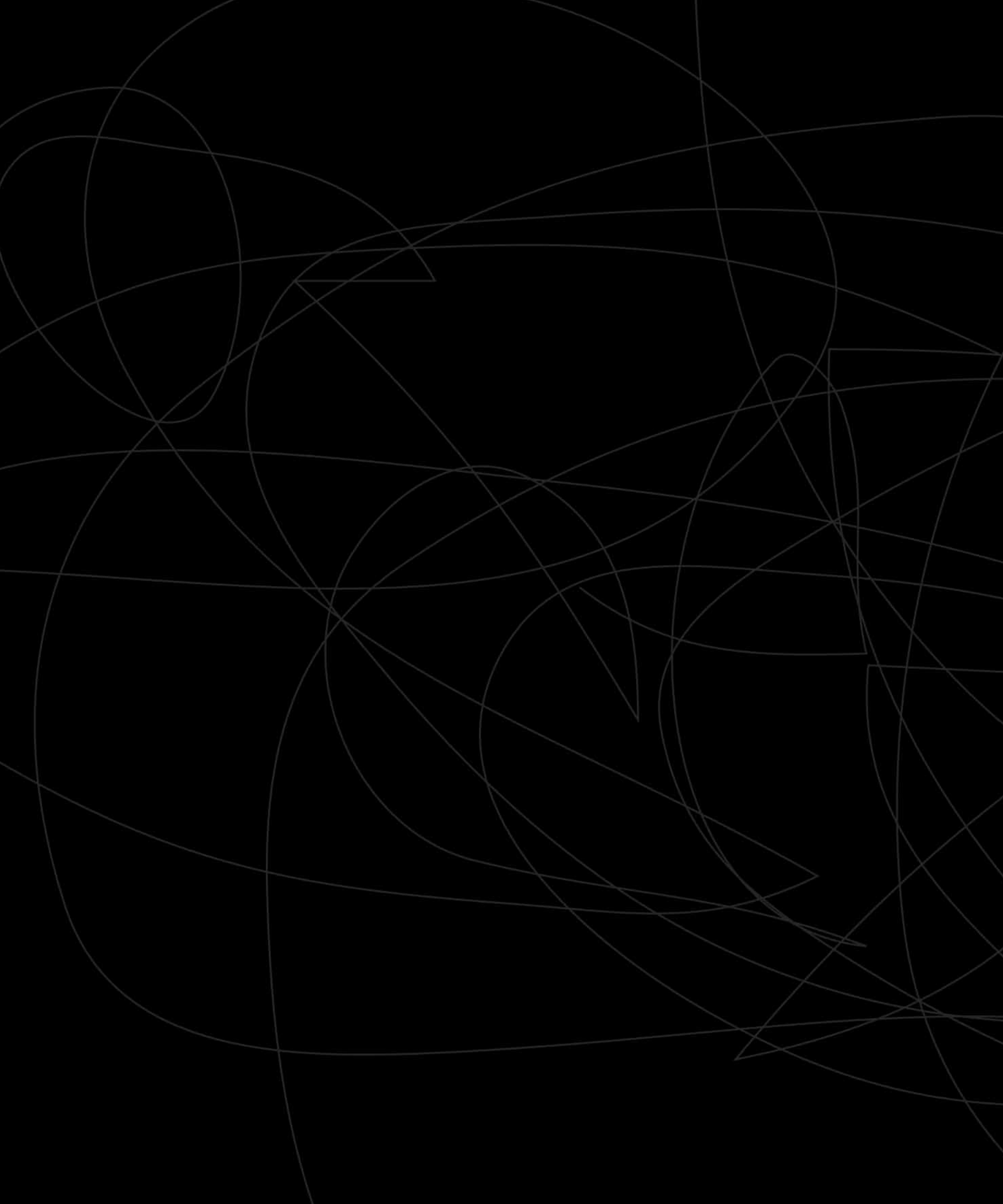

quinze | preguntar

Entrevista a Enric Lluís Valor Hernàndez

Passat simple

preguntí
preguntares
preguntà
preguntàrem
preguntàreu
preguntaren

Enric Lluís Valor, fill d'Enric Valor i Vives, va nàixer el 1935, ara fa 75 anys. Ens reunírem, una vesprada freda de desembre, a sa casa de València. La seua amable senyora ens havia preparat un cafenet i uns dolços de Nadal.

–Son pare va escriure una rondalla ambientada a Morvedre. Quin és el procés que seguia per recollir les rondalles?

–A Penàguila i a Castalla parlava molt amb la gent del poble. Sa mare, la meua àvia, li'n contava. Exactament, no recorde com replegà la del patge Saguntí, però sé que quan tenia dubtes d'alguna rondalla anava al lloc a comprovar dades que li havien contat. Era molt meticulós.

–Sabem que feia moltes excursions amb son pare al Picaio, muntanya del Puig prop d'on vivia la serpota del patge Saguntí. Conte'ns eixes excursions

–Jo devia tindre uns huit anys. Recorde que anava moltíssimes vegades amb mon pare al Picaio. Anàvem amb la motxilla i la cantimplora de soldat i una cistelleta rectangular amb una ansa. Aquella muntanya plena de pins li agradava molt. Mon pare era un gran enamorat del paisatge.

–Com hi anaven?

–Com que en aquella època no hi havia cotxe, anàvem amb el trenet i pujàvem la muntanyeta caminant. Mon pare era un gran excursionista.

–Caçava, o li feia llàstima matar els animals?

–Mon pare era caçador, li agradava eixir a caçar, però al Picaio només anàvem d'excursió. En aquella època, després de la guerra, es patia molta fam. Als pobles, la majoria dels ciutadans eren caçadors. A Penàguila, on tenia masos el meu avi, eixia a caçar conills, perdius i coloms.

–En les novel·les es veu una estima profunda a la vida dels masos…

–Nosaltres sempre hem tingut masos. El meu avi era de Penàguila i el meu besavi era un gran terratinent d'Alcoi. Als voltants de Penàguila teníem masos en propietat. Mon pare va créixer en l'ambient del mas, al voltant de vinyes… Jo diria que en la novel·lística s'aprecia l'estima per la meteorologia, pel paisatge, pel territori i per la llengua. Mon pare era també un gran enamorat de la meteorologia.

–Quins eren els grans amics d'Enric Valor?
–Mon pare era molt amic de Sanchis Guarner, de Joan Fuster i de Vicent Andrés Estellés. Sé que també coneixia Bru i Vidal, i que es veien de tant en tant a València.

–Son pare va estar empresonat per motius polítics. Què li portàveu a la presó?
–Me'n recorde, com si fóra hui, que li portava la correspondència, notes i llibres. Sé que va escriure quasi la meitat de les rondalles a la presó, amb una imaginació excepcional. Va passar aquella època amb fermesa. Era un gran lluitador.

–Per quin treball de son pare sent més predilecció?
–Per les novel·les. Lamentablement, no són tan conegudes com les rondalles, però la novel·lística que va escriure és fabulosa.

–Quines afeccions tenia Enric Valor i Vives?
–Sense cap dubte, la seua vocació era la llengua i els diccionaris. El diccionari el feia jaç. Encara que he de dir-vos que tocava la guitarra molt bé. També li agradava la música clàssica.

–Un llibre conegut que porta 27 edicions és La flexió verbal. *Com se li va ocórrer a Enric Valor escriure este llibre?*
–Ell era autodidacte i considerava este llibre fonamental i necessari per a la llengua. El seu objectiu era facilitar a la gent la gramàtica i les conjugacions verbals. Encara que semble increïble, la va fer en sis mesos. Era una dedicació total.

–Com heu notat que és estimat son pare pel poble valencià?
–Crec que a mon pare se l'estimen molt. Ell sempre deia "no cal tant de reconeixement". Perquè els reconeixements han sigut nombrosos; fins i tot les universitats de València, Alacant, Castelló, les Illes Balears i la Politècnica de València l'han nomenat Doctor Honoris Causa, el màxim grau acadèmic.

–Què espereu la família enguany que es celebra el centenari del naixement de son pare?
–Totes estes celebracions i tot el que feu en reconeixement seu és una manera que mon pare no mora, que continue entre nosaltres. L'altra és que totes les rondalles escrites passen de pares a fills.

Present
pregunte
preguntes
pregunta
preguntem
pregunteu
pregunten

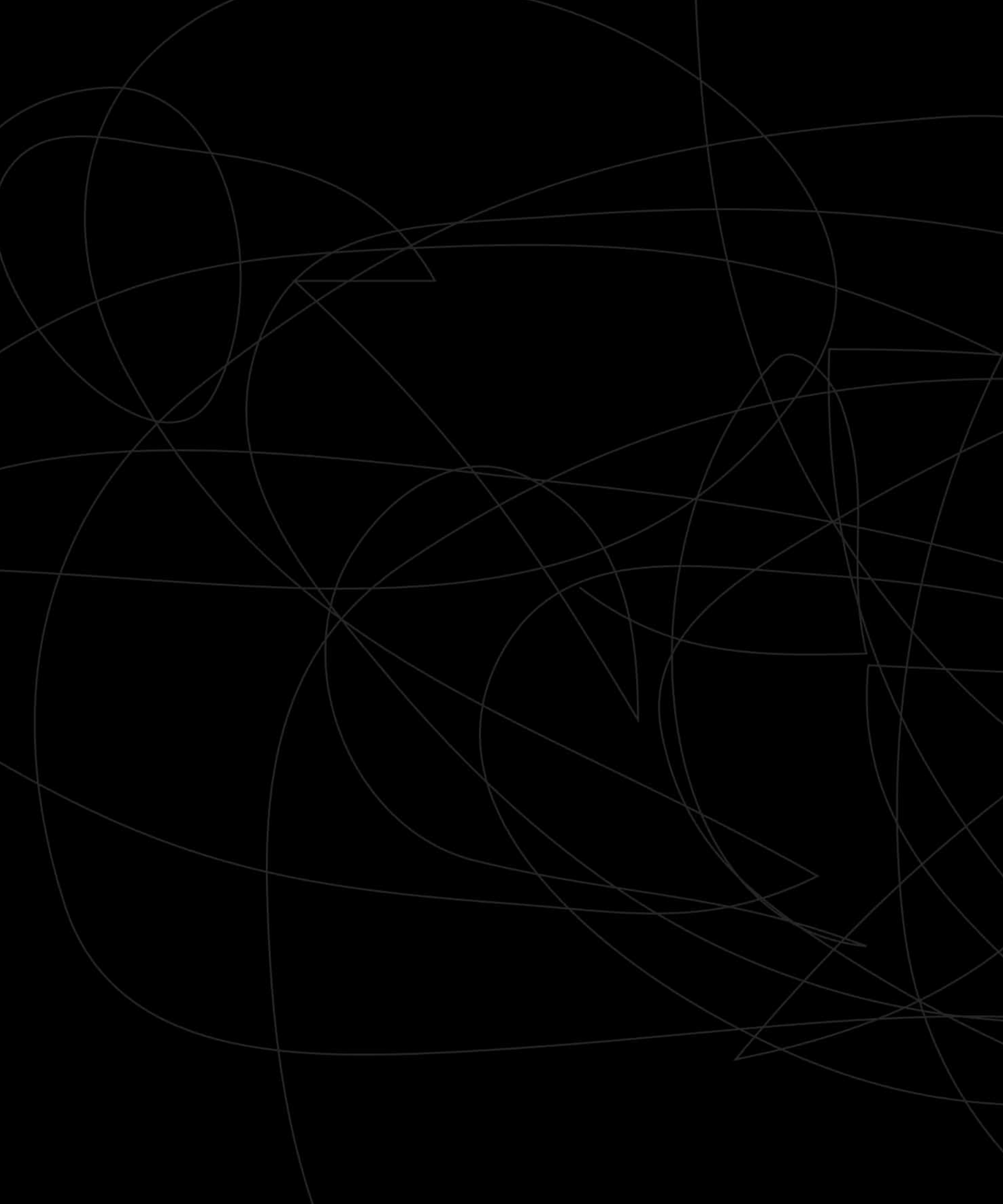

C

L'estat social de la llengua dels valencians

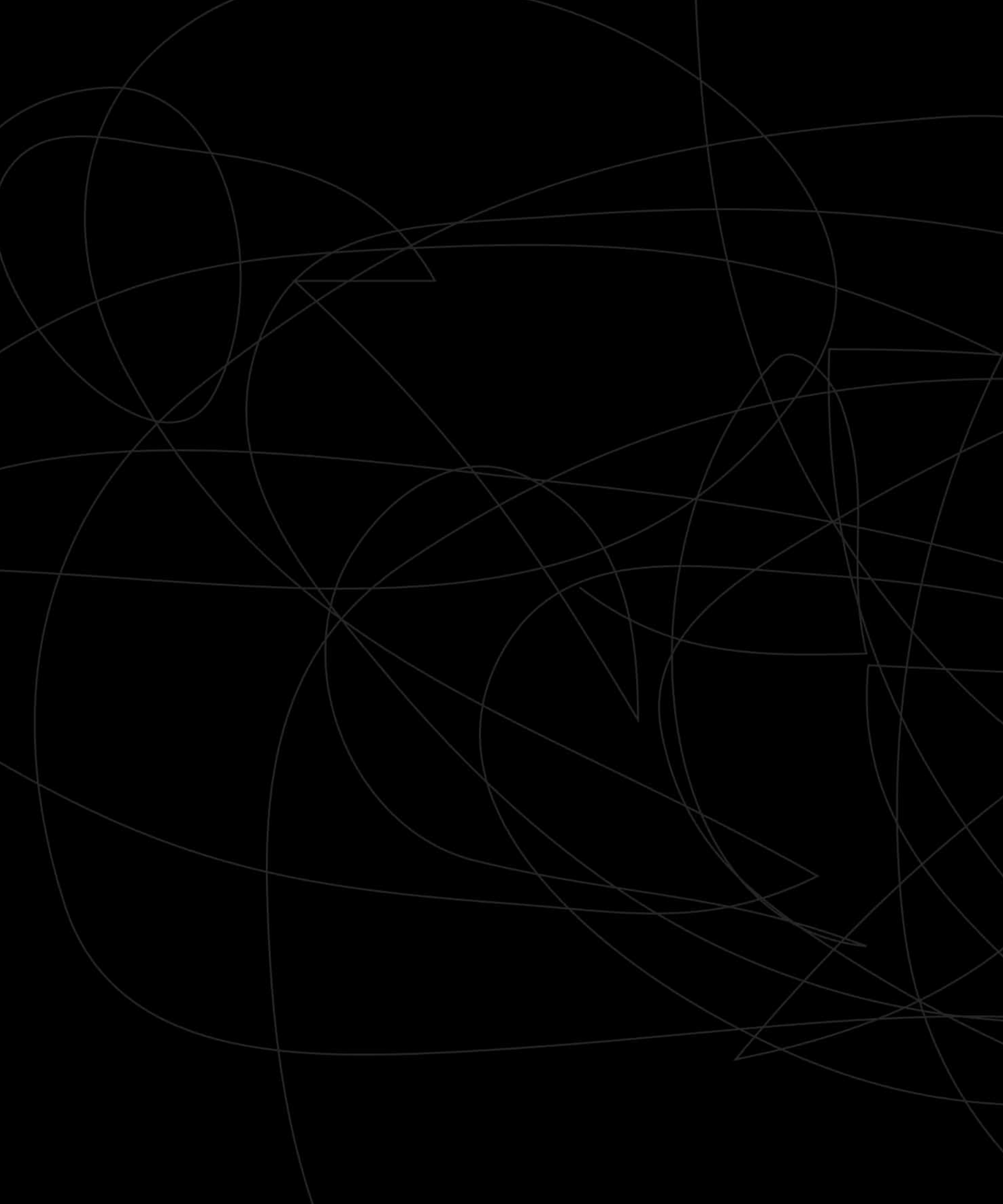

setze | pertànyer

El valencià en les Falles: la llengua com a ritual festiu

Gil Manuel Hernández i Martí | *Universitat de València - Associació d'Estudis Fallers*
Josep Lluís Marín i Garcia | *Associació d'Estudis Fallers*

1. Entendre la societat a través de la festa

La festa, sens dubte, és un observatori privilegiat des d'on podem captar i comprendre l'esdevenir històric d'un grup social. Dins de l'univers festiu valencià, les Falles són, sens dubte, la festa amb major projecció social, econòmica i geogràfica. Al voltant de la festa fallera s'ha anat constituint una extensa xarxa associativa que s'estén de cap a cap de la Comunitat Valenciana, amb un nombre de comissions que ultrapassa les 800, que aglutina més de 200.000 persones de manera directa, que activa una intensa sociabilitat íntimament lligada a les estructures urbanes i que mobilitza una enorme quantitat de recursos econòmics que acaba incidint en una no menyspreable quantitat de llocs de treball en diversos sectors productius.

2. L'ús del valencià en les Falles

Les associacions falleres compartixen amb la resta de col·lectius festers el fet de ser llocs de distracció, gaudi i esbargiment, orientats cap a la celebració emotiva d'una festa, religiosa o civil. Però en el cas de les falles s'ha d'afegir una vivència intensa i sacra de la identitat local, que es manifesta en un discurs d'exaltació, moltes voltes tòpic insuperficial, de la "valenciania".

Tot plegat subratlla la necessitat de parar atenció a la situació del valencià en la festa fallera. D'una banda, perquè estem davant un punt de confluència de diversos agents socials, que hi interactuen expressant conscientment o inconscientment els seus valors i creences. D'altra banda, perquè la festa de les Falles també es comporta com un mitjà de comunicació i transmissió, entre grups socials, però també entre generacions.

En la nostra aproximació, reprendrem algunes dades i observacions plantejades en treballs previs amb l'objectiu d'analitzar quin és l'ús que es fa del valencià en les Falles. Per això, partim de tres esferes o àmbits d'ús: els usos rituals, els usos comunicatius i els usos vinculats a activitats culturals de tota mena. Tot i això, cal dir que estes esferes s'entrecreuen, sense que siga possible separar-les taxativament.

2.1. Els usos rituals

Les Falles despleguen una àmplia activitat ritual al llarg de l'any, que evidentment té la seua màxima concentració i significació durant la Setmana Fallera. Moltes d'estes activitats i rituals tenen la seua expressió en valencià, raó per la qual mereixen una certa atenció. Ja prop de les dates falleres, les comissions Plaça de l'Arbre i Blocs-Platja de València organitzen sengles recreacions costumistes del cant de l'estoreta (on participen fonamentalment xiquets), es munten sessions de cant d'estil o conclou el Concurs de Declamació en Llengua Valenciana, també dirigit als xiquets, que organitza la Junta Central Fallera. Ja quasi en les Falles té lloc la Crida, on les autoritats i les falleres majors de les ciutats anuncien la festa en valencià, com també fan de manera ritual quan donen començament a les mascletades oficials. Uns altres actes, com ara la Gala de la Cultura de la Junta Central Fallera de València o els nombrosos actes socials que tenen lloc en les comissions, també fan del valencià un vehicle preferent per a donar especial significació identitària al ritual faller d'afirmació valenciana. No obstant això, en casos com els actes de selecció de les corts d'honor o els actes d'exaltació de les falleres majors, el valencià queda estrictament reduït a un ús protocol·lari, i els espectacles teatrals o musicals que s'hi representen són majoritàriament en castellà. Igualment, s'ha de dir que en les exaltacions de les falleres majors de València predominen els mantenidors que fan el seu parlament en castellà, atesa l'opció presa per les institucions d'encarregar estes peces oratòries a artistes, professionals o personatges populars de fora de València.

2.2. Els usos comunicatius

En els últims anys, els diversos òrgans de govern de la festa de les Falles s'han dotat de reglaments de funcionament, en la majoria dels quals és freqüent trobar alguna referència explícita al valencià. Analitzar estes referències resulta interessant, perquè constituïxen un testimoni i reflex de les idees lingüístiques subjacents, i de l'evolució del col·lectiu faller en l'àmbit que ens ocupa.

És en l'època de la transició democràtica quan trobem el primer text on apareixen referències al valencià, el reglament de la Junta Central Fallera de València aprovat en el congrés faller de l'any 1980, on es recollia "Las fallas declaran preferentemente para el ámbito fallero la lengua valenciana y en el desarrollo de sus actividades pondrán especial interés en el uso y propagación de la misma, así como en la defensa de nuestra indiscutible y diferenciada personalidad". La referència al valencià —paradoxalment, feta en castellà—, més enllà de la consideració com a vehicle de comunicació, subratllava el valor simbòlic de la llengua, equiparant-ne la defensa a la d'altres signes d'identitat (la senyera tricolor, la denominació Regne de València i l'himne regional). És una redacció amb una forta càrrega ideològica en el marc d'una festa, que s'ha d'explicar pel context social i polític (elaboració de l'estatut d'autonomia), i per la instrumentalització de la qual van ser objecte les Falles pel regionalisme conservador en el marc dels conflictes sobre la identitat dels valencians. No obstant això, en la pràctica, no va passar d'una simple declaració programàtica que contrastava amb l'ús majoritari del castellà per part de la Junta Central Fallera.

Una dècada després, es convocà un nou congrés que tenia com a objectiu reformar el reglament vigent fins aleshores. En este punt, l'esborrany elaborat per la ponència encarregada proposava una nova redacció menys ideologitzada, que remetia a la legalitat estatutària: "Sus manifestaciones [de les Falles] escritas o habladas serán indistintamente en las lenguas valenciana y castellana, al igual que hacen suyas las señas de identidad oficiales y símbolos propios recogidos en el Estatuto de Autonomía de la Comunidad Valenciana, como norma de expresión de la voluntad soberana del pueblo valenciano". Si bé esta proposta tenia com a element positiu que eliminava la càrrega de simbolisme identitari que caracteritzava el text anterior, l'eliminació de les referències al compromís de les Falles amb l'"uso y propagación" del valencià va ser objecte de polèmica per part d'amplis sectors de les Falles que manifestaren la seua opinió contrària a esta supressió. Finalment, estes demandes es van incorporar al text definitiu, amb una redacció que al pretés liberalisme lingüístic inicial afegia un compromís amb la promoció del valencià: "Sus manifestaciones [de les Falles] escritas o habladas serán indistintamente en las lenguas valenciana y castellana, utilizando en el desarrollo de sus actividades, de forma preferente, el idioma valenciano, propiciando e impulsando su propagación y la normalización de su uso."

Ara bé, tot i els tímids avanços que s'han donat en algunes àrees els últims anys (amb un increment del valencià en la publicitat institucional o en la pàgina *web*), les manifestacions públiques de defensa del valencià continuen constratant amb la pràctica real, on l'ús del valencià encara continua sense ser normal i habitual en molts àmbits de la Junta Central Fallera (administració, política de comunicació o publicacions) per l'absència d'una política clara de promoció del valencià que vaja més enllà d'inèrcies i mesures puntuals. Sobre això, hem de recordar, a més, que la Junta Central Fallera té el caràcter d'òrgan autònom local de l'Ajuntament de València i que, com a tal, és també d'aplicació en les seues activitats el Reglament d'Ús del Valencià de l'Ajuntament de València (aprovat per unanimitat de tots els grups polítics del consistori el 28 de juny de 1996), que establix que "el valencià, com a llengua pròpia de la Ciutat de València, ho és també de la seua Administració Local i de les entitats i institucions públiques dependents d'aquesta" (article 2, punt 2). Este document encara es mostra més explícit quan diu: "L'Ajuntament de la Ciutat de València promourà l'ús preferencial del valencià a tots els organismes autònoms i empreses municipals com la EMT, el Palau de la Música, el Palau de Congressos, la Junta Central Fallera, la Fundació Municipal d'Esports, Fundació Municipal de Cine, etc." (article 15, punt 1).

Pel que fa a les falles de la resta de la Comunitat Valenciana, a imitació del que es va fer en el seu moment a la ciutat de València, en molts reglaments d'unes altres localitats es van incloure referències al valencià de característiques semblants, que inserixen la llengua en l'esfera simbòlica (que en alguns casos acaba posant en el mateix pla l'ús del valencià i "la devoció al patró, sant Josep", com en el cas de Xàtiva o Gandia). Tanmateix, és interessant destacar en estos textos que, a banda de les referències identitàries, en els últims anys el discurs sobre el valencià ha anat actualitzant-se amb la incorporació de conceptes i termes habituals de la planificació lingüística per

Futur
pertanyeré
pertanyeràs
pertanyerà
pertanyerem
pertanyereu
pertanyeran

a definir la vinculació i el compromís de les falles amb el valencià. Així, per exemple, es parla de "foment" (Cullera, Sagunt), "promoció" (Cullera, Dénia, Alzira, Sagunt), "propagació" (Sagunt), "normalització" (Dénia) o "ús preferent" (Sagunt) de la "llengua pròpia" (Dénia, Alzira). Fins i tot, en alguns casos es parla de les Falles com a vehicle d'"integració lingüística" (Dénia, Alzira).

No podem tancar este apartat dedicat al tractament que rep el valencià en els reglaments fallers sense comentar un altre aspecte destacable: les referències a l'autoritat lingüística que apareixen en estos documents. També en este punt es pot detectar una evolució positiva en l'actualització del discurs al nou marc legal i normatiu, amb el progressiu reconeixement de l'autoritat oficial de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. La primera referència en este sentit és la del reglament faller de la Junta Central Fallera del 1990, on s'aprovà que les "normes gramaticals son les establides per la Real Academia de Cultura Valenciana". Es tractava d'una nova mostra de la utilització de les Falles com a punta de llança per part dels sectors secessionistes. La situació es mantingué fins al 2002, quan la comissió encarregada d'elaborar el projecte de nou reglament faller, en la seua voluntat d'adaptar-se a la legalitat, proposà suprimir la menció a les normes de l'Acadèmia de Cultura Valenciana. En els debats congressuals hi hagué algunes veus contràries que defensaren la continuïtat d'esta normativa, però la nova situació legal derivada de la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i el fet que la Junta Central Fallera és un organisme que forma part de l'administració local, foren elements determinants perquè finalment desaparegueren estes referències i que, també en este punt, les falles s'adaptaren al nou marc jurídic. Finalment, en una solució de compromís, s'aprovà la redacció següent: "Sin que ello afecte en absoluto a la libertad de expresión de todas y cada una de las Comisiones Falleras, la Junta Central Fallera, como organismo autónomo del Excelentísimo Ayuntamiento de Valencia, se acomodará, en cuanto a la ortografía y vocabulario de la lengua valenciana, a lo que dictamine la Academia Valenciana de la Lengua, expresándose, hasta tanto se produzca tal dictamen, de la forma que lo viene haciendo tradicionalmente." De fet, en els textos en valencià, la Junta Central Fallera seguix la normativa oficial de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i les protestes per este fet són cada volta més minoritàries i residuals.

Finalment, s'ha d'assenyalar que, així mateix, els reglaments fallers d'unes altres localitats on també es parla de l'autoritat lingüística són testimoni de l'adaptació de les falles al nou marc. Així, es parla de "les Normes de Castelló, reconegudes per la Conselleria" (Cullera), "les normes ortogràfiques que avala la Generalitat Valenciana" (Alzira) o "las dictadas por la Academia Valenciana de la Lengua", com diu el reglament de Sagunt, que va més enllà i hi afegix: "las fallas que no la cumplan [la normativa de l'Acadèmia Valenciana de la Lengua], no podrán participar en los concursos donde se evalúe la lengua, como pueden ser los concursos de Llibret, Narrativa y el Certamen de Poesía".

D'altra banda, amb el desenvolupament de les noves tecnologies de la informació i comunicació, les comissions falleres han anat obrint diverses pàgines *web* per a transformar-les en canal de difusió de les seues activitats. Des de l'aparició d'estes pàgines *web* fa prop d'una dècada, any rere any ha crescut de manera considerable el nombre de falles que han obert un espai propi en Internet on podem trobar tant situacions lligades als aspectes rituals i protocol·laris de la festa (les falleres majors, els monuments fallers, himnes, salutacions, la història de les falles o de la comissió...), com també un àmbit de comunicació i socialització entre els fallers (notícies, convocatòries, activitats, fòrums, àlbums de fotos...). Si bé és cert que la majoria d'estos continguts estan presents també en els llibrets, pensem que una anàlisi de l'ús del valencià que fan les comissions falleres en les seus pàgines *web* resulta interessant, perquè ací apareixen en un context associat a la modernitat i als avanços tecnològics, mentre que el llibret és un suport que molts associen a la tradició i el ritu.

L'any 2008 vam analitzar 189 pàgines *web*, que corresponien aproximadament a la meitat de les 382 comissions que en l'exercici 2007-2008 pertanyien a la Junta Central Fallera (pertanyents a les poblacions de València, Burjassot, Mislata, Quart de Poblet i Xirivella). Esta mostra cobria pràcticament totes les falles en qüestió que disposaven d'una pàgina *web* oficial actualitzada (no hi vam incoure aquelles

Imperfet
pertanyia
pertanyies
pertanyia
pertanyíem
pertanyíeu
pertanyien

pàgines personals o les que únicament contenien blocs, àlbums de fotos o fòrums). Del total de pàgines, un nombre elevat, 115 (60,86 %), tenien els seus continguts exclusivament en castellà. A estes hem de sumar-ne 25 (13,22 %) que feien un ús majoritari del castellà i normalment reserven el valencià a les parts amb un contingut ritual (himnes o informació de les falleres majors, fonamentalment). Per contra, només 15 comissions (7,93 %) tenien la seua pàgina web exclusivament en valencià. A més, 9 pàgines (4,76 %) feien servir majoritàriament el valencià i tenien una part mínima dels textos en castellà. D'altra banda, hi havia 12 comissions (6,34 %) que oferien en versió bilingüe valencià i castellà la seua pàgina, i 13 *webs* (6,87 %) que tenien alguns continguts en valencià i d'altres, en castellà.

En un altre nivell, també resulta oportuna l'anàlisi de les pàgines *webs* de les 10 juntes locals fallers que disposen d'este instrument de comunicació, informació i divulgació, atés l'elevat nombre de visites que reben. D'estes 10 pàgines, 5 oferixen els continguts només en valencià (són les de les juntes locals de Cullera, Gandia, Tavernes de la Valldigna, Torrent i Sagunt). N'hi ha 4 que tenen versió bilingüe, amb una casuística diversa: la d'Alzira oferix la documentació administrativa només en valencià, en la de Borriana les notícies només apareixen en castellà, la de Dénia presenta també una versió en anglés i, finalment, la de València té alguns continguts només en castellà i oferix les notícies en valencià amb retard respecte a la versió en castellà (l'absència de versió valenciana de la pàgina web de la Junta Central Fallera des de la seua posada en marxa, l'any 1999, va motivar diverses queixes davant l'Ajuntament i el síndic de greuges; finalment, el gener de 2005, sis anys després, començaren a incorporar-s'hi continguts en valencià). Per últim, només hi ha 1 pàgina únicament en castellà, la d'Alfafar. Precisament, només les pàgines d'Alfafar i València són les que utilitzen la denominació en castellà de la festa (*fallas*) en el seu domini d'Internet, mentre que les altres juntes locals han registrat el seu domini amb el nom en valencià (*falles*).

Pel que fa als mitjans de comunicació, s'ha de dir que la festa de les falles genera una atenció tal que fa que un gran nombre de mitjans escrits i audiovisuals, públics i privats, dediquen espais o programes específics a informar-ne. Com a norma general, estos programes especialitzats seguixen les pautes lingüístiques de cada mitjà, raó per la qual utilitzem majoritàriament com a llengua vehicular el castellà, tret de la informació que oferix Radiotelevisió Valenciana. Potser resulta més interessant analitzar quin és el comportament d'aquelles publicacions especialitzades que aborden de manera monogràfica la festa fallera. En este sentit trobem, d'una banda, publicacions produïdes amb criteris empresarials orientats al gran públic, que empren de manera quasi exclusiva el castellà (*El Turista Fallero*, *Actualidad Fallera*, *Fiestas y Sociedad* o *Top Festa*). D'altra banda, però, també hi ha publicacions més orientades cap als aspectes culturals de la festa, d'una distribució més reduïda, que fan de l'ús del valencià com a llengua vehicular un dels seus trets distintius (*Revista d'Estudis Fallers, Marxa Popular Fallera* o *Cendra*).

A més a més, hi ha un grup de publicacions periòdiques dependents d'institucions falleres, com són fonamentalment les distintes juntes locals falleres. Seria el cas, per exemple dels llibres fallers, de caràcter anual, o de publicacions en format de revista, com ara *El Pepito* de Gandia. En el cas de València, farem una breu referència comparativa en el temps sobre els diversos usos lingüístics que es donen en *Llibre Faller*, publicació oficial de la Junta Central Fallera. Així, l'any 1996, l'esmentat llibre, que constava de 318 pàgines, tenia el 43,2 % d'estes en valencià, el 26,4 % en castellà i el 33,4 % de pàgines mixtes (en les dues llengües alhora). La publicitat representava el 2,5 % del llibret, però el 87,5 % de les seues pàgines estava en castellà. Pel que fa al *Llibre Faller* del 2008, constava d'un total de 399 pàgines, de les quals 353 estaven redactades en valencià (88,4 %), encara que la major part eren esbossos i fotografies amb peus de foto, i 33 pàgines estaven redactades en castellà (88,2 %). La resta (un 3,4 %) no tenia cap text. El bloc publicitari incloïa 7 pàgines (1,7 % del total), de les quals 5 eren en castellà (71,4 %) i 2, en valencià (28,5 %). En tot cas, si que s'aprecia un avanç notable de l'ús valencià, ara clarament majoritari, que a més es presenta quasi normativitzat en la majoria de textos.

Passat simple
pertanguí
pertangueres
pertangué
pertanguérem
pertanguéreu
pertangueren

2.3. Els usos vinculats a activitats culturals

Al llarg de tot l'any, una comissió fallera estàndard du a terme un seguit d'activitats culturals molt variada, entre les quals n'hi ha algunes d'específiques que adquirixen una especial dimensió pel fet d'anar associades a l'ús del valencià. D'estes destaquen, especialment, els llibrets de falla, les representacions teatrals i els concursos literaris.

Pel que fa als llibrets, que apareixen vinculats al mateix origen de la festa fallera, s'ha d'assenyalar la forta relació que mantenen amb la literatura popular, tot i que la seua evolució posterior els caracteritza com un subconjunt específic i epigònic d'este gènere. Pel que fa als aspectes formals, hem d'assenyalar que el nucli inicial del llibret (l'arxiconeguda "explicació i relació de la falla") estava acompanyat des dels primers moments per uns versos marginals laudatoris i uns altres en els quals els fallers expressaven una concepció del món fatalista i hedonista. En una fase posterior, el llibret s'enriquix amb unes altres elements que li conferixen un cert valor simbòlic davant de la comissió i el veïnat (la poesia a la fallera major, la salutació al barri, el programa de festejos o l'himne i l'escut de la falla). Per últim, hi ha la incorporació de la publicitat, important font d'ingressos per a la comissió.

Esta estructura es mantingué pràcticament inalterada al llarg del segle xx, però des dels anys setanta, paral·lelament al que passa amb uns altres elements de la festa fallera, s'han proposat algunes alternatives al model tradicional de llibret, les quals plantegen concepcions més àmplies que van més enllà dels versos explicatius. Dos models han servit de referència a estes transformacions: els llibres de festes i les revistes falleres. També cal assenyalar que, gràcies als llibrets, el valencià tingué una presència pública en la societat, progressivament desvalencianitzada, de la postguerra. Ara bé, s'ha de pensar que, si es tolerava la utilització del valencià, això responia al seu caràcter inofensiu, perquè l'aparició d'esta llengua en una manifestació festiva no feia perillar la situació de subordinació respecte del castellà.

En un estudi del 1996 sobre l'ús del valencià en els llibrets de la ciutat de València (elaborat per Vicent Borrego, Gil Manuel Hernàndez, Josep Lluís Marín i Lluís Mesa per a la Direcció General de Política Lingüística) es va definir un perfil estàndard de llibret faller caracteritzat per un predomini contundent del castellà (68,7 % de les pàgines) enfront del valencià (31,1 %). El perfil estàndard base era el d'un llibret amb 84,4 pàgines, de les quals 26,3 estaven en valencià i 58, en castellà. Per blocs, el bloc comercial era el més nombrós (55,2 % de les pàgines), seguit del quotidià (29,3 %) i el ritual (13, %). En el bloc ritual, la presència del valencià era la més aclaparadora (93,2 %) enfront del castellà (6,7 %), xifres que es reforçaven amb el fet que el 41,1 % del valencià de tot el llibret estava concentrat ací, i tan sols l'1,3 % del castellà. Pel que fa al bloc comercial, passava a l'inrevés, és a dir, el castellà representava el 96,9 % enfront del 3 % de valencià, mentre que el 77,9 % del castellà del llibret estava concentrat en este bloc, enfront de l'escàs 5,3 % de valencià. A partir d'estes dades, se subratllava la funció discriminatòria del valencià dins del llibret, ja que estava clarament present en l'àmbit faller, especialment en el ritual, però gens en l'àmbit extrafaller que dóna suport econòmic a la comissió.

En el mateix estudi es concloïa que l'ús del valencià en les Falles de la ciutat de València era generalment inferior al del castellà i estava dins del comportament general de la població del cap i casal. Pel que fa al nivell escrit, la generalitat de publicacions repetia el mateix comportament, encara que açò era molt més acusat en aquelles que no pertanyien a les comissions falleres. Tanmateix, en els llibrets, publicació emblemàtica i paradigmàtica de les comissions, hi havia un predomini destacable el castellà, si es considera la superioritat del bloc comercial sobre els blocs quotidià i ritual i festiu, raó per la qual, si afegim que la majoria de comunicacions internes i externes de les comissions es feien en castellà, s'observava un fenomen d'especialització funcional o ús diferencial en funció de les finalitats, els tipus i els destinataris dels missatges. Amb tot, si se separa el bloc comercial de la resta, atés que en este no pot influir tant la comissió, s'observava un predomini clar del valencià en els llibrets. Això mostra que, pràcticament en tot l'àmbit geogràfic faller de València, el valencià era pels volts del 1996 bastant usat en els blocs específicament elaborats per les comissions, encara que un altre tema fóra

Passat anterior
haguí pertangut
hagueres pertangut
hagué pertangut
haguérem pertangut
haguéreu pertangut
hagueren pertangut

la receptivitat del mateixos fallers i del veïnat al contingut en valencià dels llibrets.

En aquell moment també es feia esment que el valencià emprat per les comissions falleres no estava totalment normativitzat, sinó que es manifestava una anarquia o caos lingüístic, atesa la vigència d'un conflicte lingüístic en el món faller. En tot cas, l'alt percentatge d'ús escrit del castellà semblava apuntar a una realitat que tendia a evitar possibles conflictes lingüístics pel que fa al valencià usat. En realitat, esta circumstància semblava ser una conseqüència de la situació de postergació del valencià en tot el nostre territori. Pel que feia al nivell oral, per les dades fragmentàries obtingudes s'observava que no es produïa correspondència entre la declaració oficial d'intencions dels fallers (plasmada en el reglament faller) de potenciar al màxim l'ús del valencià i l'ús ral, ja que en línies generals no es complia la declaració oficial.

Dissortadament no s'ha pogut elaborar una investigació que replicara amb les mateixes condicions metodològiques la investigació del 1996, raó per la qual, més que fer una comparació sistemàtica, sols podem apuntar algunes intuïcions fonamentades en el seguiment quotidià del tema. En este sentit, en primer lloc, no sembla que el perfil estàndard dels llibrets s'haja modificat en excés, fins i tot es poden haver accentuat els trets de ritualització del valencià escrit, com també ocorre amb el valencià oral. Això no obstant, sí que s'aprecia una major normativització lingüística, especialment des que la Junta Central Fallera passà a emprar la normativa oficial. Això no lleva que les ortografies més o menys caòtiques o crítiques amb l'oficial encara gaudisquen d'un considerable espai en els llibrets de falla.

Incidint sobre el tema esmentat del valencià no normatiu, s'ha de dir que el tradicional concurs de llibrets que Lo Rat Penat convoca des del 1903 continua sent el que més participació suscita entre les comissions falleres del cap i casal. En el seu moment, este concurs fou determinant per al manteniment d'un ús normalitzat del valencià durant el franquisme, i hi participaren destacats poetes i intel·lectuals valencianistes de l'època, Amb tot, els inicis de la "batalla de València" i de l'ofensiva del secessionisme lingüístic, que va començar a la darreria dels anys setanta, va fer que l'anarquia lingüística desplaçara el valencià normatiu del concurs de llibrets pràcticament fins a l'actualitat. L'adopció per part de Lo Rat Penat de la normativa de l'Acadèmia de Cultura Valenciana ha fet que els poetes festius associats a este àmbit copen els guardons, condicionant les expectatives de premi de les comissions a la seua contractació. Això podria explicar l'elevada participació de comissions de la ciutat de València en el concurs de Lo Rat Penat, mentre que no superen la vintena les falles del cap i casal que participen en els substanciosos premis de llibrets de la Generalitat. Més encara si considerem que Lo Rat Penat atorga 198 premis (entre extraordinaris, principals i accèssits), cosa que representa un gran percentatge de possibilitats de rebre premi per part de les comissions concursants. S'ha de comentar també que alguns del premis atorgats per Lo Rat Penat estan patrocinats per institucions (l'Ajuntament de València o la Diputació de València) o empreses públiques (Radiotelevisió Valenciana) que, d'esta manera, estan concedint ajudes públiques a obres que no seguixen la normativa oficial.

En este sentit, no sorprén comprovar que dels 198 premis atorgats per Lo Rat Penat en el seu concurs, un total de 101, és a dir, el 51 % del total, els acaparen només 5 poetes festius (Donís Martin, Anfós Ramon, Joan Antoni Alapont, Rafael Melià i Ferran Gil). A més a més, si dels 198 excloem els premis per a autors novells, el percentatge és del 64,7 %, cosa que suposa quasi un oligopoli dels premis. Això també fa intuir que el nombre de poetes que continuen utilitzant el valencià no normatiu és escàs, fins al punt que només 19 poetes es repartixen els 156 premis de les seccions de poetes no novells (8,2 premis per poeta). En la secció novell la situació diferix substancialment, amb 21 poetes premiats per a 42 premis atorgats. La pràctica totalitat dels poetes forma part de l'Associació d'Escriptors en Llengua Valenciana, que té en el món de les Falles una derivació en la Taula Valenciana d'Autors Teatrals, que des del 2001 dota un dels premis del Concurs de Teatre en Llengua Valenciana que convoca la Junta Central Fallera.

Imperfet sub.

pertanguera
pertangueres
pertanguera
pertanguérem
pertanguéreu
pertangueren

Fora de l'àrea d'influència de Lo Rat Penat, també hi ha un grup de poetes que empren el valencià normatiu i que a poc a poc han anat obrint-se un espai dins de les comissions falleres de València i la resta de la Comunitat Valenciana, que compten amb ells alhora d'encarregar-los els versos dels seus respectius llibrets. És el cas de Josep Martínez Izquierdo, Antoni Lluís Martínez, Salvador Bolufer, Jesús Català Gorgues, Josep Lluís Sirera i Remei Miralles, o Josep Enric Gonga, entre d'altres destacats.

Des del 1993 també es convoquen els premis de la Generalitat Valenciana per a la promoció de l'ús del valencià en les Falles, que ha aconseguit mobilitzar un nombre creixent de comissions de tota la Comunitat Valenciana. Així, si l'any 1993 hi participaren 47 comissions amb els seus llibrets per a un total de 20 premis, l'any 2008 es va assolir un rècord, amb 155 comissions participants per a 54 premis. La participació ha crescut sobretot fora de la ciutat de València, especialment a les comarques de la Safor, la Costera, l'Horta, la Plana Baixa, la Ribera i el Camp de Morvedre, concretament en ciutats com ara Gandia, Xàtiva, Torrent, Borriana, Alzira o Sagunt. Hui en dia és un concurs molt consolidat i amb un prestigi ferm, que fa que cada any moltes comissions esmercen esforços en els seus llibrets de falla per donar-se a conéixer en l'activitat cultural i literària en valencià.

Pel que fa al teatre dins de les Falles, es tracta d'una activitat molt rellevant dins la festa i una de les quals més ha aportat a la conservació i conreu del valencià en les Falles. Així, a més dels típics sainets costumistes que ja les comissions començaren a representar en els anys vint i trenta del segle passat, en els anys cinquanta feren la seua aparició els *apròposits* fallers, peces teatrals exclusivament dissenyades per a una única representació en els actes de presentació i exaltació de les falleres majors de comissió o de la ciutat. Al llarg dels anys cinquanta i seixanta, el teatre i les presentacions falleres restaren ancorades en les característiques referides, amb una nòmina d'autors molt reduïda (Rafael Martínez Coll, Vicent Vidal, Jesús Álvarez Aparicio, Josep Bea Izquierdo o Jesús Maroto i González), sense que s'operara cap renovació temàtica i sense procedir a una efectiva normalització del valencià. Però el 1972 la falla Corretgeria-Bany dels Pavesos, amb el suport de destacats representants de la intel·lectualitat valenciana, intentà capgirar la situació organitzant un Concurs de Teatre en Valencià, on destacava la innovació, la qualitat i la correcció de la llengua. L'intent fou avortat el 1974 per la Junta Central Fallera, en un context cultural que preludiava la famosa "batalla de València". A més, com a resposta, la Junta va crear el Concurs de Teatre en Llengua Valenciana. El resultat a llarg termini fou la persistència de l'antic model teatral, que sols començaria a ser molt parcialment trencat a final dels anys setanta i mitjans dels anys huitanta per algunes atrevides comissions i per l'efímera formació el 1984 del Teatre Estable de les Falles.

A banda de les diverses mostres que les falles feien per a continuar el model del "teatre valencià", el concurs oficial ha representat una alternativa en potència a la mateixa tradició teatral del sainet i una renovació del repertori d'obres i d'autors. Moltes comissions falleres han optat per la representació de les obres d'un reduït grup d'autors valencians contemporanis com ara: Juli Leal, Rodolf Sirera, Manuel Molins, Carles Alberola, Pasqual Alapont, Carles Cano, Paco Zarzoso o Chema Cardeña. D'altres, han representat traduccions al valencià de textos de Woody Allen, Fassbinder, Fernán Gómez, John Gay, Jaime Salom, Gilherme Figueiredo, Franca Rame, Eugene Ionesco, Miguel Delibes, Enrique Jardiel Poncela, Sam Shepard, Aristófanes, Jean Genet, José Sanchis Sinistierra, Dorothy Parker, Christopher Durang o Dario Fo.

Igualment, el model de presentació fallera cobraria una gran espenta amb Josep Alarte i Querol i la Falla Na Jordana a partir del 1977. Este autor, un dels màxims exponents de la generació perduda d'escriptors que assajaren durant la dècada dels cinquanta del segle xx l'escriptura d'un nou teatre de tesi o de *divertimento*, amb la seua producció fallera va marcar una experiència renovadora des del punt de vista estructural que va fer patent una temptativa de renovació i de canvi en la producció teatral fallera. L'intent de redreçament avançà bàsicament per diverses vies: la lluita per assolir una llengua teatral normalitzada que trencava els motles del sainet, la substitució del model de la tòpica revista valenciana pel de l'òpera *rock* , el tractament

Plusquamperfet
havia pertangut
havies pertangut
havia pertangut
havíem pertangut
havíeu pertangut
havien pertangut

de temàtiques compromeses que ultrapassaven els límits del pur folklorisme festiu, i el risc d'apostar per la sobrietat i la senzillesa enfront del barroquisme consubstancial a este tipus de manifestacions festives. Posteriorment, la influència d'Alarte s'ha deixat notar en el món teatral faller en autors com ara Hernán Mir o Paco Pellicer, que troben el seu contrapunt en la producció fallera a l'ús de prolífics autors com ara els germans Josep i Rafael Melià Castelló, Donís Martín o Josep Bea Mataix.

Actualment, a més de la participació en el concurs de teatre o en el concurs d'*apropòsits* per a presentacions falleres (desplegat en les categories de teatre i sala de festes des de mitjans dels anys huitanta del segle passat) les comissions de falla de València centren la seua activitat teatral en les exaltacions o el concurs de declamació. De la mateixa manera, les falles de les comarques desenvolupen la seua activitat teatral en concursos promoguts per les respectives juntes locals falleres, com ara el concurs de teatre Ligorio Ferrer de Gandia, així com en la resta d'activitats ja esmentades.

A banda de la participació en els concursos de llibrets, teatre i presentacions, les comissions munten obres en valencià al llarg de l'exercici o recitals de poesies, dins els seus casals o el en el marc de setmanes culturals. En altres casos, editen butlletins interns on hi ha una certa presència del valencià i algunes comissions intenten normalitzar fins i tot les seues actes o documents interns. A més a més, algunes comissions organitzen activitats orientades expressament al foment del valencià i la seua rellevància històrica, com és el cas del Tirant de Lletra, lectura col·lectiva del *Tirant lo Blanc* organitzada per la Falla Na Jordana, o la Mostra de Llibrets de la Comunitat Valenciana, que des del 2006 es fa a Gandia organitzada per la Junta Local Fallera i l'Associació d'Estudis Fallers per posar en contacte i comunicació totes les comissions que fan un especial treball en la promoció del llibret de falla i del valencià.

Pel que fa a les activitats culturals i de difusió del valencià, en l'última dècada s'han posat en marxa diversos concursos i premis literaris que tenen esta finalitat i que, a més, tenen el valor afegit de ser iniciatives que bastixen una xarxa de col·laboracions amb escriptors, col·lectius culturals, el camp de l'ensenyament, institucions, empreses i associacions diverses. Es tracta de projectes que transcendixen l'àmbit estrictament faller i aconseguixen projectar-se sobre el conjunt de la societat.

És el cas de Premi Iaraní, organitzat per l'associació cultural homònima, que entre els anys 1996 i 2005 va premiar un article escrit en valencià que tractara sobre el món de les Falles i estiguera publicat en un llibret de falla de Gandia (fins al 1999) i les comarques centrals (fins al 2005). O del premi de poesia Joan Climent, promogut per la mateixa associació, que des del 1998 potencia la poesia publicada en els llibrets de falla de les comarques centrals.

Amb un àmbit d'actuació dirigit a tot el País Valencià s'ha d'esmentar el Premi Malva a a millor poesia satírica d'un libret, que està convocat conjuntament des del 2007 per la Falla Plaça de la Malva d'Alzira i l'Associació d'Estudis Fallers, o el Premi Mocador al millor assaig sobre Falles i cultura popular publicat en un llibret (juntament amb el Premi Emili Llueca per la Camp de Morvedre), promogut per la Falla el Mocador de Sagunt, L'Arxiu Camp de Morvedre i l'Associació d'Estudis Fallers.

El cas de la ciutat de València presenta unes característiques particulars que dificulten l'aplicació d'este model: una realitat social diferent, amb un ús menor del valencià; el desacord, encara, entre el món de la festa i certs sectors culturals, i el desinterés que mostren les institucions i els òrgans rectors de la festa. No obstant això, en els últims anys hi ha algunes iniciatives que intenten explorar el camí mamprés pel Premi Iaraní. És el cas del Premi Soler i Godes al millor article de tema faller publicat en un llibret de falla. Convocat i organitzat des de l'any 2005 per l'Associació d'Estudis Fallers. L'àmbit d'este premi se circumscriu a la comarca de l'Horta i la ciutat de València, zones, especialment esta última, on la presència d'articles en valencià en els llibrets de falla és més aïnes escassa.

D'altra banda, tot i que el premi està adreçat a obres escrites tant en castellà com en valencià, s'ha d'esmentar també el concurs de contes

Futur perfet
hauré pertangut
hauràs pertangut
haurà pertangut
haurem pertangut
haureu pertangut
hauran pertangut

d'ambientació o tema faller de la revista *El Turista Fallero* (que té la seua àrea d'infuència bàsicament a la ciutat de València), convocat des del 1999. Si bé el conte faller era un gènere de gran vitalitat en els anys vint i t trenta del segle passat, en la postguerra entrà en una progressiva decadència, accelerada a partir de la dècada dels seixanta de manera paral·lela a la de les publicacions falleres i tantes altres formes d'expressió de la cultura popular. Però pensem que, més enllà de les vicissituds del gènere, la referència a este concurs resulta interessant pel que fa als índexs d'ús del valencià, perquè en els últims anys s'ha donat un augment notable de la participació d'originals escrits en esta llengua. Així, si en les cinc primeres edicions (1999-2003) hi hagué en total huit contes en castellà i només dos en valencià entre els contes guanyadors i finalistes, esta tendència es capgira a partir del 2004, ja que fins al 2010 trobem només dos contes escrits en castellà per dènou en valencià.

Condicional perfet
hauria pertangut
hauries pertangut
hauria pertangut
hauríem pertangut
hauríeu pertangut
haurien pertangut

En ocasions, les comissions de falla són el vehicle per a organitzar activitats diverses de promoció de la lectura i la literatura entre els menuts. Algunes d'estes iniciatives depassen els límits de les comissions organitzadores i en fan partícips els alumnes de les escoles i centres educatius de la seua zona d'influència, independentment que siguen fallers o no. És el cas del concurs de narrativa Vicent Ribes, organitzat per la Falla Corea de Gandia des del 1988, o dels Premis Literaris Infantils que des del 2006 convoca la Falla el Mercat d'Alzira. Però estes no són l'única iniciativa adreçada als menuts que organitzen les comissions de falla. En els últims anys, la Falla la Malva d'Alzira, en col·laboració amb la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura, ha inclòs en els seus llibrets unes guies didàctiques per a treballar diversos aspectes a partir dels temes tractats en els llibrets o en les falles infantils.

Finalment, pensem que és interessant també analitzar quin és l'ús del valencià en els llibres sobre les Falles editats en les dues últimes dècades. En el cas de les obres publicades per editorials privades, el predomini del castellà és aclaparador. En el cas de les edicions fetes amb la participació d'institucions públiques, resulta il·lustratiu comparar el que passa en comarques com ara la Safor amb la política seguida a la ciutat de València. Així, en el primer cas tornem a trobar l'esperit de col·laboració entre institucions i associacions diverses, que es plasma en la coedició anual d'un llibre per part de l'Associació Cultural Premi Iaraní, la Federació de Falles de Gandia i el CEIC Alfons el Vell. Com a resultat, des del 2000 s'han publicat nou llibres, sempre escrits en valencià, i de tema relacionat amb les Falles: història, teatre, poesia, música, tècniques en la construcció de falles... En canvi, a la ciutat de València, en el cas de la Junta Central Fallera i de l'Ajuntament (a través de la Regidoria de Festes i Cultura Popular i la de Cultura), el castellà és la llengua majoritària en la qual es publiquen els llibres sobre la festa de les Falles (i també sobre unes altres celebracions festives) i respon a l'absència d'una política clara de promoció del valencià per part d'estes dues institucions. De fet, en este cas, els pocs llibres que s'han publicat en valencià ho han sigut per la voluntat dels autors perquè fóra així.

3. A tall de conclusió

Com hem vist, l'ús del valencià en les Falles constituïx una realitat complexa. La nostra aproximació ens permet extraure una sèrie de reflexions, que necessàriament han de completar-se amb futures vies d'investigació que ens permeten conéixer una realitat lingüística, la de les festes, fins ara poc treballada.

Així, en primer lloc, podem suggerir que, en termes generals, hi ha una avanç en la ritualització del valencià en la festa, d'acord amb la que potser també es dóna en la societat en general, davant l'avanç de la castellanització. S'ha de tindre en compte que, la festa, pel fet de ser un ritual o conjunt de rituals, es presta molt més a la ritualització de la llengua minoritzada.

En segon lloc, en relació amb la situació anterior, hi ha un avanç de la consideració de la llengua com a patrimoni, atesa la seua condició minoritzada i els riscos que corre en una societat dominada pel castellà i l'anglés. Este seria un factor positiu de preservació, però limitat i configurat per la mateixa minorització del valencià (ja que, en certa manera, a menys minorització correspon menys patrimonialització i a més minorització, més patrimonialització defensiva,

a diferència del castellà, que posa en pràctica una patrimonialització defensiva respecte a l'anglés, però expansiva respecte a les llengües menys importants que el castellà).

Com a dada positiva, s'ha de destacar la creixent col·laboració entre les associacions falleres i diverses institucions, empreses i associacions culturals per a crear espais compartits des dels quals es duen a terme activitats culturals que comporten la promoció del valencià, les quals aconseguixen tindre una projecció directa en l'àmbit festiu i alhora també s'estenen sobre el conjunt de la societat. En este sentit, tot i que les iniciatives partisquen de les associacions falleres, és necessari que les institucions s'hi impliquen i hi donen suport.

A més a més, s'ha de valorar que s'haja separat la qüestió de l'ús del valencià del debat identitari, així com l'acceptació del marc legal i normatiu derivat de la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

En tot cas, s'ha d'insistir en la necessitat d'invertir esforços i recursos a aconseguir un coneixement en profunditat de la situació de l'ús del valencià en les Falles i en el conjunt de festes valencianes. Este és el pas previ per a poder fer reflexions molt més acurades i matisades, que han de servir a les administracions públiques per a elaborar polítiques lingüístiques destinades a promocionar l'ús del valencià en el complex i ric entramat associatiu festiu.

Imperatiu

-

pertany
pertanga
pertanguem
pertangueu
pertanguen

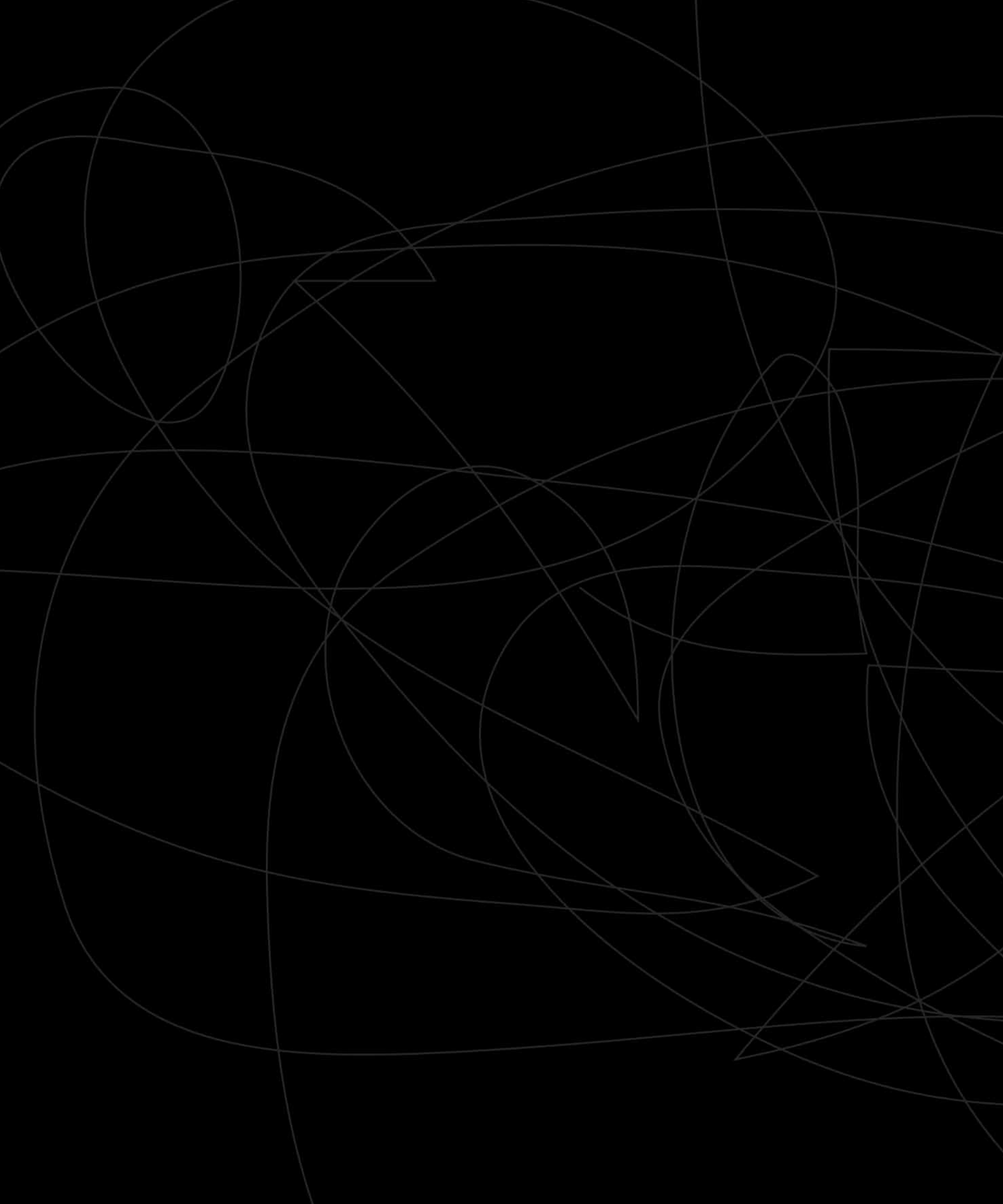

dèsset | nàixer

La *Renaixença* i la identitat dels valencians

Ferran Archilés | *Historiador (Universitat de València)*

Les identitats col·lectives, és a dir, la forma de definir-se una societat en públic (i en el nostre cas, la condició de "valencians") pot semblar una de les coses més difícils d'estudiar. O bé es viu com una qüestió gens problemàtica (i aleshores pareix haver existit sempre, i no sembla fàcil buscar els orígens) o és un problema saber "qui som" i, per tant, hi ha moltes maneres de definir-nos i tot és confusió. En realitat, els valencians estem a mig camí: sabem perfectament que som valencians. Però quan tractem de posar la lupa... la cosa se'ns complica.

Jo no pretenc resoldre una qüestió tan complexa, naturalment. Però si se'm permet abusar un poquet de la paciència del lector, intentaré argumentar que, en la meua opinió, la manera moderna com els valencians entenem i vivim la nostra identitat té els seus orígens cap a finals del segle XIX. En sentit general, des d'aleshores i fins ara mateix hi hauria una continuïtat en la manera com els valencians ens hem definit a nosaltres mateixos. No és que sempre hàgem estat d'acord (¿quan hem estat d'acord els valencians...?) però en línies generals, és a partir del moviment cultural que coneixem com a *Renaixença* que caldria anar a buscar uns orígens històrics precisos.

Perfet
he nascut
has nascut
ha nascut
hem nascut
heu nascut
han nascut

La Renaixença valenciana fou un moviment d'arrels romàntiques que s'endinsen en el segle XIX i que, com la Renaixença catalana o mallorquina, tingué per objectiu la recuperació d'alguns dels elements culturals d'una identitat valenciana que es jutjava si no en perill, almenys sí amenaçada. En el cas valencià, seria especialment des del darrer terç del segle XIX quan trobarem la seua màxima esplendor.

En la meua opinió, hi ha almenys quatre elements centrals que defineixen l'aportació de la Renaixença a la construcció de l'imaginari valencià, i d'un imaginari valencià entés com a "regional". El primer element va ser el de la centralitat atorgada a la llengua pròpia a l'hora de definir la identitat valenciana. Així, la llengua (sobretot com a vehicle per al conreu literari, és cert), a partir d'aquest moment va passar a ocupar un pes simbòlic capital. Pensem en el cas de Constantí Llombart, un dels prohoms de la Renaixença que el 1887 afirmava: "Mas no es asunto baladí el cultivo de nuestra lengua; en ella está como encarnado el espíritu de un gran pueblo, y siendo el primero de los elementos que constituyen la existencia esencial y característica de cualquier país, es un deber principal, una sagrada obligación la que todos tenemos de conservar y perfeccionar el materno idioma, inapreciable herencia que nos legaron nuestros venerables antepasados". Pam amunt, pam avall, això ho hauria subscrit qualsevol autor del moment.

No pretenc minimitzar les limitacions del programa social de difusió de la llengua que va tindre la Renaixença (per exemple, pel que fa a tractar de fomentar el seu ensenyament a les escoles). De vegades, les paraules es quedaven només en això, en paraules i no passaven a fets. Tampoc es tracta d'ignorar el fet que la centralitat "simbòlica" del valencià amagà per molt de temps, una decidida subordinació respecte de l'única llengua "nacional" a contemplar. Però, crec que és necessari remarcar el fet que la Renaixença va fer que la llengua passara a convertir-se en un element decisiu en l'autocomprensió identitària dels valencians. Això, contràriament al que puga semblar, no havia estat un fet obvi al llarg dels segles XVIII i XIX, en què la relació entre identitat lingüística i identitat territorial és prou més complexa i no massa directa. La Renaixença valenciana, en canvi, va col·locar, per primera vegada, la llengua en el centre de la definició identitària dels valencians. La importància que això ha tingut posteriorment ha estat enorme. Quan a inicis del segle XX aparega el que Alfons Cucó va anomenar "valencianisme polític" (és a dir, una polititització de la identitat valenciana, en altres termes, un nacionalisme valencià), la llengua passarà a convertir-se en la més important i principal de les fonamentacions etnoculturals de la identitat valenciana. No és cap casualitat que el valencianisme polític nasquera, precisament, el 1902 amb la conferència de Faustí Barberà "De regionalisme i valentinicultura", pronunciada a la seu de Lo Rat Penat, la principal de les societats de la Renaixença.

El segon element decisiu va ser la construcció d'una narrativa del passat, un discurs històric sobre la identitat valenciana que la va dotar de coherència i continuïtat en el temps i l'espai. El passat medieval –amb la figura emblemàtica de Jaume I– i una peculiar lectura de la foralitat van assentar les bases

Present

nasc
naixes
naix
naixem
naixeu
naixen

d'una identitat col·lectiva i de la seua narració fundacional. La figura i l'obra clau va ser la de Vicent Boix, autèntic paradigma de la historiografia romàntica liberal. Boix va ser president d'honor de Lo Rat Penat i la seua influència es va estendre als diversos autors renaixentistes que, poc o molt, s'ocuparen de la història valenciana (de fet, els mateixos Teodor Llorente i Constantí Llombart, els dos pares de la Renaixença valenciana). En aquesta narrativa, la posterior annexió a Castella, l'absolutisme monàrquic i sobretot la desfeta de la Guerra de Successió, marcarien les fites d'una davallada del poble valencià. Tota aquesta narració, però, no tenia per objectiu marcar distàncies entre una història pròpia i una història espanyola diferent. Ans al contrari, es tractava de fer-les convergir i identificar-les de tal manera que resultaren indestriables. La història valenciana havia de ser, amb una trama basada en la llibertat medieval i la seua davallada a mans de l'absolutisme i la opressió, l'exemple de la vertadera història pàtria.

Futur
naixeré
naixeràs
naixerà
naixerem
naixereu
naixeran

Aquesta narrativa construïda per la historiografia romàntica (i que tornem a trobar a la majoria dels historiadors "locals" –per exemple, en Antoni Chabret, efectivament– seria, en definitiva i malgrat les revisions posteriors (que capgiraren el sentit polític però no la fonamentació) la base de la interpretació de la història dels valencians com a poble i la seua trajectòria fallada, amb la davallada des dels temps medievals com a època daurada. Una interpretació destinada a perdurar i que podem trobar, de fet, gairebé inalterable entre els valencianistes posteriors i, fins i tot, i malgrat les aparences, en les pàgines de Joan Fuster i del nou valencianisme.

Un tercer element decisiu, i al qual en la meua opinió s'ha prestat poca atenció, és el fet que la Renaixença valenciana va exercir una tasca fonamental a l'hora de recuperar, fixar i inventariar el patrimoni artístic i històric valencià, així com va contribuir a "descobrir" el paisatge valencià com a peça central de la seua imaginació simbòlica de la identitat valenciana. En aquest sentit, resulta emblemàtica la intensa tasca "excursionista" desplegada per Lo Rat Penat, i que molt sovint s'acompanyava de la realització d'estudis d'obres artístiques o homenatges a fets i personatges que sovint emergien de l'oblit més absolut.
Estretament vinculat amb aquesta fixació del paisatge i del patrimoni, hi ha un quart element, al meu parer, d'importància capital com és la fixació d'un àmbit geogràfic, d'un àmbit territorial per a la identitat valenciana. Molt sovint s'ha fet mofa (i amb certa raó...) de la carrinclona insistència en les "tres províncies germanes" (*Las Provincias* és precisament el títol del diari fundat per Teodor Llorente), o encara de la fixació per parlar del "Regne de València". Però, jo crec que aquestes crítiques són un exemple d'anacronisme, derivat, segurament, de l'aparició del nou valencianisme als anys seixanta del segle XX i les seues noves concepcions i demandes. Cal recordar que al segle XIX, des de la reforma provincial de Javier de Burgos, la província era l'únic marc territorial contemplat. Ni la "regió" ni les antigues demarcacions territorials. Les "tres províncies germanes" com a afirmació de la unitat regional o el recurs a la desapareguda denominació històrica eren, per tant, un recurs deliberat per a mantindre un sentit d'identitat territorial que mantinguera la continuïtat temporal, històrica. Certament, amb això el que s'estava fent no era "mantindre" cap registre del passat, sinó, precisament, "inventar-lo". A partir de la Renaixença, i en el període de la Restauració, apareixia una nova concepció "regional" possible, que si bé no comptava amb cap reconeixement institucional (hi hagué algun intent d'articular regionalment l'Estat, però no arribà a ser oficialitzat) sí que podia jugar un paper en la fixació de l'imaginari compartit. I eixe seria, una vegada més, el llegat sobre el qual va bastir el valencianisme polític la seua afirmació identitària. El territori valencià seria la base del seu projecte polític (i no la llengua, en efecte, com faria després el nacionalisme valencià). Cal no oblidar, a més, que des del darrer quart del segle XIX havien aparegut conceptes com el de "regió natural" que no mostraven cap interés en les velles entitats històriques i sovint poc en aspectes d'afinitat cultural compartida i atenien factors geològics o hidrològics que, per exemple pel que fa al cas valencià, acostumaven a incorporar sistemàticament el territori de Múrcia, Albacete o fins i tot Conca o Terol.

En definitiva, entre 1880 i 1910, dates que corresponen al període que va des de la institucionalització del moviment de la Renaixença (amb la creació de Lo Rat Penat) fins a la data de celebració de l'Exposició Regional de 1909, es va dur a terme un procés

d'intensa construcció simbòlica de la identitat regional amb materials de diversa índole.

Habitualment, hem tendit a identificar la construcció de la identitat regional amb el "llorentinisme" atesa la importància de Teodor Llorente en la configuració de l'imaginari simbòlic valencià. El seu va ser, en efecte, un model d'identitat valenciana al servei d'un projecte netament conservador i ruralista. Però, el ben cert és que els materials i referents utilitzats pel llorentinisme per tal d'imaginar la identitat valenciana no van ser simplement inventats del nores, ni compartits únicament pel sector conservador. De fet, una part d'aquest programa va ser assumit, a la fi del segle XIX i inicis del segle XX, pel blasquisme, l'enemic polític del llorentinisme. Al llarg del primer terç del segle XX, l'imaginari de la identitat valenciana va semblar més ben representat per Blasco i Sorolla, posem per cas (tots dos republicans, doncs) que no per Llorente i la seua herència. Ara, sobretot l'Horta i encara més la ciutat de València, esdevenien la base d'aquest imaginari. Naturalment, Blasco i el blasquisme van capgirar el sentit polític que hom atribuïa a aquest imaginari regional. La València blasquista esdevenia així la metonímia perfecta d'una identitat valenciana progressista i republicana. Pel camí, però, la llengua havia de resultar-ne una víctima propiciatòria. La València progressista, imbuïda de valors universals, rebutjava certes estretors, per molt estreta que resultara, ves per on, una proposta política que va portar Blasco a fer la volta al món com a novel·lista, però no va dur el blasquisme més enllà del camí de Trànsits.

El primer terç de segle va veure com des de la literatura (amb l'escriptura i representació de milers i milers de sainets per exemple) a la resta de les arts, des de la pintura (Sorolla i el que no era Sorolla) a la música (no cal sinó pensar en la importància de la música entre els valencians!), tot passant per les festes populars de les Falles, tot va contribuir a consolidar i incrementar la construcció de la identitat regional valenciana. Una identitat regional que era assumida i interioritzada per una gran part de la població valenciana, de manera que aquesta esdevenia la manera d'interpretar la seua identitat col·lectiva.

La meua argumentació pot entendre's, en realitat, en el mateix sentit que té l'aparició d'un "valencianisme temperamental" com a manifestació identitària, segons la fórmula encunyada per Antonio Ariño quan analitzà precisament la trajectòria històrica de la festa de les Falles. Ara bé, resulta probable que calga avançar la data abans del primer terç del segle XX, que és quan Ariño situa la seua proposta.
Naturalment, si hem arribat a parlar-ne de les Falles no és cap casualitat. No hi ha cap altra manifestació cultural i festiva valenciana tan important, tan popular, tan massiva. I la seua història és inseparable de la història de la identitat valenciana.

¿Què n'hauria dit Teodor Llorente si els amics de la Falla El Mocador de Sagunt l'hagueren convidat el dia de Sant Josep? ¿Què n'hauria dit de les falles actuals? Naturalment, ell no va poder imaginar ni preveure el que serien les Falles ni la manera de ser dels valencians tants anys després de la seua mort. Per a bé i per a mal, així és com som. Però, en tot cas, el com som depén de la manera com fa vora 150 anys la Renaixença va començar a pensar, a imaginar la identitat dels valencians.

Des d'aleshores han passat moltes coses: l'aparició del valencianisme polític, la Guerra Civil i el franquisme, la represa cultural des dels anys seixanta... Les Falles tampoc no han sigut sempre iguals, no cal ni dir-ho. Que les falles i la identitat dels valencians siguen alguna cosa més que *només* fer festa: alguna cosa digna és segurament allò que importa. No tornar a repetir els errors o les insuficiències del passat, un objectiu possible. I el futur dels valencians no està atrapat en el passat. No està escrit. ¿Cremem un poquet tots els anys el passat que volem abandonar i seguim endavant?

Per a saber-ne més:

1. Ferran Archilés, "Entre la regió i la nació. Nació i narració en la identitat valenciana contemporània" en Teresa Carnero, Ferran Archilés (eds.), *Europa, Espanya, País Valencià. Nacionalisme i democràcia: passat i futur*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2007, p. 143-186.

2. Antonio Ariño: *La ciudad ritual. La fiesta de las Fallas*, Anthropos, Barcelona, 1992.

3. Rafael Roca: *Teodor Llorente, el darrer patriarca*, Bromera, Alzira, 2004, p. 127 i següents.

Passat simple

nasquí
nasqueres
nasqué
nasquérem
nasquéreu
nasqueren

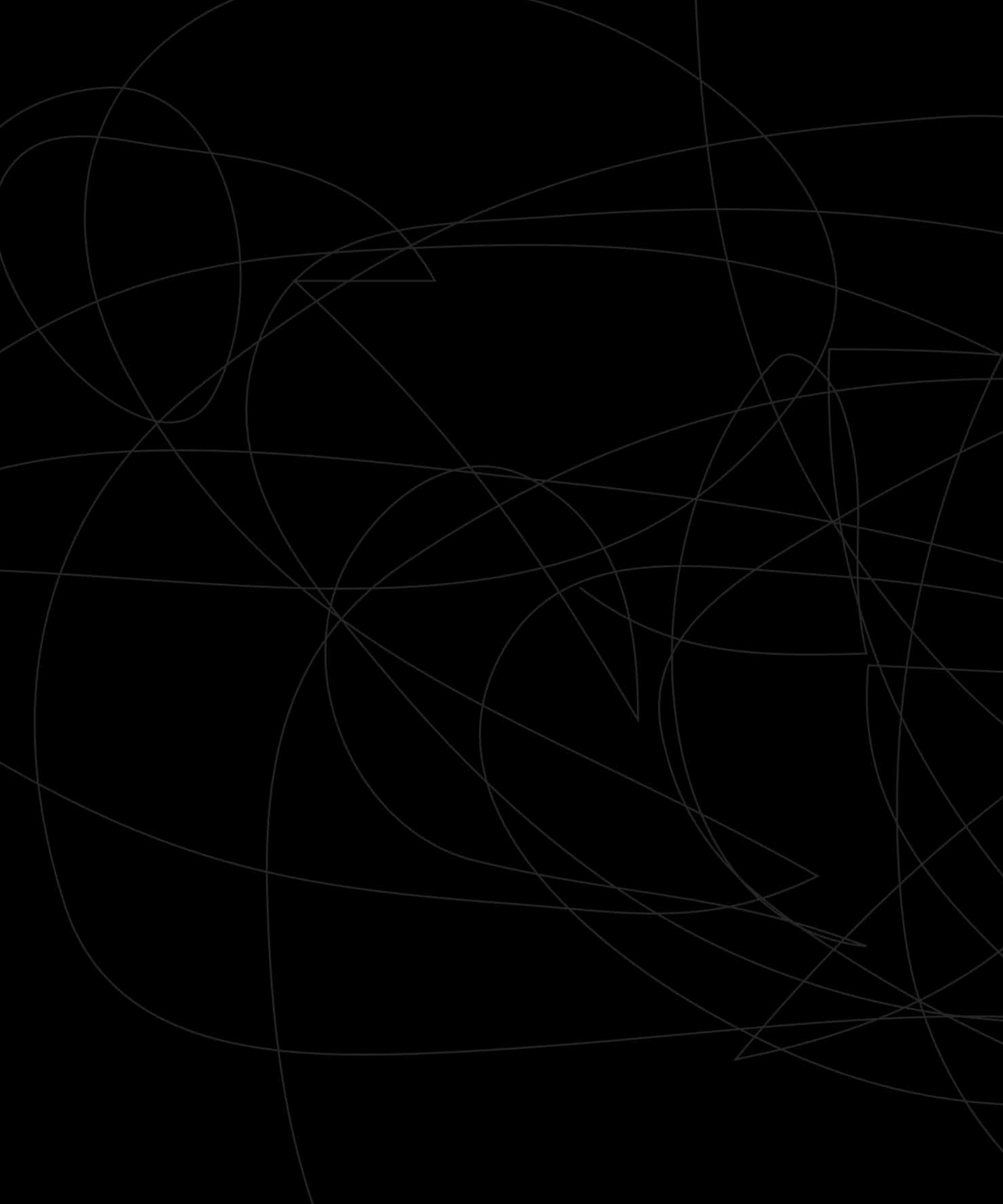

divuit | *cabre*

Què és per a mi ser valencià. Ser valencià deu comportar autoconeixement, satisfacció, solidaritat i reflexió

Abelard Saragossà | *Universitat de València*

Passat simple

cabí
caberes
cabé
cabérem
cabéreu
caberen

Conéixer la realitat valenciana

Per a mi, ser valencià significa formar part d'un poble, ser membre d'un poble, el poble valencià. El fet que els valencians sigam un poble per a mi comporta, sobretot, tres coses: en primer lloc, hem de conéixer-nos; en segon lloc, hem de sentir satisfacció de ser valencians; i, en tercer lloc, sobre el coneixement de nosaltres mateixos i sobre el sentiment de satisfacció, els valencians hem de ser solidaris entre nosaltres. Autoconeixement, satisfacció i solidaritat: eixos són per a mi els tres pilars bàsics de ser valencians. I, encara, un quart factor: capacitat autocrítica. Mirem-los d'u en u.

Un poble no existix si no es coneix, si no té consciència d'existir i voluntat de seguir existint. En el despatx de la Universitat de València, tinc un mapa del Regne de València del segle XVII. És molt bonic, perquè no és allargat (que és com és objectivament el nostre territori). En compte d'allargat, el mapa és tirant a redó, de tal manera que, partint del centre, Morella està a la part dreta superior; i, Alacant, està a la part esquerra inferior. En eixa representació del territori valencià, tot està prop. És realment formidable, perquè eixa manera de representar el Regne de València significa que la visió que els nostres avantpassats del segle XVII tenien del seu país es reflectix en la mateixa manera de cartografiar el nostre territori.

Recuperem el tema del coneixement propi. Els valencians hem de conéixer les nostres comarques, siga l'Horta d'Oriola o el Baix Maestrat, siga la Plana de Castelló o la Plana de Requena i Utiel, siga la Safor o siga la regió muntanyenca que té Alcoi com a capital. Ara: per a conéixer-nos necessitem mitjans. L'autovia que va de Xàtiva a Alacant per Alcoi fa anys que hauria d'estar acabada, igual que el tren entre Gandia i Dénia. Per a que un poble estiga estructurat, les seues parts han d'estar ben comunicades. Per una altra banda, quan viatgem per a conéixer alguna comarca no cal dir que hem de ser molt respectuosos amb la forma de ser i de parlar de cada lloc. Un respecte que ha d'anar unit a la *identificació*. Com ara, si un valencià de Vila-real visita Torrent deu sentir com a pròpia eixa ciutat de l'Horta; o, si un valencià d'Ontinyent va a conéixer la ciutat d'Elx, deu identificar-se amb el paisatge, amb la cultura i amb els valencians de la capital de les Valls del Vinalopó.

El coneixement de les comarques valencianes, el respecte a la varietat i la identificació amb cada una de les nostres formes de ser i de parlar desemboca en la *satisfacció*: la satisfacció de ser valencians, la satisfacció de ser com som i de parlar com parlem, des de la mar tranquil·la de Benidorm fins a les serres altes de Villena; des del Vinaròs mariner del nord fins a l'Oriola agrícola del sud. Ara bé, la satisfacció i l'autoestima no són sostenibles, no són perdurables, si no van unides a un sentiment i a una activitat de l'intel·lecte: el sentiment de ser solidaris i l'activitat de ser reflexius i autocrítics.

Del coneixement a l'autoestima i la solidaritat

Si una persona es sent valenciana d'una manera profunda i conseqüent, tendix a sentir-se *solidària* amb els valencians de cada comarca. I això implica tindre en compte la qualitat de vida. Difícilment viurem d'una manera satisfactòria si no funciona bé la indústria dels taulells i la del mobles, la tèxtil i la metàl·lica, la dels joguets i la del calcer, el turisme de vora mar i el turisme rural de l'interior. Sentir-se solidaris dels valencians de qualsevol comarca valenciana equival a preocupar-se per la seua educació, per la seua salut i per la seua economia. Els valencians actuals no podem sentir-nos orgullosos de ser hereus dels vells llauradors valencians i, alhora, despreocupar-nos de la terra: desinteressar-nos pel preu que cobren els llauradors per les taronges o per les carxofes, per la verdura o per l'arròs, pel raïm o per l'oli.

Ser valencià, sentir-se valencià, comporta drets i deures. U dels drets és tindre la solidaritat dels altres, sentir-se volgut i protegit. I, qui té eixe sentiment i eixe suport, ha d'actuar amb els altres de la mateixa manera, és a dir: respectant-los, volent-los i donant-los suport. I és que voler i ser volgut, ser solidari i ser ajudat són processos que, quan són interdependents, s'alimenten mútuament i es multipliquen. Dos persones unides i coordinades no en són dos, sinó tres o quatre. Per això els pobles units són tan forts i tan admirables.

Futur

cabré
cabràs
cabrà
cabrem
cabreu
cabran

Una necessitat: ser reflexius o autocrítics

Recuperem el solc. Per ara, hem parlat d'autoconeixement, de solidaritat i d'autoestima. Però, per a reeixir en la defensa de la terra, per a triomfar en el suport a la indústria, al turisme i als servicis en general; per a aconseguir eixos objectius necessitem ser reflexius i ser autocrítics. Cal ser autocrítics per a millorar l'ensenyament i la salut, perquè no existix una bona civilització sense una bona educació i una bona sanitat. Necessitem ser autocrítics per a deixar als nostres fills un país tan bonic o més com el que hem heretat dels nostres pares. Cal ser autocrítics per a mantindre l'economia valenciana en el món globalitzat actual. Hem de ser autocrítics per a fer propostes que milloren la societat valenciana, que augmenten el benestar dels valencians, que incrementen la formació humana; perquè sense fer créixer la nostra formació en els valors humans difícilment augmentarem el sentiment de viure bé, difícilment viurem d'una manera satisfactòria.

Perfet
he cabut
has cabut
ha cabut
hem cabut
heu cabut
han cabut

En definitiva, per a mi ser valencià comporta quatre coses: en primer lloc, conéixer la societat valenciana en cada una de les seues comarques; en segon lloc, ser valencià implica sentir satisfacció de ser com som i de parlar com parlem; en tercer lloc, ser valencià demana ser solidari amb les necessitats dels altres valencians; finalment, ser valencià aconsella ser reflexius i autocrítics per a conservar les coses bones que tenim i millorar alguna de les deficients.

Ser valencià és, per a mi, la manera de ser humà, de ser persona

Podríem dir que, en un món cada volta més global, ser valencià és per a mi la manera més fructífera de ser humà, la manera més humana de ser persona. Certament, els valencians som europeus i hem de participar en la direcció d'Europa. Però Europa és molt gran. Des del punt de vista dels sentiments, des del punt de vista de les relacions humanes quotidianes, Europa està lluny. Passa un poc igual en relació a una bona part d'Espanya. En canvi, ¡costa tan poc traslladar-se d'una població valenciana a una altra! Realment, la societat valenciana té una bona mida per a fer que els valors socials no siguen una cosa abstracta i separada de la vida quotidiana. Ans al contrari, sentir-se valencià permet que, en la vida de cada dia, hi haja un equilibri entre els interessos de l'individu i els de la societat, un equilibri entre les necessitats de la persona i les necessitats del poble. Contat i debatut, el sentiment de valencianitat cohesiona socialment, cosa que és tan positiva per a la persona com per al conjunt de la societat valenciana.

El valencià en el futur de la societat valenciana

Com que sóc lingüista, dec tractar un tema que, en el fons, preocupa a molts valencians: què hem de fer els valencians amb el valencià. Quan un poble té una llengua pròpia, això augmenta fàcilment el sentiment de ser membre d'eixe poble. Fa poc, em contava una amiga argentina que, quan els fills de valencians emigrats a Argentina vénen a Espanya, no es senten del tot en casa mentres no senten parlar en valencià. Quan veuen persones que parlen en valencià, és quan senten que ja estan en casa, que ja estan en la pàtria dels seus pares.

Entre el segle XIII i el XVIII, el valencià va ser la llengua que estructurava i travava la societat valenciana. Però la pèrdua de les estructures polítiques i jurídiques del Regne de València en 1707 va comportar l'expulsió del valencià de les institucions públiques, on va ser progressivament substituït pel castellà. La perduració d'eixa situació prop de tres segles ha deixat el valencià en una mala situació social, ja que les activitats socials importants es fan pràcticament totes en castellà.

Amb la recuperació d'una part de l'autogovern gràcies a l'Estatut d'Autonomia, el valencià ha deixat de ser una llengua il·legal. Però, la situació social, només ha canviat d'una manera significativa en les escoles, sobretot en aquelles que impartixen diverses matèries en valencià. En la resta de la societat, el valencià seguix en una situació molt precària, de marginalitat. A més, en la segona mitat del segle XX el poble valencià ha patit una fractura social produïda a causa de com interpretar la naturalesa del valencià, cosa que ha comportat efectes negatius, tant per al conjunt de la nostra societat com per a l'ús públic del valencià. La creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha contribuït a superar aquella divisió, per bé que encara queden seqüeles i alguna intransigència.

Mirem al futur. Tenint en compte que vivim en un món en què els idiomes dominants pressionen els parlants de les altres llengües per a que no les usen en la comunicació pública, resulta versemblant creure que les llengües que no tenen el suport clar i inequívoc d'un Estat només tindran futur si es dóna una condició: formar part de la identitat d'un poble, ser un factor important en la caracterització d'una societat. D'acord amb això, el futur del valencià depén bàsicament de dos factors. El primer és forjar un projecte social de futur, un projecte en què els valencians tingam la voluntat de dirigir el nostre futur. Això és positiu per a tots els valencians i, per tant, és igual siga quina siga la nostra llengua materna, de la mateixa manera que és igual siga quin siga l'origen dels nostres pares. El segon factor que assegurarà el futur del valencià és que estiga articulat a eixe projecte social, és a dir, que els valencians percebem el valencià com a u dels factors definidors de la personalitat valenciana.

Cap a un valencià que permeta escriure com parlem i parlar com escrivim

Cal destacar que, en eixa conjuminació entre societat i llengua, hi han beneficis per a les dos parts. La societat valenciana guanyaria perquè el fet de parlar en valencià augmenta fàcilment el sentiment de sentir-se valencià i la voluntat de ser valencià. I, el valencià, també guanyaria perquè el fet de ser vist com a un component definidor de la identitat valenciana potenciaria el seu ús públic. Ben mirat, a la vista que una llengua només existix si s'usa, la consideració del valencià com a component de la personalitat valenciana implica dos accions complementàries: en primer lloc, hem de combatre els obstacles que s'oposen a l'ús públic del valencià; en segon lloc, cal afavorir la identificació dels valencians amb el valencià i el seu ús públic.
Per a aconseguir eixos objectius (que són alhora socials i lingüístics), serà bo que aprengam dels errors del passat. Com ara, els valencians no hauríem de ser anti res: ni catalanistes ni anticatalanistes, ni espanyolistes ni antiespanyolistes. Els valencians només hauríem de ser una cosa: *pro valencians*; i, des d'eixa actitud ètica, hem de coordinar-nos amb tots els pobles amb qui tingam objectius en comú, siguen lingüístics o siguen econòmics, siguen culturals o siguen mediambientals.

Quant al model lingüístic que necessitem els valencians, hem d'intentar que siga identificador per a la majoria de valencians, que siga assimilable per als parlants de cultura mitjana i que siga practicable en la comunicació pública. El valencià culte ha de ser percebut com a natural i, alhora, com a potenciador de la personalitat valenciana. Això promourà que el valencià escrit i el valencià oral culte estiguen tan units, que siguen carn i ungla. L'objectiu és arribar a escriure com parlem i parlar com escrivim. Encara ens falta per a arribar a eixe objectiu i, u dels mitjans per a avançar, és tindre en compte un principi sociolingüístic, que podem formular així: *El poble no és per a la llengua, sinó la llengua per al poble*. En l'humanisme, tot ha d'estar supeditat a les persones i als pobles. En conseqüència, és la llengua qui ha d'estar al servici dels parlants.

Conclusions: el poble valencià i el valencià es beneficien mútuament

Tragam conclusions. Per a mi, ser valencià és la manera més eficaç i més satisfactòria d'enfrontar-me a una necessitat humana: arribar a un equilibri entre els valors individuals i els valors socials. Perquè sentir-se valencià, sentir-se membre d'un poble facilita que els objectius socials es tornen un incentiu en la vida de cada valencià; i, el sentiment de solidaritat que fa nàixer el fet de sentir-se membre d'un poble, eixe sentiment espenta cada valencià a tindre interés per fer propostes per a millorar la seua societat. Estem davant d'unes relacions circulars que s'autoalimenten entre elles.

La societat valenciana té unes bones mides per a aconseguir que els noms *persona* i *poble* siguen paraules concretes, unes paraules plenes de sentit real, un sentit arrelat en la vida quotidiana. Quan tenia dèsset anys, vaig començar a sentir-me valencianista i, ara que en tinc 56, he de confessar que eixa actitud m'ha aportat moltes satisfaccions. Realment, si ara tornara a tindre dèsset anys tornaria a sentir-me valencià i tornaria a voler que els valencians governem la societat valenciana.

Present

cap
caps
cap
cabem
cabeu
caben

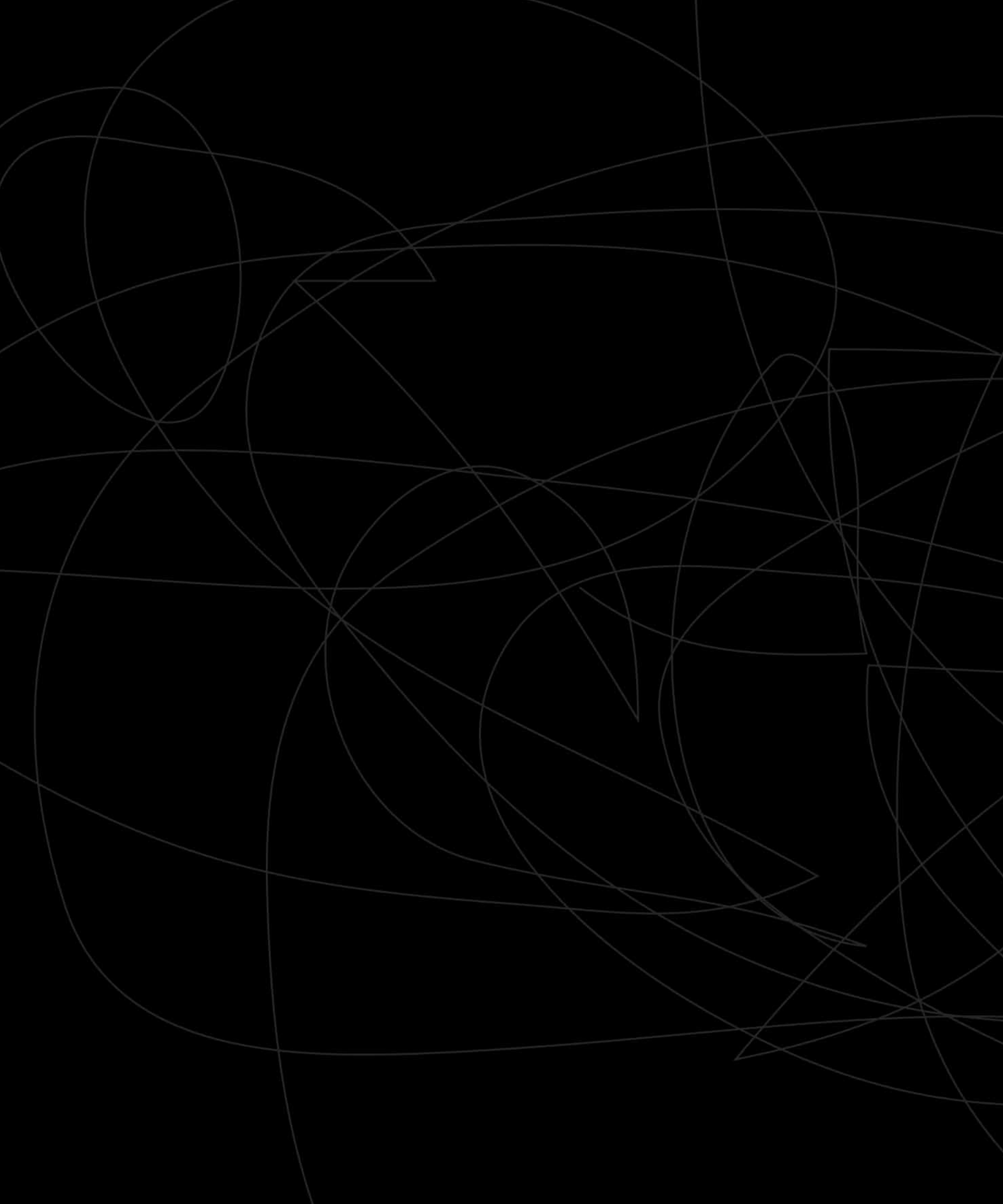

dinou | ensenyar

Aproximació a la història de l'ensenyament en valencià a la comarca del Camp de Morvedre

Francesca Gimeno Giner | *mestra del CEIP Cronista Chabret de Sagunt i presidenta de la Coordinadora d'Escoles en Valencià del Camp de Morvedre.*
Maria Josep Soriano Escrig | *mestra del CEIP Villar Palasí de Sagunt i secretària de la Coordinadora d'Escoles en Valencià del Camp de Morvedre.*

Els inicis

A la dècada dels 70 alguns mestres encetaren la tasca de normalització i redreçament lingüístic del valencià a l'escola. L'objectiu era que la llengua pròpia, la llegua que es parlava al carrer, tants anys marginada i prohibida, començara a dignificar-se, que començara a ser objecte d'estudi i que amb ella es poguera accedir al coneixement. No hi havia res legislat al respecte i mancaven materials didàctics. La formació del professorat era autodidacta o havia passat pels cursos de Lo Rat Penat. L'any 1974 la Universitat de València començà a impartir cursos de formació del professorat amb el títol: "Llengua valenciana i la seua didàctica". Encara no existien les autonomies i al professorat conscient només el guiava els drets humans i els dels pobles. L'ensenyament i l'aprenentatge del valencià era un fet puntual i totalment voluntari: el professorat proposava als pares que podia impartir classes gratuïtes fora de l'horari lectiu, si ells hi estaven d'acord i els seus fills volien assistir-hi. Amb la Constitució democràtica es reconegué el dret de les diferents llengües parlades a Espanya.

La primera regulació oficial de la València autonòmica fou el curs 1978-1979 sent conseller d'educació Josep Lluís Barceló. El col·legi Santa Anna de Quartell inicià l'ensenyament del valencià i el Cronista Chabret aprofità per passar de les classes voluntàries de valencià a les classes reglades, sempre que estigueren d'acord l'APA i el Claustre; però la majoria mínima del claustre s'oposà. El conseller esmentat posà en marxa el Pla Experimental del Valencià, que consistia a preparar materials didàctics i introduir el valencià com a assignatura dins el currículum escolar. Amb el Reial Decret del 3-8-79 es regulà l'ensenyament

Condicional
ensenyaria
ensenyaries
ensenyaria
ensenyaríem
ensenyaríeu
ensenyarien

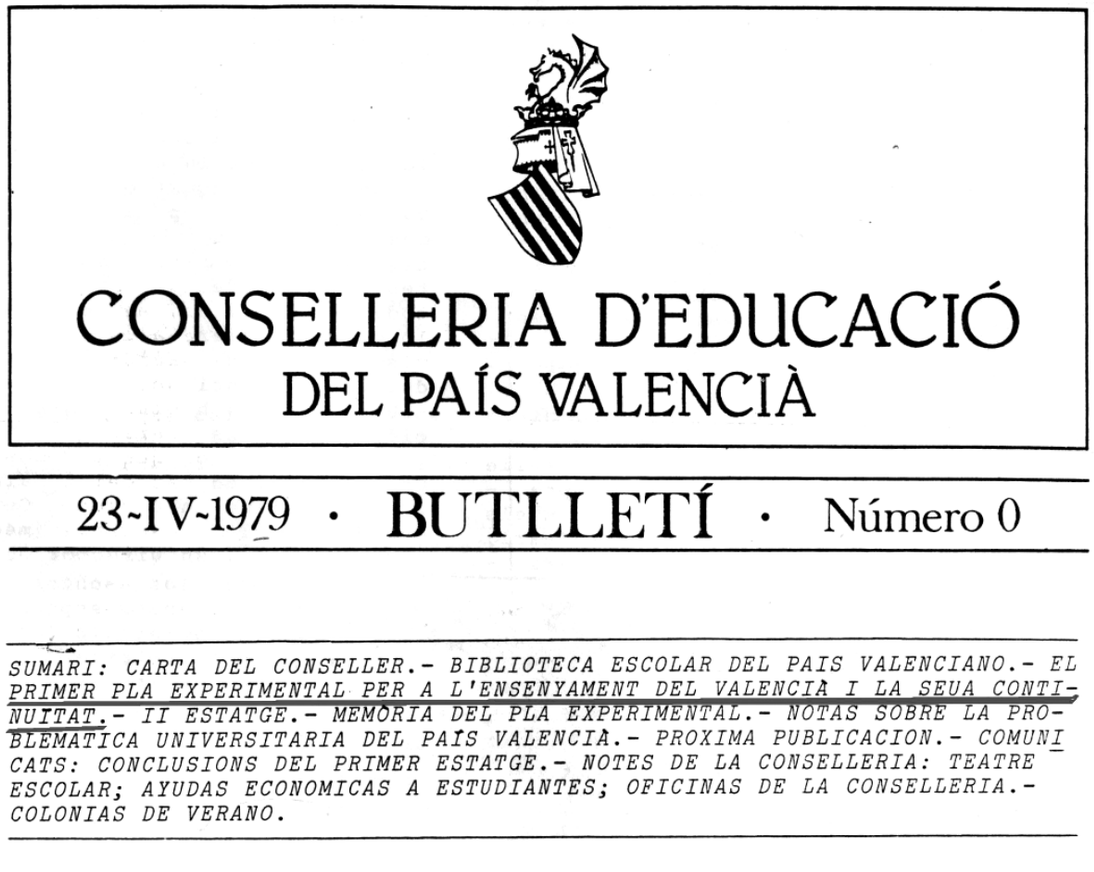

CONSELLERIA D'EDUCACIÓ
DEL PAÍS VALENCIÀ

23-IV-1979 · BUTLLETÍ · Número 0

SUMARI: CARTA DEL CONSELLER.- BIBLIOTECA ESCOLAR DEL PAIS VALENCIANO.- EL PRIMER PLA EXPERIMENTAL PER A L'ENSENYAMENT DEL VALENCIÀ I LA SEUA CONTINUITAT.- II ESTATGE.- MEMÒRIA DEL PLA EXPERIMENTAL.- NOTAS SOBRE LA PROBLEMATICA UNIVERSITARIA DEL PAIS VALENCIA.- PROXIMA PUBLICACION.- COMUNICATS: CONCLUSIONS DEL PRIMER ESTATGE.- NOTES DE LA CONSELLERIA: TEATRE ESCOLAR; AYUDAS ECONOMICAS A ESTUDIANTES; OFICINAS DE LA CONSELLERIA.- COLONIAS DE VERANO.

Butlletí de la Conselleria on s'explica el Pla Experimental del Valencià

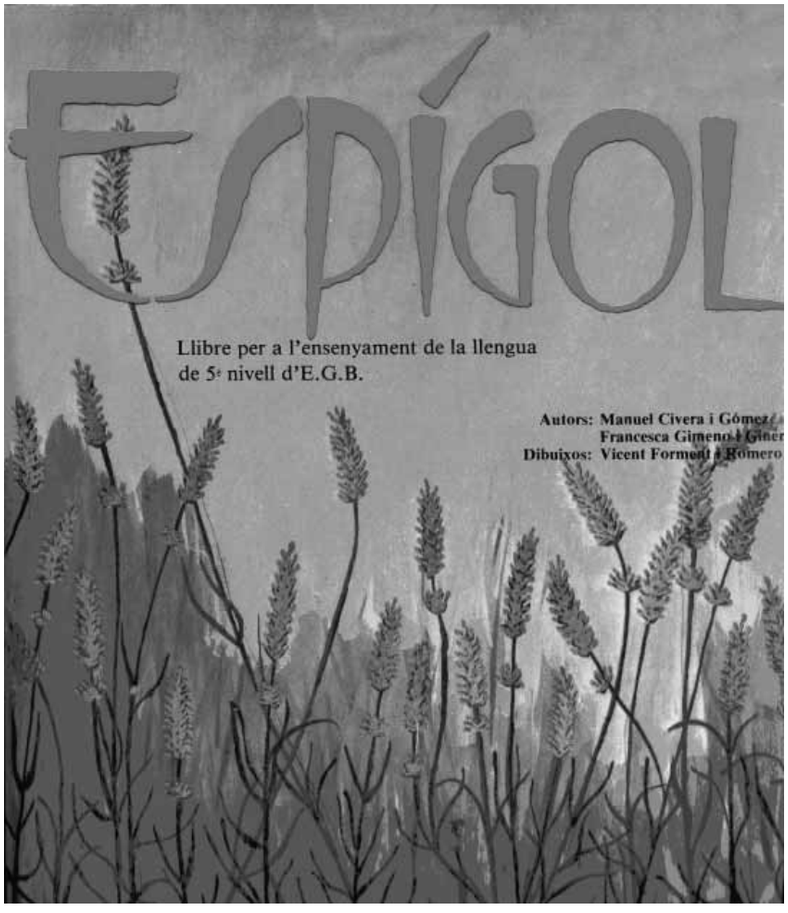

ESPIGOL, llibre per
a ensenyament de la
llengua de 5é nivell
d'EGB
Autors:
Manuel Civera i Gómez
Francesa Gimeno i Giner
Dibuixos:
Vicent Forment i Romero
Primera edició:
novembre, 1982
DIPUTACIÓ
PROVINCIAL DE
VALÈNCIA
INSTITUCIÓ ALFONS
EL MAGNÀNIM

del valencià i amb això els ensenyants disposaren d'un ressort oficial que emparava l'ensenyament. A la nostra comarca, els col·legis que s'hi acolliren foren el CP Santa Anna de Quartell i el CP Cronista Chabret de Sagunt. La Conselleria propicià uns grups de treball didàctic per confeccionar materials que facilitaren l'ensenyament del valencià a l'escola. Francesca Gimeno i Manuel Civera, mestres del Cronista Chabret, en formaren part. Les dues escoles pioneres pogueren continuar la tasca normalitzadora, si bé hagueren d'enfrontar-se amb la inspecció, que intentà paralitzar les classes de valencià amb l'argúcia que s'havien produït descontents de pares. Aqueix no era el cas de la comarca i, amb l'ajuda del consistori democràtic de Sagunt, la inspectora, instrumentalitzada pels grups adversos, no aconseguí el seu objectiu. La Conselleria, mitjançant els grups de didàctica, propicià l'edició de llibres de text per a l'ensenyament del valencià. Començava el camí cap a la normalització.

La normalització

El 23 de novembre de 1983 fou promulgada la Llei d'ús i ensenyament del valencià i a partir d'aleshores, com diu l'article 18, "la incorporació del valencià a l'ensenyament és obligatòria en tots els nivells educatius… i qualsevol que haja estat la llengua habitual en iniciar els estudis, els alumnes han d'estar capacitats per a utilitzar, oralment i per escrit, el valencià en igualtat amb el castellà". Per a l'aplicació de la Llei un factor imprescindible va ser la formació del professorat perquè en tots els centres educatius es poguera impartir l'assignatura de valencià i també perquè el valencià fóra la llengua vehicular amb la qual s'estudiara qualsevol matèria. A poc a poc la Llei es va desenvolupar i es van configurar els tres programes d'ensenyament bilingüe: PEV (adreçat a alumnat valencianoparlant, en què el valencià ha de ser la llengua vehicular i d'inici de l'ensenyament), PIL (programa d'immersió lingüística, adreçat a alumnat castellanoparlant, en què el valencià ha de ser la llengua vehicular i d'inici de l'ensenyament) i PIP (programa en què el castellà ha de ser la llengua d'inici a la lecto-escriptura i s'ha d'incorporar el valencià com a assignatura i progressivament en

Futur perfet
hauré ensenyat
hauràs ensenyat
haurà ensenyat
haurem ensenyat
haureu ensenyat
hauran ensenyat

alguna altra matèria). Tots els programes tenen com a objectiu que, independentment de quina haja estat la llengua inicial d'ensenyament, l'alumnat ha d'estar capacitat per a expressar-se oralment i per escrit en castellà i en valencià.

Les dues escoles de la comarca, Santa Anna i Cronista Chabret, que havien començat l'ensenyament del valencià, també foren les primeres a fer l'ensenyament en valencià. Així doncs, el curs 1984-85, el CP Santa Anna de Quartell començà el seu Projecte d'Ensenyament en Valencià (PEV), és a dir, que la majoria de matèries es feren en valencià. El curs 1985-86 a la ciutat de Sagunt el CP Cronista Chabret inicià un Projecte d'Immersió Lingüística (PIL) perquè el seu alumnat era majoritàriament castellanoparlant. Els programes d'immersió primerenca requereixen un tractament pedagògic específic diferent del que s'utilitza si el valencià és la primera llengua de l'alumnat. Els principals aspectes d'aquesta metodologia són: la contextualització de tots els elements a treballar, l'ús d'expressions no estrictament verbals que permeten des del primer dia la comprensió mitjançant un canal comunicatiu afectiu acceptat i compartit. En aquell moment ja tot l'alumnat del Cronista rebia l'assignatura de valencià i en el cicle mitjà d'EGB (3r, 4t i 5é) també les experiències, però decidiren abordar l'ensenyament en la nostra llengua amb normalitat. Els començaments foren sorprenents perquè, si algú tenia dubte a tindre una acceptació favorable, la matrícula del centre superà la mitjana dels centres de la ciutat i, de fet, començà l'ensenyament en valencià amb una classe de 28 alumnes d'infantil de quatre anys. En els següents cursos les sol·licituds anaren en augment i no es podien atendre els desitjos de moltes famílies per falta de places. El curs 1988-89 el Cronista Chabret hagué d'habilitar una aula més per poder atendre l'alumnat de quatre anys. Era necessari que s'obriren noves línies en altres escoles i el curs 1989-1990 el CP Villar Palasí començà l'ensenyament en valencià amb el Programa d'Immersió Lingüística i a poc a poc també iniciaren l'ensenyament en valencià la resta dels centres de Sagunt. Al Port de Sagunt, la primera escola que aplicà el PIL fou el CP Nostra Senyora de Begonya, era el curs 1992-93, amb una demanda de places que desbordà totes les previsions.

En la resta de pobles de la comarca s'aplicà el Programa d'Ensenyament en Valencià, que és el recomanat específicament per a poblacions majoritàriament valencianoparlants. L'any 1999 Alfara inicià el programa i així ja tots els pobles de la

Imperfet
ensenyava
ensenyaves
ensenyava
ensenyàvem
ensenyàveu
ensenyaven

Primera promoció de l'alumnat que començà a Sagunt l'ensenyament en valencià. Curs 94-95, vuité d'EGB

CURS QUE COMENÇÀ L'ENSENYAMENT EN VALENCIÀ	ESCOLES
1984-85	CP Santa Anna de Quartell
1985-86	CP Cronista Chabret de Sagunt
1988-89	Escoleta El Tabalet
1989-90	CP Villar Palasí / IES Clot del Moro
1991-92	CP Nostra Senyora de Begonya
1993-94	CP Estivella / CP Gilet / CP Albalat /CP Petrés / CC Sant Antoni Abad La Baronia
1994-95	CP Ausiàs March / IES Les Valls
1995-96	CP Mediterrani / CP Benavites
1996-97	CP Romeu / CP Tarazona
1997-98	CP Vilamar
1999-2000	CP Alfara / CP Algar /CP Algímia / CP Faura / CP Benifairó / CP Torres Torres
2000-2001	CP Victòria i Joaquim Rodrigo IES Camp de Morvedre / IES Jaume I
2001-02	IES Maria Moliner
2002-03	CP Baladre / IES Eduardo Merello
2003-04	CP Canet
2008-09	CP Núm. 10

Passat simple

ensenyí
ensenyares
ensenyà
ensenyàrem
ensenyàreu
ensenyaren

Les xifres de l'ensenyament en valencià al Camp de Morvedre

	Sagunt	El Port de Sagunt	Resta de la comarca	TOTAL
INFANTIL	259	251	307	817
PRIMÀRIA	353	182	536	1072
SECUNDÀRIA	186	44	209	439
BATXILLERAT	81	17	42	140
				1568

Alumnat que seguia els programes PEV o PIL el curs 1998-99.

ESCOLES SAGUNT	ALUMNAT	ESCOLES RESTA DE LA COMARCA	ALUMNAT
CP Cronista Chabret	221	CP Quartell	113
CP Villar Palasí	295	CP Benavites	60
CP Ausiàs March	224	Escoleta El Tabalet	66
CP Romeu	222	CP Faura	241
CP Mediterrani	217	CP Quart	88
CP N. Senyora de Begonya	225	CP Benifairó	138
CP Tarazona	315	CP Estivella	119
CP Vilamar	236	CP Gilet	313
CP V i J. Rodrigo	219	CP Petrés	82
CP Núm. 10	212	CP Albalat	60
CP Baladre	151	CP Algar	49
IES Clot del Moro	240	CP Algímia	108
IES Maria Moliner	111	CP Alfara	241
IES Eduardo Merello	111	CP Torres Torres	19
IES Camp de Morvedre	368	CP Canet	420
IES Jorge Juan	87	IES La Vall de Segó	344
IES Jaume I	142	Col·legi Sant Antoni Abad	350
TOTAL	**3486**	**TOTAL**	**2811**
		TOTAL COMARCA	**6297**

Perfet
he ensenyat
has ensenyat
ha ensenyat
hem ensenyat
heu ensenyat
han ensenyat

El curs 2010-11

comarca ofereixen ensenyament en valencià. Només dues escoles públiques al Port de Sagunt i totes les concertades de la comarca imparteixen el Programa d'Incorporació Progressiva.

El primer institut que incorporà una línia en valencià fou l'IES Clot del Moro, era l'any 1989, i actualment tots els instituts de la comarca ofereixen algunes línies en valencià, encara que no poques vegades amb molts entrebancs perquè l'administració no ha catalogat els llocs de treball i per manca de professorat no poden complir amb el Programa d'Ensenyament en Valencià.

La Coordinadora per l'Ensenyament en Valencià

Fa 25 anys que les primeres escoles d'ensenyament en valencià a les comarques de la Marina Alta i la Ribera decidiren trobar-se en un dia festiu per traure l'escola valenciana al carrer i reivindicar que el valencià era perfectament vàlid per aprendre i, a més a més, per apropar els nostres valors culturals als xiquets i xiquetes. Aquestes trobades realitzades per a fomentar la tasca de normalització lingüística donaren lloc a la creació d'associacions amb la finalitat de recolzar i fomentar l'ensenyament en valencià. En un principi les escoles del Camp de Morvedre van formar part de la CAPPEPV (Coordinadora d'Alumnes, Pares i Professors per l'Ensenyament Públic en Valencià).

VI trobada de les comarques centrals a Sagunt en 1993.

Programa

Present

ensenye
ensenyes
ensenya
ensenyem
ensenyeu
ensenyen

Les primeres escoles en valencià de la comarca assistiren l'any 1988 a la I Trobada de les comarques centrals (hi participaven escoles de l'Horta, el Camp de Túria i el Camp de Morvedre). El dies 27 i 28 de març de 1993 tingué lloc a Sagunt la VI Trobada de les comarques centrals. Hi assistiren més de 10.000 persones de 50 escoles. Les comunitats educatives dels col·legis Cronista Chabret i Villar Palasí de Sagunt foren les organitzadores. Fou un dia radiant perquè la Trobada estava dedicada a l'escriptor Enric Soler i Godes i la mort del poeta Vicent Andrés Estellés el dia d'abans va convertir la Trobada en un emotiu homenatge al gran poeta valencià, Premi d'Honor de les Lletres.

La massiva participació i el progrés de l'ensenyament en valencià a la comarca féu que es plantejara la possibilitat d'una festa comarcal pròpia, i així el maig de 1996 tingué lloc la Primera Trobada d'Escoles en Valencià del Camp de Morvedre a Estivella. La segona va ser a Gilet i mentre es preparava aquesta Trobada es va sentir la necessitat de formalitzar-ne el funcionament i crear una nova associació. Es redactaren els estatuts i es va legalitzar la CEVCAM (Coordinadora d'Escoles en Valencià del Camp de Morvedre). La seua principal finalitat és promocionar i coordinar l'ensenyament i l'ús social del valencià a la comarca. Promoure activitats culturals i lúdiques relacionades amb l'ensenyament, en les quals puguen implicar-se les famílies, l'alumnat, el professorat i les autoritats. La coordinadora és coneguda principalment per organitzar la Trobada comarcal cada primavera. I ja en portem quinze. Cada trobada s'organitza amb la participació del professorat, les AMPA i els ajuntaments dels diferents pobles. Les trobades són, en l'actualitat, la manifestació popular més important d'estima per la llengua. La festa reclama insistentment dels responsables polítics majors quotes de normalitat lingüística fins que el valencià siga de fet la llengua pròpia i oficial. En les trobades s'uneixen diverses generacions: des dels més majors, que gaudeixen veient els menuts, els qui l'organitzen (pares, mares, ensenyants i responsables públics) i els qui la gaudeixen de ple (els infants i els joves). Les trobades aprofiten també per a muntar actes culturals i esportius, així com l'edició d'un CD amb informació sobre el poble on es fa la Trobada amb activitats multimèdia, que es lliura a cada escola i que ens permet conèixer millor els pobles de la comarca. Les trobades fan possible que almenys un dia a l'any totes les escoles de tots els pobles de la comarca visquen junts un dia festiu, lúdic i reivindicatiu. Les trobades ajuden a fer comarca i evidencien que el valencià uneix les persones. Cada trobada té un lema que vol mostrar l'aspecte reivindicatiu i ha anat passant d'aquells de les primeres trobades: *Escola en valencià. Apunta't!,* que pretenia animar a matricular-se en les línies en valencià, a la del 2010 *Tu tens la clau,* perquè tots ens hem d'implicar a fer del valencià la CLAU que ens impulse com a poble.

Plusquamperfet
havia ensenyat
havies ensenyat
havia ensenyat
havíem ensenyat
havíeu ensenyat
havien ensenyat

A més, s'edita un CD amb informació sobre el poble on es fa la Trobada, completat amb activitats multimèdia que es lliura a cada escola i que ens permet conèixer millor els pobles de la comarca.

I

DATA: 28-4-1996

POBLE:Estivella

LEMA:
Estimem la nostra llengua

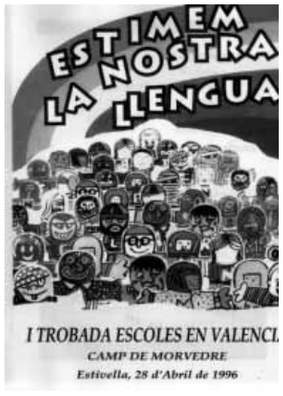

II

DATA: 20-4-1997

POBLE: Gilet

LEMA:
Estimem la nostra llengua

III

DATA: 26-4-1998

POBLE: Algar

LEMA:
Una llengua, 100 Trobades

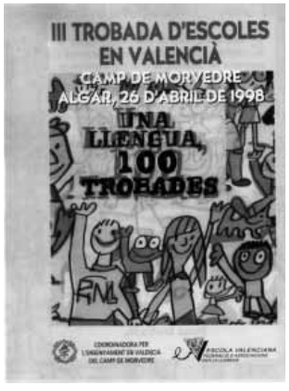

IV

DATA: 4-3-1999

POBLE: Quartell

LEMA:
De festa per la llengua

V

DATA: 8i9-4-2000

POBLE: Algímia

LEMA:
En valencià cap al futur

VI

DATA: 31-3 i 1-4 2001

POBLE: Port de Sagunt

LEMA:
Ara i sempre en valencià

VII

DATA: 20i21-4-2002

POBLE: Quart

LEMA:
Totes en valencià

VIII

DATA: 5i6-4-2003

POBLE: Petrés

LEMA:
Compomís pel valencià

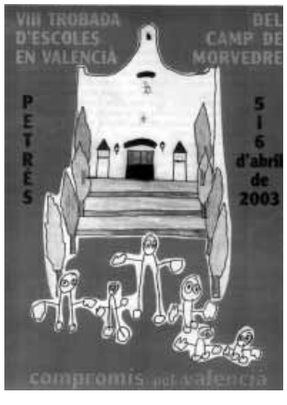

Passat anterior

haguí ensenyat
hagueres ensenyat
hagué ensenyat
haguérem ensenyat
haguéreu ensenyat
hagueren ensenyat

Condicional perfet

hauria ensenyat
hauries ensenyat
hauria ensenyat
hauríem ensenyat
hauríeu ensenyat
haurien ensenyat

IX

DATA: 26i28-3-2004

POBLE: Canet

LEMA:
Compomís pel valencià

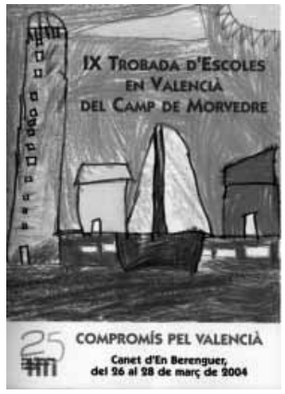

X

DATA: 22i24-3 2005

POBLE: Benifairó

LEMA:
Compomís pel valencià

XI

DATA: 31-3 i 2-4 2006

POBLE: Benavites

LEMA:
Compomís pel valencià

XII

DATA: 4-2007

POBLE: Sagunt

LEMA:
El futur és nostre

XIII

DATA: 4-2008

POBLE: Faura

LEMA:
El valencià és futur

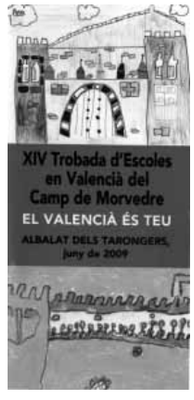

XIV

DATA: 6-2009

POBLE: Albalat

LEMA:
El valencià és teu

XV

DATA: 6-2010

POBLE: Estivella

LEMA:
Tu tens la clau.

XVI

DATA: abril 2011

POBLE: Sagunt

LEMA:
Tu tens la clau.

Futur

ensenyaré
ensenyaràs
ensenyarà
ensenyarem
ensenyareu
ensenyaran

Darrera Trobada a Estivella
el 6 de juny de 2010

La CEVCAM actualment participa activament en totes les propostes d'Escola Valenciana, de la qual és associada. Com el Sambori, premi literari escolar amb la finalitat de promoure i difondre l'ús literari del valencià i d'incentivar la creativitat artística i imaginativa. Abasta tots els nivells educatius des d'Infantil a la Universitat i té una gran participació. En la XII edició hi han participat 575 centres, 4.068 mestres i 85.832 alumnes, dels quals són, de la nostra comarca, 28 centres, 3.606 alumnes, amb la col·laboració de 208 professors. Els premis es donen en un acte especial a la Trobada i consisteixen en materials escolar, llibres i la publicació dels treballs, si apleguen a finalistes de la comarca en la col·lecció L'Arc de Sant Martí de l'Editorial 96.

l'alumnat el nostre butlletí: *Pissarra*. A més, tenim un blog informatiu que s'anomena http://cevcam.blogspot.com/

La història de l'ensenyament en valencià a la nostra comarca ha passat dels inicis voluntaris a l'aplicació professional dels Programes d'Ensenyament en Valencià i Immersió. Ha passat de l'escassetat de material escolar a l'abundant oferta editorial de tot tipus: imprés, multimèdia, jocs… Ha passat de ser la llengua d'identificació a la llengua integradora dels xiquets nouvinguts d'altres països. Això ens alegra perquè considerem que el valencià ha de ser la llengua de l'escola valenciana, que ens porte al coneixement del món, a la llibertat d'expressió de les persones i a la integració de les persones nouvingudes.

Imperfet sub.
ensenyara
ensenyares
ensenyara
ensenyàrem
ensenyàreu
ensenyaren

Un altre projecte adreçat a la normalització social, fora de l'ensenyament obligatori, és el Voluntariat Lingüístic. És una iniciativa de la Federació Escola Valenciana i en la qual participen diversos ajuntaments i institucions que coordinen els voluntaris i els aprenents. El projecte pretén ajudar a parlar en valencià a qui no en sap a un cost zero. Durant una hora a la setmana la persona voluntària i l'aprenent sol·licitant s'ajunten per a xarrar o perfeccionar el valencià oral. Moltes persones nouvingudes estan aprofitant aquesta iniciativa per integrar-se i això evidencia un altre valor de la llengua: la integració en la comunitat parlant.

Col·labora en les campanyes de teatre municipal en valencià i el cinema a l'escola. Distribueix entre

L'escola actual s'enfronta a nous reptes, com són els programes plurilingües. La Coordinadora del Camp de Morvedre treballarà per implantar-los a partir del valencià i amb una metodologia correcta. La competència amb el castellà i l'anglés no pot anar en detriment del valencià, l'ensenyament del castellà i de l'anglés no pot ser la coartada per perdre el valencià, no seria comprensible malmetre l'experiència que ens han aportat els programes en valencià. Aquest repte no depén sols de l'àmbit escolar, és en la política i en el conjunt de la societat on ens juguem el futur del valencià com a llengua pròpia i el patrimoni immaterial més important del nostre poble. No poden ser les escoles les úniques institucions on el valencià siga viu. La Coordinadora per l'Ensenyament del Valencià del Camp de Morvedre és un moviment

social actiu, però hi ha moltes més organitzacions i moltes persones que, si es creuen el missatge del respecte al medi ambient, de la solidaritat entre les persones i els pobles, el foment d'una societat rica en valors que sàpia mantindre les seues arrels, lluitarà per mantindre viva la nostra llengua en casa, en el mercat, en les institucions, en Internet, en el cinema… i en les festes.

Darrera Trobada a Estivella el 6 de juny de 2010

Perfet sub.

haja ensenyat
hages ensenyat
haja ensenyat
hàgem ensenyat
hàgeu ensenyat
hagen ensenyat

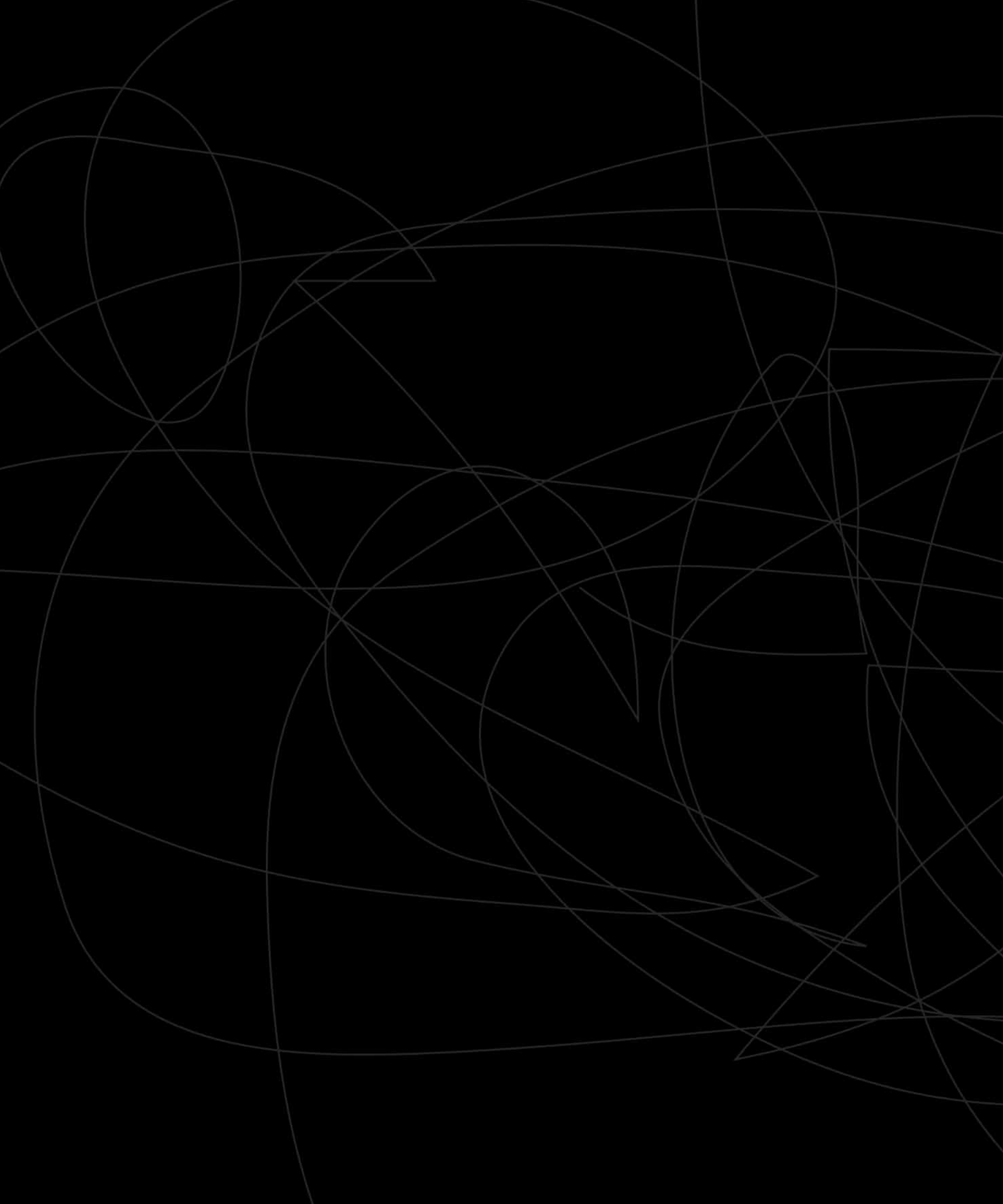

vint | jugar

El valencià en la creació literària actual

Manel Rodríguez-Castelló | Escriptor i professor

No vaig haver-ho de pensar molt quan l'amic Hugo Morte em va venir amb la proposta que escrivís sobre el tema que hem mantingut com a títol d'aquest article. En primer lloc perquè es tractava d'un alumne de l'època en què vaig fer classes al Clot del Moro de Sagunt, institut i ciutat amb què m'uneixen moltes més coses que la simple memòria d'allò que se'n sol dir els millors anys d'una vida. S'hi donava, a més, la circumstància que l'oferiment es feia en nom de la Falla el Mocador, una col·laboració per al tradicional *Llibret* (així, en humil diminutiu) *de Falla* que l'any passat va fer mereixedora aquesta associació fallera d'un important guardó. La possibilitat, doncs, d'escriure per a una *falla* de *Sagunt* era una temptació irresistible. Si el món festiu i desenfadat, popular, de les falles està obrint espais perquè hi circule també la creació literària i la reflexió; si això es fa a més des del convenciment que la cultura popular i l'alta cultura no solament no són excloents sinó que es necessiten mútuament i són al capdavall indestriables, llavors haurem trencat el vell malefici que pretenia reduir les falles a simple i eixelebrat passatemps, desentès per complet amb la nostra condició de valencians amb una cultura i una llengua, amb una història i un territori greument amenaçats per problemes nous i vells que reclamen de la ciutadania accions decidides i solidàries, col·lectives. Si falles com la vostra, El Mocador, esteu provant la vacuna contra el *menfotisme* i la manipulació constant dels sentiments que sovint ha convertit les falles en còmplices actius del genocidi cultural dels valencians; si us endinseu decididament, sense perdre-hi ni una espurna de la vostra alegria i de les ganes insaciables de festa que us anima, en la responsabilitat de dignificar i defensar la llengua i la cultura del poble valencià, llavors el pessimisme de la raó (sempre contrabalançat amb l'optimisme de la voluntat) que esquitxarà de tant en tant les línies que segueixen trobarà un argument de pes per a la seua relativització.

És el cas, doncs, que el tema que em proposeu és tan complex, en profunditat i extensió, que depassa de molt els límits d'aquests pocs fulls i també els de la meua capacitat d'observació. Curt i ras: el títol que amb tanta generositat m'heu encolomat enclou tantes preguntes que ja em donaré per satisfet si sóc capaç de proposar algunes reflexions útils al lector que vulga completar amb la seua curiositat la visió d'un panorama dens, agitat, contradictori i, segons com, lluminós. Perquè, d'entrada, ¿es tracta d'avaluar la presència, en qualitat i quantitat, del valencià en la literatura en (dura) competència amb altres llengües, sobretot el castellà? I aquesta avaluació, ¿l'hem de restringir als límits del territori on històricament s'ha parlat o es parla el *valencià*, que és com solem anomenar les varietats idiomàtiques que ens singularitzen dins l'àrea de la llengua catalana a què, indissolublement, pertanyem? ¿Volem parlar sobre els *models* de llengua que els escriptors valencians fan servir en les seues obres? ¿Podem parlar de la *creació literària* pura i dura abstraient-nos del context sociolingüístic (cultural, social, polític, educatiu, festiu, etc.) en què s'emmarca? ¿Podem acostar-nos amb una miqueta de precisió al tema d'*el valencià en la creació literària* aïllant-lo del fil històric que cus aquest fenomen? ¿I què hi té a veure i a dir el públic receptor de la creació literària? I la indústria editorial? I les noves-velles tecnologies? Uf! Massa roba i poc sabó.

Situat ja al bell mig d'aquest laberint, no tinc més remei que intentar el balanç que potser s'espera d'aquest article que ha de sortejar tantes trampes. De manera que ho diré de la següent manera: poques cultures, per no dir-ne cap, com la catalana han recorregut un camí tan llarg en tan poc temps i en condicions polítiques i socials tan adverses. I això inclou també els valencians. Si mirem tot el que s'ha fet al llarg del segle XX, el nostre panorama cultural i literari és senzillament impressionant, homologable a qualsevol cultura i llengua assentades sobre la impagable fermesa d'un estat. En aquest mateix període, l'esforç que la societat valenciana ha fet per dignificar la seua llengua i cultura, si bé en molts aspectes es troba encara a anys llum del que ha fet i fa Catalunya, és també digne d'elogi. Convertir una llengua secularment menystinguda, apartada dels corrents moderns, sense a penes presència en l'ensenyament ni en la vida pública, en el principal vehicle de creació literària del país (i heus ací el primer, potser agosarat, dictamen: el valencià, en quantitat i qualitat, és avui la primera llengua de producció cultural i literària dels valencians –però no, ni de bon tros, de consum) ens anima a acceptar, amb prudència, un cert optimisme, un optimisme parcial.

A diferència dels nostres germans del nord, però, que van poder superar els estralls imposats pel franquisme a la nostra llengua i cultura amb els avantatges que proporcionen la democràcia i l'autonomia, m'atreviria a dir que els valencians encara ens trobem, a molts nivells, amb els mateixos problemes que teníem fa trenta o quaranta anys, si bé les tàctiques i estratègies que ara s'usen per dissoldre'ns com a poble diferenciat tinguen unes pinzellades, molt superficials, de pintura democràtica. Si en comparació a Catalunya el balanç és descoratjador, reconeguem-nos almenys el mèrit d'haver de continuar lluitant en circumstàncies molt adverses. I qui no es consola és perquè no vol.

La botella, doncs, és mig buida, i d'això no en tenen cap culpa ni els escriptors ni el poc públic fidel. Els anys trenta del segle passat, per no anar-nos-en més lluny, coincidint amb l'etapa republicana, la literatura valenciana va créixer considerablement: és l'època de Carles Salvador, de Miquel Duran de València, de la revista *Taula de Lletres Valencianes*, de narradors com Martínez Ferrando. Tot ho va estroncar la guerra. Humilment, els anys quaranta i cinquanta van suposar una tímida represa que produiria el *miracle* que va posar les bases de la literatura actual: Joan Fuster en primer lloc, com va dir Vicent Ventura, va ser una xamba genètica que encara ens enorgulleix i alimenta; Manuel Sanchis Guarner va ser el primer gran estudiós de la llengua; Vicent Andrés Estellés és un prodigi poètic que per a elles haurien volgut cultures més vigoroses que la nostra; Enric Valor va salvar de l'oblit, amb una maniobra literària precisa i molt personal, la rica tradició narrativa oral. Però hi ha més, molt més, que aquest quadrilàter esplendorós: l'injustament oblidat poeta Joan Valls i Jordà, l'home del carrer del Carme d'Alcoi, l'indispensable Jaume Bru i Vidal, el de magnífic començ, decebedora evolució i fatídica defecció Xavier Casp; hi ha les narradores Beatriu Civera, Maria Ivars, Carmelina Sánchez Cutillas, la magnífca poeta Maria Beneyto, Matilde Llòria (les primeres dones des d'Isabel de Villena). I a partir dels anys seixanta, l'esclat meravellós de la Nova Cançó, que té molt de literària, amb remarcable presència de valencians: Raimon i Ovidi Motllor, per no fer-ho més llarg. Els seixantes tenen a més el mèrit d'incorporar a la creació literària, cultural i científica les primeres promocions d'una universitat que, en el pla tan *undergrown* com vulgueu, començava a desempallegar-se de la trista grisor del franquisme: Rafael Lluís Ninyoles, Aracil i Josep Vicent Marquès en sociologia, Emili Rodríguez-Bernabeu i Lluís Alpera en poesia…, tants i tants com van fer possible l'alegre efervescència que la nostra literatura coneixeria en els anys setanta.

És en aquesta dècada prodigiosa que la literatura valenciana (òbviament, la que s'expressa en valencià) entra en la senda de la seua normalitat, entenent per *normalitat* només el fet que es fa present en els principals gèneres literaris: la narrativa, la poesia, l'assaig i el teatre. I que, paral·lelament es desenvolupa una indústria editorial, que s'estén l'ús social de la llengua, que s'aprén a l'escola, que se n'amplia i especialitza el públic lector. I el més important potser de tot plegat des de l'òptica de la creació: que en formes i continguts, modestament, pot competir amb les grans llengües de cultura amb una certa dignitat. Aquest és, forçadament simplificat, el panorama que manté mig plena la botella de la literatura catalana al País Valencià. Però l'altra meitat és buida i no sé si la pressió que exerceix aquest buit sobre el líquid, per molt bo que siga el licor, no acabarà buidant-la completament. Perquè molt em tem que aquest buit és degut a les circumstàncies socials i polítiques que assoten i fan sotsobrar la nostra llengua i cultura, a l'absència d'una política favorable al procés de recuperació nacional, social i democràtica dels valencians. Ací, no cal dir-ho, és on el panorama es presenta més que desolador per molta bena que ens vulguem posar als ulls i molta metzina d'autobombo que ens tirem al cos. Ho direm clar: la literatura valenciana actual, que en nombre d'escriptors i qualitat viu un moment magnífic, pot quedar col·lapsada alhora que es col·lapsa socialment, culturalment, políticament el nostre país. Al capdavall el poble, cada poble, és dipositari darrer de la seua literatura.

Que l'optimisme de la nostra voluntat com a poble, de què la Falla el Mocador és digna representant, ens done forces per elaborar les raons que han de millorar-nos com a societat diferenciada. Això, ben cert, és responsabilitat de tots.

València, 30 d'octubre de 2010

Futur
jugaré
jugaràs
jugarà
jugarem
jugareu
jugaran

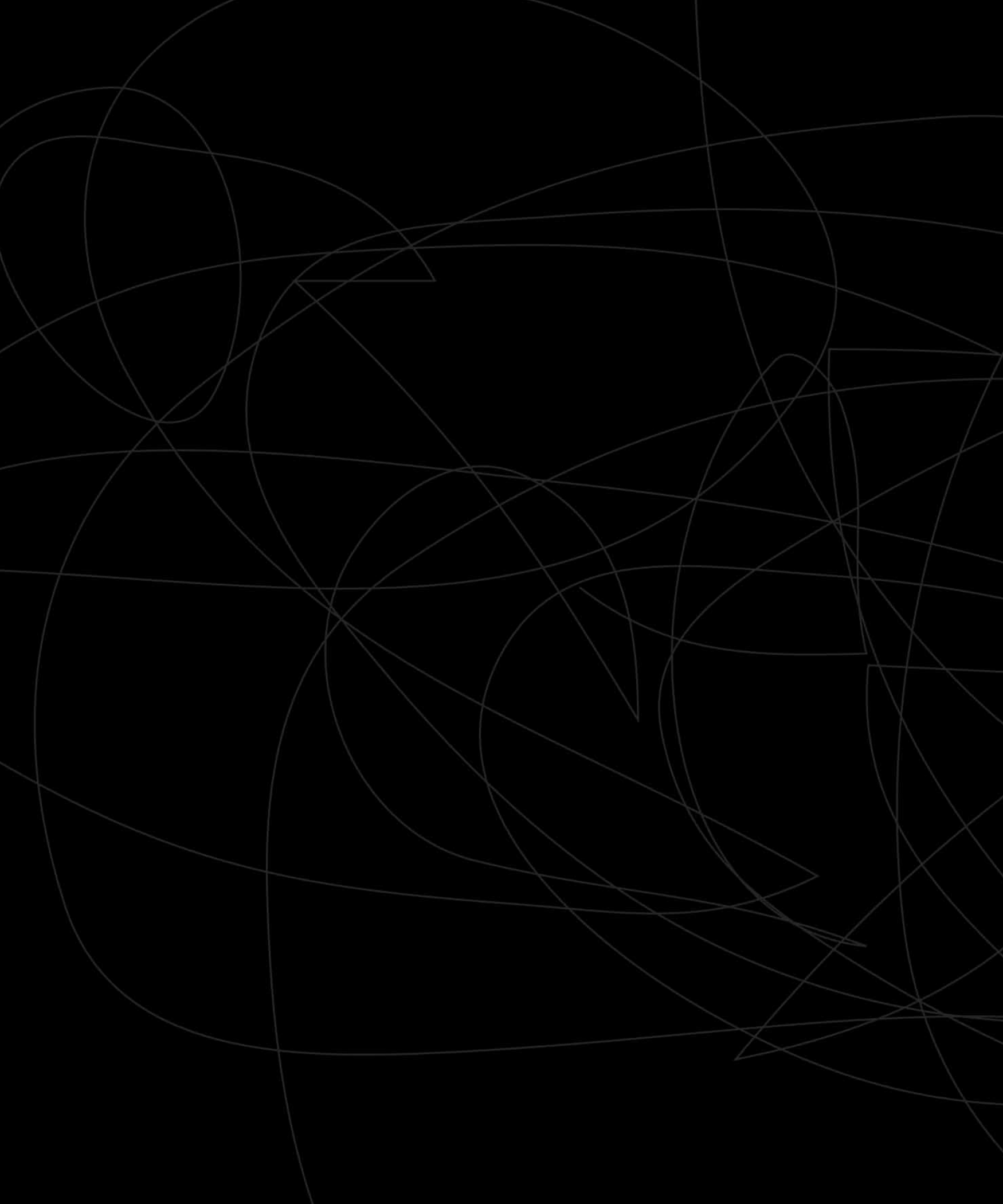

vint-i-u | *gaudir*

Anàlisi DAFO de la música en valencià: més creativitat que mai, tanta vulnerabilitat com sempre

Josep Vicent Frechina | *Crític musical*

Des que Raimon la inaugurara el 1962 amb la primera interpretació en un acte públic de la cançó "Al vent", la música moderna en valencià viu una pertinaç anormalitat que la condemna a una situació de desigualtat permanent d'oportunitats amb la resta de músiques de consum. En efecte, si descomptem l'estat d'excepció que significaren, en tots els sentits, els primers anys d'eufòria democràtica, la manca de suport institucional —o, dit de forma més matisada, la manca d'una discriminació positiva que compense la seua condició d'expressió cultural en una llengua minoritzada—, ha reclòs la música en valencià en una mena de clandestinitat *de facto* on només la persistent tossudesa dels músics i d'alguns segments altament conscienciats i mobilitzats de la societat civil explica la seua supervivència.

Resulta bastant sorprenent, doncs, que en els darrers anys i, sobretot, des de la creació el 2003 del Col·lectiu de Músics i Cantants en Valencià Ovidi Montllor (COM), la música en valencià visca el que és, sens dubte, el millor moment artístic de la seua història.

Passat simple
gaudí
gaudires
gaudí
gaudírem
gaudíreu
gaudiren

Per fer-ne una recensió articulada i objectiva d'aquest escenari actual, hem volgut aplicar-hi la tècnica *DAFO*, un instrument d'escrutini ben popular, especialment en l'àmbit del màrqueting i els negocis, per la seua senzillesa funcional i la seua eficàcia analítica. Consisteix a examinar l'objecte d'estudi des d'una perspectiva interna (Fortaleses i Debilitats) i externa (Oportunitats i Amenaces). Les inicials de tots quatre aspectes donen nom a aquesta tècnica que, a nosaltres particularment, ens resultarà molt útil per fer un mapa de present de la situació de la música en valencià i aventurar-ne una prospectiva de futur.

Fortaleses

Ningú no discutirà que la fortalesa més important de la música en valencià avui és la seua inaudita efervescència creativa. Una efervescència que es tradueix en la major producció discogràfica que ha conegut mai i un ventall estilístic d'una diversitat i qualitat desconegudes fins ara. Així, als tres puntals habituals de l'escena —cançó d'autor, folk i ska, ben representats encara amb noms com Pau Alabajos, Òscar Briz, Rafa Xambó, Feliu Ventura, VerdCel, Carles Dénia, Pep *Botifarra*, Mara Aranda i Solatge, Urbàlia Rurana, Al Tall, Sitja, Aljub, Obrint Pas o La Gossa Sorda, per esmentar només uns quants dels noms més coneguts— se'ls uneixen el pop en totes les seues múltiples varietats (Miquel Herrero i Els Autòmats, Sant Gatxo, Amanida Peiot, Arthur Caravan, 121 dB,

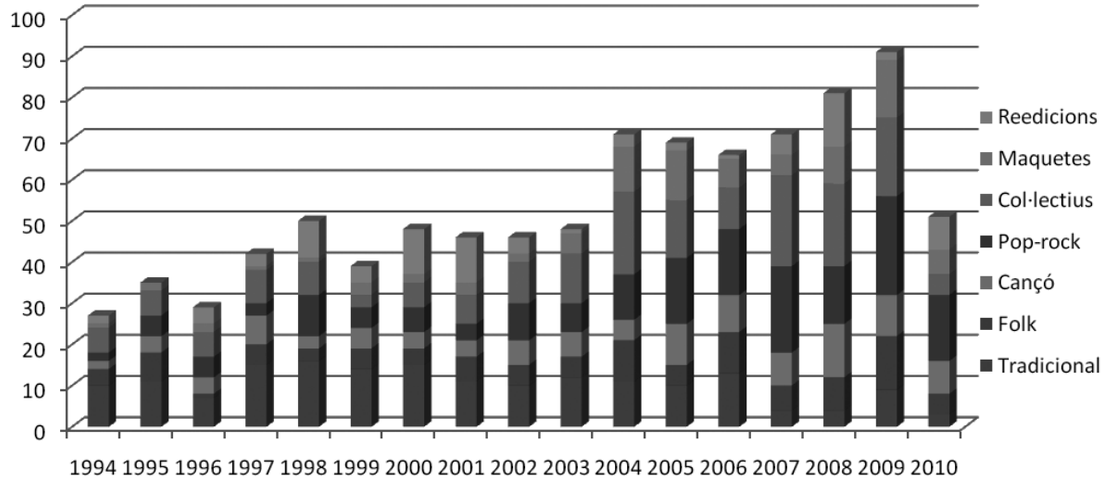

Gràfic 1. Producció discogràfica en valencià
Nota: la producció discogràfica per a l'any 2010 inclou els discos publicats fins al mes d'octubre d'aquest any.

Les Deesses Mortes, Litoral), el soul (Soul Atac), el tecno (Orxata Sound System), el hip hop (Rapsodes, MC Fabre, Ender, Jezie), l'americana (Senior i el Cor Brutal), el metal (Voltor, Inòpia, Gàtaca, Enderrocks), el rock urbà (Red Roja), el post-grunge (El Corredor Polonès) o l'electrònica (Déneu, We Are Not Brothers).

El gràfic 1 mostra l'evolució de la producció discogràfica en els darrers quinze anys i resulta del tot eloqüent, amb un salt quantitatiu notable justament l'any de fundació del COM.

Amb una diversitat i una riquesa de propostes tan gran no resulta estrany que comencen a arribar reconeixements en forma de premis importants o que alguns dels artistes més destacats transcendesquen les fronteres autonòmiques o lingüístiques, ni que siga per mitjà de circuits molt especialitzats o d'un marcat caire alternatiu. Així, darrerament, la cantautora d'Oliva Clara Andrés s'ha emportat el primer premi Miquel Martí i Pol a la millor poesia musicada —per la seua cançó "Personatges", escrita a partir d'un poema de Josep Pedrals—; Compartir Dóna Gustet i Aljub+Krama guanyaren dos dels Premis Mediterrània 2008 instaurats per la Fira Mediterrània de Manresa; Carles Dénia s'ha fet mereixedor del Premi Altaveu 2010 de Sant Boi de Llobregat; Pep Gimeno *Botifarra* ha guanyat el Premi al Millor Disc de Folk 2009 de la revista *Enderrock* i el XIII Premi Puig-Porret de la Crítica Musical de Catalunya, en la categoria de música folk; i, en fi, Arthur Caravan han aconseguit el Premi Club Tr3sC de Fira de Música al Carrer de Vila-seca 2010. I pel que fa a la incidència internacional, només cal recordar les contínues gires d'Obrint Pas per Europa i Sud-amèrica; la persistent activitat de Pau Alabajos dins del circuit universitari —que l'ha portat a actuar a diversos països europeus i, molt recentment, a Panamà, els Estats Units i Canadà—; les eixides puntuals d'Orxata Sound System —Viena, Berlín, Lieja—; l'anomenada creixent de Mara Aranda —primer amb L'Ham de Foc i ara amb Al Andaluz Project i Solatge— en molts països de l'Europa Central, especialment Alemanya; o les continuades aparicions de la mateixa Mara Aranda i de Miquel Gil en el prestigiós panell radiofònic World Music Charts Europe.

Tot això segurament no seria possible sense la feina constant i rigorosa del ja esmentat Col·lectiu Ovidi Montllor, una experiència exitosa d'autogestió que començà la seua activitat per la via reivindicativa però que, progressivament, ha anat derivant les seues prioritats cap a iniciatives de caire constructiu, encaminades a la visibilització del col·lectiu de músics que agrupa. Les més importants, sens dubte, són la instauració dels Premis Ovidi l'any 2006 —que s'han convertit en la gran gala anual de la música en valencià, amb un important ressò als mitjans de comunicació i una incidència dinamitzadora considerable— i la creació l'any 2008 del circuit estable So de Sons, un projecte que, malgrat els esforços esmerçats, no acaba d'acomplir les expectatives generades ni d'explotar el seu presumible potencial com a eina de promoció.

Aquesta autogestió propicia alguns inconvenients importants —són inevitables les friccions internes i el desgast dels músics que hi assumeixen el lideratge— però, com a contrapartida, comporta certs avantatges incontrovertibles: una cohesió organitzativa que es tradueix en fructífers intercanvis i col·laboracions artístiques, un apadrinament natural de les noves propostes que troben d'immediat una estructura hospitalària on desenvolupar-se, una comunicació intergeneracional fluïda i enriquidora que uneix l'experiència dels més veterans amb el dinamisme i la manca de prejudicis dels més joves, una veu sindicada i pròpia que, en la seua mateixa condició col·lectiva, es fa sentir amb major intensitat, etc.

L'enumeració de les fortaleses de la música en valencià restaria incompleta si no ponderàrem en la justa mesura el paper bàsic que hi desplega la societat civil organitzada en infinitat d'entitats, associacions, ateneus, col·lectius, casals, etc. Un teixit associatiu poderós i ben distribuït per tot el territori, integrat pel segment més conscienciat i actiu de la societat, que proporciona a la música en valencià, d'una banda, un circuit de petits locals i de trobades, festivals i aplecs, inexistent en altres àmbits, i d'una altra, una "clientela fixa" que actua com a canal de distribució i de divulgació, des d'un voluntarisme, irregular si es vol en el temps, però tremendament fidel.

Passat anterior
haguí gaudit
hagueres gaudit
hagué gaudit
haguérem gaudit
haguéreu gaudit
hagueren gaudit

En aquest sentit, sobresurt, en primer lloc, per les dimensions de l'entitat i la transcendència de la seua activitat, la Federació Escola Valenciana que, des de l'any 2006 i vinculada a les multitudinàries Trobades d'Escoles en Valencià, organitza el festival itinerant La Gira, un esdeveniment que reuneix cada any vora una trentena de bandes i solistes al seu cartell i arriba a unes vint localitats.

Ja de menors dimensions, cal esmentar el Tourbolet Show, exitosa experiència d'autogestió que passeja els sons més durs de l'escena musical valenciana al llarg i l'ample del territori; la Llotja de Música Urbana de Vila-real, primera fira valenciana de contractacions musicals creada per de l'associació Aigua Fresca i que sobreviu sense assolir els seus objectius fundacionals davant la manca de recursos econòmics i de suport institucional adient; el Marock, circuit per sales i pubs de la Marina Alta; el Xàbia Folk, que es consolida de la mà de la Romàntica del Saladar; Una Nit Folk, que persisteix des de Quart de Poblet com el més representatiu del ball folkie; la trobada de cantadors Cant al Ras de Massalfassar; el Moniàtic Festival, punt de trobada de la cultura alternativa meridional que se celebra a Dénia el juliol i a Alcoi i Muro el setembre; els cicles de concerts que organitzen el Teatre la Clau i la Casa Cantonera a Algemesí; el Folkhivern, una iniciativa semblant al Tourbolet en aquest cas auspiciada per grups de folk; els cicles que organitza regularment el Centre de Cultura Contemporània Octubre de la ciutat de València; la Trobada de Rondalles de Biar organitzada per Sagueta Nova; l'Aplec de Sonadors Tradicionals de Mutxamel, sorgit de l'impuls del Grup Alacant; el Cicle de Cantautors que organitza l'associació Fum de Botja en col·laboració amb Cambra Records al café-bar El Racó d'Alfarb; el cicle Temps de Cançó que celebra el Café l'Infern de Massalfassar; el Pop al Carrer que programa el col·lectiu La Casa Calba a Tavernes de la Valldigna; l'Escudella Mestissatge a Callosa d'En Sarrià; el Fesfolk de Torreblanca; el Llobera Festival de Beneixama; el Festimor de Sagunt; el Cabrerock de Jesús Pobre; el Més que Rock de Benifairó de la Valldigna; el Bellota Rock de Manuel; el Falaguera Rock d'Alfarb; el Feslloch de Benlloch; el recuperat Aplec de la Plana; i els centenars de Nits de Rock, de Cançó o de Folk que se celebren anualment per tota la geografia valenciana.

Pau Alabajos

Obrint Pas

Futur perfet
hauré gaudit
hauràs gaudit
haurà gaudit
haurem gaudit
haureu gaudit
hauran gaudit

Tots aquests festivals es nodreixen majoritàriament d'un públic jove i fidel, que ha estat educat en valencià i que busca en la música en valencià un component identitari que manca en la resta de l'oferta musical. El creixement sostingut del nombre de joves amb aquest perfil —fa vint-i-cinc anys estudiaven en valencià uns 10.000 xiquets i xiquetes; ara ho fan més de 200.000— augura un futur, si més no, prometedor.

Debilitats

Les primeres debilitats que emergeixen de l'anàlisi són, necessàriament, les que vénen associades a les fortaleses: peatges que cal pagar de bestreta perquè les unes susciten les altres. En aquest cas, ja hem al·ludit abans a algun dels desavantatges de l'autogestió. Ara caldria incidir en la tendència a l'endemisme que implica aquesta forma organitzativa; i més encara quan s'acompanya d'una inevitable actitud resistencialista davant un clima d'adversitat fossilitzada —quan no de franca hostilitat institucional.

Aquest endemisme té dues conseqüències nocives: en primer lloc, la cobertura de totes les propostes, independentment del seu estil i de la seua qualitat, davall el mateix paraigua de "música en valencià", fa sovint difícil destriar el gra de la palla i si les propostes de nivell més baix es beneficien de l'arrossegament que els proporcionen les propostes més interessants, aquestes poden, eventualment, rebre d'aquelles la influència contrària. I, en segon lloc, és evident que la categorització idiomàtica de les músiques, segurament positiva en situacions de resistencialisme, acaba resultant contraproduent quan es vol ampliar el cercle de consumidors més enllà de la pròpia circumscripció lingüística: si la música en valencià només s'escolta en programes de ràdio especialitzats en música en valencià, només apareix en revistes i diaris escrits en valencià i només es programa en cicles i festivals lingüísticament compromesos, difícilment creixerà més enllà i difícilment se la considerarà a la mateixa alçada que les altres músiques.

La resta de debilitats obeeixen a factors ambientals més que organitzatius.

Condicional perfet

hauria gaudit
hauries gaudit
hauria gaudit
hauríem gaudit
hauríeu gaudit
haurien gaudit

La primera és, òbviament, la conformació del mercat; acabem d'explicar que el mercat de la música en valencià és un mercat quantitativament petit i sense expectatives d'ampliació més enllà de l'àmbit lingüístic. Aquest àmbit lingüístic, però, compta amb unes barreres autonòmiques bastant infranquejables i són ben pocs els grups i intèrprets valencians que arriben a tindre alguna incidència important a Catalunya o les Illes Balears: només Feliu Ventura, VerdCel, Òscar Briz i Pau Alabajos en l'àmbit de la cançó d'autor; Miquel Gil, Carles Dénia, Urbàlia Rurana, la Romàntica del Saladar i Pep Gimeno *Botifarra*, en el del folk, i Obrint Pas en el del pop-rock, actuen amb una certa regularitat més amunt del Sénia. La resta, en la seua majoria, són uns perfectes desconeguts fins i tot per al públic consumidor habitual de música en català. A tot això cal afegir la tendència institucional a tancar el mercat dins l'àmbit autonòmic en comptes d'ajudar els productors culturals a arribar a la totalitat del seu públic potencial: no hi cap política comuna en aquest sentit entre els governs valencià, català i balear, bàsicament per les reticències del valencià a fer visible la unitat lingüística.

Malgrat tot el que acabem d'exposar, resulten molt cridaneres les xifres de vendes assolides per alguns grups i intèrprets. La taula 1 mostra els discos en valencià més venuts del 2003 al 2009 segons les dades fetes públiques als anuaris que edita regularment el Grup Enderrock:

Hi destaca clarament la regularitat comercial d'Obrint Pas que, amb el seu darrer disc, el CD-DVD *Benvinguts al paradís* (2007), va aconseguir estar algunes setmanes entre els discos més venuts a la botiga FNAC de la ciutat de València i entre els DVD més venuts de tot l'estat.

Aquestes xifres prenen una major rellevància si les comparem amb les vendes anuals mitjanes de les produccions discogràfiques en català que rarament superen els 5.000 exemplars i són moltíssimes les que es queden per davall dels 3.000. I més encara si les situem en un context general marcat per la greu recessió que pateix la indústria musical —les xifres publicades per Promusicae, l'associació que aglutina la major part de productors discogràfics de l'Estat, són ben explícites: entre el 2000 i el 2008, la venda de discos havia caigut un 64%; en el primer semestre del 2009, caigué un 30,5% addicional[1]; i en el primer semestre del 2010, s'han tornat a veure reduïdes en un 12%.

A la debilitat estructural del mercat cal afegir dos factors negatius addicionals. Primerament la precarietat de la indústria cultural que ha d'exercir el paper de mitjancer entre productors i consumidors. Una indústria que, afortunadament, millora lentament sobretot durant els darrers cinc anys on han començat a consolidar-se algunes agències de *management* —la Sibil·la Valenciana, 7 Claus, Servifolk—, moltes de les quals han creat el seu propi segell discogràfic —Comboi Records, La Casa Calba, Més de Mil—. Totes elles sobreviuen ofegades per la conjuntura econòmica poc propícia, la crisi interna de la mateixa indústria discogràfica i les limitacions del mercat que acabem d'enumerar. Malgrat això, però, la seua aportació és transcendental perquè introdueixen elements professionals imprescindibles en un àmbit caracteritzat sempre pel voluntarisme, l'amateurisme i la manca de continuïtat.

L'altre factor advers és el desinterés dels mitjans de comunicació, especialment els públics, que ignoren la música en valencià —contradint descaradament els seus pressupòsits fundacionals— mentre alberguen espais dedicats a músiques foranes amb audiències limitadíssimes i minvants[2]. En el moment d'escriure aquestes ratlles (octubre 2010) la música en valencià només apareix a la ràdio pública amb regularitat en els programes *El Musicari*, de Josemi Ortolà, *Alta Fidelitat*, d'Amàlia Garrigós i *El món de la música* de Carles Sanchis, aquest a Sí Ràdio i, com els anteriors, en horaris poc apropiats. En la ràdio privada el panorama no és més falaguer: tan sols el programa *A Vivir Que Son Dos Dias-Comunidad Valenciana* que dirigeix i presenta Quique Lencina a Ràdio València-Cadena Ser, dedica sistemàticament un espai a la música en valencià; en la resta del dial, llevat d'alguna presència excepcional en el veteraníssim programa

1. El País, 17/09/2009

2. Com l'espai Alma de copla, emés per Canal 9 durant la primavera de 2008 amb un share que en el seu millor moment no superà el 9% (Cf. Levante, 23/05/2008).

Any	Intèrpret	Títol	Exemplars venuts
2009	Pep Gimeno *Botifarra*	Te'n cantaré més de mil	4.750
2009	Miquel Gil & Manel Camp	Miquel Gil & Manel Camp Trio	1.100
2008	Al Andaluz Project	Al Andaluz Project	6.500
2008	La Gossa Sorda	Saó	3.550
2008	Pau Alabajos	Teoria del Caos	1.700
2007	Obrint Pas	Benvinguts al Paradís	14.450
2007	Pep Gimeno *Botifarra*	Si em pose a cantar cançons	6.000
2006	Feliu Ventura	Alfabets de futur	6.210
2005	Lluís Llach & Feliu Ventura	Que no s'apague la llum	15.464
2005	Obrint Pas	En moviment!	15.394
2004	Obrint Pas	La flama	15.400
2004	Miquel Gil	Katà	2.600
2003	Obrint Pas	Terra	12.000
2003	Raimon	Salvador Espriu. Poesia cantada	10.000
2003	Raimon	Clàssics i no	7.000

Taula 1. Discos més venuts de música valenciana en valencià (2003-2009)

Futur
gaudiré
gaudiràs
gaudirà
gaudirem
gaudireu
gaudiran

Discomoder que Enrique Ginés condueix a la 97.7, el desert és la norma. L'interessat ha de recórrer a les ràdios locals, comarcals i universitàries per a trobar programes que no facen discriminació idiomàtica o consagren espais específics a la producció discogràfica autòctona. En la premsa escrita la situació és una mica millor i, a poc a poc, la música en valencià ha guanyat una presència considerable, tant en les pàgines de la premsa musical —*Mondo Sonoro*, *Beat*, *Rock de Lux* — com en les de la premsa generalista: *La Cartelera,* suplement del diari *Levante*, el "Quadern" de l'edició valenciana d'*El País*, *El Temps*, etc.

En tot cas, un mercat tan precari, capaç, però, de donar xifres com les exposades, evidencia unes potencialitats comercials que podrien aflorar només amb una mica d'actitud proactiva per banda de les institucions públiques i els mitjans de comunicació que gestionen —facilitant l'obertura de mercats, impulsant la creació de circuits de música en viu, dedicant recursos econòmics a la projecció exterior, etc. Si el mercat té dèficits estructurals, per les seues dimensions, per la seua fragmentació, per la pressió mediàtica del castellà, perquè pertany a una llengua minoritària i minoritzada, per la manca d'indústria especialitzada i de plataformes de difusió, calen mesures correctores que els esmenen perquè aquesta part tan important de la cultura valenciana ocupe la posició que li correspon tant a dins del territori valencià com a l'exterior.

Amenaces

L'amenaça principal que fa perillar el futur del sector és la seua extrema vulnerabilitat davant de la precarietat del mercat i la seua dependència absoluta de la creativitat d'uns músics que, ateses les circumstàncies, no poden assolir un estatus professional.

Les xifres de consum cultural tampoc conviden a l'esperança: ja hem explicat que per molts i diversos factors —entre ells, la inexistència d'una cultura de masses en valencià— el mercat musical només es pot configurar amb aquella part de la població

Present

gaudisc
gaudeixes (o gaudixes)
gaudeix (o gaudix)
gaudim
gaudiu
gaudeixen (o gaudixen)

que s'hi adhereix activament. Aquest fet explica, per exemple, les xifres fetes públiques en l'informe *La dieta mediàtica i cultural dels joves* (Fundacc, 2007), un treball realitzat sobre una mostra de 4.531 joves catalans, valencians i balears que revelava dos fets inquietants: en primer lloc, que el consum mediàtic i cultural d'aquests joves es realitza majoritàriament en castellà i, en segon, que malgrat la implantació de l'ensenyament del valencià a l'escola, el consum de mitjans de comunicació i de cultura en valencià és més baix entre els joves que entre els adults. Concretament, la música en valencià és una de les manifestacions culturals que resultava més malparada en l'informe: només un 0,3% dels joves valencians entrevistats respongueren que la llengua de l'última cançó que havien escoltat era el valencià. Un percentatge que es pot posar en paral·lel als desoladors índexs de lectura que, any rere any, ens proporcionen les enquestes: segons dades de la Federación de Gremios de Editores de España, només un 4,6% de valencians declaren, durant el primer quadrimestre del 2010, llegir habitualment o ocasionalment en la llengua pròpia[3] —una xifra bastant millor que la de l'any anterior (2,5%) però no per això menys preocupant.

Davant d'aquestes dades, hom esperaria una reacció immediata de l'administració per ajustar les xifres de consum cultural a les de competència lingüística, però sembla evident que les institucions es mouen en direcció contrària: en els darrers mesos, per exemple, la televisió pública valenciana ha reduït en un 70% el pressupost del doblatge al valencià; els pressupostos per al 2011 de la Generalitat Valenciana s'han aprovat amb una retallada de vora un

3. Levante, 27/05/2010

Pep Gimeno *Botifarra*

La Gossa Sorda

milió d'euros en la partida dedicada a la promoció del valencià, la qual, sumada a la retallada del 2009, suposa una disminució d'un terç dels diners destinats a aquesta partida en només dos anys; l'informe anual del Síndic de Greuges continua denunciant les contínues vulneracions de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià per banda de l'administració pública; etc.

I pel que fa concretament al suport a la música en valencià, totes les mocions presentades pels grups de l'oposició (juny de 2006, abril de 2008, març de 2009) en què demanaven obrir línies d'ajuda econòmica específiques —o adoptar mesures concretes per a la seua promoció— han estat rebutjades de forma sistemàtica per la majoria governant.

Ja hem expressat anteriorment la importància de l'actuació pública per corregir els desajustos entre l'excel·lent moment artístic que viu la música en valencià i la seua minsa incidència social. Tots els indicadors apunten, però, que aquesta actuació no arribarà de moment i el sector haurà de continuar espavilant-se pel seu compte com ha vingut fent fins ara, amb els riscos i la vulnerabilitat a què l'exposa la seua obligada autogestió.

Present sub.
gaudisca
gaudisques
gaudisca
gaudim
gaudiu
gaudisquen

Oportunitats

La crisi de la indústria discogràfica i la simultània irrupció dels canals de difusió i promoció en línia —descàrregues gratuïtes, xarxes socials, blogs, etc.— iguala les oportunitats d'uns i altres i, pel que fa a la disponibilitat de la xarxa, col·loca en el mateix punt de sortida l'intèrpret més consagrat i el darrer debutant. Un ús intel·ligent d'aquests instruments esdevé una arma promocional valuosíssima si se sap crear i articular adequadament una comunitat multimèdia entorn del propi projecte. La música en valencià té aquí tot un terreny verge per a créixer, un terreny que ja fa anys que exploten amb èxit determinats intèrprets i formacions que es mouen per circuits alternatius i especialitzats —Obrint Pas, Pau Alabajos, Orxata Sound System— i que la xarxa posa a l'abast de tothom.

El futur, i el futur de la música en valencià en concret, si aconsegueix mantenir l'extraordinària qualitat artística actual, passa indiscutiblement per ací.

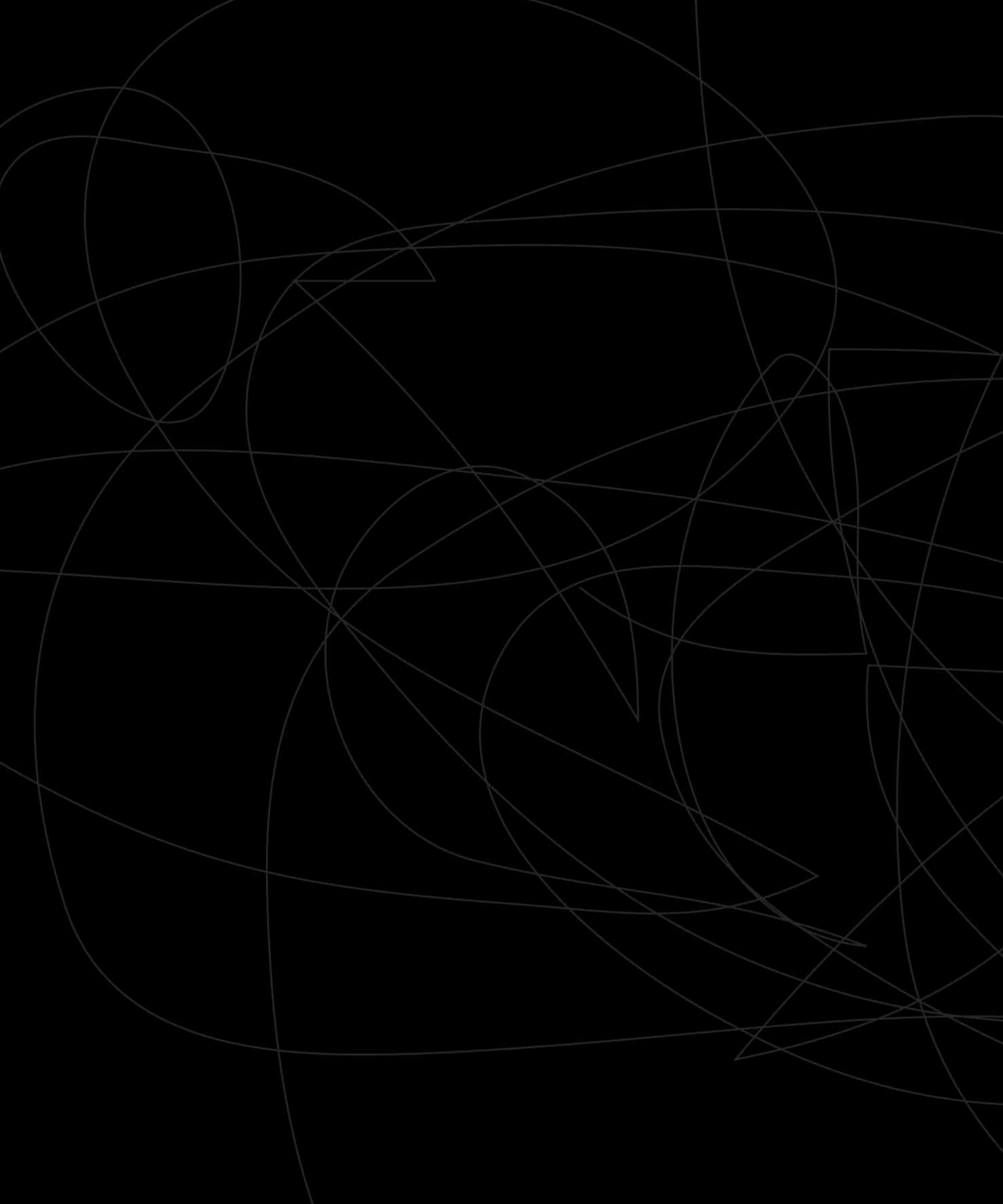

vint-i-dos | cruixir, moldre, llançar

El sistema informatiu en valencià

Francesc Martínez Sanchis | ***Periodista i professor de Periodisme de la Universitat de València. Autor del llibre Periodisme contra les cordes. El valencià en els mitjans de comunicació. Denes Editorial, 2010.***

1. PERIODISME CONTRA LES CORDES

Els mitjans de comunicació en valencià han d'enfrontar-se diàriament a la competència desigual dels seus homòlegs en castellà, que disposen de majors expectatives de mercat. L'Estatut d'Autonomia de 1982 i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià de 1983 portaren l'oficialitat del valencià i assentaren les bases de la normalització de la llengua. Això no obstant, passats més de vint-i-cinc anys de l'aprovació d'aquestes lleis, és encara marginal la presència del valencià en els mitjans. El periodisme en valencià viu contra les cordes de la inanició, és un sector feble i minoritzat. Actualment, malgrat que hi ha uns 170 mitjans en valencià, els mitjans en castellà acaparen les audiències i representen les empreses més sòlides. La creació de RTVV en 1989 no ha mitigat la dependència mediàtica externa (ha hagut una forta penetració dels mitjans de comunicació de Madrid) ni la castellanització de l'espai comunicatiu valencià, procés que en ocasions ha estat afavorit per la pròpia Generalitat. A això s'afegeix el conflicte polític sobre el nom de la llengua, que genera actituds de rebuig cap al valencià normatiu i una absència de polítiques públiques de suport als mitjans en valencià per part del Consell. La Generalitat no ha desenvolupat polítiques per a assegurar la pervivència d'empreses periodístiques en la nostra llengua.

Aquest article ofereix una aproximació succinta a l'estat actual dels mitjans en castellà i en valencià per sectors: premsa, ràdio, televisió i mitjans digitals. Hi ha també una breu referència a la situació present dels mitjans de comunicació en la comarca del Camp de Morvedre. L'estudi aporta també una visió comparada del cas valencià amb la comunicació en llengua pròpia de les Illes Balears, Catalunya, Galícia i País Basc. Finalment s'aborden les polítiques de comunicació adoptades per les diferents comunitats autònomes amb llengua pròpia i un decàleg de propostes per a traure la comunicació en valencià d'entre les cordes.

Condicional
cruixiria
cruixiries
cruixiria
cruixiríem
cruixiríeu
cruixirien

2. EL SISTEMA COMUNICATIU VALENCIÀ DE LA DEMOCRÀCIA

La recuperació de la democràcia després de la mort del general Franco en 1975 va significar un fort creixement dels mitjans de comunicació locals i comarcals al País Valencià, un fenomen que també van experimentar altres territoris de l'Estat. La comunicació de proximitat es caracteritza per l'especialització dels seus continguts en la informació d'un àmbit geogràfic pròxim: el municipi, la comarca o la província.

L'any 1976 el sistema comunicatiu valencià era el que havia deixat la dictadura. El País Valencià comptava amb delegacions territorials de TVE i RNE, unes quantes edicions locals de les cadenes de ràdio SER i COPE, i una reduïda xarxa de mitjans locals radicats principalment a les capitals de província: Castelló, València i Alacant. Entre tots sobreeixien els periòdics *Las Provincias, Ciudad de Alcoi* i *Canfali,* així com els diaris de la Cadena del Movimiento *Información*, *Levante* i *Mediterráneo,* tots ells escrits en castellà.

Aquesta situació comunicativa canvia durant la transició a la democràcia. La informació local comença a tindre valor econòmic i es produeix una forta eclosió dels mitjans de proximitat, emparats ara pel règim de llibertats de la Constitució de 1978. El sistema comunicatiu del País Valencià, tal com el coneguem avui, es configura durant el període 1976-1994. Però es en els anys 1980-2005 quan els mitjans locals valencians experimenten un major creixement. És un temps de transformacions continues on primen les tendències de concentració (fusions i compres de mitjans) i deslocalització (creació d'edicions regionals, provincials i comarcals). Dues dècades en les quals s'ha configurat un sistema comunicatiu que no ha guanyat autonomia informativa territorial i que es caracteritza per tindre una forta dependència mediàtica externa, és a dir, hi ha un clar domini dels mitjans en castellà, bona part d'ells radicats a Madrid, la qual cosa dóna lloc a un colonialisme mediàtic que minva més encara la feble consciència identitària del poble valencià.

MITJANS DE LA COMUNICACIÓ D'INFORMACIÓ GENERAL AL PAÍS VALENCIÀ. ANY 2009	
Mitjans de comunicació de grans grups de comunicació estatals que tenen edicions, locals, provincials o regionals al País Valencià	
Delegacions territorials dels mitjans públics de l'Estat: TVE i RNE (50 freqüències autoritzades)	
Edicions regionals o provincials dels diaris de Madrid: *El País, ABC, El Mundo* i *La Razón.*	
77 edicions locals de cadenes radiofòniques privades d'àmbit estatal: SER, COPE, Onda Cero, Grup Z, Vocento, Intereconomia, Unedisa i Planeta-Antena 3	
Edicions regionals de les televisions privades estatals radicades a Madrid: Tele 5, Antena 3, Cuatro i La Sexta.	
Edicions locals dels diaris gratuïts de grans grups estatals: *ADN, 20 Minutos* i *Qué!.*	
Mitjans de l'organisme públic autonòmic Ràdio Televisió Valenciana (RTVV)	
Emissores de televisió Canal 9, Punt 2 i Canal Internacional 24 Hores. Emissores radiofòniques Ràdio 9 i Sí Ràdio (18 freqüències autoritzades)	
Mitjans de comunicació provincials, comarcals i locals	
76 emissores de televisió local per cable, ona terrestre i televisió digital terrestre (TDT).	45 emissores de ràdio autòctones (37 municipals i 8 privades)
Cinc diaris provincials de pagament amb edicions locals i comarcals: *Información*, *Las Provincias*, *La Verdad*, *Levante-EMV* i *Mediterráneo.*	Dos diaris comarcals de pagament: *Ciudad de Alcoy* i *Canfali.*
87 periòdics (no diaris) locals i comarcals tant gratuïts com de pagament.	9 periòdics en llengua estrangera
232 cibermitjans de premsa, ràdio i televisió.	267 pàgines web d'ajuntaments
Fonts: *Guia de la Comunicació de la Comunitat Valenciana 2009* (Generalitat Valenciana)/Guillermo López García. (2008) *Los cibermedios valencianos. Cartografía, características y contenidos* (Universitat de València)/Lluís Català Oltra. (2007) *L'Ús del català en les pàgines web municipals del País Valencià* (Universitat d'Alacant)/Hemeroteca de la Biblioteca Valenciana (Consulta realitzada en 2007). Elaboració pròpia.	

Imperfet
cruixia
cruixies
cruixia
cruixíem
cruixíeu
cruixien

Per tant, en el sistema comunicatiu valencià predomina una clara dimensió castellana. Els mitjans en castellà acaparen les audiències, mentre que els que usen el valencià ocupen un espai complementari i minoritari en tots els àmbits. Els mitjans en valencià han d'enfrontar-se diàriament a la competència desigual dels seus homòlegs en castellà, que disposen d'empreses més fortes i tenen majors expectatives de mercat i un espai de comunicació més ampli. La situació dels mitjans en valencià és delicada. L'Estatut d'Autonomia de 1982 i la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV) de 1983 assentaren les bases de la normalització de la llengua, ambdues lleis atorguen especial protecció al valencià i estableixen el deure de la Generalitat a impulsar l'ús de la llengua en l'administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació. No obstant, passats més de 25 anys de la promulgació de la LUEV, és encara marginal el valencià en els mitjans. Les emissores de RTVV no han minvat la dependència mediàtica externa del País Valencià. L'Estat de les autonomies, encara que ha revitalitzat la normalització de les llengües minoritzades a Espanya, no ha suposat un factor de més autonomia informativa territorial, sinó més bé d'homogeneització del sistema comunicatiu,

Perfet
he cruix
has cruix
ha cruix
hem cruix
heu cruix
han cruix

CANFALI
marina alta

El equipo de gobierno de Dénia rectifica ante la presión de los vecinos y buscará un nuevo emplazamiento para la estación del tren

Pepa Font acepta el cambio de ubicación "siempre que esté en el término municipal"

El TSJ anula la resolución de la Consellería que pretendía reducir zonas verdes y VPO en el Plan Transitorio de Dénia

Las puellas y el arroz a banda de mañana abren las puertas de la fiesta en Dénia a los desembarcos y los desfiles

Los actos de Sant Roc y Marcel Cristians llenarán las calles de música y color hasta el domingo 16

Reserva tus libros de texto
Todos los centros de Dénia

DENIDORM - MARINA BAIXA

Firaltea prevé 30.000 visitantes y adquiere rango internacional

Una carpa de 4.000 metros cuadrados albergará la feria de muestras en la que participan 42 empresas

El reconocido pastelero Pacu Torreblanca presentará el «postre vilero»

¡No estamos LOCOS!

TODA LA GAMA OPEL A PRECIOS DE FÁBRICA

¿IMAGINAS CUANTO DINERO TE PUEDES AHORRAR EN TU COCHE NUEVO?

Borjamotor

LA APERTURA

Correos cambiará de ubicación para prestar un mejor servicio

La oficina de El Terrer funciona desde el año 1974 tras dos sedes anteriores

Mediterráneo

Una de cada cinco personas padecerá gripe este invieno

Almassora venera a su Virgen

Yo para ser feliz quiero un 3,49% TAE

Levante
EL MERCANTIL VALENCIANO

LIGA 2007-08

Trombas de agua sumen en el caos el área de Valencia

El comando Valencia de ETA se declara «orgulloso de la lucha armada»

El Consell de Cultura exige más dinero a Camps para patrimonio

Quique deja a Albelda fuera de la convocatoria para el partido de hoy ante el Valladolid

Levante
EL MERCANTIL VALENCIANO

El fiscal investiga a un alto cargo de Educación por matriculaciones irregulares

El juez cita a declarar al consejo de Llanera por alzamiento de bienes

Cavadas reimplanta las piernas a un amputado por el tren

Angela Gregori y Joan Gari se llevan los premios literarios de Gandía

EL DESVÁN

ja que ha hagut una forta penetració dels mitjans de Madrid en tot l'Estat, implantació que ha estat extraordinàriament alta al País Valencià.

Mirem tot seguit quin és el panorama dels mitjans d'informació general que operen al País Valencià. El quadre següent proporciona una cartografia general dels mitjans informatius (nombre i tipologia) que utilitzen els criteris propis de la informació de proximitat. Trobem mitjans de comunicació estatals amb edicions autonòmiques, mitjans provincials amb edicions comarcals i mitjans estrictament locals i comarcals.

2.1. Expansió de la premsa local i comarcal

En el camp de la premsa, hi ha una important renovació i reforçament de la premsa local i provincial. Es produeix un triple moviment. En primer lloc, els grans grups de comunicació forans conquisten el mercat de la premsa local valenciana mitjançant la compra de capçaleres històriques de l'antiga Cadena del Movimiento franquista. Es produeix un procés de concentració empresarial amb grups que dominen diverses capçleres. Editorial Prensa Ibérica, SA va adquirir en 1984 *Levante-EMV* i *Información*, el Grup Z va comprar *Mediterráneo* i *Ciudad de Alcoy* i el Grup *Vocento* va aconseguir *La Verdad* i una part important de *Las Provincias*. Són diaris ubicats a les capitals de província que s'han consolidat amb el fenomen conegut com edicionalització comarcal. Actualment, en conjunt tots aquests diaris sumen 22 edicions locals i comarcals al País Valencià. A pesar d'això, la premsa de la democràcia, igual que en el franquisme, continua tenint la provÌncia com a mercat principal. No hi ha una premsa regional de forta implantació en les tres provÌncies, cada província té la seua pròpia premsa: a Castelló el diari més venut és *Mediterráneo,* a València són *Levante-EMV* i *Las Provincias*, i Alacant són *Información* i *La Verdad*.

El resultat d'aquest procés és que el mercat de la premsa local valenciana ha caigut majoritàriament en mans de grups estatals, que tenen la seu fora del País Valencià i usen el castellà com a llengua vehicular. Així mateix, aquests grups han reforçat el seu mercat mitjançant la creació d'empreses

Imperfet sub.
cruixira
cruixires
cruixira
cruixírem
cruixíreu
cruixiren

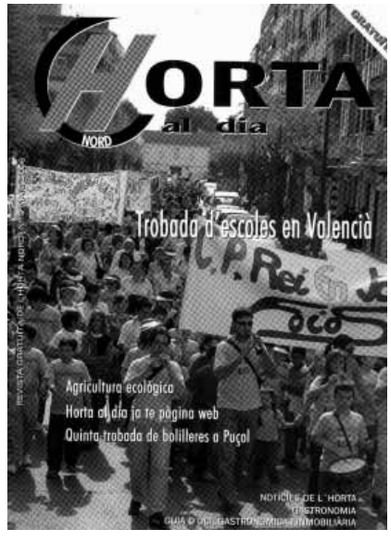

Condicional perfet

hauria cruix
hauries cruix
hauria cruix
hauríem cruix
hauríeu cruix
haurien cruix

multimèdia. Posem un exemple. A València, Editorial Prensa Ibérica agrupa *Levante-EMV,* la versió digital www.levante-emv.com, la televisió digital Levante TV, l'emissora 97.2 FM i el diari esportiu *Superdeporte*.

El segon moviment en la premsa ve de Madrid. La premsa central inicia a partir dels anys vuitanta del segle XX una expansió a la recerca dels mercats publicitaris locals. Es produeix la deslocalització dels diaris nacionals espanyols mitjançant la creació edicions provincials o regionals. Actualment tenen edició regionals al País Valencià els diaris *El PaÌs, ABC* i *La Razón,* mentre que *El Mundo* ha optat per crear tres edicions provincials. El resultat d'aquest procés és la forta penetració de la premsa central. En 2007 l'audiència mitjana dels diaris nacionals al País Valencià representava el 34,78% del consum global de premsa.

El tercer moviment el protagonitza la premsa local i comarcal autÚctona, la qual experimenta un creixement espectacular. L'any 1989 el País Valencià comptava amb 13 periòdics comarcals no diaris amb una tiratge d'eixida de 67.737 exemplars, i amb un nivell mitjà d'ús del valencià del 25%. I en 2007 hi havia 87 periòdics locals i comarcals privats de pagament i gratuïts, a més d'un bon

Difusió dels 18 diaris de pagament i gratuïts en castellà d'informació general de més difusió al País Valencià. Promedi de difusió juliol 2006-juny 2007.	
Total premsa de pagament *Levante-EMV, Las Provincias, Información, Mediterráneo, Ciudad de Alcoi, Canfali, El País, El Mundo* i *ABC.*	**214.311 exemplars**
Total premsa gratuïta *Mini Diario, ADN, 20 Minutos, Metro, Qué!, Crónica Local, Fàcil, Publilitoral* i *Portaldenia*	**475.120 exemplars**
Total premsa en castellà de gran difusió	**689.431 exemplars**
Font: Oficina de Justificació i Difusión (OJD). Elaboració pròpia.	

nombre de butlletins d'informació municipal editats pels ajuntaments. La premsa local i comarcal constitueix un model de premsa popular consolidat en l'·ltim segle i mig d'histÚria. En democràcia s'ha reconstruït amb molta coherència els models territorials de premsa consolidats històricament a partir del segle XIX en les ciutats mitjanes valencianes.

Però malgrat la importància de la premsa comarcal, es tracta d'una premsa fluctuant i efímera en bona part del País Valencià. Al mateix ritme que apareixen noves capçaleres en desapareixen altres. Des de la Transició fins l'actualitat, per tot arreu del País Valencià han tancat desenes de periòdics locals, morts per la llei del mercat. Per Tancaren periòdics com *Asadi* del Camp de Morvedre, *Baix Vinalopó*, *Comarca* d'Utiel, *El Tossal* de la Marina Alta o *El Vilero* de la Marina Baixa. Desapareixen també periòdics institucionals d'àmbit supracomarcal com els editats per les tres diputacions provincials (*Penyagolosa* de Castelló, *Plaça Major* de València i *Aitana* d'Alacant), o els comarcals mixtes com *Ribera Alta* i l'institucional *La Serranía*. Tots han desaparegut. Hi ha altres intents fracassats en les dècades de 1980 i 1990, com per exemple *L'Horta* (1978-80) i *7 Dies de la Comarca* (1983-85) a l'Horta Sud. I finalment a Xàtiva, entre 1980 i 1997, veiem desaparèixer els setmanaris *Xàtiva Semanal*, *La Veu de Xàtiva*, *La Veu de la Comarca*, *La Comarca*, *Noticia-7* i *Noticia-7 Días*. I l'any 2004 tanquen també *Pueblo* i *Tribuna* a l'Horta Sud.

Al País Valencià, a pesar que hi ha un mercat de premsa comarcal que van prenent per etapes successives empreses, no s'ha consolidat -com a Catalunya- una forta xarxa industrial de premsa comarcal duradora. La premsa comarcal es fonamenta en sistemes reduïts d'organització empresarial, b‡sicament constituïts per petits editors o grups d'accionistes que han unit el seu capital. És una premsa de tirades reduïdes que projecta un territori comunicatiu descentralitzat no provincial. A pesar d'aquestes circumstàncies poc favorables, la premsa comarcal valenciana ha aconseguit sobreviure enfront les edicions comarcals dels grans com *Levante-EMV* i *Las Provincias*. Per exemple, en 2008 s'editaven 25 periòdics locals i comarcals (de pagament i gratuïts) en les comarques de l'Horta, la Safor, el Camp de Morvedre i la Vall d'Albaida, els quals conviuen amb les edicions comarcals de *Levante-EMV* i *Las Provincias*.

Un dels fenòmens més significatius que s'han produït en el sector de la premsa ha estat el creixement dels diaris gratuïts. Una tendència que comença amb força a partir de 2000, tot i que València ja comptava des de 1992 amb el *Mini Diario*, un diari gratuït pioner a Europa que va tancar en 2008. L'impacte ha estat tan fort que a València (on han fracassat en els últims trenta anys les iniciatives de crear un tercer diari de pagament) s'han arribat a consolidar en 2004 set periòdics gratuïts, que són els següents: *20 Minutos*, *Metro*, *Mini Diario*, *QuÈ!*, *ADN*, *El Micalet* i *La Hoja de la Tarde*. Tant ha estat el creixement que en 2007 els nou periòdics gratuïts

Passat anterior
haguí cruix
hagueres cruix
hagué cruix
haguérem cruix
haguéreu cruix
hagueren cruix

de major difusió sumaven al País Valencià una distribució mitjana di‡ria de 475.120 exemplars, enfront els 214.311 exemplars que ajuntaven els nou diaris de pagament d'informació general. El tiratge dels gratuïts fou aqueix any 2,2 vegades superior al de la premsa de pagament.

L'expansió dels gratuïts s'ha donat també en comarques. El nombre de periòdics gratuïts editats als pobles valencianes durant 2000-2007 ha estat de 95, dels quals 86 s'escriuen en castellà, 6 en valencià i 3 usen castellà i valencià. A diferència dels gratuïts de les grans ciutats, aquests pertanyen majoritàriament a empreses autòctones.

Cal destacar també la forta implantació de la premsa en llengua estrangera. L'elevada presència de ciutadans d'altres països als municipis turístics valencians ha donat lloc a una rica xarxa de premsa local i comarcal editada en diverses llengües estrangeres, principalment de la Unió Europea. De fet, des de 1973 fins 2007 al País Valencià han aparegut almenys 55 periòdics escrits en llengües estrangeres. Es tracta d'una premsa que dóna fonamentalment informació local i de serveis, incorporant també en alguns casos informació regional i nacional. La zona de major concentració se situa en les comarques litorals d'Alacant, mentre que els idiomes més utilitzats són l'anglés i l'alemany, seguit de l'holandés i francés.

Aquests diaris tenen uns percentatges alts de venda i distribució tant per la població estrangera resident com per als turistes ocasionals. Un dels pioners és el diari *Costa Blanca Nachrichten* (1974), escrit en alemany i amb edicions a Benissa, Dénia i Torrevieja. Aquest periòdic és el degà de la premsa en alemany a Espanya. Altres periòdics representatius que s'editen actualment són el *Journal Européen de Mediterranee "La Gaviota"* en francés, el *Bij Ons* en holandés, i en anglés els *Weeekly Post, CB Friday, The Valencia Life Network* i *Costa Blanca News,* entre altres.

2.2. Una radio amb una forta dependència externa

El País Valencià compta actualment amb 197 freqüències de ràdio autoritzades, de les quals 105 són gestionades per administracions públiques i 92 per empreses privades. Les emissores públiques estan repartides de la següent manera: 50 de RTVE, 18 de RTVV i 37 d'ajuntaments. Quan a les 92 emissores privades, tres són culturals i 83 comercials, la gran majoria de cadenes estatals. En conclusió, el 75,55% de les emissores són de grups públics i privats estatals i el 24,45% ràdios autòctones.[1]

Les emissores privades o comercials són les de major audiència. Diversos plans tècnics nacionals de radiodifusió sonora aprovats pel Govern central a partir de 1978 han afavorit l'expansió de les emissores FM i la concentració radiofònica en mans de grans grups de comunicació.[2] S'ha consolidat un model de ràdio controlat per les grans cadenes estatals, com ara la SER, COPE, Punto Ràdio i Onda Cero, les quals han llevat espai a la ràdio pública local i cultural.[3] Aquestes grans emissores fan programació en cadena i donen unes poques hores d'informació local en diverses edicions locals que tenen distribuïdes per tot Espanya. Precisament aquestes cadenes que emeten en castellà són líders d'audiència al País Valencià.

Plusquamperfet
havia cruix
havies cruix
havia cruix
havíem cruix
havíeu cruix
havien cruix

1. Vegeu José Maria Bernardo, José Vicente Gamir i Francesc Martínez Sanchis: "La comunicación en la Comunidad Valenciana y su contexto". A Guillermo López García (ed): El ecosistema comunicativo valenciano. Caracteríiticas y tendencias de la primera década del siglo XXI. Tirant lo Blanc, València: 2010. pp.35-54. Veure també l'artícle "El Consell concede canales a la COPE, Vocento, Interconomía, El Mundo y Jiménez Losantos". (El País, 31 de desembre de 2005, edició Comunitat Valenciana. pp.4).

2. El Govern d'Adolfo Suárez inicia el primer moviment desregularitzador amb el Pla Tècnic Nacional de Radiodifusió Sonora 27 d'octubre de 1978. Des d'aquell any fins avui s'han desenvolupat diversos plans tècnics. L'últim pla fou aprovat mitjançant el Reial Decret 964/2006 d'1 de setembre de 2006, amb el qual se n'han assignat 31 freqüències de FM al País Valencià.

3. Aquests plans mai han satisfet al sector radiofònic, no han impedit la proliferació d'emissores il·legals. Segons l'Asociación Española de de Radio Comercial (AERC) l'any 2004 hi havia 1.150 emissores comercials privades legals (amb llicència administrativa) a Espanya enfront 2.279 ràdios il·legals (sense llicència), 504 d'elles municipals. De totes elles, 318 emissores operen al País Valencià.

Audiència de les primeres emissores de ràdio generalista més escoltades al País Valencià. Any 2007	
Emissora	**Milers d'oients**
Cadena SER	507
Cadena COP[E]	287
Onda Cero Radio	198
RNE Ràdio 1	115
Ràdio 9	50
Font: EGM Radio XXI (febrer a novembre de 2007).	

Igualment que en la premsa, no s'ha consolidat una ràdio local autòctona valenciana forta, hi ha una gran dependència radiofònica externa. La Generalitat no ha posat limitacions legislatives a aquest procés, tot el contrari, els governs autonòmics del PSOE i PP han afavorit l'entrada al País Valencià de cadenes estatals afins a les seues ideologies. El creixement de les grans cadenes s'ha fet en la majoria de casos mitjançant l'adquisició de ràdios locals ja creades a través de contractes d'associació, compra directa o adquisició per empreses filials. Un exemple d'aquest procés el trobem en la SER, que ha passat de quatre emissores al País Valencià en 1978 a 38 en 2009.[4] Segons Rafael Xambó, la penetració de les cadenes estatals és tan gran que actualment nou de cada deu oients valencians sintonitzen les grans cadenes d'abast espanyol.

La presència de Ràdio 9, així com d'una modesta xarxa de ràdios comercials privades autòctones i emissores municipals, no han pogut contrarestar l'hegemonia de les gran cadenes. L'audiència de Ràdio 9 (50.000 oients en 2007) està molt per baix de la ràdio estatal. També és reduïda l'audiència de les ràdios municipals.

2.3. Evolució de la televisió local valenciana

El fenomen de les televisions locals valencianes apareix en la dècada de 1980. La primera en començar fou Tele Carlón de Benicarló l'any 1984. El creixement de les televisions locals en tot l'Estat s'intentà regular pel Govern mitjançant la Llei de Televisió Local per Ones Terrestres de 1995, però lluny de normalitzar el sector la situació es va complicar ja que la llei no es va desenvolupar. En el període 1996-2004 el Govern central no va convocar concursos d'adjudicació de freqüències, per la qual cosa les televisions locals hertzianes sorgides després de 1995 no tenen llicència, són il·legals. En 1999 trobem al País Valencià 79 televisions locals en aquesta situació d'irregularitat jurídica. La no aplicació de la citada llei de 1995 va afavorir l'expansió desmesurada de les televisions privades en perjudici de les públiques. És el que alguns autors anomenen "desregularització silenciosa", que té com a conseqüència més evident l'ocupació de freqüències il·legals per empreses privades.

4. Es tracta de 38 emissores d'OM i FM, distribuïdes entre la cadena generalista SER i les emissores de ràdiofòrmula Cadena 40 Principales, Cadena Dial i M80.

Perfet sub.
haja cruix
hages cruix
haja cruix
hàgem cruix
hàgeu cruix
hagen cruix

Aquest desordre explica també el desembarcament dels grups de comunicació estatals en la televisió local valenciana, principalment Prisa, Vocento i Tele 5. L'últim cens de televisions locals analògiques (ona terrestre i cable) ha estat realitzat en 2002 per l'Asociación de Investigación de Medios de Comunicación (AIMC). Aquest cens dóna 897 televisions locals a tot Espanya, de les quals 122 són valencianes, situant el territori valencià el segon de l'Estat per darrere d'Andalusia. Aquell any, el 46,2% de la població valenciana sintonitzava alguna televisió local. A més, pel que fa a la propietat, el 69,3% de les televisions eren privades, el 21,5% municipals i el 9,1% mixtes.

Aquesta estructura va quedar fortament alterada quan en 2005 el govern valencià adjudicà les llicències de televisió digital terrestre (TDT), concretament 42 programes locals i dos autonòmics.[5] Els grups comunicatius espanyols obtingueren 17 de les 42 concessions. L'adjudicació va ser polèmica, la majoria de les llicències es van concedir a grups de comunicació pròxims al PP. Els dos programes autonòmics es van donar a Popular Mediterráneo TV de la COPE i Las Provincias Televisión Valenciana de Vocento. Així mateix, gran part de la TDT local ha quedat en mans d'Unedisa (editora del diari *El Mundo*), Libertad Digital (empresa de l'ultraconservador Federico Jiménez Losantos), Homo Virtualis d'Intereconomia i Uniprex d'Antena 3, entre altres. Els mitjans més crítics amb el Govern autonòmic van ser marginats, com és el cas de Localia de Prisa i d'Info TV, l'única televisió presentada al concurs amb la programació íntegrament en valencià. Com a conseqüència de la implantació de la TDT han desparegut bastants televisions privades històriques i penden d'un fil les televisions dels ajuntaments. La TDT ha ferit de mort la televisió valenciana de proximitat i ha produït una apagada quasi total del valencià en les noves televisions digitals.

5. El Pla Tècnic Nacional de TDT divideix el territori valencià en 18 demarcacions. A cada demarcació li correspon un multiplex amb tres programes privats i un públic. El 30 de desembre de 2005 la Generalitat va adjudicar 42 programes privats locals de 14 demarcacions, ja que el Ministeri d'Indústria no havia assignat la freqüència de les demarcacions de Dénia, Gandia, Vall d'Uixó-Segorbe i Utiel-Requena.

2.4. La comunicació digital local i comarcal

En el període 1995-2000 assistim a la inserció dels mitjans valencians en la xarxa. El primer fou el setmanari *El Temps* en 1995, al qual va seguir *Levante-EMV* en 1997. A partir d'aquest moment i fins l'actualitat ha hagut una expansió dels mitjans tradicionals (premsa, ràdio i televisió) en espais web d'Internet, així com l'aparició de cibermitjans nascuts en la xarxa. L'any 2008 hi havia 232 cibermitjans al País Valencià, dels quals 89 són periòdics, 108 ràdios i 35 televisions. D'aquests, el 19,83% són mitjans nascuts exclusivament en Internet, mentre que el 80,17% provenen de mitjans preexistents. Però la comunicació digital és un sector en expansió. De fet, en 2010 el nombre de cibermitjans valencians ha pujat a la xifra de 502.

Pel que fa a l'audiència, seguint Guillermo López, els mitjans digitals dels grans grups espanyols són els més visitats. Existeix també en la comunicació digital valenciana una forta dependència externa. Posem un exemple. En la premsa digital, els cinc mitjans de major audiència (per ordre de major a menor visites) són *Las Provincias*, *Levante-EMV*,

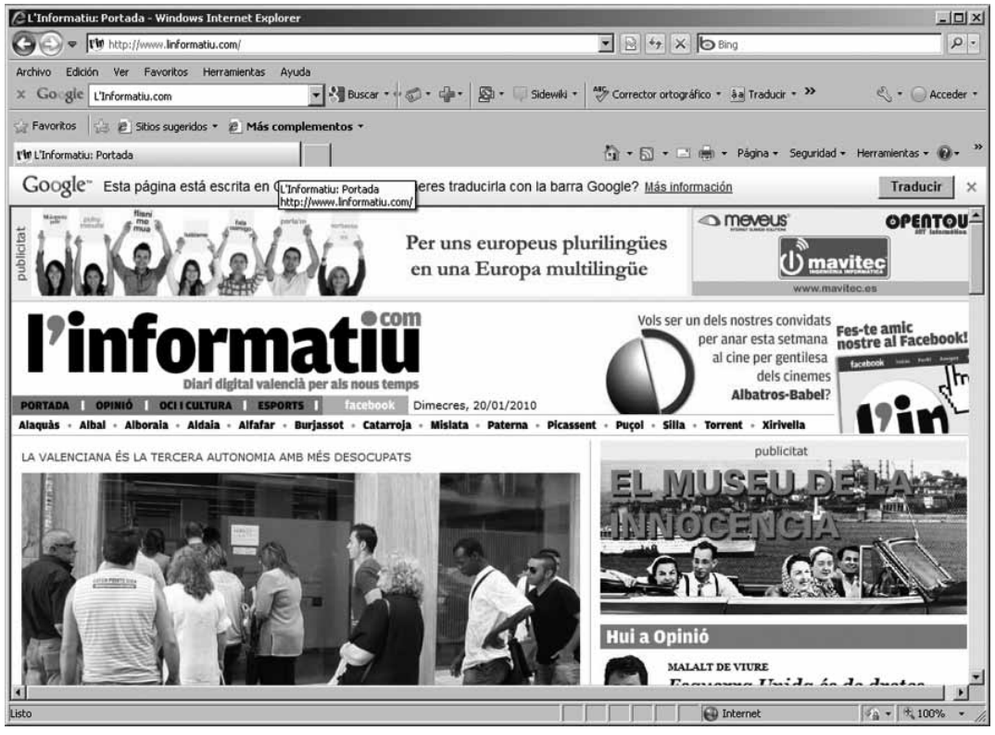

Passat perifràstic

vaig cruixir
vas (o vares) cruixir
va cruixir
vam (o vàrem) cruixir
vau (o vàreu) cruixir
van (o vàren) cruixir

Present

cruix
cruixes
cruix
cruixim
cruixiu
cruixen

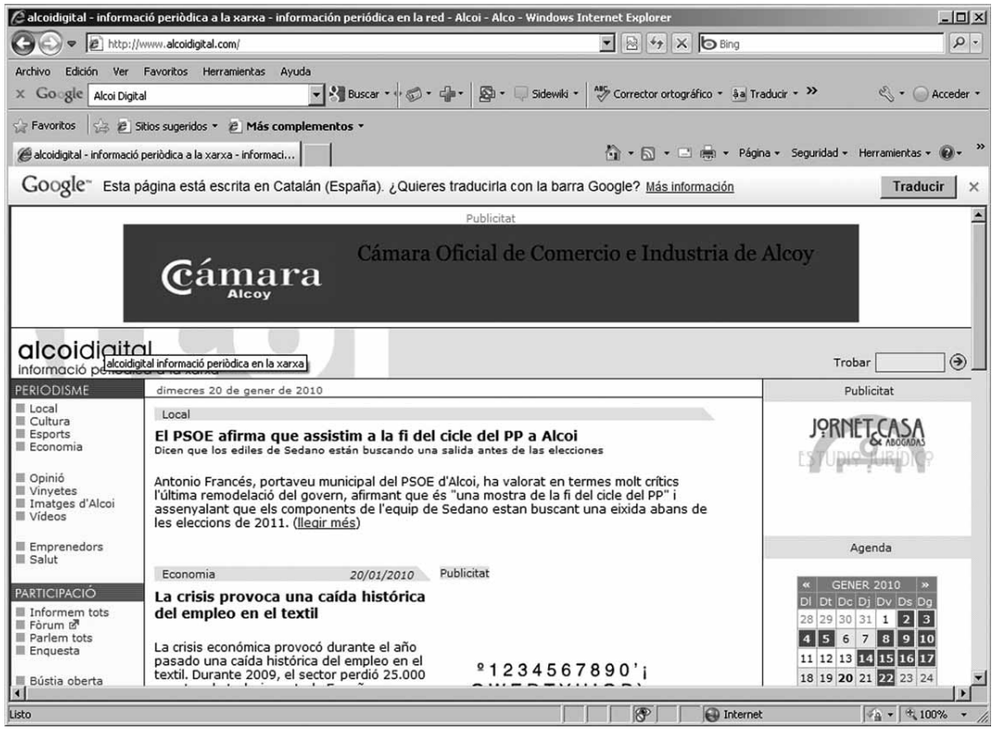

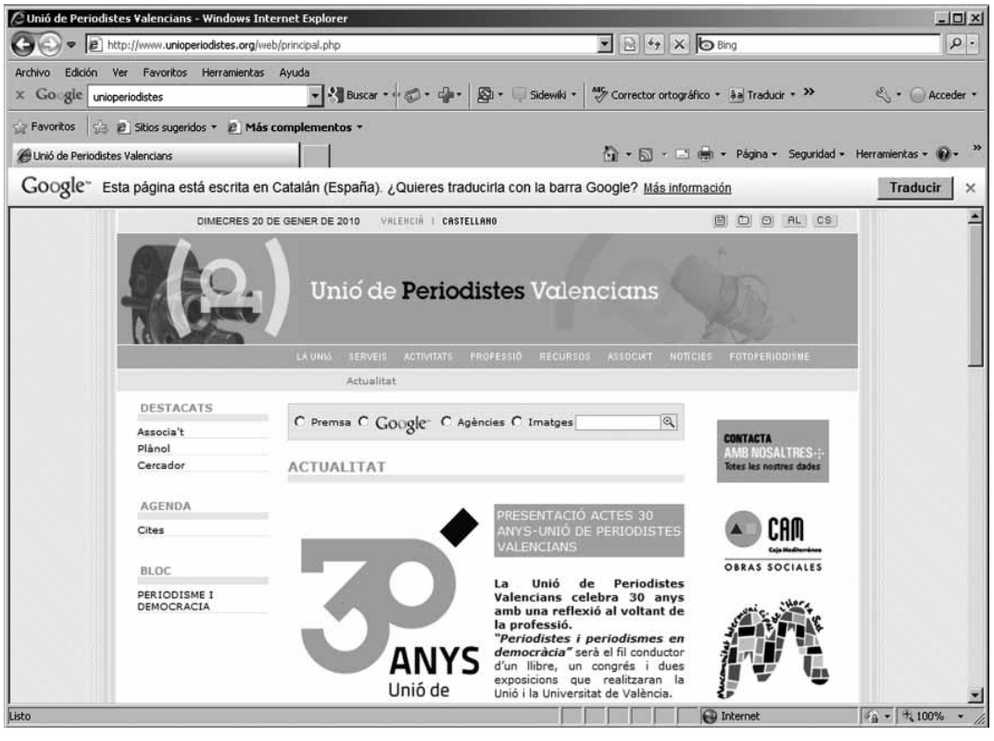

Plusquamperfet sub.

haguera cruix
hagueres cruix
haguera cruix
haguérem cruix
haguéreu cruix
hagueren cruix

Futur perfet

hauré cruix
hauràs cruix
haurà cruix
haurem cruix
haureu cruix
hauran cruix

Información, Superdeporte i *Mediterráneo.* En la nostra llengua, el mitjà més important és *Vilaweb.* Finalment, pel que fa a l'idioma, el castellà és la llengua majoritària, amb un 68,10% de cibermitjans, enfront un 13,79% en valencià i un 10,34% en ambdues llengües.

2.5. La premsa, ràdio i televisió del Camp de Morvedre

El Camp de Morvedre no compta amb estudis exhaustius d'història dels seus mitjans de comunicació, a diferència d'altres comarques valencianes -com l'Horta Sud, la Marina Baixa, el Baix Vinalopó, la Ribera Alta i la Costera, així com ciutats com Sueca, Cullera, Castelló, Alzira, Alacant, Elx, Alcoi o València, per citar alguns exemples-, que si que tenen recerques i catàlegs dels seus periòdics. Això dificulta saber quina ha sigut l'evolució de la premsa d'aquesta comarca en lúltim segle i mig. De fet, pràcticament totes les ciutats capitals comarcals del País Valencià han editat periòdics locals des del mitjans del segle XIX fins l'actualitat. Sagunt no ha sigut una excepció. Un dels seus periòdics més antics és *La Voz de Sagunto*, nascut el 5 d'agost de 1922.

En el període democràtic actual, fonamentat en la Constitució de 1978, Sagunt i el Camp de Morvedre han experimentat les mateixes tendències comunicatives que altres comarques valencianes. La comarca ha combinat una premsa dual, és a dir, la premsa de les empreses periodísitiques autòctones i la dels grans grups de comunicació. Pel que fa a la premsa pròpia, els dos setmanaris comarcals més representatius són *El Econòmico* (1986) i *La Gaceta* (2001). Ambdós periòdics són gratuïts, estan escrits en castellà i disposen de versions digitals diàries: www.lagaceta.es i www.eleconomico.es. És a dir, en paper s'editen cada setmana ón setmanaris i en Internet són diaris.

Aquesta premsa comarcal autòctona sobreviu i competeix amb les edicions comarcals del Camp de Morvedre creades per *Levante-EMV* en 1992 i *Las Provincias* en 1999, les quals estan ubicades a Sagunt i empren també el castellà com a llengua de comunicació. Els diaris *Levante-EMV* i *Las Provincias* són els màxims exponents de la edicionalització comarcal de la premsa diària en castellà. Els dos diaris han creat les edicions en les comarques que concentren major activitat industrial, de serveis i de turisme. La política

Económico

Decano Económico del Camp de Morvedre

Las obras de remodelación ya han comenzado en el campo del estadio

El presidente del C.D. Acero y la Alcaldesa firman hoy el convenio para el uso, gestión y mantenimiento del Fornás

Sumario

La Generalitat ha recortado el PER al municipio de Sagunto un 86,24% en 5 años

El tripartito traspasa dinero de Alumbrado para aumentar la partida de Fiestas

– Hemández asegura que existe excedente en Alumbrado y niega que las Peñas del Puerto hayan recibido más dinero que las de Sagunto

El PP destaca que las peñas del Puerto tenían consignados 180.000 euros

Nuevo Peugeot 1007

Te facilita la vida

SAUTO, S.L. Carretera Segunto-Puerto, s/n

Económico

Fundado en 1986

Aseguran que parte de los destrozos se debe al uso por parte de los patinadores

Aumentan las quejas vecinales por el estado actual del mobiliario urbano de la Alameda

Así nos va

Visto y oído

Embárcate en la ruta del SOL

Primera León

Avda. 9 de Octubre, 17. Puerto de Sagunto (Valencia). Tel. 96 267 60 11.

Passat simple

cruixí
cruixires
cruixí
cruixírem
cruixíreu
cruixiren

publicación gratuita nº 164 7 octubre de 2005 www.lagacetadigital.com

La Gaceta

del camp de morvedre

Civera: "No hay un equipo de gobierno capaz de resistir el más mínimo chantaje"

El Bloc advierte que puede "desmarcarse" en algún tema de aquí a final de legislatura

Quartell aprueba en pleno tramitar el PAI del Mansegar, que incluye la urbanización de 700.000 m² y cerca de 3.000 viviendas

Bloc y PP critican la falta de inversiones de los presupuestos del Estado en el Castillo de Sagunto y el PSPV recuerda que son sólo un borrador

El Mercat Medieval, que se inaugura esta tarde a las 19 horas en Sagunto, da inicio a los actos conmemorativos del 9 d'Octubre.

Flores Fernan

Inmobiliaria

Tanatorio Camp de Morvedre

Servicios a todas las compañías

96 268 40 00

Menu diario

Reservas 96 266 91 58

Restaurante Mirador

Sampers

Todo en pinturas y barnices

Compra-venta

Financiamos su vehículo

- Sin entrada
- Solo con nómina

Compramos su coche

Pago al contado

Saguncar, S.L.

Chapa y pintura

Sagunto Tel. 96 265 12 92

Política

"No hay un equipo de gobierno capaz de resistir el más mínimo chantaje"

El Bloc critica la actitud de sus socios

Castelló: "El gobierno ha demostrado un absoluto desprecio por Sagunto"

Viviendas unifamiliares adosadas

en SAGUNT, zona Nord del Palància

Present sub.
cruixa
cruixes
cruixa
cruixim
cruixiu
cruixen

empresarial d'aquests diaris s'ha basat en l'opció per la informació local. El pioner fou *Levante-EMV.* Els gestors de *Levante-EMV* sabie que hi havia un mercat informatiu comarcal emergent, un mercat que les petites empreses periodístiques locals no estaven explotant bé. Els gestors de *Levante-EMV* coneixien les experiències fracassades de la premsa comarcal en els anys vuitanta, com per exemple *Asadi* del Camp de Morvedre, sabien que hi havia un mercat comarcal per explotar i van decidir expandir-se per les comarques. La política empresarial de crear edicions comarcals comença l'any 1987 amb l'aparició de l'edició de la Safor a Gandia, a la que li segueixen altres edicions: la Ribera (1988), Castelló (1991), Requena-Utilel-La Hoya-El Valle (1991), la Costera-Vall d'Albaida-la Canal (1991), el Camp de Morvedre (1992), l'Horta (1994), la Marina (1997) i Alacant (2003).

Per la seua banda, *Las Provincias* va començar el procés de comarcalització d'edicions en 1988 amb la creació de l'edició de l'Horta. Posteriorment se'n crearen la Marina i la Ribera en 1991, la Safor en 1996, la Costera-La Vall-La Canal en 1998, el Camp de Morvedre en 1999, Alacant en 2001 i Castelló en 2005.

La crisi econòmica internacional iniciada en 2007 ha canviat bastant el panorama actual. Els dos diaris han tancat edicions. *Levante-EMV* ha tancat les redaccions de Requena-Utilel i la d'Alacant, mentre que *Las Provincias* ha fet el mateix amb les edicions de l'Horta i Castelló. Cal destacar que els dos diaris han mantés les seues respectives edicions del Camp de Morvedre. I és més, en el cas de *Las Provincias* des de Sagunt es gestionen les edicions de l'Horta i Camp de Morvedre.

Cadascuna de les edicions comarcals que ambdós diaris tenen a Sagunt funcionen com una petita redacció. Hi ha un delegat (director de l'edició), un subdelegat, redactors, corresponsals i fotògrafs. L'edició redacta i edita les pàgines de la comarca, que les envia a València on es munten i s'imprimeixen en la rotativa, de tal manera que els lectors i lectores dels 14 municipis del Camp de Morvedre llegeixen les notícies del diari general juntament a les pàgines de la comarca.

El Camp de Morvedre compta també amb altres mitjans de comunicació representatius. Hi ha l'edició local d?onda Cero Ràdio, la televisió digital Tele 7 Calderona, els diaris digitals www.morvedre.info i www.elperiodicodeaqui.com. Tots aquests mitjans usen el castellà com a llengua vehicular. A més a més, l'Ajuntament de Sagunt edita el butlletí d'informació municipal Morvedre, fundat en 1986, i la televisió per Internet www.sagunto.tv creada en 2007, la qual està considerada la primera televisió en Internet d'Espanya. Tant el butlletí com la televisió informen majoritàriament en castellà, tot i que també incorporen el valencià. En el cas de Sagunt, els mitjans de comunicació institucionals fan un major ús del valencià que no els mitjans d'empreses privades.

3. LA COMUNICACIÓ EN VALENCIÀ

3.1. Els usos lingüístics i nombre de mitjans en la nostra llengua

L'Estatut d'Autonomia de 1982 suposa la recuperació del poder polític perdut en la Batalla d'Almansa de 1707 i l'assentament d'unes bases mínimes per a la normalització de la llengua. L'article setè declara que els "*dos idiomes oficials de*

la Comunitat Valenciana són el castellà i valencià", atorgant "*protecció i respecte especials a la recuperació del valencià"*. Així mateix, l'article 37 de l'Estatut dóna competències a la Generalitat per a regular el desenvolupament legislatiu i execució de tots els mitjans de comunicació social, així com "*crear i mantenir una televisió, ràdio i premsa pròpies*".[6] Aquest mandat estatuari l'assumeix la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (LUEV) de 1983, la qual obliga la Generalitat a garantir l'ús oficial de la llengua pròpia en l'ensenyament, l'administració pública i els mitjans de comunicació. La LUEV fa menció als mitjans de comunicació en els articles 25 i 26, centrant-se fonamentalment en els mitjans públics de la Generalitat. S'afirma en aquesta llei que el Consell "*vetllarà perquè el valencià tinga una adequada presència en les emissores de ràdio i altres mitjans de comunicació de la Generalitat Valenciana*", i que "*impulsarà l'ús del valencià en les emissores de ràdio i televisió*", sense fer menció a la premsa.[7] Es tracta d'un mandat de mínims, ambigu, que no assumeix cap compromís de suport de la Generalitat als mitjans de comunicació no públics.

De fet, el Govern valencià ha centrat els seus esforços en la consolidació de RTVV i no ha aprovat cap regalment de normalització lingüística referent als altres mitjans de comunicació que empren el valencià. L'absència de polítiques de comunicació, el *laissez-faire*, han marcat els governs del PSOE i PP. La Generalitat no ha aprovat legislació per a afavorir els mitjans en valencià enfront la invasió de les agrans empreses estatals de premsa, ràdio i televisió. Altres comunitats autònomes, com ara Catalunya, Galícia i el País Basc, sí han creat mecanismes per a contrarestar la gran força de les empreses de comunicació en castellà amb l'objectiu de crear una xarxa pròpia de mitjans en gallec, català i euskera. D'aquesta forma s'ha garantit certa presència i estabilitat de la llengua autòctona en els mitjans de comunicació.

Els tretze anys que va romandre el PSOE en la Generalitat (1982-1995) es van posar les bases per a recuperar l'ús normal de la llengua: Creació de la Direcció General de Política Lingüística i del Departament d'Ensenyaments del Valencià, així com l'inici de les emissions de Canal 9 i Ràdio 9. La política lingüística del PP s'ha caracteritzat per un continuisme limitat, tot reduint el valencià a la mínima expressió d'ús social.

Tot i que la denominació estatuària de la llengua és *valencià*, i malgrat que el conflicte sobre el nom de la llengua és encara utilitzat per la dreta valenciana, els governs autonòmics del PSOE i del PP no han trencat la unitat lingüística. La normativa oficial de la Generalitat són les Normes de Castelló de 1932, les quals s'han implantat en el sistema educatiu i els mitjans de comunicació. Aquestes normes són la base de la codificació morfològica, sintàctica i lèxica del valencià dins de la llengua catalana, respectant les particularitats dialectals valencianes.

Això no obstant, passats més de vint-i-cinc anys després de l'aprovació de la LUEV, és encara baix el nivell d'ús del valencià en tots els àmbits, incloent els mitjans de comunicació. El *Llibre Blanc de l'ús del Valencià 2004* de l'AVL revela que en la zona valencianoparlant el 58,43% parla valencià, el 51,07% el llegeix i el 27,28% l'escriu. Això no obstant, la llengua és parla ara menys que fa vint anys. La població valenciana que parla valencià representava en 1985 el 59,5%, mentre que en 2004 és el 53%.

La part positiva és l'augment de la competència lectora i escrita com a conseqüència de la introducció de la llengua en el sistema educatiu. Durant 1985-2004 ha pujat un 18,70% la població que sap llegir valencià i un 16,55% la que l'escriu. És precisament la gent més jove la que manifesta major competència. El 70,82% de la població entre 15 i 24 anys sap llegir valencià i un 58% el sap escriure.

Això no obstant, l'escola, tot i ser l'àmbit de major implantació de la llengua, presenta greus mancances. L'ús del valencià encara és minoritari. En el curs 2007-08, sols el 24,9% dels alumnes matriculats en educació infantil, primària i secundària rebien les classes en valencià, enfront el 75,1% en castellà, segons FEV.

Imperatiu

-

cruix
cruixa
cruixim
cruixiu
cruixen

6. Llei Orgànica 5/1982 d'1 de juliol, de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.

7. Llei 4/1983, de 23 de novembre d'Ús i Ensenyament del Valencià.

La situació del sistema comunicatiu valencià es defineix per la presència d'una àmplia diversificació de mitjans informatius. La situació quantitativa de la comunicació en valencià al País Valencià és la que es veu tot seguit:

Mitjans de comunicació en valencià. Any 2008	
Premsa	4 periòdics d'informació general de difusió regional i nacional: *Saó, El Temps, El Punt* i *L'Avanç*. 19 periòdics locals i comarcals d'informació general. 36 revistes especialitzades de temàtica diversa. 44 revistes locals i comarcals de cultura, ecologia, associacionisme i festes.
Ràdio	2 emissores autonòmiques públiques: Ràdio 9 i Sí Ràdio. 26 emissores locals municipals i privades. 1 emissora universitària
Televisió	4 canals autonòmics públics: Canal 9, Punt 2, Canal 24 Hores 9 i TVVI. 18 televisions locals i comarcals.
Internet	1 diari nacional d'informació general: *Vilaweb* (7 edicions locals valencianes) 14 periòdics digitals locals i comarcals. 1.934 pàgines web d'empreses, associacions i mitjans de comunicació. 4 televisions en Internet
Total	**170 mitjans de comunicació**
Fonts: Guia de la Comunicació de la Generalitat Valenciana 2008, Acadèmia Valenciana de la Llengua, Xarxa d'Emissores Municipals Valencianes, http://www.cibermediosvalencianos.es/cibermedios.pdf (Guillermo López), APPEC, Hemeroteca de la Biblioteca Valenciana, Fundació Audiències de la Comunicació i Cultura i http://www.eltirant.net. Elaboració pròpia.	

Imperfet sub.
molguera
molgueres
molguera
molguérem
molguéreu
molgueren

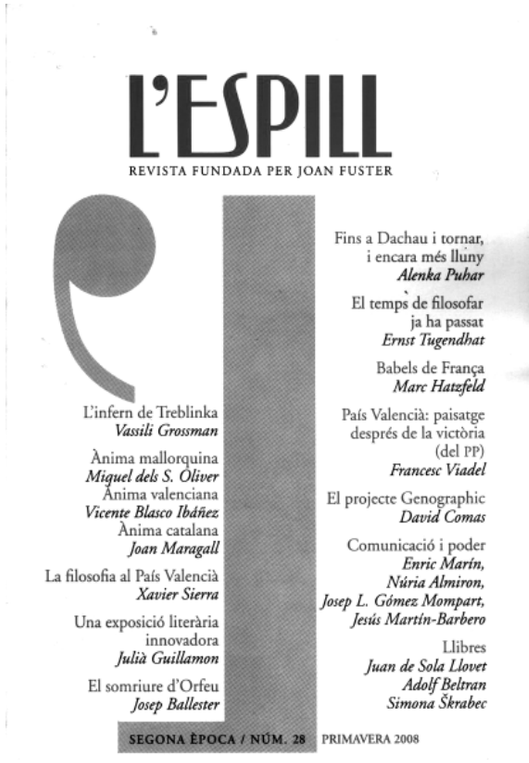

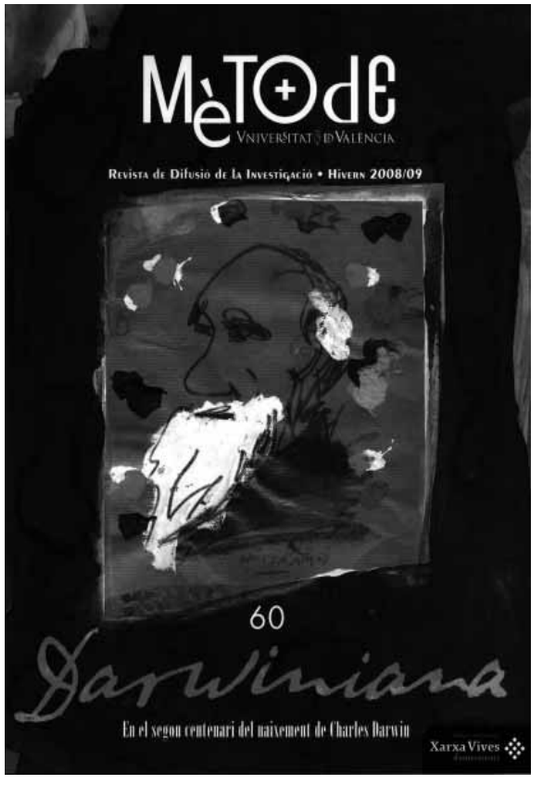

Perfet

he mòlt
has mòlt
ha mòlt
hem mòlt
heu mòlt
han mòlt

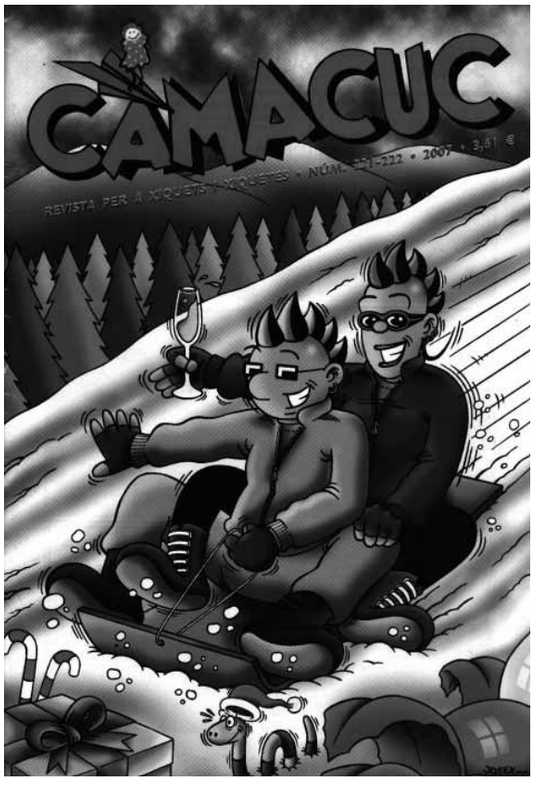

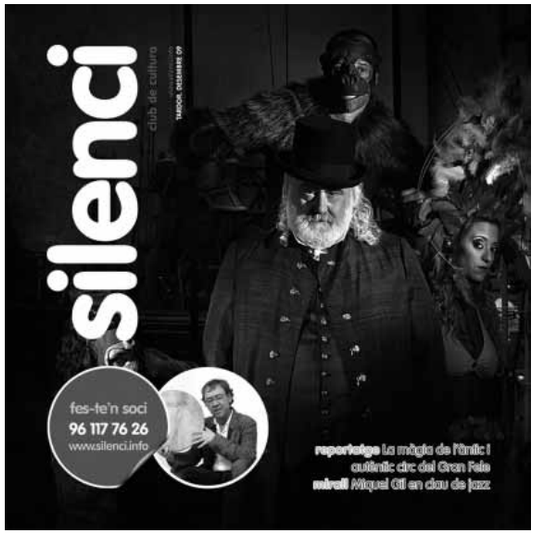

3.2. El valencià en la premsa

Al País Valencià no existeix cap diari en valencià, ni cap dels periòdics de periodicitat diversa que s'editen avui han aconseguit nivells acceptables de difusió en tot el territori valencià. Els principals mitjans escrits íntegrament en valencià en 2008 eren *Saó, El Temps, El Punt* i *L'Avanç*. Tots plegats sumaven una tirada de 38.500 exemplars. Tanmateix, a causa de la crisi econòmica, *El Punt* i *L'Avanç* ja no s'editen en paper, el primer es va reconvertir en diari digital en agost de 2009, mente que el segon ha desaparegut. Pel altra banda, la recuperació de la llengua ha estat important en la premsa comarcal. En 2008 es publicaven 19 periòdics amb un nivell mitjà-alt de valencià. Tots plegats sumaven una tirada d'eixida mitja de 62.450 exemplars. Les capçaleres són les següents: *Crònica* de la Vall d'Albaida, *Quinzedies* de la Safor, *La Veu de la Ribera, Papers de l'Horta, 7 Dies Actualitat de Vinaròs, Barcella* dels pobles de la Mariola, *Notícies* de Morella, *El Punt* de Silla, *El Cresol* de l'Horta, *Crònica de Vinaròs, El Dissabte* de Benicarló, *L'Expressió de la Ribera, L'Informador de la Costera, L'Alcúdia 752, La Chicharra* de Sueca, *Notícies de la Valldigna*, *Poble* de Vila-real i *El Puig.*[8]

La situació en 2010 de la premsa comarcal ha canviat en 2010 a causa de la crisi. De fet, han deixat de publicar-se quatre d'aquests periòdics. Ens referima a *El Punt* de Silla, *El Puig*, *Quinzedies* i *Crònica* de la Vall d'Albaida, aquest últim un setmanari fundat en 1987 que hagué de tancar en paper en 2009 i que ara té una versió en Internet.

El castellà domina la premsa comarcal valenciana. Actualment encara es veu una gran desproporció. En 2007 es publicaven 87 periòdics locals i comarcals d'informació general al País Valencià, dels quals 69 són en castellà i 19 en valencià. El que predomina en la zona valencianoparlant és la premsa comarcal en castellà que fa un ús mímim del valencià (articles d'opinió, cultura i educació), com és el cas de *La Ciutat* de Xàtiva, *La Crónica de Oliva*, *El Full* d'Onda o *El Económico* i *La Gaceta* del Camp de Morvedre, per citar alguns exemples.

Aquestes dades constaten la poca demanda del valencià en els mitjans escrits. Segons l'AVL, sols el 8,91% de la població major de 15 anys de la zona valencianoparlant llegeix premsa en valencià.

Pel que fa a l'ús valencià en la premsa diària en castellà, la seua presència queda reduïda a articles d'opinió i eventualment a pàgines de cultura, història, educació o festes. Els únics diaris que tenen pàgines especials íntegrament en català són l'edició valenciana d'*El País* (suplement cultural setmanal "Quadern") i *Levante-EMV* (pàgina diària cultural "Panorama" i suplement setmanal "Aula"). L'ús del valencià en els altres diaris queda limitat a escassos articles d'opinió. També hi ha un buit absolut del valencià en la premsa gratuïta, econòmica i esportiva. I pel que fa a les agències, sols Europa Press remet notícies en valencià.

La premsa en castellà és la que més ha crescut. Segons l'OJD, els 18 principals diaris d'informació general en castellà de pagament i gratuïts més llegits al País Valencià tingueren una mitjana de difusió de 689.431 exemplars en juliol de 2006-juny de 2007. Una xifra aclaparadora si la comparem amb la modesta tirada de 100.950 exemplars que sumen els 23 periòdics (no diaris) informatius en valencià.

Un camp on el valencià demostra solidesa són les revistes especialitzades vinculades al món universitari, la cultura, l'ensenyament, l'art i

8. Vegeu per aquest punt: Francesc Martínez Sanchis: Periodisme contra les cordes. El valencià en els mitjans de comunicació. Denes Editorial, Paiporta, 2010. pp.38-74.

Plusquamperfet
havia mòlt
havies mòlt
havia mòlt
havíem mòlt
havíeu mòlt
havien mòlt

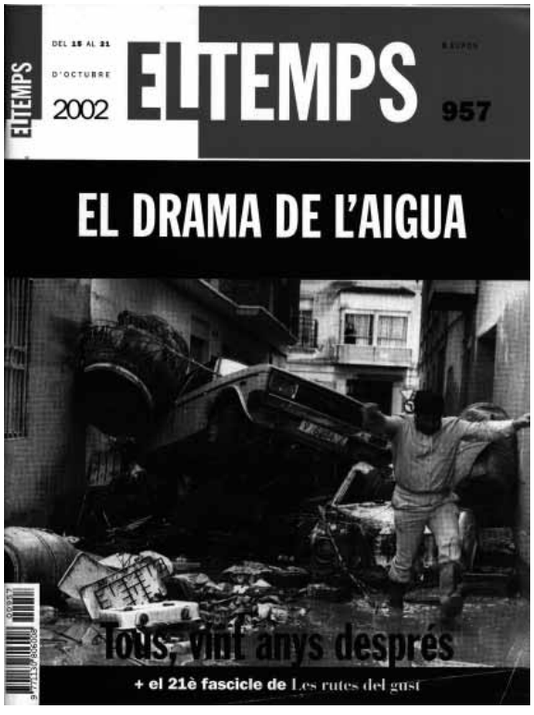

ElTemps primera redaccio.

Perfet sub.

haja mòlt
hages mòlt
haja mòlt
hàgem mòlt
hàgeu mòlt
hagen mòlt

temàtiques socials. En 2008 se n'editaven 36 amb una tirada total d'eixida de 254.650 exemplars**.** Destaquen les revistes *L'Espill* (cultura i pensament), *All-i-oli, TXT* i *Sembra* (actualitat educativa); *Mètode* (divulgació científica), *Camacuc* (còmic infantil), *Nou Dise* i *VoxUJI* (actualitat universitària) i *La Cabota* (satírica). També *Camp valencià* (agricultura), *Equiliquà* (arts escèniques), *El Tempir* (cultura i llengua); *Afers* (història), *Caràcters* i *L'Illa* (literatura i llibres);

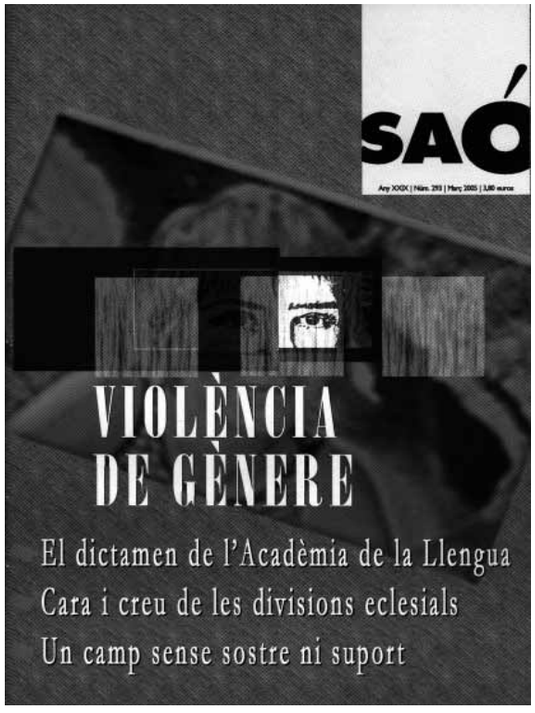

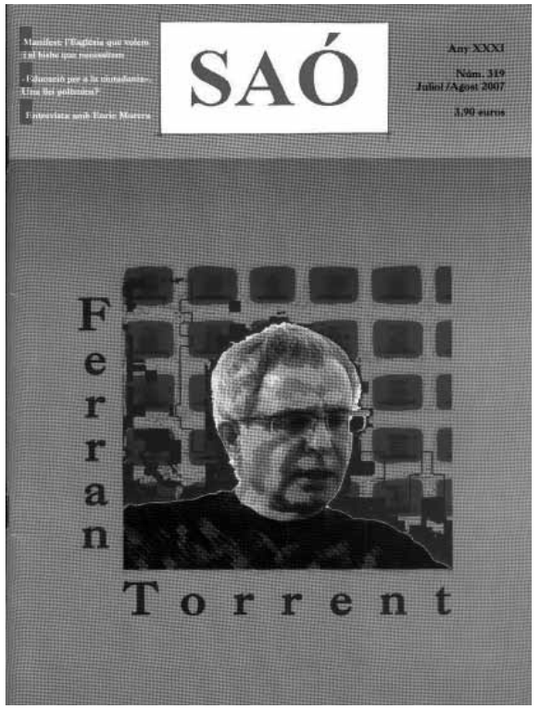

Redacció de Saó.

Caramella (música popular) o les publicacions falleres *Pensat i Fet, Cendra, Marxa Popular Fallera* i *Revista d'Estudis Fallers*, entre altres.

Per altra banda, es publiquen també un bon nombre de revistes locals de temàtica cultural, història, patrimoni, religió, ecologia i temes socials de les comarques. En aquest treball n'he recollit 44 amb una tirada d'eixida de 51.450 exemplars. Es tracta de revistes en català editades per associacions cíviques diverses. Entre altres, destaquen *Aigua Clara, Crida, L'Aljup, Traiguera, La Fulla de l'Olivar, Cresol, El Comtat, Tot Tirant, Tossal Gros* i *La Fàlzia*. Són revistes no professionals, la majoria d'elles gratuïtes i sense una empresa periodística darrere, funcionen pel voluntarisme dels seus promotors. Són, en definitiva, publicacions arrelades a la societat civil, un model de periodisme popular que respon a la tradició més viva de la premsa local.

Un pas endavant per a unificar esforços i les reivindicacions de la premsa en valencià ha

Redacció del Punt.

Plusquamperfet sub.
haguera mòlt
hagueres mòlt
haguera mòlt
haguérem mòlt
haguéreu mòlt
hagueren mòlt

estat la creació de l'Associació de Publicacions periòdiques Valencianes (APPV), la qual es va presentar el 22 d'abril de 2010 a València. L'APPV aglutina a hores d'ara 50 publicacions. A més, l'APPV col·labora amb les altres associacions de premsa en català. El 29 de maig de 2010, a la ciutat de les Borges Blanques (Catalunya), les associacions de premsa en català donaren el primer pas per a constituir una federació en defensa dels interessos comuns. Formen aquesta plataforma l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC), l'Associació Catalana de la Premsa Gratuïta i Mitjans Digitals (ACPG), l'Associació de Premsa Forana de Mallorca, l'Associació Catalana de la Premsa Comarcal i Local (ACPC) i l'APPV.

Resum de tirades de la premsa en valencià. Any 2008		
Tipus de premsa	Publicacions	Tirada (exemplars)
Premsa informativa que es difon al País Valencià i en altres territoris del nostre àmbit lingüístic	4	38.500
Premsa local i comarcal informativa	19	62.450
Publicacions periòdiques especialitzades	36	254.650
Revistes locals de cultura, festes, patrimoni i associacionisme	44	51.450
Total	**103**	**409.050**
Font: *Periodisme contra les cordes. El valencià en els mitjans de comunicació.*		

3.3. Ús de la llengua en la ràdio

Domina la ràdio en castellà. Com s'ha dit abans, les cadenes generalistes SER, COPE, RNE, Onda Cero, Punto Radio i RNE mantenen l'hegemonia, tot arribant als 1.143.000 oients de mitja, segons l'Estudi General de Mitjans (EGM) de febrer-novembre de 2007. Per contra, la ràdio en la nostra llengua és menys escoltada: Ràdio 9 no supera els 50.000 oients i Catalunya Ràdio els 8.000. El castellà acapara també la radiofórmula musical. Les emissores més escoltades són Cadena 40 Principales, Cadena Dial, Kis FM, Europa FM, Cadena 100 i M80 Radio, les quals sumaren en 2007 una audiència diària superior als 930.000 oients, segons l'EGM. En canvi, l'emissora autonòmica pública musical Sí Ràdio passa desapercebuda.

Ràdio l'Om.

Majors radio local.

Aquest dèficit és cobert parcialment per la ràdio pública dels ajuntaments. En la zona valencianoparlant, la ràdio municipal s'ha preocupat per fomentar la llengua, en compliment del Decret 38/1998 de 31 de març del Govern valencià de concessió de FM, el qual obliga als ajuntaments concessionaris un temps d'emissió en valencià no inferior al 50%. Actualment hi ha 24 emissores amb un nivell mitjà-alt de valencià.[9] Tanmateix, l'audiència de la ràdio en valencià és baixíssima. De fet, sols un 1,48% de la població

9. Fonts: Xarxa d'Emissores Municipals Valencianes, AVL i APECC . Es tracta de les emissores d'Albal, Alaquàs, Aldaia, Alginet, Almàssera, Altea, Alzira, Burjassot, Benicarló, Bocairent, Canals, Cocentaina, Godella, l'Eliana, Manises, Manuel, Marines, Mislata, Ondara, Pego, Picassent, Riba-roja de Túria, Ròtova, i Tavernes de la Valldigna.

Passat simple
molguí
molgueres
molgué
molguérem
molguéreu
molgueren

Dona i Inmigració.

Present sub.

molga
molgues
molga
molguem
molgueu
molguen

Xarxa Emissores Valencianes.

Passat perifràstic

vaig moldre
vas (o vares) moldre
va moldre
vam (o vàrem) moldre
vau (o vàreu) moldre
van (o vàren) moldre

Aldaia Ràdio Setmana Dona.

Radio Pego.

major de 15 anys escolta habitualment Ràdio 9, un 1,39% les emissores locals i comarcals i un 0,36% Catalunya Ràdio, segons l'AVL. Per a contrarestar aquesta situació, en juliol de 2006 es va constituir la Xarxa d'Emissores Municipals Valencianes, la qual està impulsant la normalització del valencià.

3.4. La presència del valencià en la televisió

La presència del valencià en la televisió està marcada per tres situacions anòmales: una audiència dominada per les televisions estatals, una TVV morta com a motor de normalització lingüística i de la indústria audiovisual valenciana, i la política de confontració del govern valencià per a impedir que la televisió de Catalunya (TV3 i C33) siga vista amb normalitat en terres valencianes. Tres situacions que es veuen agreujades per l'ús partidista de la informació que fa Canal 9.

La televisió generalista en castellà domina la pantalla. TVV (Canal 9 i Punt 2) ocupa el quart lloc en el rànquing d'audiència al País Valencià. Segons dades de Sofres, la quota d'audiència en 2006 de TVV era del 16,4%, per darrere de Tele 5 (22,1%), TVE (19,7%) i Antena 3 (19,1%). A més, en comparança a la resta de televisions autonòmiques, TVV se situa també en la quarta posició, per darrere de les televisions de Catalunya (22,5%), Andalusia (21,7%) i Euskadi (20,2%).
Però la quota de pantalla de la nostra televisió autonòmica ha anat a pitjor a causa de la pèrdua de credibilitat i l'espectacular deute: 1.200 milions d'euros. En el primer semestre de 2010 l'audiència de Canal 9 se situava en un 8%, el pitjor resultat de la seua història. Canal 9 queda lluny tant de les principals televisions espanyoles com de la resta d'autonòmiques, que es ocuepn entre l'11% d'Antena3 i el 15% de TV1 i TV3. Lúnic programa veritablement d'èxit és la sèrie costumista *L'Alqueria Blanca*.

Per altra banda, no hem de fer perdre de vista els dèficits de TVV com a televisió pública. Tres dels seus principals objectius, segons la llei de creació de RTVV, són promocionar la llengua pròpia, vertebrar la societat valenciana i satisfer les necessitats informatives i culturals del valencians. Açò no està fent-ho Canal 9. Un estudi de programació realitzat en 2006 per CCOO constata tres grans dèficits:10

a) Un nivell d'ús desigual del valencià: baix en Canal 9 (36%) i alt en Punt 2 (95%). En l'emissora més vista, Canal 9, el percentatge mitjà d'ús del castellà arriba al 64%, pujant al 77% en la franja horària del *prime time*. Aquest percentatge difereix de les dades oficials de RTVV de 2005, que donen a Canal 9 un 56,5% de programació en valencià. Però és una xifra inflada, ja que RTVV considera programació en llengua pròpia programes titulats en valencià que es fan en castellà. Realment no hi ha una aposta decidida per la valencianització dels continguts en Canal 9.

b) La producció audiovisual pròpia representa sols el 25%. Aquest percentatge està format quasi en la seva totalitat pels espais informatius, els quals

10. CCOO RTVV: Anàlisi de la programació de Televisió Valenciana. Estudi realitzat en període 6 de novembre-3 de desembre de 2006 (1.200 hores d'emissió). La programació s'analitza des de 7.30 h. fins les 04 h. del dia següent (diumenge a dijous) i de 7.30 h. fins les 06 h. (divendres i dissabte).

Passat anterior
haguí mòlt
hagueres mòlt
hagué mòlt
haguérem mòlt
haguéreu mòlt
hagueren mòlt

Redacció d'InfoTV.

TVV rodtage de Sorolla.

TVV Albena.

Futur perfet
hauré mòlt
hauràs mòlt
haurà mòlt
haurem mòlt
haureu mòlt
hauran mòlt

ocupen el 23% del temps de la graella. TVV no fomenta la indústria cultural i audiovisual pròpia.

c) El model de programació de Canal 9 prima la teleporqueria, les pel·lícules i les sèries de ficció. Canal 9, més enllà dels informatius i esports, dedica un temps mínim (11%) a programes culturals, documentals i infantils. A tot açò cal afegir la marginació de Canal 9 a intel·lectuals, universitats i entitats promotores de la llengua.

El Consell ha estat més interessat en traure rendiment polític a Canal 9 que no en potenciar l'ús de la llengua. De fet, la manipulació informativa a favor del PP ha estat el comportament dominant de Canal 9, tal com han denunciat en repetides ocasions els sindicats de RTVV i la Unió de Periodistes Valencians, entre altres col·lectius.

En l'àmbit comarcal el valencià també és minoritari la televisió local. De les 132 televisions locals censades en 2009 (cable, ona terrestre i TDT), almenys tretze tenen un nivell mitjà-alt d'ús del valencià.[11] A més de TVV, la principal televisió generalista privada en valencià ha estat InfoTV durant el curt període 2005-2008. Info TV començà a emetre el 15 d'abril de 2005 amb una programació plural íntegrament en valencià, donant veu al moviment ciutadà i polític que defensa la normalització de la llengua i la sostenibilitat del territori. Aquesta línia editorial no va passar desapercebuda pel Govern valencià, que va apartar Info TV del mercat de la TDT. L'emissora deixà d'emetre el 18 de juny de 2008 convertint-se en la televisió per Internet www.infotelevisio.com.[12]

11. Font: Guia de la Comunicació de la Comunitat Valenciana 2009. Són Canal Castelló TV, Canal 56 TV de Vinaròs, Sueca TV, Gandia TV, Canal 37 Televisió Marina Alta, la Pobla Televisió, Berca TV d'Algemesí, Ribera TV, Telecarlet, TV d'Uixó, TV Onda, TV Ontinyent, i les televisions en Internet: Pluràlia TV, Telehorta, Bondia Torrent i Info TV.

12. Op. Cit. Periodisme contra les cordes. pp.93-96.

Per altra banda, cal destacar també la presència de TV3 i Canal 33 al territori valencià. Les emissions de TV3 començaren el 16 de gener de 1984 gràcies als repetidors instal·lats per Acció Cultural del País Valencià (ACPV). Les emissions s'han mantingut, malgrat els entrebancs de la Generalitat Valenciana i el Govern central. TV3 sempre ha penjat d'un fil al País Valencià. Han hagut conflictes en 1989, 1997 i 2006 que han acabat als tribunals de justícia. L'ultima polèmica començà en 2006 quan el Govern autoritzà a La Sexta l'ocupació de la freqüència de TV3 al País Valencià, cosa que obligà a ACPV a canviar les seues emissions en TDT sense llicència. Finalment s'ha imposat l'anticatalanisme del Consell, que ha posat una multa de 300.000 euros a ACPV i una ordre de tancament dels repetidors de TV3.[13]

Tot això és més absurd encara si tenim en compte que TVV es veu a les comarques del sud de Catalunya i les Illes Balears. Davant d'aquesta situació tan kafquiana, tenint en compte la directiva europea de la Televisió sense Fronteres, l'eixida més factible per a eixir d'aquesta situació és arribar a un acord entre Madrid i els governs autonòmics de Catalunya, País Valencià i Balears per a garantir la reciprocitat dels tots canals autonòmics que emeten en català.

Futur
moldré
moldràs
moldrà
moldrem
moldreu
moldran

3.5. El valencià en Internet

A Internet la llengua pròpia és també minoritària al País Valencià. El valencià representava en 2007 el 5'5% de la llengua d'ús d'Internet enfront el 92,2% del castellà, segons la Fundac. Un percentatge que no ha millorat en 2010. No obstant, hi ha un elevat nombre de webs en valencià. El directori www.eltirant.net donava el 21 de novembre de 2007 unes 1.934 pàgines webs. La nota més destacable és l'escàs ús de la llengua que fan les grans empreses. No obstant, el valencià gaudeix de bona salut en les webs de les universitats, l'administració local i entitats culturals. Quan als mitjans informatius a la xarxa, dels 232 cibermitjans existents en 2008, solament 32 utilitzen el valencià com a única llengua.

13. Vegeu la cronologia sobre els intents de tancar TV3 al País Valencià en l'article "Amb l'ai al televisor", publicat al setmanari El Temps (25 de desembre de 2007. p.30-33).

Finalment, cal destacar la utilització del valencià als ajuntaments. S'observa un creixement sostingut. Segons el baròmetre sobre *L'ús del català en les pàgines web municipals del País Valencià* de l'Observatori de la Llengua de Universitat d'Alacant, en 2007 veiem que 267 municipis tenen pàgina web oficial, és a dir, el 49,4%. Aquest baròmetre subratlla també que en la zona catalanoparlant, el 18% de les webs s'editen en català, el 35% en castellà i el 47% són bilingües.

3.6. Ajudes a la promoció de la llengua en els mitjans

En el sector de la comunicació en valencià, la Generalitat ha centrat tots els seus esforços econòmics en RTVV. La resta de mitjans públics i privats no han rebut un suport adequat ni permanent. El Govern valencià no ha desenvolupat polítiques públiques de comunicació permanents i amb dotació pressupostària per a consolidar els mitjans en català. Únicament ha dut a terme una mínima política d'ajudes econòmiques que mai han satisfet les necessitats del sector. El govern de Joan Lerma va encetar una tímida política d'ajuts als mitjans en valencià: durant el període 1986-1995 va concedir 102 milions de pessetes en subvencions per l'ús del valencià en la premsa i la ràdio i per a la creació o reconversió tecnològica de premsa local i comarcal. Juntament a les subvencions, la Generalitat va donar suport a la premsa en valencià mitjançant publicitat institucional. Els mitjans més beneficiats foren *El Temps*, *Saó*, *El Punt* i la premsa comarcal. Els ajuts van contribuir a mantenir alguns projectes i millorar la presència del valencià en la premsa comarcal. Tanmateix, el principal factor que ha garantit el valencià en la premsa ha estat el voluntarisme dels editors i periodistes que n'estan al front de les publicacions i l'exsitència d'una mínima xarxa de subscriptors.

Am el PP al front de la Generalitat la situció es va complicar més. L'any 1996 el govern d'Eduardo Zaplana va suprimir aquestes ajudes, deixant bastants mitjans en valencià en la inanició. En canvi, la Generalitat sí ha donat suport econòmic a diaris conservadors en castellà a través dels convenis premsa-escola i publicitat institucionals. A més, tampoc ha hagut una

política de subvencions a les televisions i mitjans digitals en valencià. La situació canvià tímidament a partir de 2005 amb Francisco Camps. Aqueix anys l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) recuperà les ajudes per al foment del valencià en la ràdio i premsa local i comarcal. Durant 2005-2010, l'AVL va concedi 233.000 euros en aquest concepte.

4. COMPARACIÓ DEL CAS VALENCIÀ AMB ALTRES TERRITORIS DE L'ESTAT AMB LLENGUA PRÒPIA

4.1. La llengua en els mitjans de Catalunya, Balears, Galícia i País Basc

Hi ha vuit comunitats autònomes a Espanya que tenen mitjans de comunicació amb llengües pròpies diferents al castellà. Són les següents: Astúries, Aragó, Balears, Catalunya, Galícia, Navarra, País Basc i País Valencià. L'ús de les respectives llengües autòctones en els mitjans varia per territoris. Aquelles comunitats autònomes on hi ha més consciència identitària i els seus governs regionals desenvolupen polítiques públiques de comunicació de suport als mitjans amb llengua pròpia, com és el cas de Catalunya, Galícia i País Basc, el pes de la llengua en els mitjans és més elevat que en la resta de territoris amb llengües minoritzades. Això no obstant, no hem d'ignorar que el castellà segueix essent la llengua majoritària en tots els territoris de l'Estat.

Per altra banda, Catalunya, Balears, Galícia, el País Basc i el País Valencià tenen en comú que compten amb televisions i emissores de ràdio públiques d'abast autònomic, creades pels mateixos governs autonòmics entre 1983 i 2005. Això no obstant,

Premsa diària. Difusió total de diaris d'informació general en llengua pròpia a Catalunya, País Basc, Galícia i Balears

Diari	Difusió (exemplars)	Comunitat autònoma	Període
Diaris regionals: *Avui* i *El Periódico de Catalunya* Diaris comarcals: *El Punt, Regió 7, Diari de Girona, Segre* i *El 9 Punt*.[1]	146.938	Catalunya	Juliol de 2005-juny 2006.
Berria	57.000	Galícia	2006
Galicia Hoxe [2]	21.439	País Basc	2004
Diari de Balears	16.000	Illes Balears	2004
Font: *Periodisme contra les cordes.*			

Audiència de les televisions autonòmiques en català i comparació amb altres emissores públiques regionals. Any 2006

Canal	Quota de pantalla (%)
Televisió de Catalunya (TV3 i C33)	22,5
Televisió d'Andalusia	21,7
Televisió d'Euskadi	20,2
Televisió de Galícia	14,4
Televisió Valenciana (Canal 9 i Punt 2)	16,4
Televisió de Balears IB3	6,7
Font: Audiència TV Sofres 2006.	

Condicional perfet
hauria mòlt
hauries mòlt
hauria mòlt
hauríem mòlt
hauríeu mòlt
haurien mòlt

Ràdio generalista més escoltades en català, gallec i èuscar. Any 2008			
Emissora	**Audiència mitjana diària (milers oients)**	**Comunitat autònoma**	**Règim de propietat**
Catalunya Ràdio	477	Catalunya	Emissora pública
RAC 1	372	Catalunya	Emissora privada
Radio Galega	140	Galícia	Emissora pública
Euskadi Irratia	85	País Basc	Emissora pública
Ràdio 9	57	País Valencià	Emissora pública
Herri Irratia	39	País Basc	Emissora privada
COMRadio	35	Catalunya	Xarxa d'emissores públiques municipals
IB3 Ràdio	23	Illes Balears	Emissora pública
Font. EGM 2008. Elaboració pròpia.			

Condicional
moldria
moldries
moldria
moldríem
moldríeu
moldrien

Audiència i ús del català i èuscar en els mitjans de comunicació de Catalunya, País Basc i País Valencià. [1] (en %)					
Comunitat autònoma	**Premsa diària de pagament (difusió)**	**Premsa gratuïta (distribució)**	**Ràdio generalista (oients)**	**Televisió generalista (audiència)**	**Webs en Internet**
Catalunya	Català 26,2 Castellà 73,8	Català 10,1% Castellà 89,9%	Català 46,7 Castellà 53,3	Català 22,5 Castellà 77,5	Català 52,2 Castellà i altres 47,8
País Basc	Èuscar 11,6 Castellà 88,4		Èuscara 16,4 Castellà 83,6	Èuscar 20,2 Castellà 79,8	Èuscar 30 [4] Castellà i altres 70
País Valencià	Català 0,5 [3] Castellà 99,5	Català 0% Castellà 100	Català 5,1 Castellà 94,9	Català 16,4 Castellà 83,6	Català 5,5 Castellà i altres 95,5
Font: *Periodisme contra les cordes.*					

la normalització de la llengua en els mitjans de comunicació ha avançat en cada comunitat de manera diferent, i en això han influït sobretot factors polítics i socials.

Cal constatar, però, que el pes de la llengua vernacla en els mitjans de comunicació catalans, gallecs i bascos és bastant superior que al País Valencià. En els quadres adjunts d'audiències de premsa, ràdio televisió es pot observar les diferències.

4.2. Polítiques públiques de comunicació

Com hem explicat en la introducció, en la societat de la globalització, del coneixement i la informació, una llengua no està realment viva si no és present en els mitjans de comunicació. Una llengua minoritària com el català empren el camí de l'extinció si no s'aplica un procés de planificació lingüística des dels poders polítics. En els últims trenta anys, tot i que ha hagut un creixement dels

mitjans en català, no s'ha arribat ni a la meitat del camí pel que fa la normalització de la llengua. Llevat del cas d'Andorra, en la resta de territoris la supervivència del català depén del suport dels governs regionals als mitjans públics i privats. Són decisives per a la supervivència de la llengua les polítiques públiques de comunicació de foment del català.

26 milions (el 42,2%) es van concedir a mitjans locals i comarcals.14 Contrasta també la minsa ajuda valenciana amb les subvencions que donen anualment altres comunitats autònomes com Galícia, Astúries o el País Basc. El País Valencià és la comunitat autònoma que menys diners destina a la promoció de la llengua pròpia en els mitjans, tal com es pot veure en el següents quadres.

Ajudes concedides pels governs autonòmics per al foment del català, èuscar i gallec als mitjans de comunicació		
Govern autonòmic	**Ajudes en euros**	**Anys**
País Valencià	133.000 €	2005 a 2008
Cataluny[a]	61,3 milions €	2005 a 2008
País Basc	16,5 milions € per al País Basc espanyol 222.000 € per al País Basc francés	2007 i 2008 2009
Galícia	8,7 milions €	2004
Font: *Periodisme contra les cordes*.		

Ajudes a la llengua pròpia en els mitjans. Any 2010	
Catalunya	7.000.000 €
País Basc	5.725.000 €
Galícia	3.511.000 €
Astúries	415.000 €
País Valencià	120.000 €
Font: *Levante-EMV* (31 de maig de 2010). Dades obtingudes pel diari mitjançant consultes a organismes d'aquestes comunitats autònomes.	

Imperatiu

-

mol
molga
molguem
moleu
molguen

Actualment, sols Catalunya està desenvolupant el que podríem considerar una política nacional de comunicació que busca la normalització del català. La visualització més palpable d'aquesta política són els programes d'ajudes econòmiques per la foment del català en els mitjans. Destaca la fermesa de Catalunya en contrast amb la garreperia de la Generalitat Valenciana. Durant els anys 2005-2008 el Govern valencià va concedir 133.000 euros per al foment de la llengua en la premsa i ràdio comarcal. Una xifra ridícula si la comparem als 61,3 milions d'euros que va donar la Generalitat de Catalunya als mitjans en català (incloent la televisió i mitjans digitals) durant el mateix període, dels quals

El cas de Catalunya és especial. En aquest territori existeixen ajudes tant per al català com per a l'aranès. Hi ha un primer bloc de subvencions per al foment d'aquestes llengües en els mitjans. I un segon bloc d'ajudes a projectes empresarials per a la consolidació i creació d'empreses periodístiques en català. I

14. Sobre la política d'ajudes a l català en els mitjans, vegeu l'obra citada de Francesc Martínez: Periodisme contra les cordes. I també el document elaborat per Josep Ángel Guimerà, Montse Bonet, David Domingo, J. Vicenç Rabadán i Federica Alborch: La comunicació local a Catalunya. Informe 2008. Barcelona: Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2009.

per suposat, aquestes ajudes abracen tot tipus de mitjans: premsa tradicional, ràdio, televisió i mitjans digitals. Hi ha també línies d'ajudes per a les associacions corporatives de mitjans de comunicació i per a formació professional en mitjans en català. Amb aquesta política, no sols s'aferma la permanència de la llengua en els mitjans i es contribueix a la vertebració d'un espai de comunicació en català, sinó que també es potencia el teixit industrial.

Les claus que expliquen les diferències tan abismals entre el País Valencià Catalunya cal buscar-les en bona mesura en el tipus de política lingüística que fa cada govern. La política lingüística en cada comunitat depén fonamentalment de tres factors: la voluntat política dels governs i sectors socials i polítics, el pes demogràfic dels parlants i la consciència lingüística. Anselm Bodoque parla de tres models:

1. Política lingüística de normalització del'ús social de la llengua. És el cas de Catalunya i el País Basc. Es dóna quan la voluntat dels governs autonòmics és favorable a polítiques de compensació lingüística i existeix un suport social i polític important, sense especials resistències socials en la mateixa comunitat. En aquesta situació, les polítiques lingüístiques tendeixen cap a l'objectiu de la normalització de l'ús social de la llengua pròpia.

2. Política lingüística de promoció de la llengua. Es el cas del País Valencià i la zona bascoparlant de Navarra. Quan la voluntat normalitzadora dels governs és poc intensa i els sectors socials favorables tenen una capacitat limitada de mobilització, però els parlants tenen una presència demogràfica important, les polítiques lingüístiques tendeixen a afavorir la promoció de la llengua i a concentrar les iniciatives en les voluntats individuals de la ciutadania.

3. Política lingüística de recuperació del coneixement i d'usos lingüístics. És el cas de Galícia i les Balears. En aquests territoris, els sectors socials i polítics favorables a la normalització tenen una importància elevada, però els governs autonòmics són poc favorables, per la qual cosa les polítiques tendeixen cap a la recuperació del coneixement i usos lingüístics de la de la llengua, sense que els governs desenvolupen polítiques més actives per a garantir l'ús de la llengua pròpia en condicions similars al castellà.

En el segon i tercer model, els governs autonòmics no es plantegen en cap moment polítiques lingüístiques per a trencar la disglòssia i la situació de llengua minoritzada. Al País Valencià se sumen dos problemes afegits: el procés de substitució del valencià pel castellà en la zona catalanoparlant i el conflicte lingüístic sobre el nom de la llengua, el qual ha provocat actituds hostils de sectors de la dreta valenciana. La política lingüística del PSPV i PP al front de la Generalitat Valenciana s'ha limitat a la promoció d'alguns serveis públics parcialment en valencià (ensenyament obligatori, administració autonòmica i RTVV) i la concessió de febles incentius econòmics per a fomentar algunes activitats culturals i professionals.

L'èxit d'aquelles polítiques que tenen a veure amb els drets lingüístics a nivell social, econòmic, cultural i laboral ha estat gràcies a l'impuls de la societat civil valenciana. Col·lectius ciutadans com ara la Federació Escola Valenciana, l'Associació d'Editors del País Valencià, Acció Cultural del País Valencià, sindicats com STE-PV o UGT, la Unió de Periodistes Valencians, fundacions i associacions culturals diverses, les universitats valencianes, col·lectius d'escriptors i els instituts d'estudis comarcals, entre altres, han fet possible una relativa normalització social de la llengua. Llevat de RTVV, la Generalitat no ha desenvolupat polítiques públiques de comunicació per a fomentar i consolidar els altres mitjans en valencià. Tot el contrari, ha afavorit la dependència mediàtica externa i la castellanització de l'espai comunicatiu valencià, amb efectes que poden ser irreversibles si no hi posem remei.

Present
llance
llances
llança
llancem
llanceu
llancen

5. EL FUTUR DEL VALENCIÀ EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

El Dictamen del Consell Valencià de Cultura de 1998 i el Pacte pel Valencià signat en 2001 pel PP i PSPV-PSOE, reconeixen que han estat insuficients les polítiques públiques de normalització lingüística del Consell, alhora que plantegen uns objectius de futur que encara no s'han dut a terme.[15] Dos exemples. El Pacte pel Valencià proposa com a objectiu el desplegament reglamentari de la LUEV en l'educació, els mitjans de comunicació, la justícia, la toponímia i en alguns àmbits i activitats socials. El pacte també proposa com a objectiu garantir que RTVV faça la seua programació "preferentment en valencià", així com impulsar en els mitjans públics programes educatius per a l'aprenentatge del valencià i crear línies d'ajuda per a les televisions locals i comarcals que facen programació en valencià. De moment res d'això s'ha fet.

Davant aquesta situació de desídia política, cal preguntar-se si té futur la nostra llengua en els mitjans de comunicació, i si té futur en la resta d'àmbits. El mercat de la comunicació en valencià està vivint un procés de canvis que obri la porta a l'esperança i a noves oportunitats. Les possibilitats per a eixir d'aquest estancament són diverses. Tot seguit s'exposa un decàleg de propostes, accions i suggeriments:

1. El futur de la comunicació en valencià passa, en primer lloc, per iniciar el desenvolupament reglamentari de la LUEV en tots els camps de la vida social i econòmica valenciana, i especialment en l'àrea dels mitjans de comunicació, en compliment del Pacte pel Valencià de 2001. El Consell ha de donar prioritat a la política lingüística. Els mitjans en valencià han de ser considerats per la Generalitat una indústria cultural que cal protegir, potenciar i preservar. Els mitjans en valencià han de tindre reconeixement social i de les administracions públiques.

2. A partir d'ací cal desenvolupar una veritable política nacional de comunicació des de la Generalitat que duga a terme, entre altres accions, la reordenació profunda del sector audiovisual valencià, començant per una reforma de RTVV que incloga la valencianització total dels seus continguts.

3. L'audiovisual continuarà essent un element estratègic en la comunicació. Per això cal fomentar la producció audiovisual valenciana mitjançant la creació d'un Institut Valencià d'Indústries Culturals i d'un Consell de l'Audiovisual Valencià, així com el desplegament de recursos econòmics, legislació audiovisual i els organismes siguen necessaris per a enfortir aquest sector.[16]

4. Altre aspecte de vital importància és potenciar el valencià en els mitjans de comunicació privats mitjançant polítiques públiques de subvencions desenvolupades des de la Generalitat i diputacions provincials. Aquest suport ha de cobrir diversos fronts: promocionar l'ús del valencià en els mitjans de comunicació, edició de nous mitjans en valencià, ajudes estructurals per a projectes de consolidació de premsa, ràdio, televisió i mitjans digitals en valencià; foment del periodisme digital i mitjans audiovisuals, i finalment impulsar accions que contribueixen a la millora de la presència dels mitjans en el mercat: ampliació dels àmbits de difusió, millora o ampliació de la distribució, creació de públics i fidelització de lectors i audiències.

5. També cal potenciar i consolidar xarxes d'emissores públiques locals de ràdio, televisió i portals web, per tal d'aprofitar sinèrgies professionals, tècniques i econòmiques que milloren la qualitat. Juntament a això, cal plantejar-se la creació d'una agència valenciana de notícies en valencià.

Futur
llançaré
llançaràs
llançarà
llançarem
llançaren
llançaran

15. El Dictamen del Consell Valencià de Cultura és del 13 de juliol de 1998, i el Pacte pel Valencià fou signat el 14 de juny de 2001, el dia que s'anuncien les persones que seran acadèmics de l'AVL.Per a més informació vegeu Anselm Bodoque:La política lingüística dels governs valencians (1983-2008). Estudi de les polítiques públiques. Universitat de València, 2009.

16. Vegeu les propostes programàtiques per a l'audiovisual valencià que donen Toni Molla en Quina televisió pública? (Bromera, 2009) i Ezequiel Castellano en "Situació del valencià en els mitjans de comunicació: un bon moment per a un canvi d'actitud" (dins del Llibre Blanc de l'Ús del Valencià-II. Iniciatives per al foment del valencià. Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2008.

6. De la mateixa manera, cal que la Generalitat arribe a una acord amb els governs de Madrid, Catalunya i Balears per a obtenir la reciprocitat de totes les cadenes autonòmiques de ràdio i televisió que emeten en llengua catalana.

7. Caldria també que la Generalitat fixara uns criteris jurídics i polítics clars (amb legislació i reglaments) per a evitar que continue augmentant la dependència mediàtica en castellà, tot establint un marc favorable per als operadors i empreses que empren el valencià com a llengua de comunicació.

8. Els mitjans de comunicació en valencià han de ser visibles. Per això cal crear un observatori de mitjans amb el suport de la Generalitat, universitats valencianes, associacions de mitjans de comunicació, empreses privades i associacions professionals de periodistes. Juntament amb això cal ampliar i millorar al País Valencià el camp d'anàlisi del baròmetre de la comunicació de la Fundació Audiències de la Comunicació i Cultura (Fundacc), que analitza els consums i audiències del mercat de parla catalana. Tant l'observatori i com el baròmetre ajudaran a quantificar els mitjans existents, a detectar febleses i potencialitats, a avaluar audiències, usos i consums culturals, i finalment a plantejar estratègies.

9. Atés la influència que tenen els mitjans audiovisuals en els usos lingüístics dels individus, cal arribar a un consens polític i social a través de l'AVL per a establir una llengua oral normativa, un estandard del valencià oral en RTVV i en el sector de la ràdio i televisió local i comarcal en valencià.

10. Elaboració d'un pla autotòmic de la TDT per tal de reorientar el sector de la televisió local valenciana cap a projectes comunicatius compromesos amb la identitat cultural valenciana i la llengua.

Si el valencià no es considera útil des del poder polític, el poble no el veu útil ni llengua de prestigi. Si les institucions autonòmiques no li donen la volta a la situació actual de marginalitat que viuen els mitjan de comunicació en valencià, aquests continuaran acorralats contra les cordes, una situació difícil que en un món globalitzat pot conduir a la desaparició gradual del valencià. Però es pot eixir d'entre les cordes. Les polítiques que apliquem els valencians en els pròxims anys en els mitjans de comunicació decidiran la supervivència o no de la nostra llengua.

Passat simple

llancí
llançares
llançà
llançàrem
llançàreu
llançaren

BIBLIOGRAFIA

• Alomar Canyelles, Antoni Ignasi. (2008). "L'Estatut d'autonomia i la llengua catalana: un canvi irreversible a les Illes Balears". *Les Illes Balears, un ésser viu. 25 anys d'autogovern (1983-2008)*. Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Autonòmics.p.375-412.

• Blasco, Ricard (1983). *La premsa del País Valencià 1790-198*3. València, Institució Alfons el Magnànim-Diputació de València.

• Badillo, Ángel. "Claves sobre la proliferación de las televisiones locales en España. Entre el vacío normativo y la ocupación de frecuencias". Dins de les III Jornades de Comunicació i Cultura Contemporània. Universitat de Santiago de Compostela, 2002.

• Castellano, Ezequiel (2008): "Situació del valencià als mitjans de comunicació: un bon moment per al canvi d'actitud". *Llibre Blanc de l'ús del valencià. Enquesta sobre la situació del valencià 2008*. València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.

• Cardús, Salvador (1998). *La premsa diària a les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya*. Barcelona, FUS, Grup de Fundacions.

• Company Mates, Arnau (2008). "La premsa escrita a les Illes Balears". *Les Illes Balears, un ésser viu. 25 anys d'autogovern (1983-2008)*. Palma, Institut d'Estudis Autonòmics. p.413-424.

• DD AA. (2002) *El català en els mitjans de comunicació. Situació actual i perspectives*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació de l'IEC.

• DD AA. (2007) *Informe de la comunicació a Catalunya 2005-2006*. Barcelona: Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

• DD AA. (2009) *La comunicació local a Catalunya. Informe 2008*. Barcelona: Institut de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

• DD AA. (1987) *La Informació a la Comunitat Valenciana*. València, Generalitat Valenciana.

• DD AA. (1994) *Comunicació Local a la Comunitat Valenciana*. València: Departament de Publicacions de la Federació Valenciana de Municipis i Províncies.

• Díaz Noci, J. (eds.) (2009). *Kazetaritza hizkuntza: Espainiako kasua (El periodisme en llengües minoritzades: el cas d'Espanya)*. Universitat del País Basc.

• DD AA. (2008) *Les Illes Balears, un ésser viu. 25 anys d'autogovern (1983-2008)*. Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Autonòmics.

• Delgado, Matilde. (2002). "El cas de les Illes Balears". p. 175-178. *El català en els mitjans de comunicació. Situació actual i perspectives*. Barcelona, Societat Catalana de Comunicació de l'IEC.

• Fernández, Neus. (2008) "La ràdio, la televisió i les noves tecnologies". *Les Illes Balears, un ésser viu. 25 anys d'autogovern (1983-2008)*. Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Autonòmics. p. 451-466.

• Gómez Mompart, Josep Luís (2002) "L'ecosistema comunicatiu balear: tradició i modernitat al segle XXI". Informe econòmic i social de les Illes Balears. Palma: Sa Nostra. p.455-459.

• Guillamet, Jaume. (2003) *Història del periodisme. Notícies, periodistes i mitjans de comunicació.* Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Jaume I de Castelló, Universitat Pompeu Fabra i Universitat de València.

• Iglesias, Mar: "Vilaweb, un mitjà de comunicació *glocal*". En López Lita, Rafael: *La prensa local y la prensa gratuita*. Universitat Jaume I, 2002. p. 313-318.

• Alguna Platero, A. (1990) *Historia del periodismo valenciano. 200 años en primera plana*. Generalitat Valenciana, València

• Laguna Platero, A. (eds.). (2000). *La comunicació en los 90. El mercado valenciano.* València: Universitat Cardenal Herrera-CEU.

• López García, Guillermo. (2008) *Los cibermedios valencianos. Cartografia, características y contenidos. Valencia:* Servei de Publicacions de la Universitat de València. Disponible en http://www.cibermediosvalencianos.es/cibermedios.pdf

• López García, Guillermo (ed) (2010). *El ecosistema comunicativo valenciano. Características y tendencias de la primera década del siglo XXI.* Tirant lo Blanc, València.

• López, Bernat. (2009). "Periodisme en llengües minoritzades: el cas del català al Principat". En Díaz Noci, J. (eds.). (2009) *Kazetaritza hizkuntza: Espainiako kasua (El periodisme en llengües minorizades: el cas d'Espanya).* Universitat del País Basc. p. 545-553.

• *Llibre Blanc 2010 de la premsa Comarcal de Catalunya*, Barcelona, 2010.

• Martínez Sanchis, Francesc i Ramos González, Alfred. (1997) *La premsa local i comarcal de l'Horta Sud (1976-1996).* Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud, Torrent, 1997.

• Martínez Sanchis, F. "El dualisme de la premsa comarcal valenciana i els seus desequilibris". *Embolicats amb el periodisme. Reptes dels mitjans de comunicació catalans (1975-2006)*. DDAA. El Cep i la Nansa, Vilanova i la Geltrú (2007): 153-182

• Martínez Sanchis, Francesc. (2009) "El periodisme valencià en llengua catalana". *In*. Díaz Noci, J. *et alii* (eds.) *Kazetaritza hizkuntza: Espainiako kasua (El periodisme en llengües minorizades: el cas d'Espanya).* Universitat del País Basc. p. 555-584.

• Martínez Sanchis, Francesc. (2010) *Periodisme contra les cordes. El valencià en els mitjans de comunicació*. Denes Editorial, Paiporta.

Condicional

llançaria
llançaries
llançaria
llançaríem
llançaríeu
llançarien

• Martínez Sanchis, Francesc. (2010) *Periodisme local i comarcal. La comunicació valenciana de proximitat.* Universitat de València, Col·lecció Educació. Laboratori de Materials.

• Mollà, Toni. (1990) *La llengua dels mitjans de comunicació*. Bromera, Alzira.

• Mollà, Toni. (2009) *Quina televisió pública?*. Bromera, Alzira.

• Moreno, A. i Casanova, E. (2000) "L'ordenació de l'ús de la llengua: el desordre del seu ús". En Laguna, A: *La comunicació en los 90. El mercado valenciano.* València: Universitat Cardenal Herrera.

• Ninyoles, Rafael. *El conflicte lingüístic valencià*. Tres i Quatre, València, 1989.

• Pellicer Borràs, Joan Enric. (2007) *Història d'un desig insatisfet. L'ensenyament del valencià fins 1939*. Perifèric Edicions-Universitat de València.

• Peris Blanes, Alvar, Izquierdo, Jésica i Lara, Ignacio. (2010). "La televisión en la comunidad valenciana". Dins de López García, Guillermo (ed). *El ecosistema comunicativo valenciano. Características y tendencias de la primera década del siglo XXI*. Tirant lo Blanc, València.

• Sabés Turmo, Fernando. (2009) "Els mitjans de comunicació en aragonès i en català a la Comunitat Autònoma Aragonesa. Pendents de la futura Llei de Llengües". En Díaz Noci, J. (eds.). *Kazetaritza hizkuntza: Espainiako kasua (El periodisme en llengües minorizades: el cas d'Espanya).* Universitat del País Basc. p. 517-544.

• Sanchis Guarner, Manuel. (1980) *La llengua dels valencians*. Editorial 3 i 4. València.

• Sanz Díaz, Benito i Felip Sardà, Josep Maria. (2006) *La construcción política de la Comunitat Valenciana (1962-1982).* Institució Alfons el Magnànim-Diputació de València.

• Torrent, Joan i Tasis, Rafael. (1966) *Història de la premsa catalana*. Editorial Burguera, SA. Barcelona.

• Vallés, Antonio (eds): *Historia de la radio valenciana*. Fundación Universitaria San Pablo CEU. València, 1999.

• Xambó, Rafael. (2001) *Comunicació, política i societat. El cas valencià.* Edicions Tres i Quatre. València.

• Xambó, R. (2002) "El cas del País Valencià". *El català en els mitjans de comunicació. Situació actual i perspectives*. Barcelona, Societat Catalana de Comunicació de l'IEC. p.189-220.

• Xambó, Rafael. (1995) *Dies de premsa. La comunicació al País Valencià des de la transició política*. L'Eixam, Tavernes Blanques.

Passat anterior

haguí llançat
hagueres llançat
hagué llançat
haguérem llançat
haguéreu llançat
hagueren llançat

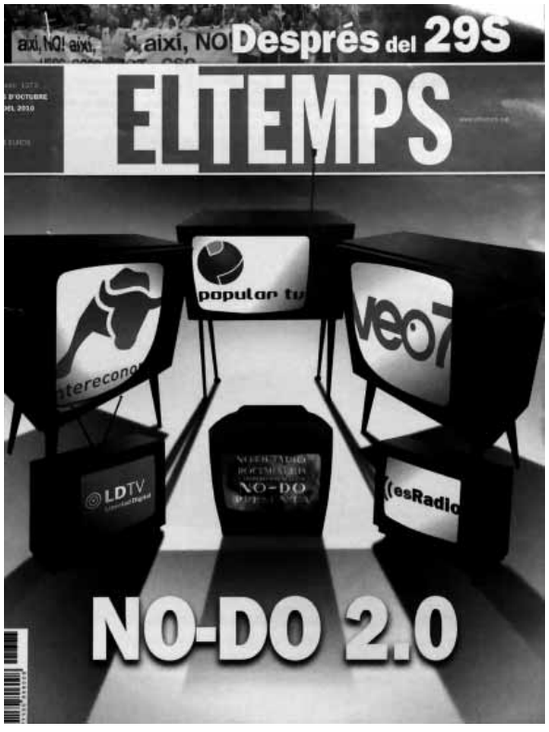

El Temps i la TDT.

Saó i TVV.

Imperatiu

-
llança
llance
llancem
llanceu
llancen

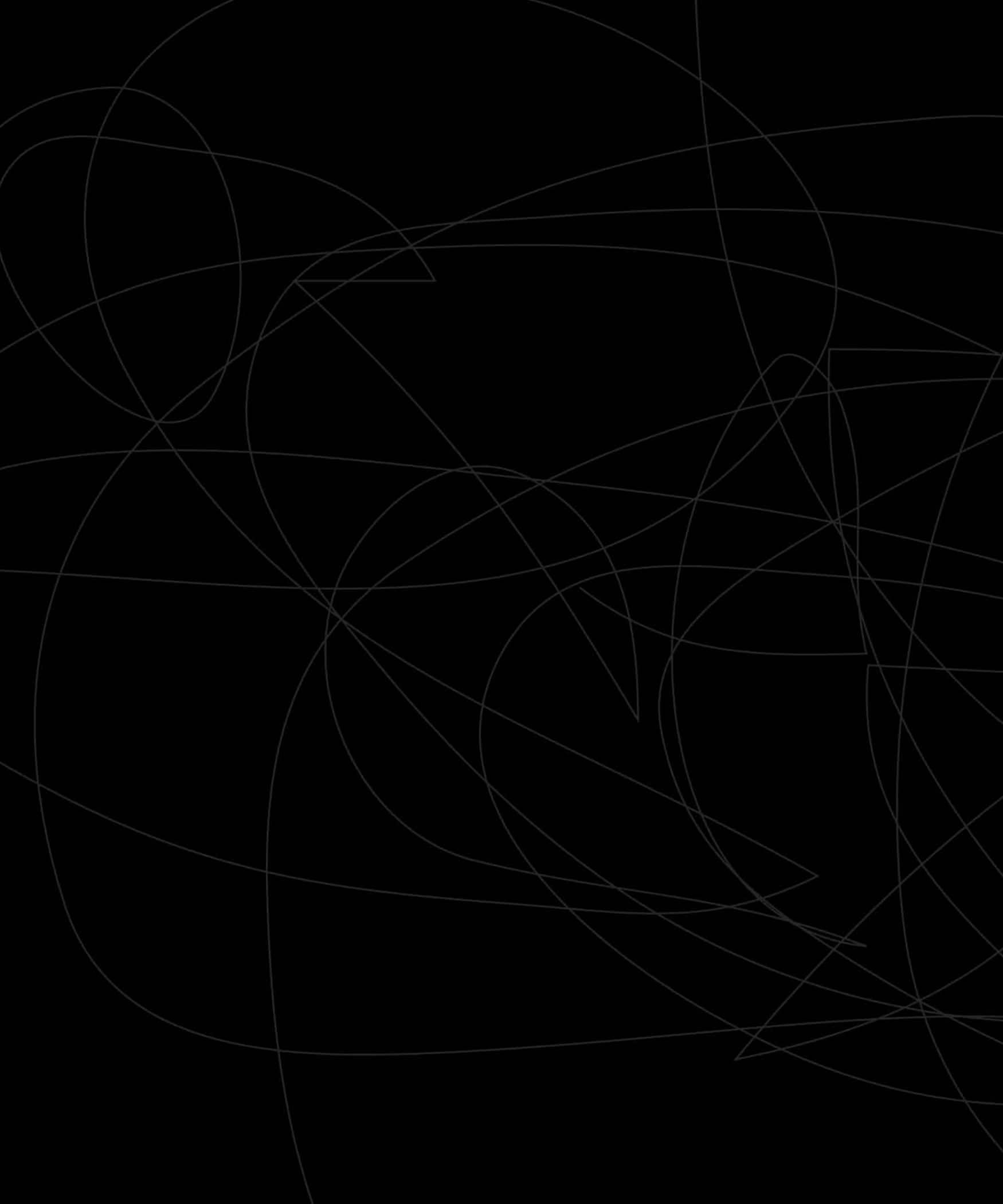

vint-i-tres | *consumir*

El valencià en el consum cultural dels valencians

Josep Lluís Doménech Zornoza | *Acadèmia Valenciana de la Llengua*

Darrerament augmenten els interrogants sobre si el valencià s'usa molt o poc, sobre si caldria que s'usara més o menys. Eixe simple fet és símptoma que hi ha un major interés per la llengua. Fa unes dècades eixa preocupació per l'ús que se'n fa del valencià només apareixia en un grapat de persones, era una qüestió d'una mena de resistència lingüística. Els esdeveniments polítics i socials ens han dut a la situació actual, una situació que tot i ser considerada, per molts autors, d'incerta i insatisfactòria, és al mateix temps l'època en què més es llig i s'escriu en valencià. En certa mida ens atrevim a afirmar que la llengua pròpia del País Valencià travessa per un moment molt saludable, gaudix d'una bona salut, tot i no ser la que els amants de la llengua desitjarien, com tampoc ocupa l'estatus i la consideració que esta llengua romànica i mil·lenària es mereix. És evident que el factor que ha fet que es coneguera més i millor la llengua ha estat l'escola. Des que als centres escolars del nostre territori ha entrat el valencià per a ser estudiat i utilitzat per tots els escolars la situació ha canviat substancialment per a bé. Consegüentment a l'aprenentatge ha augmentat l'interés per tot allò que envolta a la situació de la llengua pròpia dels valencians, al consum que d'ella es fa.

El 1983, les Corts Valencianes aprovaren la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià que, junt a l'Estatut d'Autonomia del 1982 i el del 2006, es convertix en el millor marc legal que assegura una protecció per a l'ús adequat de l'idioma pertot arreu. Els valencians podem estar tranquils en l'aspecte de dispondre d'un bon marc legal, d'una assegurança per a poder usar el valencià en els diferents àmbits sense dificultats ni impediments. Una altra qüestió són els problemes reals de la pràctica diària que, de tant en tant, o millor en moltes ocasions, origina dificultats en el seu ús, cosa que és habitual en tots els països on conviuen dos o més llengües.

La situació valenciana de coexistència de les dos llengües, el valencià i el castellà, no té la característica d'un resultat de bilingüisme social equilibrat. Ni molt menys. El que realment ocorre és que la concurrència d'ambdós llengües en el territori és de diglòssia, és a dir, de domini clar d'una llengua, la castellana, sobre l'altra, la valenciana. És una situació evident que cal tindre molt en compte a l'hora de definir les polítiques lingüístiques que calguen, i que, òbviament, en el cas que ens ocupa, sols poden anar en una direcció: fent el possible per tal que el valencià recupere el nivell de dignitat que li correspon.

D'altra banda, cal distingir entre coneixement i ús. Pel que fa al coneixement cal acceptar que, al llarg de la història, mai s'ha tingut un domini lingüístic de la llengua pròpia com en el moment actual, tal com hem indicat més amunt. Ara es coneix la llengua més que s'ha conegut mai. Se sap llegir, escriure, parlar, etc. Hi ha un major nombre de ciutadans que tenen un domini lingüístic del valencià. ¿I l'ús de la llengua que se'n fa? Això són figues d'un altre paner. En les diferents enquestes que valoren l'ús del valencià no apareix un augment en la utilització del valencià pel que fa a percentatges de parlants. I això es deu a diversos factors, entre altres a la presència dels immigrants en el territori, que en els últims anys ha anat en augment. L'actitud de submissió per part de la població autòctona junt al desconeixement idiomàtic pel que fa als nouvinguts han estat factors que en poc o en res han afavorit un augment de l'ús. És qüestió de mantindre una actitud de respecte i tolerància, però també ho és que cal acceptar que s'ha de parlar en valencià i afavorir-lo en totes les situacions. I a més, això vol dir que no és una llengua que sols s'haja d'utilitzar en situacions secundàries, no científiques, d'anar per casa. Cal adquirir la consciència que és una llengua amb un potencial significatiu que cal desplegar i que el millor que es pot fer per ella és usar-la en tots els àmbits, fins i tot en aquells on no ha estat habitualment utilitzada. Notem que en part està apareixent la consciència d'usar el valencià en situacions on fa unes dècades era impossible: en el metge, a l'hora de parlar amb un advocat, etc. En això s'ha guanyat terreny, si bé encara s'ha de millorar més.

A l'ensenyament és on s'ha donat un major índex de penetració, ja que s'ha passat a una situació on el valencià està present en el 100% dels centres escolars d'Educació Infantil, d'Educació Primària i d'Educació Secundària i en algun dels grups de

Passat simple

consumí
consumires
consumí
consumírem
consumíreu
consumiren

les carreres universitàries. Pensem al respecte que qualsevol disseny que es faça de programes educatius ha de contemplar el valencià com a llengua bàsica a l'ensenyament. No hi ha un altre mètode si es vol aconseguir l'objectiu que els estudiants acaben l'ensenyament bàsic tenint un mateix domini del valencià que el que tenen de castellà. Els diversos estudis de sociolingüística i de psicolingüística així ho indiquen. Qualsevol retrocés en el que s'està fent suposaria un autèntic desgavell i no afavoriria gens ni mica l'objectiu educatiu i social que es pretén amb una política lingüística positiva envers l'idioma de la terra.

Podem dir, com hem afirmat en unes altres ocasions, que es preveu un augment progressiu pel que fa al domini del valencià, que es traduïx en tots els aspectes.

De qualsevol manera podem afirmar que hi ha un cert equilibri pel que fa a l'ús del valencià o del castellà a l'hora de parlar habitualment. Podem dir també que s'empra més el valencià a les botigues tradicionals que a les grans superfícies, si bé no hi ha una actitud de rebuig a les grans superfícies.

Present sub.
consumisca
consumisques
consumisca
consumim
consumiu
consumisquen

Pel que fa a la lectura en valencià, tot i haver-se produït una certa incursió en el món de la lectura per part de la gent, allà on fa una trentena d'anys era pràcticament inexistent, encara hi ha una certa tendència a considerar la lectura de llibres en valencià com una activitat relacionada amb el món escolar. Això sí, augmenta la tendència a llegir en valencià com una cosa natural. Creiem que cada vegada això serà així i els valencians tindrem la tendència a llegir un llibre en valencià com un acte independent de les obligacions escolars, sinó per l'interés que es tinga per l'autor o el tema que tracte, d'igual manera a com fem quan llegim un llibre escrit en castellà. Això significaria un camí cap a la normalitat.

Hi ha un espai per al funcionament dels mitjans de comunicació en valencià d'una manera normalitzada, si bé no ha estat desenvolupat. Els mitjans de comunicació no solen emprar el valencià com a llengua. El fet d'haver programes televisius en llengua autòctona i que la gent no ho rebutja significa que emprar el valencià és possible i, a més, des del punt de vista de la recuperació lingüística i de la defensa de la multiculturalitat és, fins i tot, aconsellable. El fet de no emprar-lo és a causa d'una decisió política, d'una determinada actitud que res té a veure amb les possibilitats reals i amb les peticions i necessitats dels receptors. La presència del valencià en els mitjans de comunicació té futur, si bé cal una promoció des dels poders públics i un major esforç per part de les empreses, que han de confiar que això és, fins i tot, rendible des del punt de vista econòmic.

Hi ha alguns camps on ha costat més que el valencià arribe a una mínima introducció, per exemple en l'activitat econòmica i en la justícia. La inèrcia i el desinterés han estat els elements decisius a l'hora de fer que esta situació siga així. Cal tindre en compte que la introducció del valencià en els mitjans de comunicació i en el terreny de l'activitat econòmica són dos de les condicions sense les quals no és possible la normalització.

El valencià està present en l'administració, i això ha sigut la consecució d'un important objectiu, ja que, des del meu punt de vista, cal que les institucions vagen per davant de les demandes dels ciutadans, i la valencianització de l'administració pública és una mesura exemplar. Depén, de vegades, dels usuaris el fet que el valencià s'use més o menys en el món administratiu, en el terreny de l'oficialitat. ¿I els polítics? ¿Usen el valencià? Sí, però poca cosa, molt menys del que haurien d'usar-lo. No parlem de l'ús que se'n fa en alguns pobles de la zona de predomini lingüístic valencià, que, a poc a poc, cada vegada més alcaldes i regidors l'usen d'una manera habitual. Ens referim a la seua presència en les Corts Valencianes, en el govern autonòmic i en les diputacions. En eixes i en unes altres institucions es fa un ús minoritari, i això tant per part del partit que ocupa el poder com per part de les formacions polítiques de l'oposició. Els polítics, que tenen l'obligació de fer que la llei s'acomplisca, haurien de ser exemplars i usar més el valencià a tota hora, és el seu deure, la seua obligació. I no ho fan. Eixa actitud d'indiferència contrasta amb una altra de positiva, a favor de l'ús de la llengua autòctona, que trobem en unes altres comunitats autònomes que també tenen llengua pròpia. Una vegada més, la postura de meninfotisme es fa palesa entre els valencians.

Davant de la situació plantejada podem dir que no podem mostrar una postura d'utopia pessimista. Això significaria augmentar el problema i no avançar. Tampoc s'avançaria amb una actitud d'utopia optimista, això és, creure que tot va bé i que no hi ha cap problema, i que el valencià no necessita cap ajuda. Això es traduiria a voler amagar la realitat i no fer res per a resoldre la situació de diglòssia en la qual ens trobem. Creiem que el que cal és reconéixer la situació real del valencià i el seu ús i establir els procediments i dotar dels instruments necessaris per tal que la situació millore. I això sí que és cosa de tots i cadascun dels valencians, que han de considerar, per a bé de tots, la llengua pròpia no sols com un mitjà de comunicació, sinó, i el que és més important, com a part del patrimoni cultural de tots els valencians, de tots, no sols dels valencianoparlants.

Perfet
he consumit
has consumit
ha consumit
hem consumit
heu consumit
han consumit

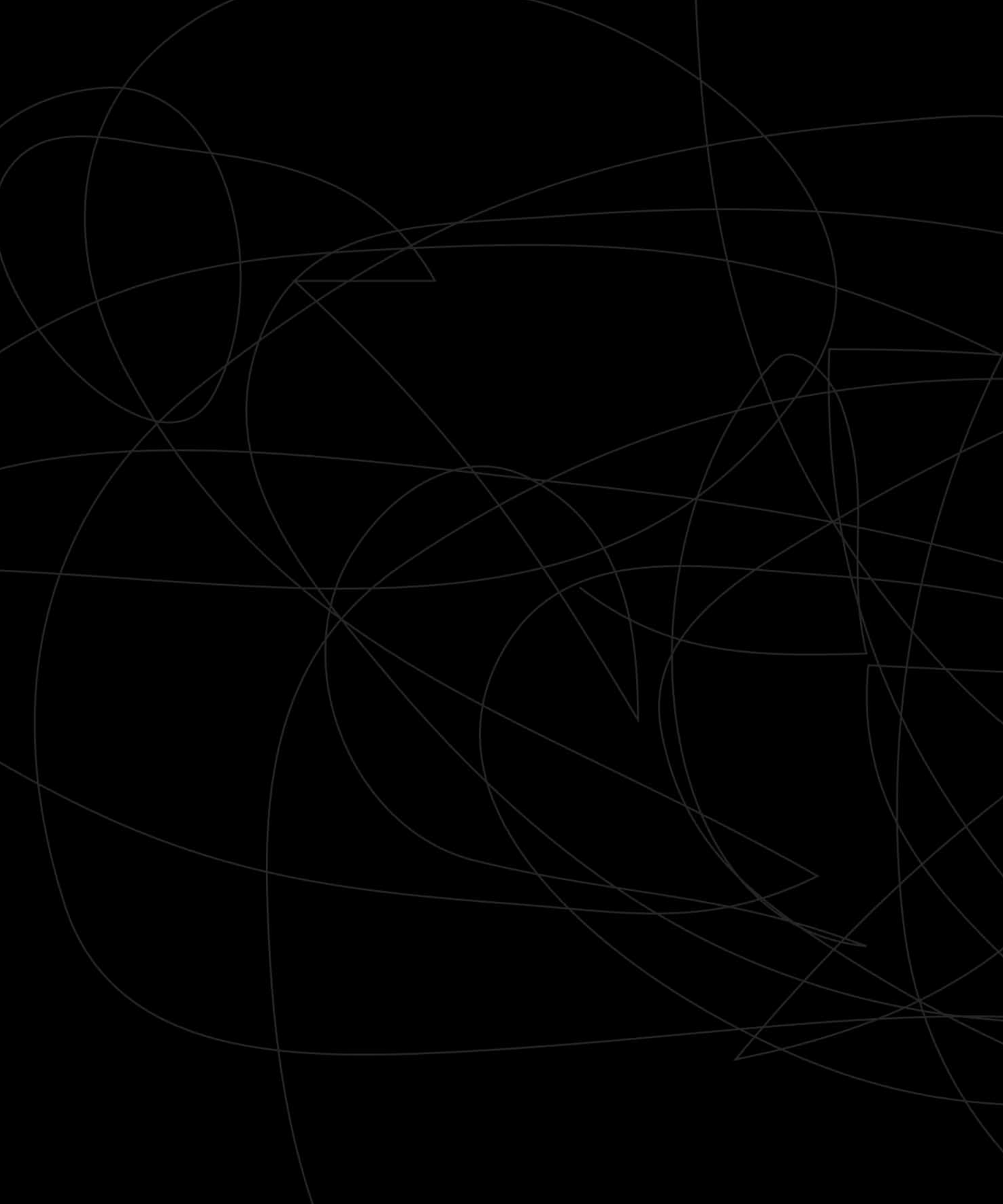

vint-i-quatre | somriure

La transmissió del valencià de pares a fills: la (re)introducció en l'ús familiar

Eugeni Alberola | *Universitat Politècnica de València*

Vora trenta anys després de l'inici del procés de normalització lingüística iniciat amb la Llei d'ús i ensenyament del valencià, les enquestes mostren un aspecte positiu pel que fa a la recuperació de la llengua: el manteniment de la transmissió familiar del valencià i, un fet més positiu encara (tal volta imprescindible per a la normalització), la (re)introducció del valencià en famílies en què se n'havia interromput la transmissió o que no el tenien com a llengua pròpia. En aquest article veurem quina és la situació de l'ús del valencià en la família segons les enquestes oficials i ens acostarem a alguns casos de revernacularització o recuperació de l'ús familiar del valencià a Sagunt.

0. La transmissió familiar de les llengües

La transmissió lingüística entre generacions (també anomenada reproducció lingüística) és el mitjà natural pel qual les llengües es perpetuen al si de les comunitats que les parlen. Si s'interromp la reproducció d'una llengua, és perquè una altra n'ha ocupat el lloc en les preferències reproductores de la comunitat en qüestió. Evidentment, això no succeeix sobtadament sinó que s'estén en el temps mentre es difon lentament a través dels grups socials. Al principi del procés, molts dels parlants que han rebut la nova llengua dels seus pares són encara capaços d'actualitzar l'antiga només pel fet de sentir-la entre els seus mateixos progenitors. A mesura que avança el temps i el procés s'escampa entre els diversos estrats socials, es fa més difícil aprendre la llengua que no es rep directament en família i les noves generacions retenen amb major dificultat les formes lingüístiques tradicionals. Com més va, ja no és una qüestió de manteniment de la genuïnitat lingüística, sinó de la llengua originària en conjunt.

La transmissió lingüística familiar, a més, sol determinar la llengua inicial dels individus i condiciona en molts casos l'ús en altres àmbits. Amb això, la interrupció de la transmissió familiar d'una llengua pot esdevenir el colp de gràcia en un procés de substitució lingüística. De fet, podem afirmar

Condicional perfet
hauria somrist
hauries somrist
hauria somrist
hauríem somrist
hauríeu somrist
haurien somrist

A casa	1989	1992	1995	2004 (AVL)	2005	Variació 1989-2005
Sempre en valencià						
Generalment en valencià	**69,4**	**71,1**	**72,7**	**58,53**	**64,7**	**-4,7**
Més en valencià que en castellà	1,1	1,4	1,2%	0,94	1,7	+0,6
Indistintament	3,7	3,0	0,0%	7,01	6,7	+3
Més en castellà que en valencià	1,6	0,5	1,2%	0,76	1,6	0
Generalment en castellà	24,1	24,0	24,9%	30,25	23,2	-0,9
Sempre en castellà						
Una altra llengua				2,25	1,6	
NS/NC	0,1	0,0	0,0%		0,6	+0,5

Taula 1. Parla valencià a casa a la regió de València (SIES: 1989-1992-1995-2005 / AVL: 2004).

que la vitalitat d'una llengua té com a punt neuràlgic la transmissió intergeneracional d'aquesta.[1]

Algunes dades de les enquestes valencianes

Centrant-nos en el cas valencià, l'enquesta promoguda per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) el 2004, analitzada en el *Llibre blanc de l'ús del valencià I* (2005), ens ofereix algunes dades sobre la transmissió intergeneracional de la llengua: "el percentatge de població que parla o parlava valencià exclusivament o de forma prioritària amb son pare o sa mare (40%) és pràcticament el mateix que parla valencià amb els fills (39%), després d'haver passat per un retrocés de l'ús del valencià amb la parella (35%). [...] Pel que fa a l'ús predominant del valencià en l'àmbit familiar i la seua transmissió intergeneracional [...]: s'ha incrementat lleugerament l'ús en la [regió][2] de València (del 60% al 61%)".[3]

Ara bé, malgrat aquesta dada positiva (la recuperació de l'1% de la transmissió de pares a fills), "la mitjana dels municipis entre 10.000 i 100.000 habitants [en què s'inclou Sagunt] ha disminuït quasi dos punts: del 43% entre els pares dels entrevistats al 41% d'estos amb els seus fills o filles" (AVL 2005: 97).
A més, tenint en compte les enquestes del SIES i de l'AVL, observem que l'ús del valencià a casa a la regió de València entre el 1989 i el 2005 minva en 4,7 punts (que en serien vora 11 si prenem com a darrera referència el 2004):

1. El procés de transmissió del valencià a Sagunt

Per a analitzar amb més detall com ha anat la transmissió familiar del valencià a Sagunt, hem de recórrer al padró de 1986, als censos del 1991 i 2001, i a les enquestes (del SIES i de l'AVL) i altres estudis4 que contenen dades sobre la qüestió. Primerament,

Anys	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1981	1991	2001	2010
Població	7139	9057	10417	20235	20253	26932	40283	47026	54759	55957	53647	70537

Taula 2. Evolució de la població de Sagunt (les dades del 2010 s'han extret de la web de l'Ajuntament de Sagunt [consulta 10.10.2010]).

però, esbossem els canvis demogràfics de Sagunt durant el segle XX, que en bona part han configurat la situació sociolingüística actual.

Futur
somriuré
somriuràs
somriurà
somriurem
somriureu
somriuran

1. Vegeu, per exemple: Joshua A. Fishman (1991). Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Clevedon: Mulintlingual Matters.

2. La regió de València inclou la Ribera Baixa, la Ribera Alta, la Costera, el Camp de Túria i el Camp de Morvedre.

3. Llibre blanc de l'ús del valencià I (2005), apartat 3.4 del capítol VII: "Transmissió intergeneracional del valencià" (pàg. 357).

4. Estudio sociolingüístico de la comunidad de habla de Sagunto (1986), José Ramón Gómez Molina, Institució Alfons el Magnànim – Institució Valenciana d'Estudis i Investigacions.

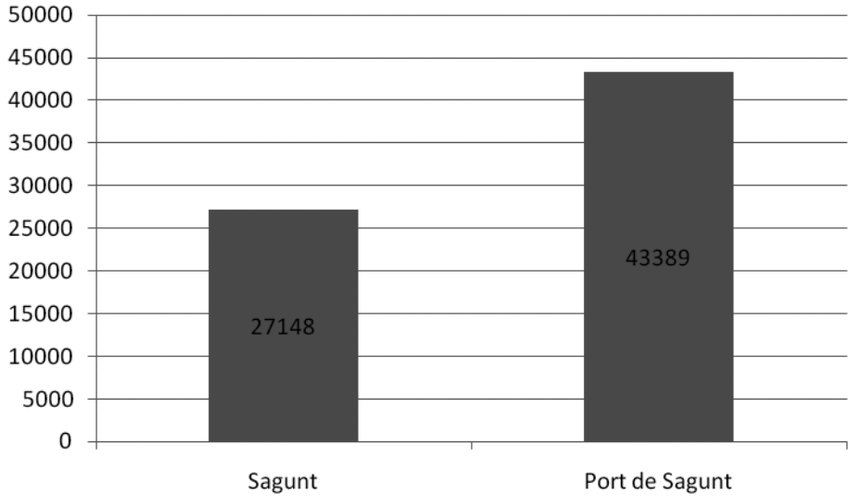

Taula 3. Habitants als dos nuclis de Sagunt a 1 de gener del 2010 (font: Ajuntament de Sagunt).

L'increment de població entre 1920 i 1930 és degut a la vinguda d'immigrants atrets per la indústria siderúrgica, la majoria dels quals provenen de comarques i pobles veïns, i són quasi tots valencianoparlants. La segona onada important de migració, però, la protagonitzen immigrants castellanoparlants entre els anys 1950 i 1960, en què la població augmenta vora un 50%. Bona part d'aquests nous saguntins s'instal·laran al Port de Sagunt,5 tal com reflecteixen les dades de població actual.

Passem ara a les dades pel que fa el coneixement del valencià parlat segons el padró de 1986, el primer que incorpora una pregunta sobre el tema.

Observem que el padró lingüístic de 1986 aportava un desfasament de l'ús del valencià, entre la generació més jove i la més gran, d'11,6 punts, en què és probable la influència de la immigració castellana que hem esmentat abans. Desglossant les dades en els dos nuclis, Sagunt i Port de Sagunt, se'ns mostra clarament la diferència pel que fa al coneixement del valencià a les dues zones:

Grups d'edat	**Habitants**	**Valencianoparlants**	**%**	**Diferència**	
Més de 65	6.413	2.560	39,9		
64-45	12.821	5.071	39,5	-0,4	**-11,6**
44-25	15.334	5.279	34,4	-5,1	
24-5	18.060	5.117	28,3	-6,1	

Taula 4. Coneixement parlat del valencià a Sagunt per generacions (padró de 1986).

Padró 1986	**Sagunt**	**Port de Sagunt**
Entenen	92,8	72,0
Parlen	**60,4**	**18,5**
Lligen	24,9	3,8
Escriuen	7,1	3,1

Taula 5. Coneixement del valencià al municipi de Sagunt (padró de 1986).

5. Vegeu la nota anterior, pàgines 4-7.

Això no vol dir, però, que no s'hi hagen produït casos d'interrupció de la transmissió del valencià de pares a fills al nucli de Sagunt. Així ho demostra un projecte promogut per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV) (2006-2008) sobre el procés d'interrupció de la transmissió familiar del valencià en diversos municipis valencians, entre els quals hi ha Sagunt (Montoya i Mas, 2011).[6] A partir de les entrevistes fetes a saguntins actors o receptors de la interrupció lingüística, podem resseguir-ne el procés: els primers casos es localitzen durant la dècada de 1920 entre la classe benestant de la Vila, des d'on s'escampen pel Raval i més tard per Santa Anna. Això sí, pareix que abans de la Guerra Civil els casos d'interrupció del valencià eren esporàdics, però després de la Guerra es multipliquen, fins a la generalització del fenomen durant els anys 60 i 70.[7] Si desglossem les dades del cens del 1991 en els dos nuclis principals de Sagunt, ciutat i Port, veiem que hi ha una recessió del valencià parlat a la ciutat de Sagunt, respecte al padró de 1986, de 4,3 punts.

Ara bé, en aquestes entrevistes a saguntins s'han detectat també casos d'inversió d'aquest procés: la revernacularització o reintroducció del valencià en la família. Així veu la situació un saguntí nascut l'any 1932 entrevistat en el projecte patrocinat per l'AVL, en referir-se als casos de pares valencianoparlants que durant els anys 50 i 60 criaven els fills en castellà:

Això, anys cinquanta, sixanta. Començaren a canviar. [...] I en després, dels noranta cap ací, quan ja vullgueren impossar el valencià en les escoles, és quan també s'ha començat a parlar més el valencià.

Eixe és el cas d'una altra persona de Sagunt, nascuda el 1979, entrevistada en el projecte esmentat, que atribueix a l'escola el mèrit principal de reintroduir el valencià en la seua família:

> Jo parle valencià per l'escola [...]. Home, per l'escola, pels amics, que te juntes en l'ascola, que en sa casa parlen valencià... Això va fent pues que tu vages començant a parlar en valencià en els teus amics. I això fa que d'alguna manera, les següents amistats que tens, comences una relació en valencià en ells. I intentes... Jo lo que vaig fer és intentar parlar en la família en qui li naixia parlar en valencià, que eren les meues dos aueles. I entonces vaig començar a parlar en valencià en elles i la resta vaig continuar parlant en castellà, exceptuant els meus cosins, que alguns són valencianoparlants i amb ells sí que parle el valencià.

Cens 1991	Sagunt sense el Port	Port de Sagunt		Sagunt sense el Port (1986)	Evolució Sagunt sense el Port (1986-1991)
Entenen	91,0	77,8		92,8	-1,8
Parlen	**56,1**	22,3		**60,4**	**-4,3**
Lligen	44,5	27,7		24,9	+19,6
Escriuen	17,0	8,7		7,1	+9,9

Taula 6. Grau del coneixement del valencià a Sagunt segons el cens de 1991 (SIES).

Plusquamperfet
havia somrist
havies somrist
havia somrist
havíem somrist
havíeu somrist
havien somrist

6. El projecte fou dirigit pels professors de la Universitat d'Alacant Brauli Montoya i Antoni Mas, i Sergi Durbà fou el principal enquestador de Sagunt. Jo hi vaig participar com a entrevistador a Alzira, Gandia, Sagunt i València. Podeu llegir una síntesi dels resultats d'aquesta investigació en el Llibre blanc de l'ús del valencià II (2008), en el capítol II, "El valencià i la família", en l'article de Brauli Montoya, "La transmissió familiar del valencià", pàg. 149-167. En aquests moments (novembre de 2010) l'estudi està en premsa.

7. Aquesta generalització a partir de la dècada de 1960 l'he poguda constatar en el meu treball d'investigació sobre la transmissió familiar a Alzira (2007), i també en les entrevistes que vaig fer a Gandia i a València per al projecte de l'AVL esmentat abans. Vegeu també el capítol sobre aquest tema esmentat en la nota anterior.

L'evolució positiva del coneixement del valencià a Sagunt que mostren les dades del padró de 1986 i els censos del 1991 i el 2001, és una dada que també podria indicar la recuperació de la llengua:

Padró o cens (%) Sagunt	Entén	Parla	Llig	Escriu
1986	79,4	33,7	17,8	4,5
1991	83,7	37,2	34,8	12,2
2001	90,8	43,4	45,0	22,1

Taula 7. Coneixement del valencià a Sagunt segons el padró de 1986 i els censos de 1991 i 2001.

Passat simple
somriguí
somrigueres
somrigué
somriguérem
somriguéreu
somrigueren

Efectivament, l'escola ha exercit un paper fonamental en aquestes darreres dècades en la recuperació de la llengua, tal com explica el saguntí en el fragment de l'entrevista anterior. Ara bé, és un fet constatat que amb l'escola no n'hi ha prou a l'hora de mantindre la vitalitat d'una llengua: l'entorn social és fonamental. En la majoria dels processos de normalització lingüística que han tingut èxit (n'hi ha casos per tot el món: des de la sorprenent història de l'hebreu fins a l'exemple del francés al Quebec, el txec o l'ucraïnés), hi han intervingut, a més de l'escola, unes polítiques decidides per a introduir l'ús de la llengua que es vol recuperar en tots els àmbits de la vida social.

3. Interrupció i recuperació a les ciutats mitjanes

En el procés de substitució del valencià pel castellà al nucli urbà de Sagunt (sense incloure-hi el Port), com en altres poblacions mitjanes valencianes (Alzira, Gandia o Alcoi), aquesta darrera llengua ha guanyat espais públics al valencià, sobretot en l'àmbit de les relacions amb l'administració i en el camp laboral, però el valencià ha conservat l'àmbit familiar i el de les relacions de veïnatge. Això explica que la majoria dels casos en què s'ha interromput la transmissió generacional han desembocat en casos de recuperació del valencià. Els fills criats en castellà acabaven parlant valencià en el carrer i amb els amics ben prompte (sobretot fins als anys 60), i en algunes d'aquestes famílies el valencià s'ha reintroduït com a llengua de relació entre els seus membres. No obstant això, s'ha constatat que a mesura que el fenomen de substitució lingüística es difon, la recuperació del valencià també es prolonga en el temps. Així, si un xiquet nascut el 1950 i criat en castellà, abans dels 5 anys ja parlava valencià amb els amics, els nascuts durant la segona part dels 60 i primers 70 i criats en castellà han aprés la llengua dels seus pares quan ja anaven a escola.

Tanmateix, el fet que la llengua de les generacions majors continue sent el valencià fa que la majoria de casos siguen fàcilment reversibles, llevat dels que es produeixen entre els descendents de les famílies benestants que introduïren la substitució pel castellà, perquè són més antics i s'han socialitzat en ambients més castellanitzats. Ara bé, la màxima generalització del fenomen durant els anys 60 i primers 70 es veié reforçada per l'augment de la població immigrada en aquest període, i això fa que les possibilitats de reversibilitat minven.

A la vista de les darreres investigacions (Montoya i Mas, 2011) i de les dades que ofereixen el padró de 1986 (que mostrava un manteniment que segurament s'ha vist reforçat pels efectes de la normalització lingüística) i les enquestes pel que fa a la regió de València, es podria afirmar que avui dia són poques les parelles saguntines valencianoparlants que canvien de llengua per a criar els fills. Fins i tot, tal com hem vist, coneixem casos de revernacularització, és a dir, famílies que no solament han recuperat la llengua que els pares no els transmeteren, sinó que l'han introduïda en la relació amb els seus fills.

Així, hi ha tres elements positius per a la situació del valencià en aquestes ciutats mitjanes i al nucli urbà de Sagunt (sense el Port): el fet que pràcticament la totalitat dels subjectes estudiats han recuperat el valencià, l'existència de casos de revernacularització i les dades positives de les enquestes pel que fa a la transmissió generacional de la llengua.

4. Conclusions generals

Per acabar aquest esbós sobre la revernacularització a Sagunt, emmarquem aquest cas concret amb les conclusions generals a què arriba el sociòleg Joaquim Torres a partir de les últimes enquestes fetes al conjunt del domini lingüístic català.[8] Segons aquest autor, entre els principals factors que podrien explicar el grau d'avanç intergeneracional del valencià (llegiu també català), hi ha el grau d'autogovern, el grau de preocupació social per la llengua, el grau de voluntat institucional d'intervenció al seu favor i el grau d'oficialitat. En general, com més alt és el nivell de cadascun d'aquests factors en un territori, més hi avança la transmissió intergeneracional del valencià.

Una informació positiva per a la nostra llengua, seguint amb els resultats de Joaquim Torres, és que la immensa majoria dels que han parlat català de manera prioritària amb els progenitors l'empren amb els fills. A més, en el conjunt del territori catalanoparlant, els fills de les parelles lingüísticament mixtes parlen majoritàriament en català als seus propis fills. Ara bé, l'ús prioritari de la nostra llengua a casa baixa amb l'edat en tots els territoris, un retrocés causat bàsicament per l'arribada de població al·lòctona. Així, dels cinc territoris catalanoparlants amb administracions diferents (País Valencià, Catalunya, Illes Balears, Andorra i la Franja d'Aragó), Andorra és el que presenta un índex de transmissió familiar del valencià més alt, i els més baixos es donen al País Valencià ("on la preocupació social per la llengua i la intervenció institucional al seu favor són comparativament menors que a la resta")[9] i a la Franja, que no té institucions pròpies ni cap mena d'oficialitat.

Segons aquest estudi, globalment la situació del català en aquest principi de segle és la d'una llengua viva, àmpliament parlada a casa en la major part dels seus territoris històrics, que en general no retrocedeix sinó que més prompte avança en la transmissió intergeneracional.

Ara bé, en paraules del sociòleg valencià Rafael Ninyoles, en referència als canvis observats a les funcions lingüístiques de la família, "L'espai públic haurà de jugar un paper encara més determinant atesa la dinàmica demogràfica i l'estructura, funcions socials, orígens i composició actual de les famílies".[10]

En efecte, aquesta recuperació del valencià arriba després d'haver perdut molts parlants pel camí i, a més, tal com resumeix clarament el professor Brauli Montoya:[11] "Aquesta reversibilitat del procés, però, està estretament lligada a tres factors que quantitativament són molt febles: a) la proporció de línies en valencià que s'oferixen als pares que escolaritzen els seus fills, que encara és molt baixa (no arriba a un quart de les existents); b) el contingent reduït de valencianoparlants de primera llengua (un terç de tots els valencians) que ha resultat després de gairebé dos segles d'encetat el procés de substitució, i c) l'agreujament que presenten els dos anteriors factors als nuclis urbans valencians més importants".

De manera que, conclou Brauli Montoya, "Les expectatives de futur del valencià dependran del fet que els tres factors esmentats siguen superats amb l'ajuda d'una política lingüística decidida que, ara com ara, no es veu per enlloc".

Per tal de mostrar d'una manera gràfica aquesta breu pinzellada de l'anomenada revernacularització

Imperfet sub.

somriguera
somrigueres
somriguera
somriguérem
somriguéreu
somrigueren

8. Querol, E. (coord.) (2007): Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i País Valencià. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Secretaria de Política Lingüística, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 11. Joaquim Torres és l'autor del capítol 3, "L'ús familiar i la transmissió lingüística intergeneracional".

9. Ídem, pàgina 68.

10. Llibre blanc de l'ús del valencià I, pàgina 24.

11. Llibre blanc de l'ús del valencià II, pàgina 166.

Futur perfet

hauré somrist
hauràs somrist
haurà somrist
haurem somrist
haureu somrist
hauran somrist

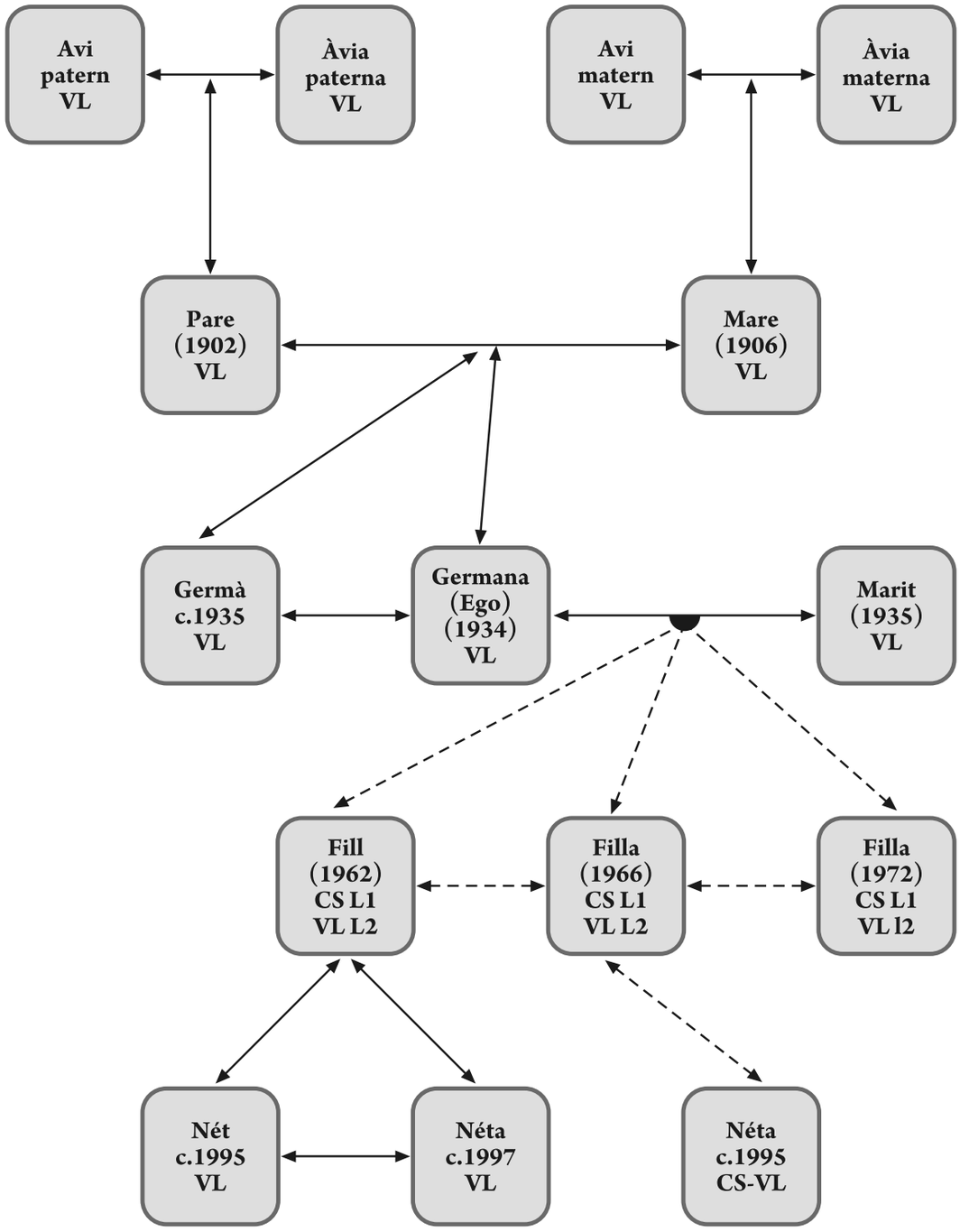

-Ego: persona entrevistada, en relació a la qual s'estableix el parentesc de les altres. Entre parèntesis es mostra la data de naixement.
-L1: llengua primera
-L2: llengua segona

-Línia contínua: indica que els familiars que relaciona la línia es parlen (es parlaven) entre ells en valencià.
-Línia discontínua: indica que els familiars que relaciona la línia es parlen (es parlaven) entre ells en castellà.

Figura 9. Arbre de transmissió lingüística de la família de S11-F-34

del valencià, aportem un arbre de transmissió lingüística familiar elaborat a partir de la història lingüística d'una família saguntina, en què el valencià es reintrodueix amb la generació més jove.

La línia contínua indica que la relació entre els parents es fa en valencià, mentre que la línia discontínua indica que la relació és en castellà. Així és com es reflecteix el trencament de la transmissió del valencià en la generació nascuda durant la dècada de 1960, i la recuperació o revernacularització posterior en els descendents (nét 1995 i néta 1997) d'un membre d'eixa generació (fill 1962), el qual ha educat els fills en valencià.

5. Bibliografia

Alberola Bisbal, Eugeni. *La transmissió familiar del valencià a Alzira: interrupció i recuperació*. Treball d'investigació presentat l'any 2007 en el marc del programa de doctorat del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València (inèdit).

AVL (2005). *Llibre blanc de l'ús del valencià I. Enquesta sobre la situació social del valencià*. València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.

AVL (2008). *Llibre blanc de l'ús del valencià II. Iniciatives per al foment del valencià*. València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Gómez Molina, José Ramón (1986). *Estudio sociolingüístico de la comunidad de habla de Sagunto*. Institució Alfons el Magnànim – Institució Valenciana d'Estudis i Investigacions.

Fishman, Joshua A. (1991). *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon, Mulintlingual Matters.

Mas, Antoni i Montoya, Brauli (en premsa). *La transmissió familiar del valencià*. Acadèmia Valenciana de la Llengua – Universitat d'Alacant – Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Querol, E. (coord.) (2007): *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI. L'Alguer, Andorra, Catalunya, Catalunya Nord, la Franja, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, Secretaria de Política Lingüística, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis, núm. 11.

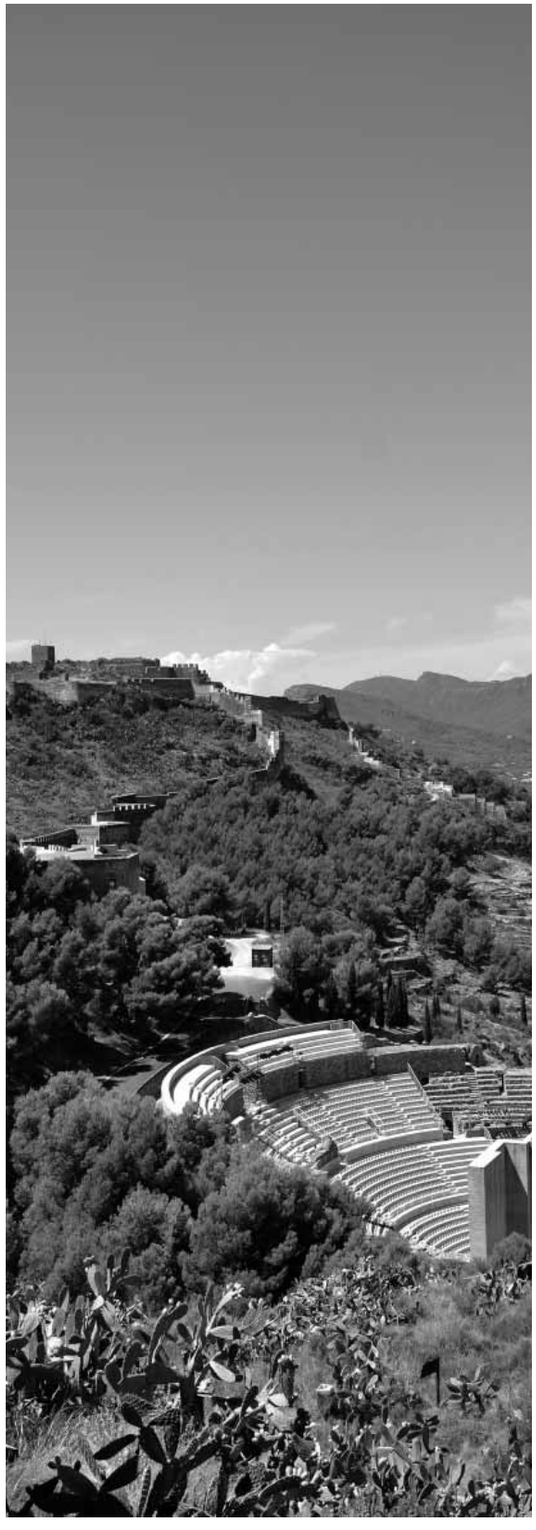

Imperatiu

-

somriu
somriga
somriguem
somrieu
somriguen

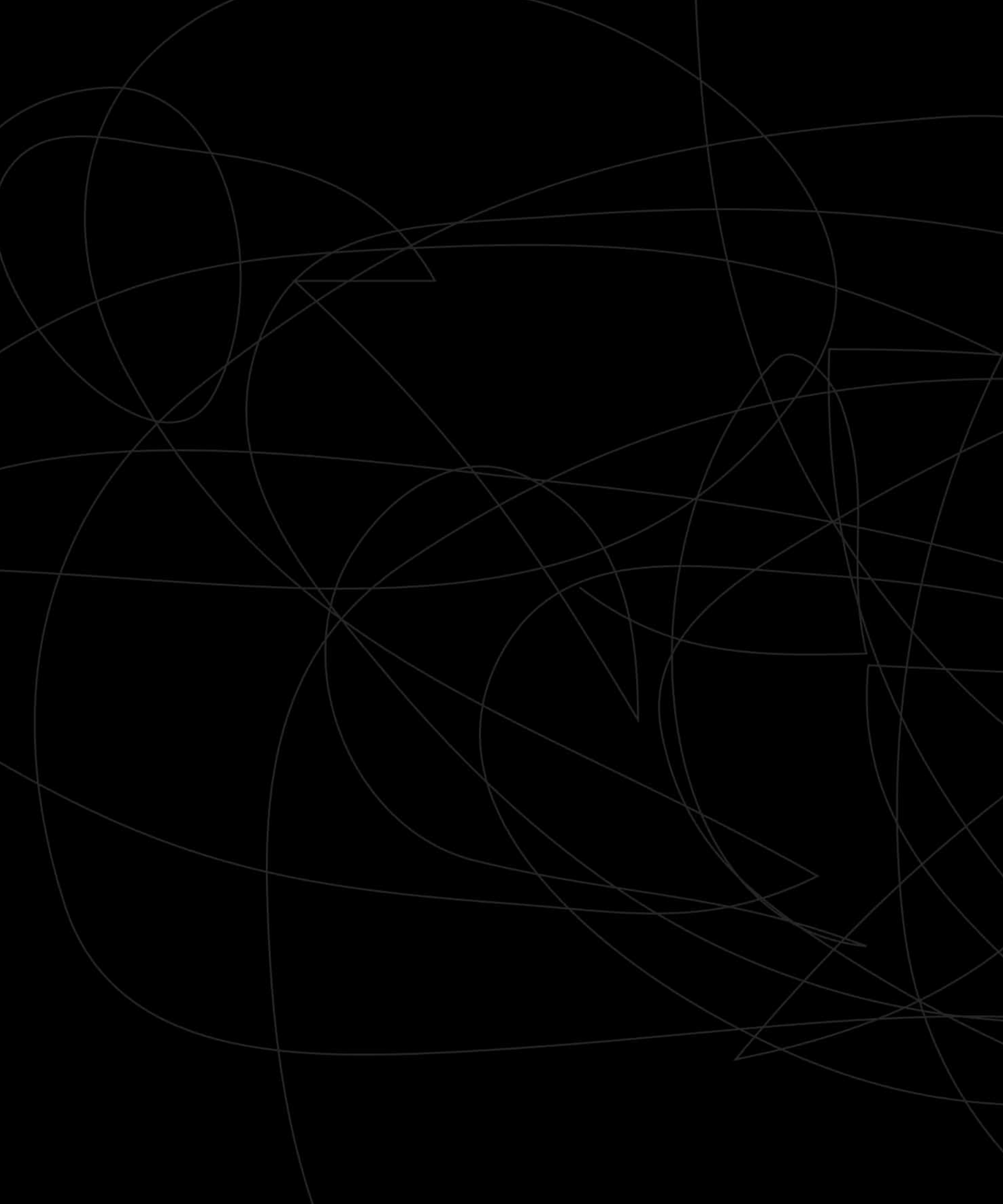

vint-i-cinc | *usar*

Què fem amb la llengua?

Ferran Suay i Lerma | *Universitat de València*

Un dilluns del mes de febrer, un home jove entra al casal de la falla:

> –Bon dia. He acabat de vendre la loteria que em tocava. Puc demanar-ne més?
>
> *–Claro que sí, hombre. Faltaría más. Toda la que quieras.*
>
> –I si esta no la venc, podré tornar-la?
>
> *–Sí, no te preocupes. Ojalá todos hicieran como tú. La falla iría mucho mejor.*

La conversa no tindria res de particular si no fóra que la persona que parlava en valencià té la pell negra, es diu Khadim, la seua llengua materna és el wòlof, i fa només tres anys que viu al Camp de Morvedre. Per contra, qui s'expressava tot el temps en castellà és el tresorer de la falla, valencianoparlant de socarel, de família valenciana pels quatre cantons, que viu a Sagunt des que va nàixer.

Futur perfet
hauré usat
hauràs usat
haurà usat
haurem usat
haureu usat
hauran usat

El món al revés?

No. Ben al contrari, és una situació freqüent: una persona vinguda de fora, que intenta expressar-se en valencià, i topeta amb les dificultats que li posen... els mateixos valencians. Allò que resulta més sorprenent (i, potser, més pervers) és que si preguntem al tresorer per què ho fa, això de parlar-li en castellà, probablement ens dirà que ho fa "per educació". Així ja ho tenim clar! De manera que una persona se'ns acosta, ens parla en la nostra llengua, i "per educació", li contestem en un altre idioma, que és com dir-li ben alt i ben clar: "No ho fas prou bé, i no cal que faces l'esforç de parlar en valencià: igualment no et considerarem dels nostres". Analitzem, per un moment, la mateixa conducta, en un altre context. Imaginem que una persona se'ns acosta i ens demana –educadament, i per favor– un got d'aigua. Li donaríem un tros de pa? I, a més a més, diríem que ho hem fet per educació?

Dit així, estic segur que molta gent (i això inclou moltes de les persones que fan això de parlar en castellà als nouvinguts) no subscriuria el missatge. I, tanmateix, quan els parlem en castellà, és exactament això el que els estem transmetent. Estem rebutjant de ple la seua iniciativa de parlar en valencià, i –de passada– els estem notificant que no estem disposats a admetre'ls entre els nostres.

No és per casualitat que ho fem així, ni perquè els valencians siguem una espècie de marcians estranys, acomplexats o carregats d'autoodi per raons genètiques. Ho fem així perquè ho hem aprés. Ens ho han estat ensenyant –de fa segles– amb tota classe de mitjans, per terra, mar i aire. I això inclou els mètodes més salvatges i coercitius, com ara les prohibicions, rentar la boca amb sabó, les burles i desqualificacions, etc., i també uns altres mecanismes més subtils i –potser per això mateix– més efectius.

M'estic referint al fet que tots els diaris, ràdios i televisions hagen estat exclusivament en castellà durant molts anys, i al fet que –encara ara mateix– quan no són formalment en castellà, estiguen profundament castellanitzats, de manera que només ens mostren la nostra llengua com una cosa secundària, subordinada, i útil només per a alguns temes (notícies, futbol...) i no per a uns altres de ben rellevants, com ara la publicitat o les pel·lícules. Com a exemple perfecte, tenim la televisió púbica valenciana (pública, pel que fa al cost econòmic, que paguem entre tots). Canal 9 emet un 75% dels continguts en castellà, tal com si les sigles RTVV correspongueren a Ràdio Televisió de Valladolid. D'altra banda, els diaris escrits de més tiratge a casa nostra són *Levante* (al llevant de què?, de Madrid?), i *Las Provincias* (província significa, en llatí, 'terra vençuda'), escrits tots dos en espanyol, i oferint –també tots dos– una visió completament subordinada, no sols del valencià, que és pràcticament inexistent en les dos publicacions, sinó també dels valencians.

Estic parlant també del constant desprestigi i marginació a què sotmeten el valencià les principals autoritats del nostre país (honroses excepcions a banda), que sempre s'expressen públicament en castellà, i que només parlen en un valencià brutalment castellanitzat i grolleramente vulgar, en comptades ocasions, i –generalment– només ho fan quan intenten atiar polèmiques estèrils com la del nom o l'origen de la llengua,

amb finalitats netament partidistes, i amb la intenció inequívoca de contribuir –al màxim de les seues capacitats– a l'extermini de la llengua pròpia dels valencians.

És per tot això que els valencians actuem com si ens avergonyírem de ser-ho, i ocultem la nostra llengua com qui tapa alguna vergonya. Ens comportem com si, en comptes de valencians, fórem uns castellans de segona divisió. I així, en lloc d'afavorir que la gent que ve a viure entre nosaltres s'integre i arribe a sentir-se també una miqueta d'ací, els convertim en forasters permanents, i –de passada– els fem saber que això que parlem entre nosaltres no és una llengua digna que –com qualsevol altra– mereix l'esforç d'estudiar-la i aprendre-la, i proporciona el plaer d'utilitzar-la per a comunicar-se.

Després d'això, no és estrany que algunes d'aquestes persones desenvolupen una certa hostilitat respecte al valencià, que moltes no facen cap més esforç per aprendre'l, i que cada dia se senta més poc valencià pel carrer. Penseu com ho faríeu si anàreu a viure a un país en què, d'una banda, vos expliquen que tenen una llengua pròpia, i de l'altra, el president del govern no la parla mai. I aleshores, encara vos fan saber que, per a treballar en determinats llocs, heu de tindre un títol que acredite els vostres coneixements d'eixa llengua que els polítics no parlen mai. No caldrà que la parleu, no! Únicament que supereu un examen. És tan difícil entendre que això puga generar hostilitat cap a la llengua? Els governants que patim actualment ho saben molt bé, i és per això que actuen com ho fan, perquè saben que és una bona manera de matar i soterrar el valencià.

I curiosament, l'alternativa no és gens difícil. Es tracta de comportar-se amb normalitat (una normalitat, això sí, que les màximes autoritats valencianes s'entesten a negar-nos), i de ser hospitalaris i educats de veritat. I ser hospitalaris no és fer-nos passar per qui no som, ni ocultar-nos davant dels ulls dels qui vénen a visitar-nos, o a viure i a treballar amb nosaltres. Ans al contrari, ser hospitalari és compartir allò que tenim, siga menjar, faena o companyia. Ser hospitalari és parlar als qui vénen de fora en la mateixa llengua amb què parlem amb la gent que estimem de veritat. Ser hospitalari és –també– ajudar els qui ho necessiten a integrar-se a casa nostra.

I ser educats és respectar allò que ens aporta la persona amb qui tractem. Ser educats és valorar l'esforç que fa algú quan aprén un idioma, admetre-li els errors, corregir-los només si ens ho demana, i fer-li vore que parla prou bé com perquè ens entenguem, que no és ridícul ni graciós que s'expresse en valencià, i que ens mereix tot el respecte el seu intent. I com es fa això? És molt fàcil: només li hem de parlar en valencià. No cal fer cap esforç addicional. No cal fer escarafalls pel fet que algú que no ha nascut ací s'expresse en la nostra llengua. No cal dir-li que ho fa de categoria, quan encara no és veritat. No cal comentar-ho amb més gent, com si fóra una de les set meravelles del món. Si fem això, si destaquem constantment el fet que una persona vinguda de fora s'expresse en valencià (*Xe, mira! Si encara no fa un any que viu ací i ja parla en valencià, tu!*), potser l'avergonyirem, i farem menys probable que continue fent això mateix. Els elogis poden estar bé, si els administrem discretament (millor, en privat), i només al principi. Al cap d'un temps, esdevenen més una nosa per a qui els rep.

I ja ho sabem, que és perfectament possible viure en castellà en qualsevol ciutat o poble valencià. Però no ens enganyem: no és possible viure igual de bé. No és possible integrar-se i participar amb la mateixa plenitud amb què ho fem aquells que sí que coneixem les dos llengües oficials. Negar-li a algú l'accés al valencià és també barrar-li el pas a una millor qualitat de vida. El valencià els pot obrir portes, els permetrà d'arrelar-se –si ho volen–, els oferirà la possibilitat de deixar de ser uns forasters de per vida, per a passar a ser uns valencians més, sense perjudici del seu dret a conservar les seues arrels i cultivar la seua cultura d'origen, siga aquesta wòlof, amaziga, paquistanesa, castellana o romanesa.

Els mateixos governants que esmercen tot el seu esforç a exterminar el valencià, ens recorden constantment que som una societat bilingüe. Només ho fan, això sí, quan els sembla que l'argument pot fer-se servir a favor del castellà. Ho fan per tal que res no puga estar escrit en valencià, si no ho està també en espanyol. Mai no el fan servir al revés, en favor

Present

use
uses
usa
usem
useu
usen

del valencià. I així, la majoria de les comunicacions i anuncis de la Generalitat o dels principals ajuntaments, estan escrits exclusivament (i de manera excloent) en castellà. Doncs bé: si els fem cas i acceptem que som una societat bilingüe, haurem de convindre que en una societat bilingüe hi ha dos classes de persones: les capacitades, que coneixen les dos llengües oficials, i les discapacitades, que només en saben una. I els governs haurien d'actuar perquè cada dia hi haja menys discapacitats en la societat, no perquè tots arribem a ser uns inútils monolingües, com ho són una bona part d'ells mateixos.

Som un poble integrador. Ho hem estat, històricament, i tenim vocació de seguir sent-ho. I cap poble no pot integrar si ell mateix es desintegra. Només des de la nostra identitat, des de la nostra manera de ser com som, serem capaços d'oferir alguna cosa d'interés al món, i de facilitar l'accés als qui vénen d'altres llocs. Una llengua, una cultura, són precisament això: una manera de mirar el món; una forma d'entendre'l. És per això que els valencians diem "la Mare de Déu", destacant la seua condició maternal, mentre que els castellans en diuen "la Virgen", destacant la seua condició sexual. O que els castellans celebren cada any les "Navidades" mentre que

aquí amb un sol Nadal ja ho tenim bé, com també tenim prou també amb un "bon dia" i una "bona nit" cada vint-i-quatre hores, enfront dels seus múltiples "buenos días" i "buenas noches" diaris.

Darrere de cada llengua hi ha tota una concepció del món, perquè la llengua és l'expressió d'un comportament col·lectiu, d'una forma de ser diferent, no millor ni pitjor que altres, senzillament diferent. Per això, tots els qui han canviat de llengua a casa, al carrer, a la faena, no sols canvien de llengua, també canvien de punt de vista. El nostre idioma és també una aportació pròpia, que ningú no pot fer per nosaltres, i que nosaltres només podem fer des de la nostra identitat. La cultura castellana ja ha fet i fa aportacions importants i molt valuoses al patrimoni cultural de la humanitat. Nosaltres també podem i volem fer les nostres aportacions. I, per això, ens cal conservar la llengua, i ens cal una miqueta més d'autoestima, que és com ara solem anomenar l'amor propi o la dignitat.

I una bona manera de fer augmentar la nostra autoestima és sentir-nos educats i hospitalaris. Posem, per tant, fil a l'agulla des d'ara mateix: siguem educats, parlem en valencià a totes aquelles persones que ens puguen entendre. No únicament a les que sabem que han nascut ací i tenen el valencià com a llengua familiar. No tan sols a les que ens consta que el parlen, sinó a tota la gent amb qui ens relacionem al llarg del dia. Si no l'entenen, o si no el volen sentir, ja ens ho faran saber. I aleshores, sabent ja positivament què és el que vol l'altre, arribarà el moment de fer-me a mi mateix la pregunta –ben legítima–: i jo, què vull?

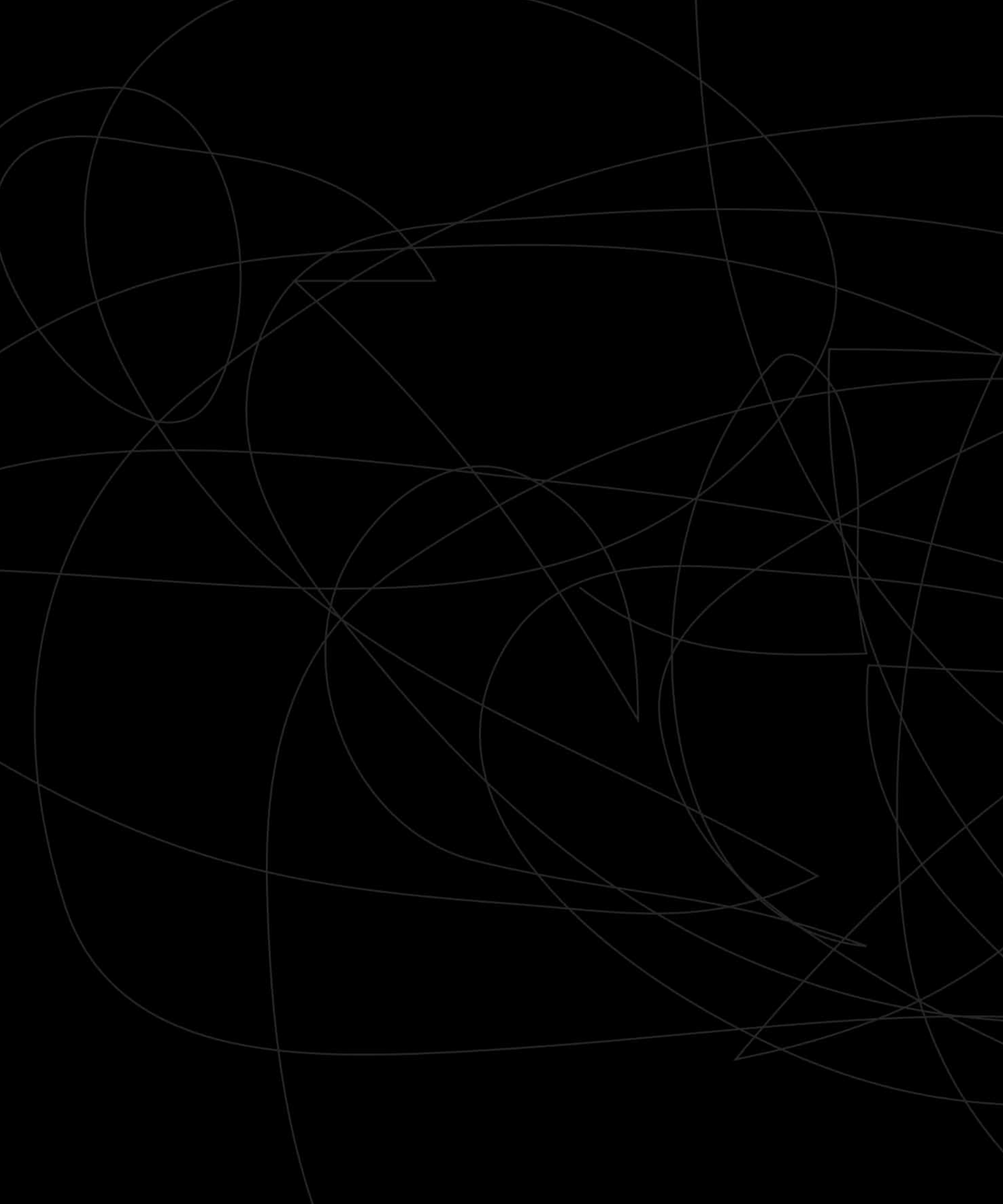

vint-i-sis | *manar*

El valencià a l'administració pública

Rubén Tello | *Associació d'Estudis Fallers*

L'ús del valencià a l'administració pública no és un fet recent a la història de la nostra terra com molts creuen o, amb una idea més prompte malintencionada, fan creure. Encara que una gran part de valencians no siguen conscients, per dèficit educatiu o per desconeixença volguda, l'ús del valencià al si de les institucions públiques és un dels usos més antics d'Europa.

Durant el regnat de Jaume II, al llarg dels inicis del segle XIV, es va donar una empenta important i decisiva a la Cancelleria reial, dita institució fou un òrgan administratiu adherit a la Corona que tenia el propòsit de traduir tota la documentació reial, normalment escrita en llatí, al valencià, així com produir, en dita llengua, tota la paperassa que sorgira des de llavors. La Cancelleria estava formada per un grup d'alts funcionaris molt ben formats culturalment i lingüística. Estos eren experts coneixedors no sols del llatí i del valencià, sinó també de la major part de les gairebé recents nascudes llengües romàniques i de l'àrab. La Cancelleria esdevingué, per tant, un focus cultural que assimilà i expandí, entre d'altres, la poesia i l'art francés, la curiositat per tot allò que feia referència al món llatí provinent d'Itàlia, molt de moda pels renovadors aires renaixentistes que començaven a arribar a la nostra zona, o l'hel·lenisme que procedia de la influent cort d'Avinyó.

Passat simple

maní
manares
manà
manàrem
manàreu
manaren

El fet que més podem destacar de la Cancelleria Reial fou la notable uniformitat que assolí l'idioma oficial de la Cancelleria. La llengua escrita era una espècie de koiné literària i administrativa, per davall de la qual bategava amb força una llengua viva més variada. Les antigues variants de la nostra llengua no eren gens evidents. La raó d'esta uniformitat obeïa al fet que la llengua de les Illes i del Regne de València era una llengua que s'havia expandit per la Reconquesta en unes terres fortament arabitzades.

El gran bagatge cultural i de formació lingüística dels membres de la Cancelleria, que havien de redactar la documentació en la nostra llengua, a més de l'aragonés i el llatí, va influir per tal que el valencià assolís un alt grau de perfecció, eficàcia i elasticitat, amb què aconseguí maduresa i fixació. La Cancelleria, amb la seua tasca diària, va contribuir de forma decisiva a perfeccionar i establir la llengua literària, en la qual els escriptors dels segles XIV i XV van escriure les que fins hui en dia es consideren les més grans obres de la nostra literatura, fins que el 1707, amb la pèrdua dels Furs com a resultat de la Batalla d'Almansa, reforçat set anys després pel Decret de Nova Planta, va acabar amb totes les institucions del dret públic valencià, que es remuntaven a temps tan antics.

La recuperació de l'ús del valencià com a llengua oficial de la ja aleshores Comunitat Valenciana, i l'ús d'este al si de l'administració pública, no aplegarà fins a finals del segle XX, concretament a l'any 1983, amb l'aprovació, l'1 de juliol d'aquell any, de L'Estatut de la Comunitat Valenciana i la posada en marxa, el 23 de novembre del mateix any, de la Llei d'ús i d'ensenyament del valencià.

En este moment la llengua i els motles de la Cancelleria no poden ser aprofitats ja que la societat de l'Edat Mitjana no és la mateixa que la del segle XX ni tampoc la seua realitat política ni lingüística. Era massa temps sense el valencià a l'administració pública i això obligà els experts lingüistes a esforçar-se a realitzar tota una sèrie d'estudis que desembocaren en un llenguatge administratiu valencià adequat a la realitat social valenciana dels tombants del segle XX. Tota esta tasca fou emparada per la Llei de l'ús i de l'ensenyament del valencià.

L'esmentada llei, com a eina fonamental i més emblemàtica de recuperació del valencià després de tres segles de no oficialitat, té present la convivència al nostre territori de diverses administracions públiques que han de poder atendre els ciutadans en qualsevol de les dues llengües oficials: valencià i castellà. Per aconseguir este objectiu hi ha d'haver un nombre raonable de funcionaris que puguen parlar i escriure en la llengua que trie cada ciutadà en les seues relacions amb l'Administració. D'esta manera la Llei d'ús i ensenyament del valencià fixa uns criteris amb la finalitat de fomentar l'ús del valencià, de les dues la llengua més maltractada els darrers segles en l'administració pública. En el seu article primer es consignen els objectius de la norma:

- Garantir el dret de conèixer i usar el valencià.

- Protecció i recuperació de la llengua.

- Aplicació del valencià a l'Administració, la comunicació i l'ensenyament.

- Delimitació de zones geogràfiques (zones castellanoparlants, com poden ser les localitats d'Utiel, Requena, Oriola, Torrevella, Pilar de la Foradada, entre d'altres, queden exemptes de l'ús del valencià).

- Garantir el coneixement de la nostra llengua en tot el territori de la Comunitat Valenciana.

Tot i això, l'ús del valencià a l'Administració pública de la Comunitat Valenciana no resta garantit del tot, ja que el coneixement del valencià s'ha acabat considerant com un mèrit a valorar, i no com un requisit, d'acord amb la Llei de 1995. Aspecte que s'agreuja amb la Llei de la funció pública valenciana, aprovada a les Corts el 28 de juny de 2010 amb els vots favorables del PP i el PSPV-PSOE, la qual evita l'avanç de la normalització de la llengua valenciana, ja que no inclou el requisit lingüístic i lliura, d'esta manera, els funcionaris de l'obligació de saber valencià. Ara bé, cal dir que el passat 15 d'octubre el Tribunal Constitucional ha derogat dita Llei, no per *l'oblit* del requisit lingüístic, sinó pel fet que l'esmentada Llei amplia el dret d'excedència per tal de cuidar familiars dependents més enllà d'allò establit en la normativa estatal.

El requisit lingüístic per tal d'assolir una plaça dins de la funció pública valenciana és un tret reconegut legalment en altres autonomies amb llengua pròpia com la catalana, la balear, la gallega i la basca. L'esmentat requisit, doncs, es tracta d'una reclamació lingüística de mínims, que simplement posaria la Comunitat Valenciana al mateix nivell que la resta d'autonomies amb llengua pròpia. Més del 60% dels funcionaris valencians tenen acreditada la competència lingüística del valencià pel fet d'haver superat una sèrie d'exàmens realitzats per la Junta Qualificadora de Coneixements del Valencià; per tant, no incloure el requisit lingüístic dins de la Llei de funció pública valenciana no ha d'obeir, per lògica, a cap problema d'organització sinó a uns interessos polítics concrets i no esmentats pels dos partits que han permés amb els seus vots l'aprovació de l'esmentada Llei sense incloure el requisit comentat. La no inclusió d'este requisit pot, fàcilment, dificultar a qualsevol ciutadà valencià el dret a ser atés en valencià al si de l'Administració i fer recular el valencià, dins d'este àmbit, a posicions, simplement, simbòliques i folklòriques.

El problema és que plou sobre mullat, ja que si analitzem l'ús del valencià a l'Administració des de 1983 fins a hui, ens trobem amb una realitat objectiva desoladora per al valencià ja que, com constaten als seus manifestos diversos col·lectius i entitats, encara no hi ha hagut cap desplegament legal que porte a la pràctica el coneixement suficient del valencià per part dels funcionaris valencians.

Denuncien que en només un 1,2% de les places de l'Administració valenciana se n'ha requerit algun coneixement i que, per esta causa, les persones que parlen valencià o que volen parlar-lo han patit una greu discriminació al llarg dels darrers vint-i-set anys, ja que per accedir a la funció pública valenciana només hi ha el requisit del castellà i, llavors, el valencià no passa de ser un mèrit que atorga punts a aquell que es presenta a una oposició. Ningú ha de demostrar que sap valencià per a atendre els ciutadans ni a la Generalitat ni a les diputacions ni a la majoria dels ajuntaments, ni tampoc a l'administració de l'Estat o de Justícia radicada a la Comunitat Valenciana.

Podem concloure que la situació del valencià en l'administració pública hui en dia és complicada. Amb tants anys de no oficialitat del valencià només hem arribat al que hem exposat en l'article i, encara, molts polítics ens volen fer creure que és un gran pas endavant. Mentre les grans forces polítiques a la Comunitat Valenciana estan fent una política respecte a la llengua que sembla que segueixen la consigna castellana de "divide y vencerás" i defensen el valencià en castellà, a Catalunya, les Illes Balears, Galícia i el País Basc fa anys que s'ha solucionat el problema.

Present

mane
manes
mana
manem
maneu
manen

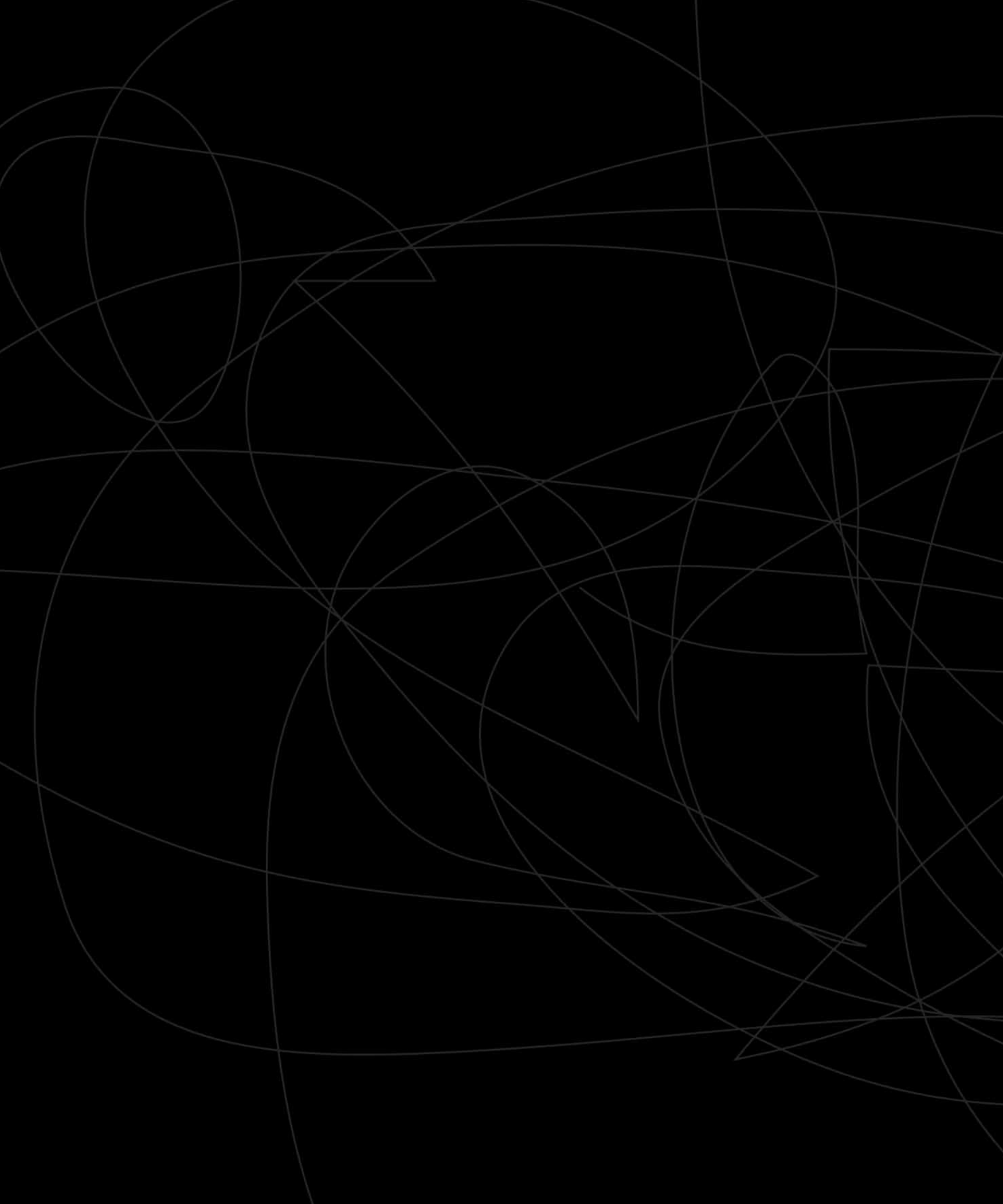

vint-i-set | dur

El repte de fer del valencià una eina útil

Pere Palés | *Director de terravalenciana.com*

Els moments actuals no semblen massa propicis per a la llengua privativa i històrica de valencians i valencianes. Així, com a ràpid diagnòstic conjuntural, podríem afirmar –sense massa temor a equivocar-nos– que tenim la nostra benvolguda criatura malalteta, en el sentit més ample de l'expressió. Amb una simptomatologia múltiple, no localitzada i amb uns bacteris hostils, d'origen ben conegut, que muten dia rere dia, fidels a la seua missió destructora, el valencià continua sense recuperar l'alé de l'ús i del prestigi social –i en parlem del carrer–, encara molt menys ho fa en el món de l'empresa privada, subjecte passiu durant molts anys d'esta pel·lícula pàtria.

Amb l'ànim, finalment infructuós, de documentar-me amb certa profunditat al voltant del binomi valencià-empresa, llegia atentament un article de Josep Maria Soriano Bessó[1], president de Caixa Popular, on hi transpira quina és la responsabilitat social d'un dirigent compromés amb la vocació transformadora que, per altra banda, hauria de ser-li inherent. Més enllà de la seua realitat directiva, societària o personal, més enllà de la preferència explícita dels seus clients, Soriano Bessó és un dels màxims exponents de la tan de moda RSC (Responsabilitat Social Corporativa) a la valenciana. Tan lloable com excepcional. El mateix Soriano Bessó no pot evitar acabar l'article –on explica tot el que han fet i fan pel valencià a l'entitat que presideix– amb un nostàlgic "[...] en la mesura de les nostres possibilitats mantenim el compromís perquè es mantinga viva i perquè siga estimada per tots". Paraules en les quals subjau una dificultat intrínseca per conservar eixa res-pon-sa-bi-li-tat en una entitat, com Caixa Popular, al cap de la normalitat lingüística a terres valencianes.

Allà on mirem, tenim xifres al voltant del valencià i de la seua (aparent) recuperació. Moltes d'elles vertaderament contradictòries, siga dit de pas i si se'm permet. Depén de qui les publique. Sense cap ànim d'excés sintètic, i analitzades moltes d'elles[2], sembla que la situació *grosso modo* és preocupant. L'ús social pateix un decrement més què notable enfront del castellà en línies generals i comença a perdre pes, de forma alarmant, en els àmbits, a priori, més proclius[3]. Territorialment, esdevé més marcada que mai la frontera lingüística –no hi ha, per tant, mestissatge lingüístic efectiu a les zones castellanoparlants, mentre que a l'inrevés ho és de forma evident– i els mitjans de comunicació el minimitzen, quan no l'ofeguen, a les seues graelles[4]. Tot i que, fins a 2007, gaudíem de màxims històrics en nombre

Passat simple
duguí
dugueres
dugué
duguérem
duguéreu
dugueren

1. Acadèmia Valenciana de la Llengua: Llibre blanc de l'ús del valencià; II.13.3 "El compromís de Caixa Popular a favor del valencià", Josep Maria Soriano Bessó, p. 494-495.

d'alumnes matriculats en valencià i en centres amb línia en valencià disponible[5]. Una situació una mica esquizofrènica, o no tant. Probablement, només posa de relleu la importància cabdal de la utilitat ulterior de l'idioma, del seu profit, de la seua transcendència. I no necessàriament, en este terreny, dos més dos són quatre. L'equació de (només) més línies en valencià, (només) més competència lingüística, més (només) prestigi social, igual a futur garantit de la llengua, no esdevé cap garantia d'èxit, si per èxit entenem un ús normal real final de la nostra llengua.

Però parlem-ne, més en concret, del món de l'empresa. Si ens referim a grans corporacions, trobem un clar testimoni de la dificultat que té el valencià per ocupar el lloc que li pertany. És en el racó de les grans superfícies o empreses de distribució on és més evident l'escala de valors lingüístics dels gegants. A les autòctones Mercadona i Consum, per exemple, la utilització de la llengua valenciana va per barris, encara que últimament s'intueix cert canvi favorable a un bilingüisme efectiu, no sé si moguts per certa equidistància estratègica o per un posicionament més coherent. L'ús del valencià,

Passat anterior
haguí dut
hagueres dut
hagué dut
haguérem dut
haguéreu dut
hagueren dut

de facto i malgrat tot, es resumeix en la retolació exterior dels punts de venda, generalment en zones valencianoparlants, en els indicadors interiors i a poca cosa més. No busqueu etiquetatge en valencià del productes de marca blanca, ni un ús raonable del nostre idioma –més enllà de campanyes puntuals– en les polítiques de comunicació cap al client. Tampoc no hi és una realitat a l'atenció al client, on hi trobarem atenció en valencià allà on hi haja sort. La disposició d'atenció en la nostra llengua no està associada a la territorialitat, ni al perfil de client. Només a la capacitació, duta de casa, dels empleats i empleades.

Un altre segment que cal mencionar és el dels mitjans de comunicació, en la seua doble condició, d'usuaris i de divulgadors. Tret d'alguns mitjans escrits o d'alguna ràdio pública que "aguanta com pot", el panorama restant és ben poc esperançador[6] per al valencià. La indústria en castellà monopolitza l'oferta en un aclaparador percentatge, situant-nos en un punt de complexa reversió –coincident amb una caiguda notable de la demanda–, més encara quan la corporació pública –fonamentalment Canal 9– ha donat l'esquena de forma definitiva als seus objectius fundacionals.

Si en parlem de les polítiques internes en la majoria de les empreses, s'estén el desànim més absolut. L'ús del valencià a la vida administrativa o gerencial de les empreses és pràcticament inexistent. La vida diària de l'empresa (reunions, presentacions, informes, actes, estudis…) és íntegrament en castellà, quan no en anglés i/o francés, en funció de l'origen de l'entitat o del mercat o mercats objectius. L'absència del valencià en estos àmbits no és, ni tan sols, objecte de polèmica ni debat. Per tant, no ho és tampoc de preocupació institucional, ni menys encara de mesures correctores. Senzillament, prevalen les lleis del mercat.

En altres empreses nouvingudes de diferents sectors, com per exemple El Corte Inglés, Carrefour, FNAC o DIA –o Ford!–, encara és menys vistós l'ús del valencià, si més no ho fou tímidament als inicis –a la seua implantació–, quan els seus assessors cregueren que ací, la realitat, era poc menys que la de Girona. De fet, algunes de les campanyes que hi podem trobar "en valencià" són retalls –o sobrants– de les campanyes llançades a Catalunya, davall l'estàndard oriental. Tardaren poc a adonar-se'n que no era imprescindible l'ús de la llengua dels valencians per a penetrar en el nostre mercat, com ho era i ho és en altres territoris d'Espanya. Per no parlar-ne de les taulelleres, de les jogueteres o del calçat, on el desús del valencià ha sigut una autèntica constant. Una bona ocasió perduda per a exportar cultura valenciana, junt amb cada taulell, junt amb cada sabata. En eixe sentit, queda molt per construir i molta consciència per despertar. Contradiré l'amic i cooperativista insigne Vicent Diego quan digué en un debat organitzat pel Centre d'Actuació Valencianista[7] que "és una batalla guanyada el fet d'haver aconseguit que moltes denominacions genèriques estiguen en valencià i ningú no les pose en qüestió". S'hi referia al fet que, com a mínim, hem aconseguit que el PROP s'anomene PROP o que la Generalitat Valenciana esdevinga Generalitat i no Generalidad. Victòria pírrica (i diglòssica) esta, en tot cas.

Seguint en el terreny de l'experiència i la percepció i davant l'absència de dades fiables al respecte –des d'ací animem a la investigació–, hui, al nostre territori i en general, són poques les empreses que fan un ús normal del valencià. Molt poques les que ho fan amb un doble caràcter, extern i intern, les que la tenen com a llengua vehicular, com ja hem dit. És bàsicament el comerç –capitanejat per les valentes i actives associacions de comerciants– i les xicotetes empreses qui mantenen certa *militància* lingüística, recolzades per diferents entitats –les que formen Escola Valenciana en són un excel·lent exemple– i associacions locals que ajuden a vertebrar i fomentar, amb molts pocs recursos, un espai digne, fonamentalment en allò referent a l'atenció al client, cartelleria, senyalítica o retolació. I ho fan, generalment, en comarques de parla valenciana habitual –ni en parlem de les zones castellanoparlants, pel moment–, on el valencià encara té una vàlua social sòlida i és element quasi indispensable per a fer bons negocis, circumstància

Passat perifràstic

vaig dur
vas (o vares) dur
va dur
vam (o vàrem) dur
vau (o vàreu) dur
van (o vàren) dur

6. Acadèmia Valenciana de la Llengua: Llibre blanc de l'ús del valencià, II.5.1 a II.5.4 "El valencià i els mitjans de comunicació", diversos autors, p. 250-281.

7. www.faustibarbera.com.

que corre el perill de morir d'ací a no massa anys. Com a excepció –esperem que siga una tendència molt prompte– altres, de nou encuny i generalment pertanyents al micro-món artesanal, han començat a etiquetar en valencià íntegrament, dirigides a un públic més específic i amb més consciència lingüística. Un cas il·lusionant és el representat per la majoria de productors valencians de cervesa[8] (Mons, Tyris, Lluna, Montmirà, Gram, La Socarrada i Sènia), que han triat –de forma voluntària!– el valencià com a llengua principal de comunicació, convertint-se en un sector referent.

És cert que la Llei d'ús i ensenyament del valencià procurà ferramentes que ens serviren de marc comú suficient, com ho és afirmar que són, a hores d'ara, obsoletes. En més de 25 anys de govern autònom, no se n'ha plantejat seriosament la revisió i l'ampliació. Una Llei d'ús progressiva, que fóra veritablement vinculant per a tots els agents que componen la societat valenciana. Una Llei segmentada, per necessitats, per àmbits, amb polítiques pensades i dissenyades per a cada objectiu puntual. Una Llei conciliadora, ampla, funcional i útil, amb un organisme fort –l'Acadèmia Valenciana de la Llengua com a òrgan únic, normalitzador i normativitzador?– que vetle pel seu compliment i aplicació i la seua correcta implementació. Que marcara la norma a les escoles, que acordara amb els mitjans de comunicació, amb les empreses, un nou model, unes noves regles de joc, en tot l'àmbit social de la llengua, amb el més ample dels consensos possibles. Que fóra capaç d'explicar, sense riscos, el perquè del requisit pel valencià a l'administració pública (ai, las!) o els avantatges de la *sacrílega* immersió lingüística, en moltes ocasions malentesa i malinterpretada. Que destine els diners i la voluntat política per a fer-ho efectiu. Que tinga com a eix principal fer del valencià un espai de creixement, de solidaritat, de trobada i de futur, i no tant d'exclusió o del conflicte propiciat, una de les raons més importants de la desafecció generalitzada, font principal de la nostra mancança d'autoestima.

La supervivència del valencià en el món de l'empresa –que no encara la normalització, això anirà venint– requereix d'un fum de factors a favor. D'un govern responsable, d'un marc institucional sòlid, com ja hem assenyalat, però també d'empresaris valents, recolzats, de directius persuasius i determinants i de treballadors compromesos amb la llengua dels nostres avantpassats, que l'eleven a llengua de present i de futur. Amb la certesa d'entendre i promoure el valencià com una llengua *business* vàlida, homologable, una llengua compartida amb altres territoris, amb un mercat més ample, amb un *target* de client identificable. Una llengua viva, al cap i a la fi, que posa en valor el nostre jo com a poble, que accentua la nostra condició única de dones i hòmens emprenedors, innovadors i capdavanters. Tot, amb una vocació de transversalitat, de generar indústria pròpia, carregats de pedagogia i de paciència col·lectiva. Perquè tampoc no edificarem una comunitat lingüística saludable si l'enfrontem cap a altra. Si tractem de consolidar-la a pesar d'altra o contra altra. Ni ho farem de hui per a demà. Més encara quan les altres, en general, disposen de molts dels ressorts actius i proactius –haguts i per haver– al seu complet servici. Més encara quan en la nostra realitat hi conviuen dues llengües diferents, amb realitats ben distintes. Més quan ambdues són ja nostres.

La salut del valencià és, per tant, delicada. Molt delicada. Al carrer i al món de l'empresa. Al camp del Mestalla, al Rico Pérez i a l'església del cantó. Al camp i a la ciutat. A Morella i a Dénia. El poble valencià el conformem ja més de 5 milions de persones, amb més de 1 milió d'immigrants provinents d'altres països, d'altres cultures, en el millor dels casos, diferents a la nostra. Des d'un gran pacte social i polític, hem de modernitzar el concepte de llengua pròpia, netejar-lo de pols i palla, dignificar-lo al remat. Hem de trencar les barreres existents: les pròpies i les imposades. Hem de convéncer els escèptics, seduir els esnobs, desactivar els guerrers fratricides i fer-nos valdre amb tota la normalitat de la qual som capaços. Això i explicar al món que parlar i escriure en valencià és contribuir al patrimoni de la humanitat. És, per tant, la seua promoció i normalització, cosa de la humanitat i responsabilitat de tots. Ni més ni menys!

Imperfet
duia
duies
duia
dúiem
dúieu
duien

8. www.terravalenciana.com

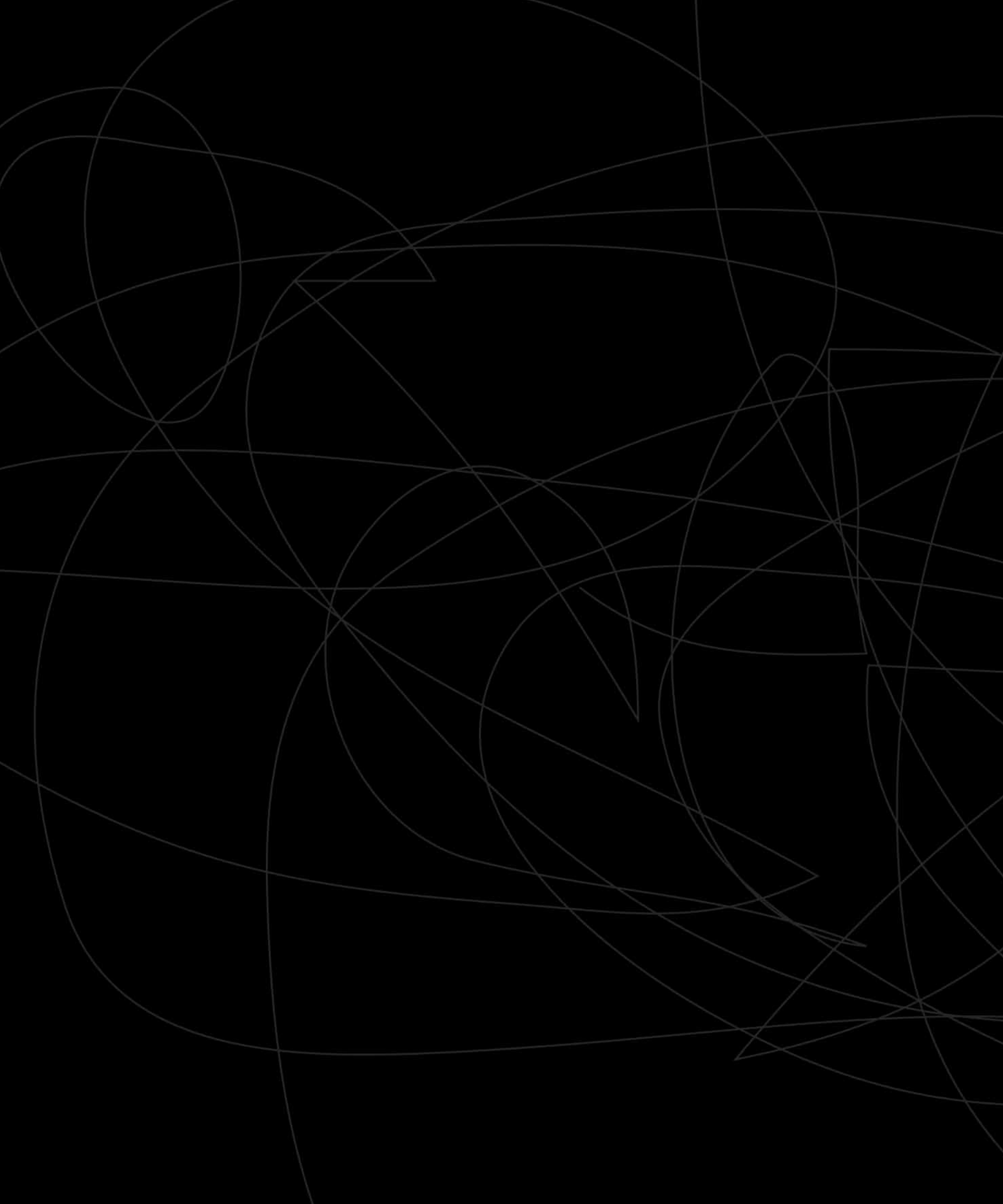

vint-i-vuit | *obrir*

Renovar el comprimís pel valencià

Honorat Ros i Pardo | *Acadèmic de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua*

I. El primer marc normatiu del valencià

L'Estatut d'Autonomia dels valencians (1982) va ser un pacte de convivència, on es va marcar un objectiu global integrador: "fomentar el desenvolupament de les peculiaritats del poble valencià", i la denominació del valencià com a "llengua pròpia" i el seu estatus especial amb l'objectiu de la seua "recuperació amb els criteris que per llei s'establisquen".

Si en l'anhel cívic de democràcia i llibertat anaven units el crit reivindicatiu de "Volem l'estatut" amb els de "Parlem valencià" i "Valencià a l'escola", cal homenatjar el Govern Valencià, i les Corts encertaren en donar importància cabdal i prioritària a la decisió política d'establir els criteris generals de foment i promoció de la nostra llengua històrica, en sintonia amb les aspiracions bàsiques dels més compromesos en la recuperació del valencià.

Futur
obriré
obriràs
obrirà
obrirem
obrireu
obriran

El primer govern valencià va ser diligent a atendre este manament de l'Estatut. Va donar prioritat a la **Llei d'ús i ensenyament del valencià** (LUEV) (1983). I va deixar palés el perquè de la prioritat al presentar el projecte: "La defensa de la llibertat i l'autonomia passa necessàriament per la recuperació del valencià". Les Corts, en aprovar-la, fa 27 anys, encertaren! I novament cal enaltir aquells components de les Corts i governants dels valencians, atés l'esforç que aleshores feren, per superar enfrontaments i, fruit del diàleg, convenir un marc unitari per a la política lingüística.

La LUEV fou una opció de futur: encetar un procés de promoció i foment del valencià, amb l'objectiu final d'assolir "l'equiparació efectiva amb el castellà i garantir l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes en condició d'igualtat", establint com especials vehicles de recuperació l'administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació. Es va encomanar al Govern Valencià "la direcció tècnica i la coordinació del procés" per a garantir els drets lingüístics individuals i atorgar especial protecció al valencià com a llengua pròpia del poble perquè siga un vincle d'integració social de tots els valencians. S'encetava així, en afirmació de R. Ninyoles, "un dels processos de major transcendència i complexitat que la societat valenciana ha experimentat al llarg de la seua història: l'empresa de rehabilitació social de la llengua pròpia".

Governs diferents han anat concretant el marc legal per la promoció del valencià, i com a més significatives: la Llei de creació de la Ràdio Televisió Valenciana, com a "vehicle de recuperació" (1984) i la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua com a "ens de referència normativa del valencià" (1998).

II. Recopilació d'actuacions

El *Llibre Blanc de l'Ús del Valencià. II Iniciatives per al foment del Valencià, publicat* per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) l'any 2008 (www.avl.gva.es.avl.gva.es/publicacions), en la seua primera part, presenta les etapes del procés de recuperació del valencià en dos apartats: "Punta de llança del futur del valencià (1982-1995)" de Baltasar Vives, i "Balanç de la promoció del valencià (1995-2007)" de Vicent Satorres. Allí se'ns expliquen les actuacions més positives dels diferents governs valencians. Tractarem de compendiar-ne algunes de rellevants.

En primer lloc cal fer esment de la creació *ex novo* **d'estructures de planificació i dinamització lingüística**: des del Gabinet d'Ús i Ensenyament del Valencià, amb els coordinadors per al seu ensenyament (1983), la constitució de la Comissió Interdepartamental per a l'aplicació de l'ús del valencià (1984), la creació de la Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià (1985), la constitució el 1987 tant del Servei d'Ensenyament en Valencià com d'un Gabinet d'Ús del Valencià i després la Direcció General de Política Lingüística (1991), minvada en Àrea de Política Lingüística (1995), que ha anat dissenyant els diferents programes i fent-ne la difusió.

Des d'estes institucions s'han realitzat actuacions molt plurals i positives, com ara:

- **Estudis sobre el valencià actual**: fixació de criteris ortogràfics i gramaticals (els de les Normes del 32 i les universitats): *Diccionari Valencià, Gramàtica Valenciana* i

Els Verbs Valencians. Confecció de manuals, vocabularis, cursos de valencià en línia, el valencià per a nouvinguts (2006).

• **El reciclatge** del professorat (en un principi solament uns 3.000 tenien la capacitació oficial de les universitats) i dels treballadors de les administracions (des del 83 a l'actualitat), confecció de manuals, vocabularis. Programes de traducció i correcció.

• **El valencià a l'ensenyament:** la generalització de l'ensenyament del valencià al sistema educatiu amb la confecció de materials didàctics i un professorat extraplantilla (1983-1987) i els plans de promoció de l'ús (des del 1990) en diferents àmbits amb especial rellevància en el disseny i la implantació de programes d'ensenyament en valencià (amb una evolució significativa: des dels 10 centres el curs 1983-84 als quasi 700 en el curs 1995-96, fins un poc més de 1.000 en el curs 2006-07).

• **El suport a l'ús social** del valencià i les convocatòries de la Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià (des del 1985, amb un total de quasi 4.000 matriculats el primer any als 56.000 de l'any 2007, amb uns nivells màxims de participació en 1994, amb 80.000 matriculats, i de quasi 70.000 en l'any 1998).

• **Estudis de la realitat sociolingüística**: amb l'objectiu de conéixer la situació social del valencià en els diferents àmbits d'ús es va fer un seguiment sistemàtic per mitjà de diversos estudis i investigacions tant de l'ús oficial del valencià com de l'ús social.

• **Campanyes generals pel valencià:** la sensibilització positiva de la societat valenciana pel valencià en campanyes generals (des de la campanya "Parlem valencià" (1984) a la "Visquem en valencià" (1990-92) i a les "Valencià, clar que sí" (1996), "Viu en valencià" (2004) i "En valencià, naturalment" (2006).

• **Campanyes sectorials** amb elles relacionades: "Com et diuen" (1984) o "Al registre en valencià, naturalment" (2006); promoció del valencià al comerç (1985-87, 1990-91 i 2006): "On podem aprendre valencià" (1990-94) o "Aprendre el valencià té futur" (1990-93), "El taxi en valencià" (1887-88, 1992 i 2007), les autoescoles en valencià (2005), actuacions en l'hostaleria (1986-87 i 2006), difusió del lèxic "La Generalitat t'ajuda" (des del 1985: subvencions a comerços, empreses, indústries i associacions cíviques, a ajuntaments i mancomunitats; convenis amb les universitats, sindicats i col·legis professionals; ajudes a la traducció i al doblatge…), "De festa en valencià, naturalment" (2005-2006)…

Però sobretot cal exalçar els ciutadans i ciutadanes que han estat fidels al conreu i ús del valencià, i que han fet possible superar les dificultats que tot procés de recuperació i retrobament comporta. Cal remarcar la labor que ha dut a terme, dia a dia, al llarg de vint anys, el professorat i el consells escolars, que han contribuït, progressivament, a situar el valencià en una posició de normalitat en l'àmbit educatiu, inculcant hàbits de conducta lingüística tolerant i comprensiva entre els jóvens, i formant-los en la competència necessària en el món actual.

Passat perifràstic

vaig obrir
vas (o vares) obrir
va obrir
vam (o vàrem) obrir
vau (o vàreu) obrir
van (o vàren) obrir

III. Elements per a un balanç

Hom assenyala etapes i ritmes d'aplicació diferents, progressos i estancaments, llums i ombres, encerts i desencerts... Podem fer un balanç global del procés, donant resposta a dues preguntes cabdals: hem frenat el procés de minorització del valencià que hi havia quan es va aprovar la LUEV? Caminem cap a la substitució definitiva del valencià o estem en el camí del redreçament? I moltes altres!

1. Balanç quantitatiu:

Per a fer un balanç podríem prendre en consideració i analitzar les dades i xifres que ens aporta el *Llibre blanc de l'ús del valencià* i *L'enquesta de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua sobre la situació social del*

valencià. 2004 (www.avl.gva.es/publicacions), i en concret el capítol VI. "Evolució dels coneixements i de l'ús del valencià: 1985-2004". Ens retrata la situació sociolingüística als vint-i-un anys de l'aprovació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià.

Podem traure, analitzant els resultats en els municipis de predomini lingüístic valencià, les dades i xifres significatives (referides a la zona valencianoparlant) següents:

- **L'estat de la competència lingüística**: el 82% l'entenen, el 58% saben parlar-lo, el 51% el lligen i el 27% l'escriuen... prou bé o perfectament. Però entre 1985 i 2004 el percentatge dels que afirmen parlar-lo ha minvat en set punts.

- **La via d'aprenentatge** del valencià: el 57% han aprés a parlar-lo amb la família i el 19% a l'escola... i el 56% han aprés a escriure'l a l'escola...

- **El nivell d'ús a casa**: usen sempre el valencià el 33%, usen més el valencià el 37% i arriben a usar-lo en alguna ocasió el 49%... Però el predomini del valencià ha disminuït en quasi 10 punts.

- **El nivell d'ús en altres àmbits socials**: usen més el valencià que el castellà: amb els amics el 33%, a les botigues el 32%, als bancs el 30%... Quant a la utilització indistinta d'ambdues llengües, els nivells superiors es constaten en l'àmbit del treball en les relacions externes (el 20%) i entre els amics (15%).

- **Respecte al canvi de llengua**, al passar de l'àmbit en què s'usa més el valencià (a casa) als altres àmbits continua fent el mateix: amb els amics el 78%, a les botigues tradicionals el 76%, als bancs el 72%... Mentre que entre els que usen més el castellà les proporcions de manteniment són molt més elevades: el 84% entre els amics, el 88% a les botigues tradicionals, el 91% als bancs...

- Per edats **l'ús preferent del valencià** va disminuint amb els descens de l'edat de la població: a casa entre el 51% dels majors de 64 anys als 25% que tenen 25-34 anys. Però el grup d'edat més jove (15-24 anys) l'usa el 28%, tres punts per dalt del grup d'edat immediatament superior...

- Pel que fa a la **transmissió intergeneracional** en el context familiar del valencià: la població que parla o parlava exclusivament o de forma prioritària en valencià amb son pare o amb sa mare (40%) és pràcticament el mateix que ho fa així amb els seus fills (39%), després d'haver passat per un retrocés de l'ús amb la parella (35%). Pel que fa al castellà la utilització ha baixat lleugerament: d'un 55% d'ús amb els pares a un 52% amb els fills, augmentant-ne l'ús indistint d'ambdues llengües (del 2% al 6%).

- Les **valoracions sobre l'ús del valencià**: el 43% afirma que a nivell social s'usa més que fa uns anys, però el 57% afirmen que hauria d'usar-se més encara i valoren molt negativament, perquè l'usen poc o gens, el 35% l'administració autonòmica, el 52% els representants polítics i el 55% els mitjans de comunicació...

- **L'existència de dificultats** per a viure en valencià és una realitat: el 57% diu que les dificultats són moltes o algunes...

- **El valor positiu del valencià en el futur**: afirmen que serà positiu o molt positiu en les relacions personals el 74%, i en les laborals el 67%...

- La valoració del **nivell desitjable** de coneixement de tots els residents a la Comunitat Valenciana: el 91% opina que haurien d'entendre el valencià i el 65% creuen que haurien de saber-lo parlar...

- I la valoració pels residents a la zona valencianoparlant de **l'actuació de la Generalitat** respecte al foment del valencià: els sembla molt satisfactòria al 3% i satisfactòria al 41%; un 15% la valoren com a indiferent; el 24% afirma que és insatisfactòria i el 7% que molt insatisfactòria; i un 10% no expressa cap opinió.

Present
òbric
obris
obri
obrim
obriu
obrin

Caldria aprofundir en l'anàlisi d'este conjunt d'indicadors, de variables, que estan interrelacionades i es condicionen, que sovint no són unidireccionals i que, fins i tot, apareixen a vegades com a contradictòries. Podríem aportar elements plurals i diferents per a l'anàlisi, puix són molts els factors que hi intervenen i, per tant, són molts els elements que cal incloure i combinar si es vol avaluar globalment un procés lingüístic. Caldria, a més, comparar les dades resultants amb altres d'enquestes homòlogues anteriors, en concret les realitzades per la Conselleria de Cultura, i podríem així establir el sentit del procés aleshores encetat... No és l'hora de fer-ho ara i ací!

Cal fugir de lectures simplificadores. D'entrada entenem que cal deixar de banda la "utopia pessimista", la qual afirma que, vist el procés, anem irremeiablement cap a la mort final del valencià. També la "utopia il·lusòria", la qual mantindria que, malgrat tot, el seu futur està garantit. Ni l'optimisme irreal, que considera que "de derrota en derrota anem cap a la victòria final", ni el pessimisme determinista, que estableix que la globalització comporta fatalment el final de les llengües minoritàries que progressivament i necessària seran minimitzades i desapareixeran, poden ser la conclusió, ni primera ni final, de l'anàlisi de la situació. Per contra cal tindre present la complexitat de factors de tota mena que condicionen l'estatus lingüístic i que els canvis culturals i lingüístics mai són instantanis, encara que la política de substitució siga la més radical i coercitiva.

2. Balanços qualitatius:

Hi ha diversos balanços globals d'importància significativa i representativa:

- **El Consell Valencià de Cultura** diu en el ***Dictamen sobre qüestions lingüístiques*** de 1998: "La situació del valencià és certament paradoxal"; quant a l'ús culte i oficial... estem millor que no hem estat en els darrers segles...; en canvi, quant a l'ús popular no sembla que assistim a cap tipus de represa... Si continuem en una situació de desafecció lingüística... la seua mera preservació deixarà de ser possible".

- Els **firmants del Compromís per la Llengua** des del 2003: "el valencià perd presència en la vida pública sobretot perquè els poders polítics han abandonat les seues responsabilitats... Davant els canvis, el valencià es troba indefens... i es degradarà formalment i es convertirà en un instrument de comunicació residual".

- També **l'Acadèmia Valenciana de la Llengua,** en el XX aniversari de la LUEV, el 20 de novembre de 2003, assenyala: "el balanç general és positiu, bé que encara no satisfactori".

- Té especial rellevància política el **Pacte pel valencià. Acords per la promoció del valencià**, signat pels grups majoritaris de les Corts Valencianes el 14 de juliol de 2001, amb motiu de l'elecció dels membres de l'AVL, en el qual se sintetitza el balanç global en afirmar: "La llei no ha donat els resultats esperats perquè s'ha aplicat, i molt dèbilment, només en el sector de l'ensenyança [...] en la promoció de l'ús ha resultat insatisfactòria, i el valencià [...] corre el gran perill de desaparéixer en poc temps" i "És urgent aprofundir en el procés de promoció de l'ús del valencià en concretar, desplegar i actualitzar els manaments de la Llei d'ús i ensenyament del valencià, l'objectiu bàsic de la qual té plena vigència".

Els balanços assenyalats coincideixen tots en la necessitat d'un nou impuls: "Cal propiciar un nou impuls per a aconseguir una situació de plena normalitat" (AVL), "Cal adoptar mesures, pragmàtiques i realistes, per a assegurar l'ús social del valencià" (Compromís per la Llengua 2003), "És urgent aprofundir en el procés de promoció de l'ús del valencià en concretar, desplegar i actualitzar els manaments de la Llei d'ús i ensenyament del valencià" (PP i PSPV de les Corts Valencianes).
En fer balanç hi ha una coincidència bàsica en assenyalar que el procés iniciat resta obert i està necessitat de nous impulsos perquè l'equilingüisme, objectiu últim de la LUEV, és encara un desig llunyà. Cada entitat elabora una llista de mesures que busquen millorar el procés, totes de gran

Futur perfet
hauré obert
hauràs obert
haurà obert
haurem obert
haureu obert
hauran obert

rellevància. Tots coincideixen que és l'hora d'actualitzar els manaments legals, reflexionar profundament sobre ells i adequar-los als nous reptes de la societat actual.

IV. Un Estatut reformat exigeix millorar

El balanç més significatiu és el de les Corts Valencianes en acordar la reforma de l'Estatut d'Autonomia (2006) com "una reforma necessària", "per a millorar" per a "adaptar-se a la realitat, als nous temps". S'entén que han pres en consideració l'experiència en el procés de normalització lingüística, que han fet la valoració dels seus encerts i de les seues mancances.

Les innovacions són expressió de la necessitat de millorar, partint del pacte lingüístic que comportava l'Estatut de 1982, així com la LUEV de 1983 i la Llei de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua de 1998.

Passat simple
obrí
obrires
obrí
obrírem
obríreu
obriren

La reforma reitera els elements bàsics del Estatut de 1982, i estableix innovacions. Amplia l'estatus lingüístic fins ara vigent i dóna caràcter estatutari a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ("l'AVL és la institució normativa de l'idioma valencià") i a elements normatius inclosos en la LUEV: estableix que el valencià és "**la llengua pròpia** de la Comunitat Valenciana", i explicita el dret dels ciutadans valencians a rebre, a més de l'ensenyament del valencià, "**l'ensenyança en l'idioma valencià**" i el dret a "**dirigir-se a l'administració" en valencià i així rebre resposta**.

Estes innovacions tenen especial rellevància per estar incloses en el títol primer, que estableix els principis que ordenen l'estat i el sistema polític dels valencians, com a elements indestriables dels drets bàsics dels valencians, o en el títol II "Dels drets dels valencians i valencianes".

Estes innovacions han de comportar, necessàriament, per a ser políticament coherents, cercar polítiques més adients en la promoció del valencià. És l'hora d'actualitzar i d'aprofundir en els manaments legals per superar mancances i atendre els canvis socials que s'han produït des de l'aprovació de la LUEV.

Seria important que tots junts les posàrem en comú, i férem realitat el que va assenyalar el Dictamen del Consell Valencià de Cultura: "Ha arribat el moment de consensuar primer i aplicar després les mesures polítiques que cal prendre amb urgència per a promoure l'ús del valencià als més diversos nivells".

V. Coordinar mesures pragmàtiques per continuar avançant

L'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), en el context de la celebració del 25é aniversari de la Llei d'ús i ensenyament del valencià (LUEV), ha editat el *Llibre blanc de l'ús del valencià-II. Iniciatives per al foment del valencià (LB-II)*. En la capçalera del llibre es reprodueix part de la declaració de l'AVL: "Cal un nou impuls per al foment de l'ús del valencià" on es manifesta com a desitjable "que es produïsca una convergència solidària entre les institucions valencianes, les associacions cíviques i els grups implicats en el foment del valencià, a fi de coordinar mesures pragmàtiques i positives a favor del seu ús normal".

Els 63 autors del *LB-II,* a més de les anàlisis generals, avaluen l'estat del valencià en diferents àmbits socials, a partir dels quals la Secció de Foment de l'Ús del Valencià va fer un recull sintètic de 200 valoracions que plantegen la urgència de noves actuacions. En repetisc, quasi textualment, algunes, com a elements de reflexió:

El valencià i les administracions públiques

- Ara que sembla que els sindicats i l'Administració valenciana estan d'acord en mesures per a dignificar la funció pública, els polítics tindran una bona ocasió perquè la nova llei de la funció pública valenciana regule convenientment el coneixement del valencià entre el personal al servei de l'Administració, un aspecte jurídic fonamental que ha sigut una feblesa en l'actual normativa (Vicent Moreno Montañés).

- El Consell de la Generalitat i la resta de nivells de govern de la Comunitat Valenciana haurien de fer un esforç per a augmentar l'ús normal del valencià com a llengua de treball

de les administracions i poders públics i, sobretot, per a garantir plenament la igualtat lingüística i els drets lingüístics dels valencians (Anselm Bodoque).

El valencià i l'ensenyament

• És el moment propici perquè la comunitat educativa valenciana òbriga un procés de debat i diàleg per tal de corregir les mancances i els desequilibris que ara es presenten i dissenyar el futur que volem per a l'escola pública, popular i valenciana (Diego Gómez).

• Una llengua no pot sobreviure i desenvolupar-se si només es caracteritza per ser «asimètricament oficial» i «parcialment escolar». És imprescindible que l'Administració valenciana es prenga ben seriosament la legislació vigent (Tudi Torró).

El valencià i l'àmbit jurídic

• Seria necessari una acció més directa de la Generalitat Valenciana per a la normalització de l'ús del valencià en oficines i despatxos dels fedataris públics i dels registres públics, com a desenvolupament directe de l'Estatut de 2006 (Josep Ochoa).

• Aspirem a una administració i una judicatura, un notariat i uns registres funcionant en una sola llengua, la nostra. Mentre això arriba, una batalla, llarga i incruenta, s'està lliurant en molts fronts. La lluita per l'idioma no és sinó una petita part del combat total (Enric Solà).

El valencià i els mitjans de comunicació

• El canal públic valencià de televisió atempta contínuament contra el vehicle lingüístic que hauria d'emprar segons la normativa vigent i deixa al segon canal de televisió la tasca lingüística que hauria d'aplicar a tots dos (Ezequiel Castellano).

• Els mitjans de comunicació d'abast generalista (Canal 9, Ràdio 9) i els d'àmbit local (ràdios i televisions) no són la salvació de la llengua, però sí que marquen el procés de dignificació d'un model real de valencià, el model dels nostres parlants, siguen de poble o de ciutat (V. García Perales).

El valencià i el món del llibre

• Les ajudes a l'edició no són suficients. La gran feblesa de la nostra realitat està en els lectors. Ens cal un pla de foment de la lectura en valencià. Un gran compromís polític i social amb la promoció de l'ús de la nostra llengua, com també estan fent ja altres comunitats autònomes (Manel Romero).

• El fons bibliogràfic en valencià de les biblioteques fa pena. No hi ha una política clara i ferma per dotar les biblioteques valencianes de llibres escrits en la nostra llengua (Pere Duch).

El valencià i els espectacles

• Les institucions públiques hauran d'ajudar a incrementar la *visibilitat* del teatre en valencià mitjançant campanyes als *media,* molt en especial a la RTVV, que s'ha d'implicar en la promoció no sols de forma directa sinó també indirecta (Josep Luís Sirera).

• No hi ha una política especialment destinada a la promoció de les produccions audiovisuals fetes en valencià, encara que la Llei 1/2006, de la Generalitat, del sector audiovisual, en parle per primera vegada. La incògnita vertadera ací és saber quan s'aplicarà la Llei i quin serà el departament de la Generalitat competent en matèria audiovisual (Francesc Fenollosa).

El valencià i la cançó

• Caldria establir una quota mínima que assegurara la presència de la música en valencià als mitjans de comunicació públics

Condicional perfet
hauria obert
hauries obert
hauria obert
hauríem obert
hauríeu obert
haurien obert

i privats. Ràdio Televisió Valenciana hauria d'exercir el lideratge que li atorga la seua llei de fundació (J. V. Frechina).

• El futur de la cançó d'autor passa, irremeiablement, per la consolidació de la indústria cultural autòctona i per la vertebració efectiva d'un circuit escènic professional. Aquest objectiu només pot assolir-se amb voluntat política. És indispensable una aposta decidida per part de les institucions (amb la sinergia de la iniciativa privada) en favor del foment i la protecció d'aquest patrimoni de summa importància per als valencians (Pau Alabajos).

El valencià i el món festiu

• S'ha de prestar una especial atenció a la situació de l'ús del valencià en l'àmbit festiu, tant pel pes que este té en la definició social i personal de les identitats, com pel fet que implica de la vivència d'un temps sacre i especial, de gran importància existencial per als individus (Gil M. Hernández / Josep L. Marín).

• Molta de la literatura festiva que s'inclou en llibrets, revistes i programes de festes es realitza en valencià. Tanmateix, encara resta camí per a poder constatar l'existència d'un escenari de plena normalitat (Alcaraz Santonja).

El valencià i les confessions religioses

• Sabem que l'AVL té preparat el missal romà en valencià. Que el publique ja amb la mateixa llibertat i responsabilitat davant la jerarquia eclesiàstica amb què capellans i seglars catòlics hem actuat durant molt anys (J. Antoni Comes).

• Cal reconduir les forces, cal vertebrar i convergir la identitat dels valencians. I això és el que l'Església valenciana podria ser capaç d'aconseguir mitjançant la inclusió de la llengua del valencians en la ruta de viatge (J. R. García Perales).

El valencià i el món econòmic

• *L'equilingüisme* entre valencià i castellà és l'opció més adient a hores d'ara per fer front als avatars socioeconòmics de la societat valenciana del segle XXI. A partir de les seguretats sobre la pròpia identitat, hom pot donar altres passes en el tema dels usos lingüístics (V. Soler).

• Cal col·laborar amb les empreses, comerços i indústries que tenen la seua activitat a la CV, perquè siguen part activa de la normalització de l'ús social del valencià (Consell de Cambres de Comerç).

El valencià i les noves tecnologies

• Internet ha estat un èxit per a la llengua, segurament el més clar i indiscutible en l'àmbit de les noves tecnologies. I la participació valenciana en aquest èxit ha estat molt de destacar. El primer web del país es va crear a la Universitat Jaume I quan arreu del món el nombre de servidors web era inferior a cent i des d'aleshores la presència valenciana en tots els grans esdeveniments de la xarxa ha estat constant i capdavantera amb iniciatives de gran ressò com ara el traductor automàtic Internostrum liderat per la Universitat d'Alacant (Vicent Partal).

• Podem dir que el valencià està en una posició excel·lent quant a l'existència de tecnologies de traducció automàtica, i que, probablement, este potencial no s'està usant encara completament (Mikel Forcada).

Davant d'estes propostes i valoracions, entenc que no hi ha motius per a no prendre-les en consideració. Al contrari, tenim la confiança que qui les llija en prenga part i que noves polítiques incidiran de nou, amb més força, en el foment del valencià.

VI. Propostes de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

Res millor que **reproduir textualment** alguns elements de l'Acord número 11/2009, de 26 de

Present sub.
òbriga
òbrigues
òbriga
obrim
obriu
òbriguen

juny, pel qual s'aproven les actuacions sobre la presentació oficial a les Corts i al Govern valencià de les conclusions elaborades a partir del *Llibre blanc de l'ús del valencià-II. Iniciatives per al foment del valencià*:

A. Consideracions bàsiques:

1. En l'Estatut d'Autonomia (2006) s'indica que «la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana és el valencià».

2. La Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià es considera encara un bon instrument de normalització social de la llengua respecte a l'establiment de drets, obligacions i objectius, tot i que no s'han acomplit plenament, sempre que els manaments de la llei s'actualitzen i es concreten per a superar mancances i atendre els canvis socials que s'han produït des de la seua aprovació.

3. Els poders públics han de salvaguardar els drets lingüístics individuals i col·lectius. La política lingüística valenciana ha de garantir els drets lingüístics individuals i atorgar especial protecció al valencià com a llengua pròpia del poble perquè siga un vincle d'integració social de tots els valencians.

4. La política lingüística serà eficaç si totes les institucions, amb la Generalitat al davant, assumeixen la seua competència normalitzadora i coordinen les seues accions respecte al foment del valencià sobre la base d'un ampli consens cívic en què els agents socials, els partits polítics i les associacions es plantegen fer del valencià un instrument de convivència.

5. La Carta del Drets Socials de la Comunitat Valenciana, com a expressió de l'espai cívic de convivència social que, segons l'Estatut (art. 10.2), s'ha d'elaborar amb una llei de les Corts, pot ser una nova fita per a aprofundir en els drets lingüístics dels valencians i l'expressió d'un nou pacte cívic.

6. Més enllà de l'àmbit territorial, cal prendre en consideració alguns altres objectius, com ara el fet d'avançar cap a un Estat espanyol plurilingüe, en què les diverses llengües cooficials estiguen presents en les institucions i en els organismes de l'Administració central i perifèrica de l'Estat, així com en els organismes estatals de titularitat pública i en les institucions de la Unió Europea, en compliment de les recomanacions de la Carta Europea de les llengües menys esteses i del Comité europeu sobre polítiques lingüístiques.

B. Propostes sobre noves iniciatives

1. La política lingüística ha de tendir a «enfortir la nostra autoestima com a valencians, afirmar i potenciar la nostra personalitat diferenciada» (CVC). Com s'assenyala en el preàmbul de la LUEV quan s'afirma que cal «retornar la nostra llengua a la categoria i el lloc que es mereix», això té sentit en el context d'un procés més ampli: «el procés de recuperació de la plena identitat del poble valencià». La promoció del valencià no pot entendre's com una qüestió marginal i accessòria, ni pot ser asimètricament oficial i parcialment escolar. És un element primordial i indestriable dels drets bàsics dels valencians, que queda confirmat pel fet que la referència a la llengua dels valencians forma part del títol preliminar de l'Estatut d'Autonomia (2006), que estableix els principis que ordenen l'estat i el sistema polític dels valencians.

2. En l'Estatut d'Autonomia (2006), com a norma institucional bàsica de la Comunitat Valenciana, s'amplia l'estatus lingüístic fins ara vigent i es dóna caràcter estatutari a elements normatius inclosos en la LUEV, ja que estableix que «la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana és el valencià» (art. 6.1) i reconeix explícitament el dret dels ciutadans valencians a «rebre l'ensenyança del, i en, idioma valencià» (art. 6.2), així com a «dirigir-se a l'Administració de la Comunitat Valenciana en qualsevol de les dues llengües oficials i a rebre resposta en

Passat anterior
haguí obert
hagueres obert
hagué obert
haguérem obert
haguéreu obert
hagueren obert

la mateixa llengua utilitzada» (art. 9.2). Sembla oportú, per tant, iniciar una nova etapa d'aprofundiment d'estos manaments de l'Estatut d'Autonomia i dotar-se de noves normes que promoguen més explícitament el foment del valencià. En l'actualitat no sols és convenient, sinó necessari, treballar per a millorar l'autoestima dels valencians en la seua identificació com a poble a través d'una senya d'identitat com és la llengua, intensificant els esforços perquè el valencià estiga present en més àmbits.

3. Els principals mitjans de recuperació i foment del valencià són, segons la LUEV, l'Administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació pública. En els tres àmbits s'ha de superar la desigualtat que encara es manté entre les dues llengües oficials, i prioritzar, en tot cas, l'ús del valencià com a llengua pròpia. La política d'igualtat en estos tres àmbits ha de consistir a posar els instruments per a garantir els drets lingüístics «prenent les mesures que calguen pel foment de l'ús i ensenyament del valencià» (art. 34). És un bon moment per a valorar el que té de positiu la tasca feta i adequar la LUEV a les noves realitats. S'imposa un criteri de discriminació positiva, on la llengua menys afavorida, en este cas el valencià, resulte beneficiada en qualsevol situació si es vol ser coherent amb els manaments que deriven dels marcs legals generals.

4. És imprescindible donar un nou impuls al foment de l'ús del valencià amb actuacions unitàries de les nostres institucions per a potenciar l'estima de la societat valenciana per ella mateixa i per la seua llengua, i tractar que tots els que vivim i treballem a la Comunitat Valenciana visquem en harmonia, amb voluntat de fer del valencià un instrument de convivència. I com a capdavanters, els diputats de les Corts, els membres de Consell i d'altres institucions, en les seues actuacions públiques, han de ser una referència cívica rellevant de l'ús i el foment de la llengua, i han d'assumir com a representants de la societat valenciana que el valencià és la llengua pròpia de la Comunitat Valenciana i que cal que assolisca el màxim prestigi social. Cal afavorir, per tant, que els grups polítics assumisquen que els representants en les diferents institucions coneguen el valencià, l'usen i el fomenten.

5. El dret dels ciutadans a usar el valencià i a ser atesos en valencià en tota l'Administració pública exigeix assegurar la formació i la competència lingüístiques adequades dels funcionaris i treballadors públics, i garantir, en tot cas, els coneixements bàsics de valencià quan accedisquen a la funció pública, així com que les diferents administracions programen l'extensió progressiva de l'ús del valencià com a llengua habitual.

6. L'Estatut d'Autonomia atorga caràcter estatutari a l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), ja que estableix que «l'Acadèmia Valenciana de la Llengua és la institució normativa de l'idioma valencià» (art. 6.8) i que la seua normativa lingüística «és d'aplicació obligatòria per a totes les administracions públiques de la Comunitat Valenciana» (art. 41). Este manament s'amplia en la Llei de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, que indica que les decisions de l'AVL que li corresponen en l'exercici de les funcions «hauran de ser observades per totes les institucions de la Generalitat, pels Poders Públics, per la resta d'Administracions Públiques, el sistema educatiu, i els mitjans de comunicació, les entitats, els organismes i empreses, de titularitat pública o que compten amb finançament públics» (art. 5). Per tant, és inajornable difondre els acords normatius de l'AVL i fer efectius estos manaments. A més, cal concretar mesures polítiques que intensifiquen l'ús de la llengua en tots els àmbits.

7. En l'Estatut d'Autonomia s'estableix, també, que «els notaris hauran de garantir l'ús del valencià en l'exercici de les seus funcions en l'àmbit de la Comunitat Valenciana» (art. 58.2). I la LUEV indica que els assentaments

Imperfet
obria
obries
obria
obríem
obríeu
obrien

dels registres públics es facen «en la llengua oficial sol·licitada per l'interessat o els interessats de comú acord…» (art. 14). Respecte a això seria convenient una acció més directa per part de la Generalitat a fi de propiciar la normalització de l'ús del valencià en les oficines i els despatxos dels notaris i els registradors, i promocionar l'ús del valencià en les escriptures i els documents públics.

8. En l'Estatut d'Autonomia es remarca que «tots tenen el dret a rebre l'ensenyament del, i en, idioma valencià» (art. 6.2). En conseqüència, una acció prioritària de la Generalitat hauria de consistir a donar suport especial als programes que tenen el valencià com a llengua bàsica de l'ensenyament en tots els nivells educatius, des de l'Educació Infantil a la universitat, i que tot el professorat puga impartir les classes en valencià. Així mateix, és urgent promocionar més l'ensenyament i l'ús de la llengua també en els territoris de predomini lingüístic castellà, i que tots els servicis educatius siguen exemplars a l'hora de fer del valencià la llengua pròpia. En tot cas, cal que els diferents models d'escolarització garantisquen que, en concloure els estudis obligatoris, els alumnes hagen obtingut la mateixa capacitació en les dues llengües oficials, i això, només s'aconsegueix si hi ha una presència significativa del valencià com a llengua vehicular d'ensenyament. Els estudis psicolingüístics més recents confirmen que solament així és possible arribar a un aprenentatge equilingüístic.

9. Fer del valencià la llengua bàsica dels mitjans de comunicació de titularitat pública és un objectiu prioritari, així com donar suport a l'ús del valencià en els mitjans de comunicació privats. És evident que la finalitat de la creació de RTVV no s'ha acomplit plenament, tot i que ha possibilitat l'entrada del valencià en totes les cases. Per tant, caldria, com una de les tasques més urgents, fomentar i augmentar la radiodifusió i la televisió en valencià en els mitjans de comunicació de la Comunitat Valenciana i instar l'ens públic de RTVV perquè assolisca un compromís més fort en l'ús generalitzat del valencià en la seua programació.

10. Tenim al davant el repte històric de compaginar l'assumpció de la interculturalitat que ens aporten els immigrants amb el fet de constituir una societat no excloent que reforce la nostra identitat i fer que el valencià siga un element de cohesió social. A este fi, s'haurien de revisar les actituds que tenim com a societat acollidora i el context lingüístic valencià que oferim als nouvinguts. Solament des d'actituds favorables cap a la diversitat lingüística es podrà fer que el valencià siga el principal vincle d'unió. Es necessiten noves polítiques amb mesures explícites i específiques en diferents àmbits de foment del valencià orientades a acollir els nouvinguts, promoure la igualtat i incorporar-los activament en el conjunt de la societat. Cal tindre una actitud receptiva i de respecte a les aportacions dels nouvinguts i fer-los veure que el valencià, a més de ser un signe d'identitat del poble que els acull ha de ser un vincle entre aquells que han vingut i volen arrelar-se en esta terra i els oriünds o els qui porten més temps entre nosaltres, que ja han adoptat el valencià com a llengua de comunicació.

11. En una societat democràtica les polítiques lingüístiques no són eficaces sense arrelament social, el qual només s'aconsegueix si els dinamitzadors de la societat, amb les institucions al capdavant, les assumeixen i les difonen. Així ho va expressar el Consell Valencià de Cultura (1998): «ha arribat el moment de consensuar primer i d'aplicar després les mesures polítiques que cal prendre amb urgència per a promoure l'ús del valencià als més diversos nivells». Les dades sociolingüístiques indiquen que hi ha una valoració majoritària globalment positiva del procés encetat per la LUEV, i, per tant, cal afavorir l'ús del valencià i que les institucions valencianes adopten un compromís més ferm en el foment del valencià.

Imperatiu

-
obri
òbriga
obrim
obriu
òbriguen

C. Recapitulació

La Llei d'ús i ensenyament del valencià va significar la devolució històrica de l'estatuts juridicopolític del valencià com a resultat de tot un moviment cultural, polític i cívic compromés amb el progrés democràtic del poble valencià. Es va començar així la rehabiltació social de la llengua, en un dels processos de major transcendència que la societat valenciana ha experimentat al llarg de la història. El reconeixement, en l'Estatut d'Autonomia, del valencià com «la llengua pròpia» renova i incrementa les exigències de fomentar el valencià amb noves polítiques que concreten i amplien el marc general de la política lingüística tenint en compte els reptes actuals.

Esta renovació s'ha de vincular al progrés social, econòmic, cultural del poble valencià i requereix comptar amb el suport dels sectors més dinàmics. Les valoracions i conclusions del *Llibre blanc de l'ús del valencià–II. Iniciatives per al foment del valencià* situen els reptes actuals de la normalització, ens inviten a aprofundir en l'estatus jurídic del valencià, mostren l'evolució social del valencià i les diferents etapes del procés encetat amb la LUEV i presenten propostes respecte a catorze àmbits socials. Considerar-les farà possible progressar en el lema de la Generalitat: «Junts. Naturalment en valencià».

VI. Un nou pacte cívic

Si es vol trobar una eixida positiva ens és necessari tindre com a primer principi que en una societat democràtica les polítiques lingüístiques no tenen eficàcia sense arrelament social, i este s'aconsegueix solament si els dinamitzadors de la societat, i les institucions i els partits polítics com capdavanters, les consensuen les assumeixen, les difonen i en cada situació apliquen mesures continuades i adients que afavoreixen el procés que es vol aconseguir.

El primer gran objectiu és que la societat valenciana avance en la pròpia autoestima i en la potenciació de la llengua pròpia com principal senya d'identitat. Aconseguir-ho comporta que la societat assumisca molt

Condicional
obriria
obriries
obriria
obriríem
obriríeu
obririen

majoritàriament que la recuperació, potenciació i prioritització de l'ús del valencià és una exigència de lleialtat al poble valencià i que el procés pel seu foment és part fonamental, com assenyala la Llei d'ús, "del retrobament de la nostra identitat de poble". Prioritzar este objectiu requereix un gran pacte cívic que conjugue els drets individuals amb el respecte als drets lingüístics col·lectius dels valencians respecte a la seua llengua pròpia. Un pacte que assumisca iniciatives positives, concretes i continuades que col·laboren a fer del valencià un senyal comunitari d'identificació i unió del poble valencià i que radicalment rebutge tot el que entrebanca el seu foment.

Si l'acord cívic, en el marc de la consecució de la democràcia i l'autonomia i des de l'aprovació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià, ha comportat un redreçament lingüístic col·lectiu compartit majoritàriament pels valencians i una normalització consolidada, esperem que un nou consens esdevinga afavoridor del foment del valencià en qualsevol de les seues manifestacions.

És inajornable que, amb el concurs de les entitats compromeses amb la promoció del valencià, el Govern Valencià, com a cap, convoque la societat a sumar-se en el procés de promoció, atés el que assenyala el preàmbul de la LUEV: "La llengua valenciana és part substancial del patrimoni cultural de tota la nostra societat, i la recuperació i extensió del seu ús com un dels factors de retrobament de la nostra identitat de poble, ens pertoca també a tots els valencians, independentment de la llengua habitual de cadascú".

Anar junts, com més millor, és garantia de futur. Tots estem implicats. De tots depén l'èxit o el fracàs del procés. La recuperació de l'ús del valencià és, per tant, obra de tots.

Tinc la convicció que, en paraules de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua en celebrar el setanté aniversari de les Normes de Castelló: "l'autèntica fidelitat, l'autèntica estima a una llengua consisteix a usar-la, amb consciència, amb tolerància, amb la capacitat de fer-la viva en qualsevol situació. Rebuda de la història, construïda en cada paraula i en cada acte, permanent i en constant evolució, la llengua és la màxima expressió del pensament, de l'educació, de la comunicació. I el valencià, la nostra llengua, no solament defineix la nostra terra, sinó que la posa al mapa solidari i ecològic de la humanitat". I esta convicció genera confiança en el futur.

En els actuals moments som convocats, de nou, a fer del valencià un instrument de convivència. És un nou repte. I té futur!

Avant i avant!

Perfet sub.

haja obert
hages obert
haja obert
hàgem obert
hàgeu obert
hagen obert

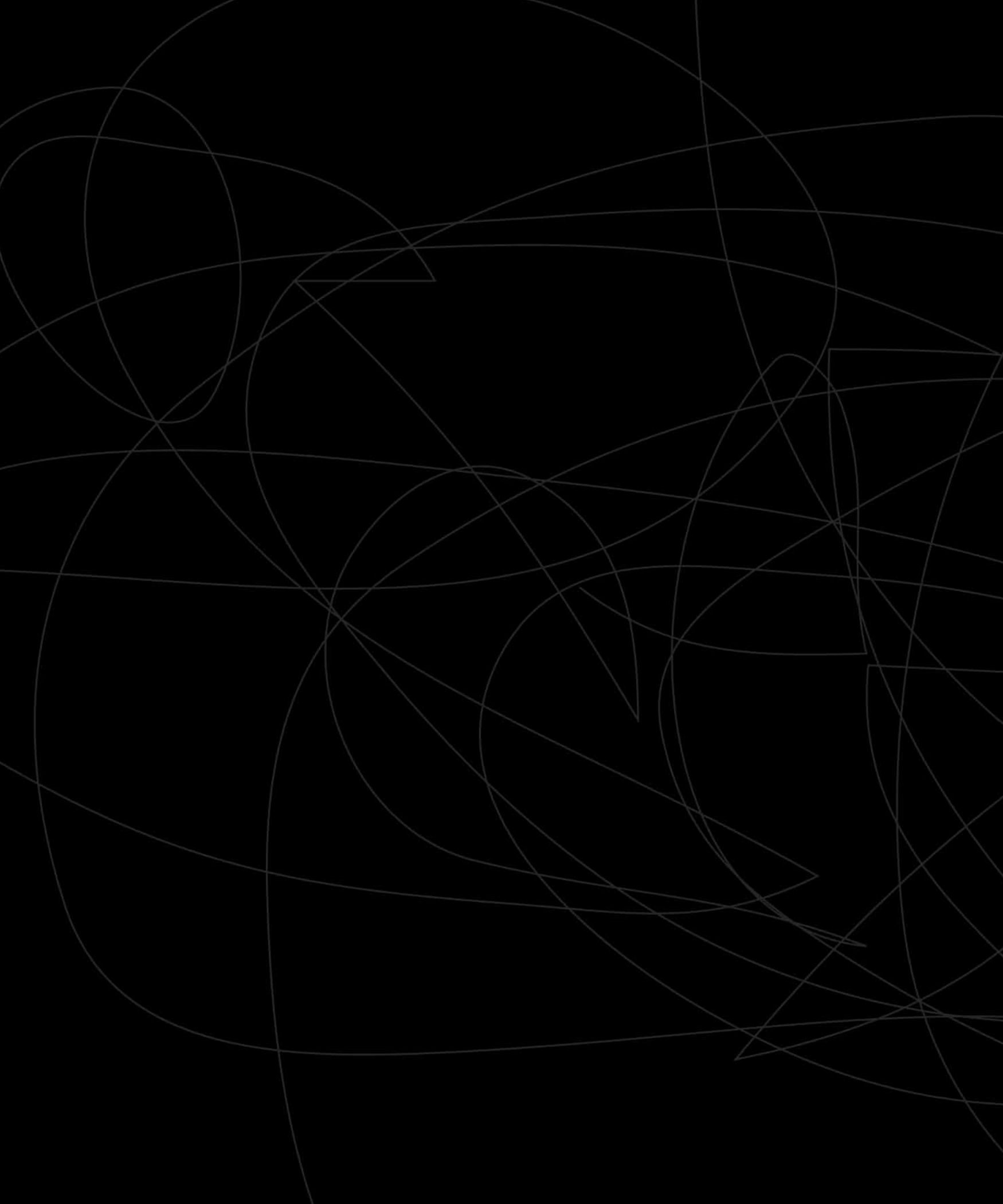

vint-i-nou | *fondre*

Les preses de possessió senyorials de 1699 i 1705
Els darrers documents administratius en valencià de la població d'Estivella (I)

Lluís M. Mesa i Reig | *Associació d'Estudis Fallers*

El 25 d'abril de 1707, amb el triomf dels partidaris de Felip de Borbó en la batalla d'Almansa, canviava la història de les nacions de la corona d'Aragó, molt especialment la del regne de València. El 8 de maig de 1707 el duc de Berwick va prendre possessió de la ciutat de València i des d'aleshores la repressió va caracteritzar a este nou temps. Així el 29 de juny de 1707 un Reial Decret posava punt i final a l'ordenament jurídic pel qual s'havia regit València des del segle XIII. La victòria del candidat borbó, partidari d'un model de govern centralitzat, i la derrota dels austracistes, els quals estaven dispostos a conservar la visió foralista del país, va suposar la pèrdua dels furs particulars dels valencianes i de les valencianes. Però a més també va significar destacats canvis culturals i lingüístics. Així es va produir la substitució del valencià com a llengua oficial i es va instaurar el domini absolut del castellà com a vehicle cultural i literari. Vertaderament la decadència de la llengua valenciana s'havia iniciat ja anteriorment, però realment la data de 1707 va significar la reclusió de l'idioma a l'àmbit privat fins a l'època contemporània més recent.[1]

Una manera d'analitzar eixa etapa històrica és l'anàlisi de l'estat de la llengua en els darrers moments de la seua oficialitat a partir de documents administratius, entre la qual es troben les preses senyorials que es fan a Estivella els anys 1699 i 1705[2]. Este tipus de documentació suposa un testimoni notarial dels actes ocorreguts amb motiu de l'entrada d'un nou senyor o del seu enviat a un senyoriu jurisdiccional (vila o lloc) o una heretat[3]. En este cas es produïx la curiositat que tots dos estan separats per tan sols 5 anys i la causa no és més que refer un document administratiu que no s'havia fet en els termes que calia. Però el més important és que ja no es troba, posteriorment a este moment, cap document oficial en el qual s'empre el valencià. Eixa és la raó pr la qual es pot considerar que la seua anàlisi siga la descripció del darrer ús oficial de la llengua a la baronia d'Estivella.

Condicional
fondria
fondries
fondria
fondríem
fondríeu
fondrien

1. L'ESTIVELLA DE LES DARRERIES DEL SEGLE XVII

L'arribada del segle XVII va suposar per a València un gran canvi a causa de l'expulsió dels moriscos l'any 1609. La baronia d'Estivella es va despoblar totalment i eixa situació va provocar l'enfonsament del senyor qui havia de fer front els creditors i fins i tot va suposar el segrest del senyoriu en no assumir el pagament dels crèdits. El despoblament va fer que el baró Jeroni de Monsoriu es vera obligat el 20 de desembre de 1610 a aprovar una carta pobla amb l'objectiu d'establir les condicions perquè arribaren nous pobladors[4]. La mort sense descendència d'este noble va fer que passara el govern de la Baronia al seu germà Cristòfol. Este realment és el qui va assumir tota la crisi econòmica del senyoriu, la qual no es va recuperar fins al govern del seu fill Josep de Monsoriu. Posteriorment a la seua mort prematura a Estivella (és l'únic baró que es troba documentat que va faltar a la Baronia) va exercir el govern la seua filla Francesca, la primera dona a fer-ho. Este moment és de gran esplendor en produir-se la unió dels Monsoriu i els Escriva d'Íxar (posseïdors del comtat de l'Alcúdia). Així es va beneir l'església de Beselga el 1674 o el 1675 la d'Estivella, els quals constituïxen els dos elements patrimonials més destacats del segle.[5]

I en eixe context, quan la baronessa Francesca de Monsoriu i Mompalau ha enviduat del comte de l'Alcúdia, Vicent-Onofre Escrivà d'Íxar, quan cal entendre el document de relació jurisdiccional que constituïx la presa de possessió senyorial del seu fill Baltasar Escriva d'Íxar i Monsoriu realitzada en el seu nom pel cunyat i procurador Felip Linus

1. PÉREZ PARICIO, C. : Canvi dinàstic i guerra de successió. La fi del regne de València, València, Eliseu Climent, 2008. De l´alçament maulet al triomf botifler, València, Eliseu Climent, 1981.

2. ADV –FDA: Llinatges, caixa 2.

3. SÁNCHEZ PRIETO, A.B.: "Aproximación a la diplomática señorial. Documentos emitidos por los señores de la casa de Mendoza" a Revista General de Información y Documentación, vol. 5 núm. 2, 1995 pp. 39 – 72.

4. ARV : Justícia, llibre 222, full 328.

5. MESA, L.: "La baronia dels senyors dels segles xv al xix" a La baronia d'Estivella segles xv-xix, Sagunt, Diputació de València – Institució Alfons el Magnànim, 2000, pp. 31-92.

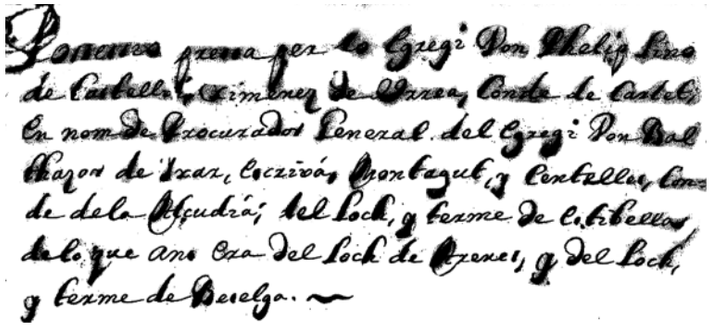

Fotografia 1 – Portada del document de la Presa Senyorial de 1699 . Font: ADV - FDA

Castellví Ximénez d'Urrea el 1699[6]. Però és evident que la forma del document no va ser la correcta ja que el 1705 es torna a fer. Esta vegada es modifiquen els termes i es deixa clar que eixa possessió és efectiva per al moment que falte la seua mare, qui és la dipositària d'eixos drets[7]. Però el realment important és que marquen el final d'una etapa històrica protagonitzada pel baró i comte de l'Alcúdia, Baltasar Escrivà d'Íxar i Monsoriu. Precisament este personatge vivia a la cort de l'últim rei dels àustries però també va ser virrei de Mallorca amb l'arribada del nou rei Borbó. Per tant fou un personatge que va viure prop de la Cort entre dos dinasties.

Durant tota eixa etapa històrica la llengua oficial va estar el valencià i bona prova n'és tota la documentació conservada. Per una banda els Quique Libri de l'Arxiu Parroquial mostren una continuïtat lingüística que tot i tallar-se oficialment a principis del segle XVIII va continuar encara emprant-se, depenent del rector que redactara els documents en valencià.[8] La documentació més antiga que es conserva de l'Arxiu Municipal és del segle XVIII i per tant no es pot analitzar quin és l'ús del valencià en el segle anterior. No obstant si que es veu que entre la documentació més antiga, especialment en la de la primera meitat del segle, apareixen anotacions i alguns casos documents escrits en valencià, especialment relatius a comptes municipals.[9]

2. LA PRESA DE POSSESSIÓ SENYORIAL D'ESTIVELLA DE L'ANY 1699

L'arribada d'un nou senyor suposava la realització d'un document de relació jurisdiccional nou. Este document, anomenat presa de possessió senyorial,

Imperfet
fonia
fonies
fonia
foníem
foníeu
fonien

6. ADV – FDA : Família: llinatges, caixa 2"... manava donar la verdadera, Real, y actual possessió del dit lochs de Estibella y Beselga, y lo que ans era del loch de Arenes, al dit Egregi Don Balthasar de Yxar, Escrivà, Montagut y Centelles, conde de la Alcúdia, eo a son legítim Procurador, per les causes en aquella expressades, a que pera dit efffecte los havia manat Juntar y congregar en Consell General, y que tenia presentit que en lo present loch de Estibella, estava lo Egregi Don Phelip Lino de Castellví, Ximénez de Urrea, Conde de Carlet, Procurador General del dit Egregi Conde de la Alcúdia per a prendre la possessió del dit loch de Estibella..."

7. ADV – FDA : Família: llinatges, caixa 2 ".. Lo Egregi Don Phelip Lino de Castellví Ximénez de Urrea comte de Carlet, señor de les Barones y lochs de Tous, Terrabona y Benimodo, habitador de la ciutat de València, Procurador especial de la Egregia Doña Francisca Philipa de Monsoriu Monpalau y Centelles comtesa de Gestalgar, señora de la Baronia de Sot de Gera, de la Baronia de Estivella, Beselga y Arenes, y del loch de Sanz, segons consta del poder especial per acte en poder de mi Joan Symian notari infrascrit, als trenta dies de Maig propassat, de grat y certa sciencia ab lo present usant de la facultat que té en dit acte, dóna son exprés consentiment, pera que desde hara per a a prés los tarchs dies de dita Egregia Comtesa sa principal puixa lo Ilustríssim dn. Balthasar Escrivà de Yxar, Montagut, Vilanova de Rivelles, y Portugal, comte de la Alcúdia, virrey de Mallorca, fill primogènit Varó de dita Egregia Comtesa pendre la possessió de la Baronia..."

8. APE: Quinque Libri, núms. 1 (1619-1678), 2 (1678 – 1712), 3 (1713 – 1776). MESA I REIG, L. : Quinque Libri d'Estivella 1619-1678 Índex i comentaris, Sagunt, ajuntament d'Estivella, 2009.

9. AME: Documentació General, caixes 1, 2, 7 i 8; Economia i Hisenda, caixes 1, 3, 13, 15, 20 i 24; Jujtjat de Pau, caixa 1; Exèrcit i Orde Públic, caixa 1; Padrons i Censos, caixa 1.

té sempre la mateixa estructura. Primerament es data i ubica el document (lloc, notari i testimonis), després s'especifica el motiu i en nom de qui es fa la presa de possessió i finalment es descriuen els rituals de possessió.

A l'Estivella de finals dels segle XVII es va realitzar una presa de possessió no pel fet que haguera faltat la baronessa d'Estivella, Francesca Felipa de Monsoriu sinó perquè el seu fill i comte de l'Alcúdia, Baltasar Escrivà d'Íxar, ha guanyat el llarg procés entre dos branques dels Monsoriu, una de les quals, representada per Jeroni de Monsoriu, s'havia oposat que Francesca de Monsoriu governara la Baronia per no estar regulat, al seu parer, que hi poguera accedir una dona. Seguidament l'any 1705, amb molt poc de temps de diferència, se'n va fer una altra amb el sentit d'aclarir que el govern de la Baronia és de la baronessa Francesca de Monsoriu però que serà continuat pel seu fill Baltasar Escrivà d'Íxar. No és el més normal que amb tant poc de temps de diferència apareguen dos document semblants però és indicatori del defecte de forma que n'hi hagué en la primera i del desig de la baronessa de continuar regint en vida el senyoriu.

La presa de possessió va fer-la Felip-Linus de Castellví Ximénez d'Urrea, casat amb Ana Maria Escrivà d'Íxar Monsoriu i comte de Carlet. És a dir era el cunyat de Baltasar Escrivà d'Íxer el qui va actuar com a procurador. La documentació resulta del tot descriptiva i aprofita no sols per a determinar la ubicació de partides o topònims sinó també per saber les regalies senyorials i el lloc a on estes es trobaven[10].

Perfet
he fos
has fos
ha fos
hem fos
heu fos
han fos

Tots estos rituals, els quals es van mamprendre a partir de les set del matí d'aquell dia d'abril i que acabaren al sendemà, es poden dividir en quatre grups: els que fan referència als termes, aquells que tracten les regalies, els que descriuen la jurisdicció i els que certifiquen el domini de les terres particulars del senyor.

2.1. Possessió del terme

Pel que fa als relatius a la **possessió del terme** destaca en primer lloc la possessió del lloc d'Estivella. Este curiós acte va consistir en la convocatòria als veïns i habitadors del senyoriu per a celebrar Consell General. Es va començar a casa del jurat major, de nom Pere Dolz i es va manar al justícia Joan Gil que fera la convocatòria. Allí a les huit del matí van estar, a més d'estes autoritats, el jurat menor Josep Faulí, el mustasaf Batiste Bolós, el lloctinent de justícia Andreu Tortonda i la resta de veïns, els quals suposaven un total de 29 pertanyents a diverses famílies (Guillem, Sanctjoan, Argilés, Vilanova, Faulí, Guillem, Mateu, Beltrán, Ferrer o Maurí). Tots digueren que reconeixien el baró i partiren a l'església, on estava esperant-los el procurador. Allí ell juraria servir i guardar els furs i privilegis, i els vassalls desfilaren en senyal d'homenatge i fidelitat. Seguidament el procurador va desposseir dels càrrecs els veïns que els tenien per després tornar-los a nomenar de bell nou. Allò important del que es descriu és que es reconeix l'estructura del govern municipal de l'època dels àustries, diferent a la posterior organització castellana i sobretot l'enumeració d'una part destacada dels veïns i dels càrrecs que estos hi tenien. A més també es comprova que no existia una casa capitular o Ajuntament.

10. Concretament el document es dividix en els següents apartats: possessió del lloc d'Estivella, possessió de la jurisdicció criminal, possessió de la casa de la senyoria, possessió de la jurisdicció civil, possessió de l'hostal, possessió del forn, possessió de la carnisseria, possessió de la tenda, possessió de l'era, possessió d'un garroferal en la partida del suret, possessió del terme d'Estivella, possessió del molí fariner, possessió del lloc d'Arenes i el seu terme, possessió de dos cafissades i mitja de terra en la partida d'Arenes, posessió de 5 garroferals a espatles del forn i front a l'hostal, possessió d'un corral derruït de tancar ramat, possessió de l'hort de la senyoria, possessió de tres fanecades de terra a espatles de la casa del Senyor, possessió de dos fanecades i mitja de terra a espatles de la casa del senyor, possessió d'una cafissada de terra en la partida d'Allà del Riu, possessió de dos cafissades de terra en la partida del Riu, possessió de 6 cafissades en la partida d'Allà del Riu, possessió de 12 cafissades de garroferal en la partida de Realeng, possessió de tres cafissades de vinya en la partida del Barranquet, possessió de cinc cafissades de vinya de la partida junt al terme de lloc d'Arenes, possessió de 25 cafissades de garroferal en la partida de la Basseta, possessió del terme de Beselga, possesió de la jurisdicció criminal de Beselga, possessió de la jurisdicció civil de Beselga, possessió de la jurisdicció criminal de Beselga, posessió del forn de Beselga, possesió de la tenda de Beselga, possessió del terme de Beselga i possessió de cinc cafissades de vinya en la partida del Bovalar.

Però no sols va prendre possessió del terme d'Estivella sinó també dels altres dos llocs que conformaven la Baronia: Arenes i Beselga. Concretament Arenes es tractava de "*lo siti y ruhyna de edificii que està en lo terme de dit loch, on era y estava sutuat lo loch de Arenes*" situat en l'horta i i Beselga s'ubicava a la muntanya. Cal indicar que es trobava enrunat des del segle XIV però que en el seu temps va constituir una alqueria de la qual amb el pas dels anys tan sols va perviure una partida amb eixa denominació.

I finalment va prendre el terme de Beselga també amb la convocatòria d'un Consell General, com havia fet a Estivella, esta vegada a casa del llaurador Josep SancJoan. Un acte que ja va tindre lloc a la vesprada d'aquell dia, en concret a les quatre i mitja. Allí els veïns, representant les diferents famílies de la població (Sanchis, Blasco, Gasch, Calbet, entre d'altres) i encapçalats pel justícia Manuel Sanchis acordaren retre fidelitat i homenatge al nou senyor i traslladar-se fins a l'església on els estava esperant el procurador per fer jurament dels furs i rebre l'homenatge i fidelitat dels vassalls. El senyor a més va retirar i tornar a nomenar el justícia en senyal del seu poder.

2.2. La jurisdicció criminal i civil

Un altre apartat és el dedicat a la **presa de la jurisdicció criminal i civil** per a la qual cosa era cridat un veí que havia comés algun delicte i era manat al justícia que el portara a la presó situada en la casa de la senyoria per després manar que el deixaren lliure. En este cas va ser Andreu Arbiol l'empresonat. A més també es completava amb un altre ritual com era el de manar penjar una branca en la garrofera situada a la plaça de l'Hostal perquè tots la respectaren en senyal de poder del senyor. La jurisdicció civil suposava impartir justícia entre els pleits establits entre els veïns i en este cas en prenia possessió fent justícia entre dos veïns: Batiste Bolós i Felip Andreu. A més esta també es va prendre a Beselga, on va tancar a la presó d'aquell lloc al llaurador Josep Blasco, al qui poc després va alliberar per considerar provat que era "*home de bona calitat*". També a la mateixa persona va imposar pagar uns deutes que devia a Josep Santjoan en concepte del preu de l'alfals, els quals després li va perdonar perquè es comprovà que no li'ls devia. Finalment hi va manar que a l'eixida de la població, en el camí cap a Estivella, es penjara una branca i després es despenjara en senyal del domini de la jurisdicció criminal del terme.

2.3. Les regalies del senyor

L'apartat més extens és el dedicat a prendre les **regalies de la senyoria**. Allí el procurador obria la dependència i hi passejava i s'anotava que havia pres possessió. El més destacat d'este apartat és que ajuda a conéixer quines eren les regalies, on s'ubicaven i en alguns casos a qui estaven arrendades. Així ho va fer a l'hostal (dit també "Venta") i situat al camí Reial. També a altres llocs com ara: 1) el forn, ubicat en la plaça del mateix nom; 2) la carnisseria situada en la mateixa plaça que l'anterior i on també va prendre el piló 3) la tenda ubicada en la plaça anomenada de la Tenda de la qual va desallotjar el botiguer Miquel Mateu. 4) el molí fariner situat a la partida del Braçal en el qual va manar deturar i tornar a posar en moviment la mola al moliner Ignacio Mestre 5) corral de tancar ramat ubicat davant l'hostal. A més entre la possessió de les regalies cal tindre en compte les pròpies del terme de Beselga les quals eren : 1) el forn 2) la tenda, a on manà al botiguer Pau Gasch que se n'isquera per prendre-hi possessió i tornar-li a arrendar-la.

El possessió del **domini de les seues terres** és també un apartat destacat. Este ritual suposava no sols prendre la totalitat del terme mitjançant un acte sinó que el senyor passejava per les seues terres particulars a on prenia grapats de terra per escampar-los o trencava branques en senyal del seu poder. Allò més destacat és que permet conéixer que el senyor posseïa una era i un garroferar a la partida del Suret, molt prop del poble. També que eren seus uns morerars al terme d'Arenes o cinc garroferes darrere del forn i front l'hostal. A més que tenia un hort davant de la casa senyorial envoltat de tarongers amb moreres i alfals o un segon que arribava fins a la casa Abadia amb moreres i que es dividia en dos propietats, les quals arribaven fins al riu. Per este mateix document se sap que en la partida "De Dellà lo Riu" posseïa: 1) l'anomenat "lo Moreral Fondo" 2)

Passat simple

fonguí
fongueres
fongué
fonguérem
fonguéreu
fongueren

Futur
fondré
fondràs
fondrà
fondrem
fondreu
fondran

Fotografia 2 – Església d'Estivella beneïda el 1675 i on rebia el senyor l'homenatge dels vassalls.

"Lo Camp Gran" situat entre el camí a Albalat dels Tarongers i la Séquia Major, també de moreres 3) "Els Arenars" amb un garrofera. Finalment la resta de possessions que pertanyien al senyor eren: 1) el garroferar situat a la partida del "Realench" dit així perquè es trobava junt el Camí Reial de Morvedre, molt prop del riu que segons queda exposat es deia de Morvedre 2)les vinyes situades tant en el barranquet d'Arenes com en les runes del poblat d'Arenes 3) el garroferar de la partida de la Basseta situat entre el barranc de Morvedre i la muntanya 4) Vinyes de la partida del Bovalar ubicades entre el Camí Reial de Sogorb, la partida de la Baseta i la muntanya. Finalment també permet de conéixer com pren possessió del terme de Beselga. En eixa part del document es descriu que estava plantat d'oliveres, garroferes i moreres a l'horta i al secà.

En definitiva este document notarial resulta del tot enriquidor per l'extensa descripció que es realitza del terme, de les regalies i de les seues partides. Permet de conéixer els més destacats cultius i l'extensió del poder senyorial a més dels càrrecs municipals. A més la seua exposició ajuda a acostar-se fins a l'estil de llengua que s'emprava a finals de segle quan la decadència ja forma part de l'ús oficial del valencià i quan en molt poc de temps este va perdre la seua oficialitat.

3. ALGUNES CARACTERÍSTIQUES LINGÜÍSTIQUES DE LA PRESA DE POSSESSIÓ DE 1699

El valencià de finals del segle XVII es troba en gran decadència des del segle anterior. El fet que les classes dominats s'hagen castellanitzat des del segle XVI va ser un factor determinat. Cal tindre en compte dos esdeveniments importants que ho impulsen: per una banda l'entrada de la dinastia castellana del Trastamara i per una altra el final de les Germanies la qual cosa és encara més determinant ja que suposa l'entrada d'autoritats castellanes com ara la virreina Germana de Foix qui va crear una Cort castellana a la qual es van vincular escriptors i músics. A més l'aristocràcia, per desvincular-se dels agermanats, comença a emprar el castellà com a llengua vehicular. Per tant l'obra literària en valencià des del segle XVI es minora en gran mida i res té a vore amb la del segle d'or de les lletres valencianes. Així sols hi ha alguns autors destacats com el poeta Joan Timoneda, Joan B.Anyes i algun altre més. Posteriorment durant el segle XVII va continuar eixa trajectòria decadent tot i que el valencià continua com a llengua oficial i administrativa malgrat que els virreis, d'origen castellà intenten arraconar-ne el seu ús. Així al llarg del segle XVII cal destacar la prosa poètica de *Les Trobes de Jaume Febrer* atribuïdes a Onofre Izquierdo o la literatura satírica protagonitzada per Francesc Mulet.[11]

En eixe context cal entendre el valencià emprat en un document administratiu com és l'acta notarial de la presa de possessió d'Estivella de 1699. Un document, com s'ha dit adés, de gran interés pel fet de tindre un valor destacat però també per que suposa una descripció de l'ús de la llengua durant les darreries del segle XVII. Són molts els elements que s'hi poden descriure però per a una millor lectura se'n poden separar en quatre: les grafies, la fonètica, la morfosintaxi i el lèxic.

3.1. Les grafies

Les grafies que apareixen en este text administratiu estan en gran part castellanitzades ja que la influència castellana és important i a més es veu que hi ha una progressiva simplificació ortogràfica.

Un fenomen simptomàtic destacat és la confusió de les palatals africades sonores i sordes que són representades per la grafia *ch* i que sens dubte estan relacionat amb el triomf del dialecte apitxat i també, és clar, amb la castellanització:

> " ... a ell **despachada** per Cancelleria a instància y supplicació de Francisco Comes notari Procurador del **Egregi** Don Balthasar de Yxar..." (núm. 1 - p. 1)

11. SANCHIS GUARNER, M. : Els valencians i la lengua autòctona durant els segles xvi, xvii i xviii, València, Universitat de València, 2001 (reedició). CASANOVA,E. : La comunicació administrativa castellà-valencià com a font de castellanismes al segle XVII, Alba, núm. 13-14, 1999, pp. 71-84. MARTÍ MESTRE, J. : El català del País Valencià dels segles xvii, València, Caplletra núm. 27, 1999, pp. 167-188.

Present
fonc
fons
fon
fonem
foneu
fonen

> "... manà a Joan García ministre de aquell que **penchara** una ram a de pi en una garrofera.. " (núm 2 - p. 13)

> "... descobrí y **señorechà** cassi tot lo dit terme...(núm.3 - p. 20)

En l'únic cas a on es manté la grafia diferenciada és en la utilització del dígraf final *-ig* (prepalatal africada sorda) com es veu en la formula reiterada en cada acte de la presa de possessió:

> "... entenia pendre del dit loch de Estibella, fruyts, rentes, drets, emoluments, regalies y jurisdiccions de aquell mer mixt imperi,, quieta y passificament sens **empaig**..." (núm. 4 - p. 8)

No obstant també es veuen diferents casos en els quals es conserva les grafies *g/j* tot i que la pronunciació siga apitxada, tal com es comprova en la paraula *egregi*, apareguda em l'anterior exemple o en este altres casos com ara:

> ".. i es **pasejà** per dita cassa forn, obrint i tancant la porta d'aquella..."
> (núm. 5 - p. 15)

Però el que no està diferenciat és l'ús de la grafia *j* i de la *g* com es comprova en diversos exemples:

> "...situat davany de la casa y castell de aquella, el qual està cercat de paret, rodat de **taronjers**... " (núm. 6, p. 27)

Un altre aspecte que s'observa és la confusió de les grafies *j/g* i *tj/tg* que representen el fonema prepalatal africat sonor no geminat i geminat respectivament. Així apareix d'igual manera la grafia *j* confosa amb la *tj*. Si en l'exemple 5 apareix la paraula *passejà* en altres casos s'observa que apareix escrit d'una altra manera:

> ".. **pasetjà** per aquella tancant y obrint les portes y finestres y fent altres actes de domini y possessió, que semblants señors solen y acostumen fer..."
> (núm. 7 – p. 11)

Eixa mateixa confusió es veu en emprar el dígraf *tj/tg* com es veu també en un altre cas:

> "... Requerint així mateix li prestasen lo jurament de fidelitat y **homenatjes** acostumats... (núm. 8 – p. 4)

La palatal nasal sonora representada pel dígraf *ny* no apareix en cap cas i tots els exemples remeten a la utilització de la grafia castellanitzada com es veu en múltiples exemples:

> "... a la carniceria de dit loch de Estibella, regalia de la **señoria** de aquell..." (núm. 9 – p.16)"

> "... en **señal** de la verdadera real, actual y corporal posessió que prenia y entenia pendre de la Regalia de dita Carniceria… » (núm. 10 - p. 16).

No hi ha una diferenciació clara entre l'alveolar fricativa sorda i la sonora la qual cosa fa que la lletra *s* i el dígraf *ss* apareguen en alguns casos incorrectament i en altres amb correcció fins i tot en la mateixa oració:

> "...manà a Miquel Matheu tender, sen hixquera de dita **cassa** es passejà per tota aquella, tancà, y obri la porta, y feu altres actes de domini i possessió quieta y **passificament**..."(núm. 11 – p. 17)

> "capturà al dit Jusep Blasco y el **possà** en la **pressó**" (núm. 12 - p. 47)

Tanmateix en altres ocasions sí que ho fa correctament :

> "... actual y corporal **possessió** que prenia y entenia prendre de la regalia de dita tenda..."(núm. 13 – p. 17)
> "... en **presència** y **assistència** del dit justicia, officials y altres consellers y habitadors del dit loch d'Estibella... (núm. 14 p. 16)
> "..... en lo molí fariner, propi de la Senyoria del dit loc d'Estibella, situat en lo terme y horta de aquell en la partida dita del **Braçal**..." (núm. 15 – p. 16)

Passat anterior
haguí fos
hagueres fos
hagué fos
haguérem fos
haguéreu fos
hagueren fos

La palatal fricativa *-ix* intervocàlica apareix en la totalitat dels casos correctament com es comprova en este exemple:

> « .. requerint **així** mateix, li presstassen lo jurament de fidelitat… » (núm.16 - p.4)

Una altra grafia que apareix barrejada de múltiples maneres i de forma especial al final de paraula és la grafia muda *h*:

> "... ab animo de pendre la verdadera, real, actual y corporal possesió de aquell, y de **possehyr** en dit nom la Señoria de dit **loch** de Estivella" (núm. 17 p. 20)

"... en lo siti y **ruhynes** de edificiiis que està en lo terme de dit loch..."
(núm. 18 – p.22)

... de tot lo qual requerí a mi dit e infrascrit notaria ne rebera en acte **publich** pera memòria en lo esdevenidor, el qual li **fonch** rebut en la dita **hera**..."
(núm. 19 - p. 18)

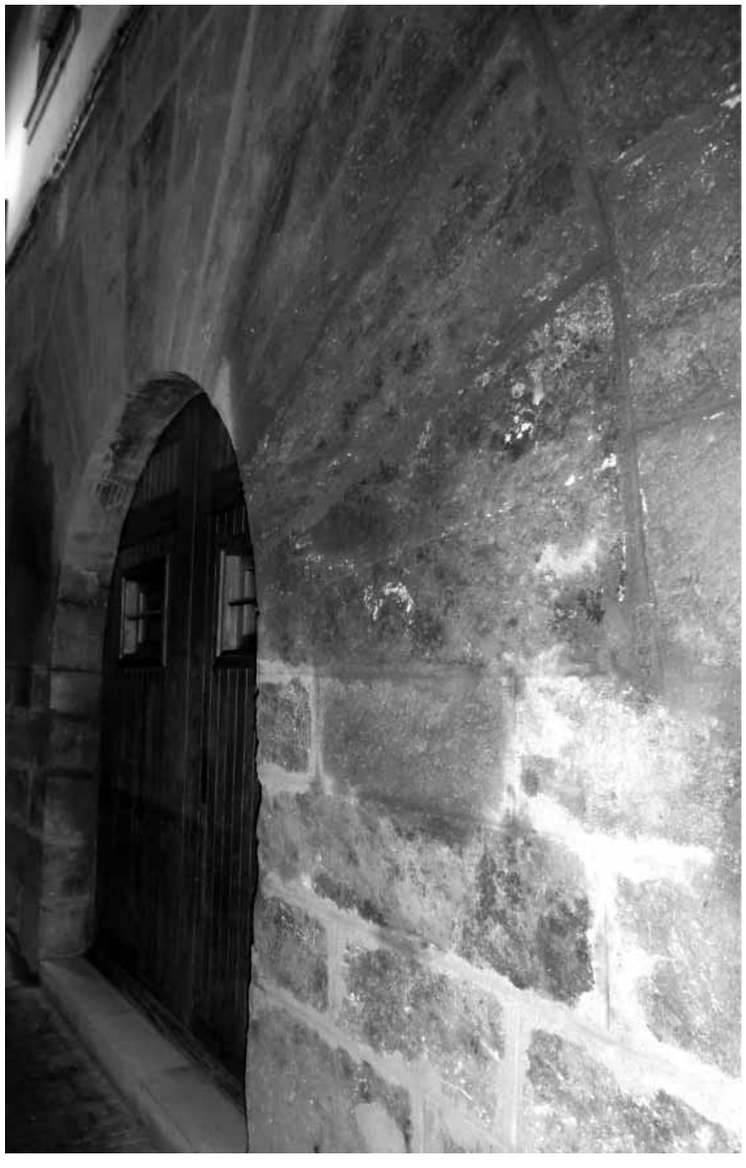

Fotografia 3 – Vista lateral de la portada del palau del baró

Present sub.
fonga
fongues
fonga
fonguem
fongueu
fonguen

3.2. Fonètica

3.2.1. vocalismes

Entre els fenomens fonètics destacats està la confusió entre les vocals *o* i *u* en determinats casos molt concrets i a causa de l'aparició de la consonant palatal inicial :

> « ... en lo terme del loch de Arenes, partida dita de Arenes, que afronten ab terra de la esglesia de dit loch de Estivella, ab terra de **Jusep** Matutano.. »
> (núm.20 - p. 24)

Curiosament en este cas no es confon la prepalatal africada *j* amb amb la prepalatal africada sorda representada per la grafia castellana *ch*, com passa en molts altres documents castellanitzats majoritàriament provinents de la tradició popular.

Imperfet sub.
fonguera
fongueres
fonguera
fonguérem
fonguéreu
fongueren

La vocal *e* a principi de paraula en molts casos es transforma en *–ei* com es comprova en este cas :

> "... en virtut y per **eixecució** de una Real Comicio a ell despachada per Cancelleria...2
> (núm.21 - p. 38)

Hi ha confusió entre la vocal *e* i *a* en el topònim de la població Beselga. Al llarg dels segles es veu una evolució fonètica d'eixa vocal i en el text apareix amb un doblet de formes, tot i dominant la forma *Beselga*:

> "... en lo dit loch de **Besalga** a cossa de les quatre hores de la vesprada del present dia de huy..." (núm.22 - p. 39)

> "... .. corporal possessió dels ditss lochs de Estivella, **Beselga** y lo que era del loch de Arenes..." (núm. 23 - p. 40)

Altra confusió del mateix tipus es dóna també en l'adjectiu *sencer/a*:

> "... y **sancera** voluntat dels vehyns y habitadors del dit loch de Estibella"
> (núm 24 - p. 8)

3.2.2. consonantisme

Hi ha una confusió entre la lletra composta alveolar lateral sonora geminada *tl* i el dígraf palatal lateral sonor *ll* :

> "...situades a les **espalles** de la cassa y castell de la Señoria de dit loch..."
> (núm. 25 , p. 28)

En el mateix sentit la geminació de la lletra *l* representada per l'alveolar lateral sonora l·l és substituïda per la palatal lateral sonora –ll com es comprova en este cas:

> ".. hu dels escrivans de la Real Audiencia y del procés y caussa de eixecució y offerta y **nullilats**..." (núm. 26 - p. 38)

> ".. Lo dit Magnifich Pere Jusep Borrull, Real comissari de la **Excellencia** y real Audiencia..." (núm.27 - p. 40).

També hi ha duplicació de la consonant *f* intervocàlica en diferents casos:

> "... constituhyt personalment en sis **caffissades**..." (núm.28 - p.32)

> « ... afronten ab Cequia machor de Morvedre, y ab lo Riu per **differents** parts... « (núm. 29 - p. 32)

I en altres casos la consonant composta palatal lateral sonora –ll és simplificada per la consonant alveolar lateral sonora –l :

> "...Possessió de cinch caffissades viña partida junt al siti del **loch** de Arenes..." (núm. 30 - p. 35)

L'elisió de la del r en determinants infinitius com en el cas de prendre:

> "... que prenia y entenia **pendre** de dit loch de Beselga..." (núm. 31 - p. 46)

També hi ha confusió en la utilització de les consonants *b* i *v* , la qual cosa indica que no es diferencia la pronunciació entre la bilabial oclusiva sonora i la labiodental fricativa sonora representada per la *v*. El cas més repetitiu és el del mateix topònim Estivella que apareix al llarg del text sempre amb *b,* tot i que contràriament en la presa de possessió de 1705 ho fa amb *v*.

> "...Manà a a Joan Gil, justícia del dit loch de **Estibella**... (núm. 32 - p. 9)

En altres casos la distinció, front al que passa posteriorment, es manté, com és en cas del topònim *Bovalar*:

> "... situades en lo terme seccà de fit loch de Estibella, en la partida dita del **Bovalar**..." (núm.33 - p. 55)

Finalment cal assenyalar la confusió entre la *q* que és velar oclusiva sorda i la c quan té la mateixa pronunciació de manera que se simplifica el diftong creixent i es transforma en una única vocal:

> "... ser home honrat y de bona **calitat...** " (núm. 34 - p. 9)

> "...de ahon se descobri **cassi** tot lo terme de dit loch de Beselga..." (núm. 35 - p.53)

3.3. Monfosintaxi

3.3.1. L'article

Destaca la utilització durant tot el text de la forma masculina *lo* com en el següent cas:

> "... cascu de ells de persi en nom y part de dit loch, concordantment **lo** hu, après **lo** altre, comensant del primer que fon **lo** dit Justícia" (núm.36 - p. 44)

3.3.2. Pronoms

Les formes plenes dels pronoms no apareixen i especialment es comprova en el cas del pronom *en* , el qual sempre apareix amb la forma *ne* :

> « ... requerí a mi dit notari, **ne** rebera acte publich... » (núm.37 - p. 33)

Apareix el pronom *altre* escrit correctament en la totalitat dels casos :

> « ... entre **altres** rebut per Joan Battiste Dayà notari de València... « (núm. 38 - p. 4)

La forma cadascú apareix reduïda a la variant cascú/cascuna:

Imperatiu

-
fon
fonga
fonguem
foneu
fonguen

Fotografia 4 - Antiga església de Beselga beneïda el 1674 i enderrocada els anys 70. Era el lloc on rebia el senyor l'homenatge dels vassalls.

"... **cascú** de ells de per si en nom y part de ditloch..."
(núm.39 - pp. 5-6)

« ... e **cascuna** de aquelles obligaren ses persones y bens... »
(núm. 40 - p. 7)

Finalment la combinació dels pronoms febles no es realitza mantenint cap regla com es mostra en la combinació del reflexiu *es* i el pronom *en*:

"...manà a Pau Gasch tender que **sen** hixquera de dita cassa..."
(núm.41 - p. 52)

3.3.3.Possesius

Hi ha un domini dels pronoms possessius àtons que apareixen de manera exclusiva al llarg de tot el text :

"... **son** legítim Procurador, y que en tot y per a tot es posa en eixecució la dita Real Comició...(núm.42 - p. 41)

3.3.4. Verbs

El preterit perfet simple domina tot el text. En la majoria de casos es fa correctament :

"... **rompé** vergues de les moreres i feu altres actes de domini... » (núm.43 - p. 28)

« ... **féu** altres actes de domini i possessió... »
(núm. 44 - p. 29)

Però també hi ha una confusió entre la tercera i la primera persona del verb *ser*. Esta forma se sovinteja molt i és viva fins a l'actualitat:

« ... **fonch** rebut en lo dit puesto los sobredits dia..." (núm. 45 - p. 29)

Els gerundis irregulars es conserven correctament fins i tot en verbs irregulars com l'auxiliar *esser/ser* que conserva la forma més clàssica:

" ... y **essent** en aquella es passechà per dita terra..." (núm.46 - p. 30)

Es produïxen també algunes confusions en les terminacions de la forma de perfecte simple d'alguns verbs, on a vegades també hi ha una alteració de la vocal *o* per la *u*:

"... tallà sarments y **cullguí** brots tendres de dita viña..."
(núm. 47 - p. 35)

En el preterit imperfecte d'indicatiu es manté el vocalisme *i* no es reduïx però a canvi la vocal es transforma en la consonant *y*:

"... lo que dit **feya** en señal de la verdadera, real, actual y corporal possessió prenia... "
(núm.48 - p. 37)

I finalment es pot assenyalar la utilització de la forma clàssica del preterit imperfecte de subjuntiu:

"... **vinguessen** a ell dit egregi conde de la Alcúdia, a prestarli la fidelitat y homenatjes..."
(núm.49 - p. 5)

"... li **fos** rebut acte publich pera memòria en lo esdevenidor..."
(núm. 50 - p. 51)

3.3.5. preposicions

S'empra d'una manera exclusiva la forma clàssica de la preposició *ab* i no apareix fent la seua funció la proposició *en*. No apareix la forma moderna *amb*.

"... partida dita del Realench que afronten **ab** Cami Real de Morvedre, **ab** terra de Jusep bolós (núm. 51, p. 33-34)

La preposició *mitjançant* és completament viva però apareix escrita en alguns casos prenent de base la pronunciació apitxada i representant-la per *ch* i en altres no:

".. **michansan**t jurament e que responguerен e pagassen al dit egregi conde de la Alcúdia les rentes, fruyts, drets..." (núm.52 - p.43)

"... **mijansant** jurament e que responguessen e pagassen al dit egregi conde... "(núm. 53 - p. 5)

Passat perifràstic
vaig fondre
vas (o vares) fondre
va fondre
vam (o vàrem) fondre
vau (o vàreu) fondre
van (o vàren) fondre

Finalment la preposició *per a* apareix sempre amb la forma *pera*:

> "... **pera** memòria en lo esdevenidor..." (núm.54 - p. 49)

3.3.6. Conjuncions

La conjunció copulativa *i* apareix exclusivament representada per la consonant *y*, i en alguns casos per la lletra *e*, com apareix en l'anterior exemple 53:

> "...**y** essent en dites sis cafissades de terra viña es passechà per aquell rompé sarments **y** cullguí brots..." (núm.55 - p. 55)

La conjunció *doncs* és substituïda pel castellanisme *pues* en tots els casos:

> "... **pues** ab animo de pendrela Real, actual y corporal..." (núm. 56 - p. 42)

3.3.7 Adverbis

Utilització correcta de determinats adverbis que posteriorment sofrixen una castellanització, com és el cas de *menys*:

> "... constituhyt personalment en un garroferal que contendrá vint y cinch caffissades de terra poch més o **menys**..." (núm. 57 - p. 37).

En el mateix cas apareix l'adverbi *prompte*:

> "... .offerint se **prompte** a prestarlo en ànima de son principal, de guardar..." (núm. 58 - p. 42)

S'empra també correctament l'adverbi *així* de manera exclusiva i no apareix en cap cas la variant *aixina*:

> "... Requerint **així** mateix li prestassen lo jurament de fidelitat y homenatges acostumats..." (núm.59 - p. 42)

Al llarg de tot el text s'empra l'adverbi *ans* front a la forma *abans*:

> "... confirmant la possessió dels lochs de Estibella y Beselga ab sos termens y lo que **ans** era del loch de Arenes..." (núm. 60 - p. 54)

Fiinalment es pot assenyalar l'ús de l'adverbi *sens* i la no aparició de la forma *sense*:

> "... en presència y assistència de dit loch quieta y pacificament **sens** empaig ni contradicció de persona alguna..." (núm.61 - p. 49)

3.3.8. Castellanismes

No apareixen excessives paraules castellanitzades, com si n'hi haurà a partir del segle XVIII, però entre estes se'n poden destacar: *recado*, *pues*, *grave*, *rama*, *puesto*, *entonses* o *conde*.

> "... ab **recado** de dit Consell General de que si tenia poder del dit Egregi comte de la Alcúdia pera pendre la possessió..." (núm. 62 – p. 3)

> "... **pues** ab animo de pendrela Real actual y Corporal se li havia fet dita Procura..." (núm.63 - p. 4)

> "... tenia notícia que havia comés un delicte **grave** que mereixia castich..." (núm.64 – p. 9)

Plusquamperfet sub.
haguera fos
hagueres fos
haguera fos
haguérem fos
haguéreu fos
hagueren fos

Fotografia 4 - Antiga església de Beselga beneïda el 1674 i enderrocada els anys 70. Era el lloc on rebia el senyor l'homenatge dels vassalls.

Perfet sub.

haja fos
hages fos
haja fos
hàgem fos
hàgeu fos
hagen fos

"... despenchara dita **rama** que havia manta penchar en dita figuera..." (núm. 65 - p. 50)

"... el qual li fonch rebut en lo dit **puesto** eixida de dit loch de Beselga..." (núm. 66 - p. 50)

"...**entonces** lo dit egregi **conde** en dit nom e passechà per dita cassa tenda... » (núm. 67 – p. 52)

CONCLUSIONS

La presa de possessió senyorial és un text notarial i com tal cal incloure'l dins de la documentació administrativa. El seu estil no és literari i per tant no hi ha una gran riquesa lèxica ja que les expressions utilitzades solen repetir-se constantment. Sol emprar-se un llenguatge més conservador en tindre un caire oficial.

En estudiar les de del final del segle XVII, es comprova com es conserven clarament les estructures i el lèxic clàssic, malgrat la decadència de la llengua en el moment precursor a l'abolició del valencià com a llengua oficial. És a dir la castellanització que ja es produïx entre els parlants i que apareix reflectida sobretot en la literatura popular és molt menor en este tipus de documentació. Encara que hi ha confusions fonètiques que indiquen la presència del dialecte apitxat o la introducció de determinats castellanismes, es descobrix una llengua que encara conserva estructures vives consolidades durant el segle d'or literari, moltes de les quals acaben perdent-se en deixar-se de redactar documentació administrativa oficial a partir de 1707.

En resum un text d'estes característiques permet conéixer no sols la realitat d'una població com ara Estivella, la seua toponímia, la distribució de l'espai urbà i rústic o els càrrecs públics del moment; sinó a més també les característiques oficials de la llengua que tot i diferir en part de l'ús popular de la llengua permet acostar-se a la situació real de la llengua en eixe moment.

FONTS

ADV– FDA (Arxiu de la Diputació de València – Fons de la Duquessa d'Almodovar) : **família: llinatges**, caixa 2.

AME (Arxiu Municipal d'Estivella) . **Documentació general,** caixes 1, 2, 7 i 8**; Economia i Hisenda**, caixes 1**, 3, 13, 15, 20 i 24; Jujtjat de Pau, caixa 1; Exèrcit i orde públic, caixa 1; Padrons i censos**, caixa 1.

APE (Arxiu Parroquial d'Estivella) : **Quinque Libri**, núms. 1 (1619-1678), 2 (1678 – 1712), 3 (1713 – 1776).

ARV (Arxiu del Regne de València) : **Justícia**, llibre 222, full 328.

BIBLIOGRAFIA

CASANOVA , E.:
La comunicació administrativa castellà-valencià com a font de castellanismes al segle XVII, Alba, núm. 13-14, 1999, pp. 71-84.

MESA, Ll. :
La baronia d'Estivella segles XV-XIX, Sagunt, Diputació de València – Institució Alfons el Magnànim, 2000.
Quinque Libri d'Estivella 1619-1678 Índex i comentaris, Sagunt, ajuntament d'Estivella, 2009.
De la documentació del segle XVIII al catàleg de 1900 a 1939, Sagunt, ajuntament d'Estivella, 2010.

MARTÍ MESTRE, J.:
El català del País Valencià dels segles XVII, València, Caplletra núm. 27, 1999, pp. 167-188.
Literatura de canya i cordell al Pais Valencià, València, Denes,1997.

PÉREZ APARICIO, C.:
Canvi dinàstic i guerra de successió. La fi del regne de València, València, Eliseu Climent, 2008.
De l´alçament maulet al triomf botifler, València, Elisu Climent, 1981.

SÁNCHEZ PRIETO, A.B. :"Aproximación a la diplomática señorial. Documentos emitidos por los señores de la casa de Mendoza" a **Revista General de Información y Documentación**, vol. 5 núm. 2, 1995 pp. 39 – 72.

SANCHIS GUARNER, M.: **Els valencians i la lengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII,** València, Universitat de València, 2001 (reedició).

Futur perfet
hauré fos
hauràs fos
haurà fos
haurem fos
haureu fos
hauran fos

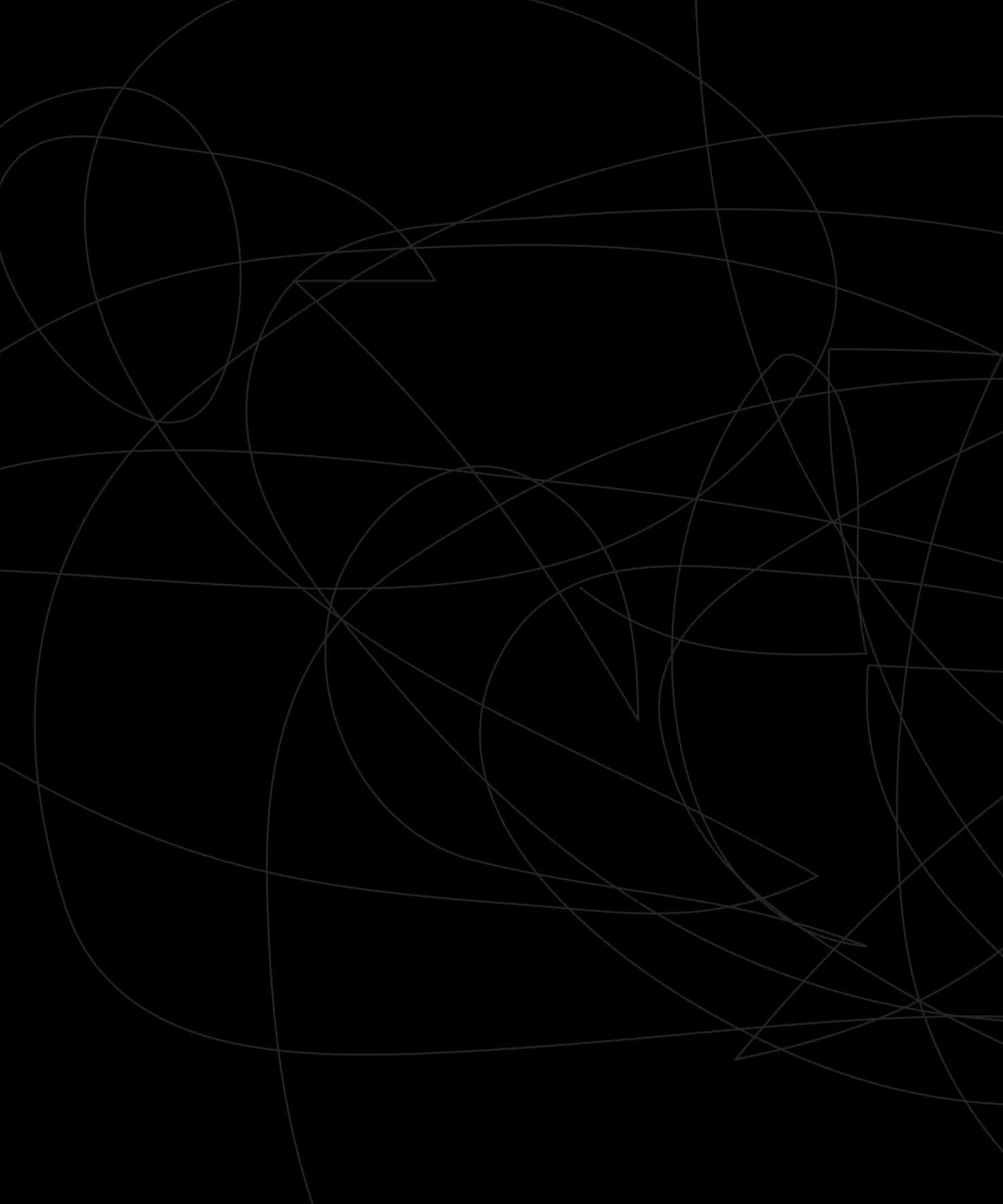

trenta | *resar*

De com aprenguí a escriure com pensava. El meu sentir i viure la llengua materna

Mossén Josep Martínez Rondan | ***Poeta i escriptor***

La meua acció de gràcies al Nostre Senyor per poder reviure els records de quan era xiquet, i poder prosseguir aquell fil de plata de la nostra existència senzilla i tan comuna als altres infants i joves del meu temps, d'aquells temps, de ja fa algunes dècades.

Sagunt, Morvedre, com m'emociona aquell poble que coneguérem, tan distint al que ara tenim i tan igual en l'amor que ens provoca, a ell, al poble que ens va veure nàixer, perquè és el poble que pintà en la retina dels nostres ulls els primers colors de la vida, el dels seus carrers, del cel de Morvedre, de l'horta, de les muntanyes, de la mar, del castell...; ens va veure xiquets i admirats davant l'aventura de la vida que inconscients i innocents començàvem... ¡Sagunt!

Com que els llibrets de falla sempre han estat escrits en valencià, i aquest d'El Mocador, com el de Santa Anna, m'han tret sentiments i versos i m'han donat tantes alegries juntament amb la seua amistat, m'agradaria contar la meua xicoteta història, d'allò que recorde, sobre una de les alegries que vaig tenir el dia que començí a escriure amb les primeres paraules que em venien, i eren aquelles i en la llegua que vaig sentir de llavis dels meus pares, familiars, veïns..., ja des d'abans d'anar a escola.

Vaig nàixer en un carrer estret i medieval per totes dos bandes, carrer d'Armengol, cognom d'una família de notable importància en la vila de Morvedre en segles passats.

Recorde com un somni un dels primers dies que aní a escola dels Grups Escolar Els Màrtirs, en setembre de 1947. Encara tenia tres anys. I sobretot del dia 23 d'octubre següent, dia de la defunció del meu avi matern.

I, curiosament, com érem xicotets (o cagonets que déiem), anàvem a la banda de les xiques, i la mestra era aquella bondadosa dona que li deien Donya Josefina Balanzá. En un llibre de fulles de cartó, hi havia les cinc vocals al costat d'un dibuix a color: A, *ala*. E, *elefante*. I, *iglesia*. O, *oso*. U, *uva*...

Després, no sé quan, ens passaren a la banda dels xics, i el mestre era Don José Andani, ja venerable, d'ulls blaus, el cabell blanc, sempre amable i bondadós... Fumava en pipa, i alguns, potser si es dormia assegut en la seua cadira, li posaven un trosset de traca, o tinta... Pobre home, jo el recorde molt bona persona. El dia 1 de setembre de 1958 anàrem al seu soterrar; vivia a la placeta de l'Hospital.

Dels Grups Escolars ma mare em passà a la Religioses Dominiques de l'Anunciata —on ella havia anat sempre des de xiqueta—, fins als set anys, puix quan preníem la comunió el col·lgi era només de xiquetes. I torní a "Els Màrtirs". Bo, a les Dominiques anava a l'*Hermana Carmen*. Recorde l'*Hermana Teresa*, tan velleta, dels més petitets; l'*Hermana Inés*..., etc. Duien hàbit de Sant Domènech, blanc i toca negra, tan dignes...

Després torní a "Els Màrtirs", i teníem de mestre a *Don Pasqual*, jove, que vivia baix dels Pòrxens. A mida que passaven els anys els records són més vius. Vaig tindre de mestre Don Leandro, dos o tres cursos. Cada any avançàvem una aula, fins que pujàvem dalt. També vaig anar amb *Don Eliseo* —tots dos eren aragonesos—. Els dissabtes a la vesprada copiàvem l'evangeli, dibuixàvem l'escena corresponent i resàvem el rosari.

Els dijous després de dinar teníem festa, i solíem anar al cinema. Els dijous de berenar anàvem a menjar-nos la pataqueta a l'Ereta de Porriti, o al Cano...

En 1954, examinat a l'Institut de Xàtiva de l'ingrés, començí amb altres, el batxiller. Don Ángel Vázquez, ens ensenyava història, Don Enrique Arlandis *Formación del Espíritu Nacional*, Don Leandro llatí..., etc. Després de l'escola teníem com dos hores d'estudi i exàmens orals de les asignatures. En 1958, sense completar el tercer curs, vaig eixir d'escola.

Fins ací, el castellà. En la parròquia, la santa missa i altres actes litúrgics i devocionals... Ni tan sols la predicació era en valencià. No recorde haver sentit mai predicar en valencià a Sagunt. Els mestres de la nostra llengua materna eren els pares, la família, el carrer, la plaça, el riu o l'horta quan anàvem a per flors per al mes de Maria. I cantàvem: *Venid y vamos todos, con flores a porfía*... Pel carrer tot era normal. Sí que hi havaia valencià: ¿Recordeu *La*

Present
rese
reses
resa
resem
reseu
resen

Penya Esvaradora? I els rètols de les falles, i algun sainet damunt un entaulat en festes patronals...

Als quinze anys decidisc entrar al Seminari de València, a Montcada, però no pogué ser fins el 15 de setembre de 1961. Ací estava prohibit parlar valencià. Si en parlaves, era un acte de desobediència i alguns fins i tot se n'acusaven quan anaven a confessar-se. En filosofia i teologia havia de ser més severa la prohibició. Un dia el rector del Seminari sentí parlar un seminarista en valencià i li prohibí anar a casa en les properes festes de Nadal. Era la vigència social... Desarrelament notori del poble valencià en els estaments intel·lectuals..., des de segles enrere, inconsciència...

Per altra banda cal dir que la formació —*humanitas*— que s'impartia era òptima (castellà, llatí, grec, matemàtiques. física, música, ciencies naturals, religió, urbanitat, etc.)...

La consciència del valor de la nostra llengua mare no exisistia, i la formació tan completa que en donàven soterrava l'amor que poguéssem tenir al valencià, ni el notàvem, més bé molestava, perquè els valencians parlants trobaven dificultat en fer-se amb el castellà, però per altra banda els seminaristes procedents de la Serrania o del Racó d'Ademuç etc. no pronunciaven les emes finals de les paraules llatines: *Corpus meum* (deien *meun*), i cosa semblant passava en la pronunciació del francès o de l'anglès.

No provant-me el règim intern del Seminari —n'érem vuit-cents seminaristes—, passí al de Terol en 1965, i és ací on comença el meu aprenentatge. En 1968 des del seminari de Terol vaig escriure a *Lo Rat Penat* de València. Al diari *Las Provincias* venia dins un quadret la invitació a fer els cursos per correspondència, i l'adreça: Plaça de Manises 3, València 3.

Vaig escriure; m'enviaren la gramàtica de Carles Salvador, el paper per als exercicis i un sobre color crema per a les trameses. Calia estudiar tres lliçons i fer els exercicis de la fi de cascuna. Així vaig fer els cursos, i en 1971 em donaren el títol de professor. Tots els anys en juny hi havia la cloenda, repartiment de la titulació i lliurament de llibres en valencià. Però jo no vaig poder anar cap any per coincidir-me els exàmens del Seminari. En 1971 que acabàrem abans a Terol, anàrem de peregrinació a Roma, on vaig poder besar la mà del Sant pare Pau VI, i no poguí arreplegar personalment el diploma.

Després d'enviar els primers exercicis que corregia un professor (Ricard de Sant Matí també ho era), passaren els meus a en Josep Albero Garcia, mestre nacional jubilat per raons de salut, i professor de *Lo Rat Penat*. Tinguérem una gran amistat, fins a la seua mort en 1982. Em Josep era un home piadós, humil, poeta... No mai el vaig sentir parlar de ningú. Era un santet. Al *Full Parroquial* de Faura he publicat algunes poesies seues.

Encara guarde —com no— els títols o certificats d'estudis de *Lo Rat Penat*. Un dia que no oblidaré mai va ser quan, crec que era el mes d'abril, vaig escriure un article tot en valencià, el primer que feia amb normalitat. Una experiència preciosa: Escriure com pensava. Perquè en els pobles bilingües d'Espanya parlem una llengua que no escrivim i escrivim una llengua que no parlem. L'harmonia entre pensa i paraula és un goig i una vivència inefable. Quants valencians, quants, en aquells anys molts, quasi tots, vivien sots la tibantor assumida i oblidada de no saber escriure —ni parlar correctament per falta d'instrucció— la llengua dels nostres pares.

Jo pensava que havia descobert un trosset de cel eclipsat del meu poble, de la meua infantesa. L'entusiasme que jo tenia per escriure en valencià em feia veure que havia de ser normal, natural saber llegir, i escriure, en la llengua que amarava la nostra ànima des del bressol. I començ a escriure. Recorde que el bon amic Julio Piera Báguena m'invità a participar en el llibret de la Setmana Santa Saguntina. "Clarejar saguntí". Era en 1970. Aquell article el vaig escriure en castellà, i en Josep Albero el traduí al valencià. Però en 1971 ja escrivia amb fruició en la nostra llengua. Uns versos al Calvari, *Anem a les creus...* Era clavari de la Sang en Francesc Ribelles Villar. Ell i la seua estimada família em diuen des d'aleshores *Anem a les creus...*

I els llibrets de falla, la de Santa Anna, aquest del Mocador, el del Tronador. Des de 1975... Versos, molts versos

Futur
resaré
resaràs
resarà
resarem
resareu
resaran

I cante missa, millor dit, sóc ordenat sacerdot a Santa Maria de Sagunt en 1972. I sóc rector durant cinc anys en terres aragoneses. El conreu que jo feia de la nostra llengua sorprenia a no pocs paisans, i quan baixava a Morvedre alguns em deien: «¿I en els xurrets també dius la missa en valencià?» Mostra de la seua incapacitat, o de la seua ignorància.

I vaig a Pego de vicari en 1977. Ací començ a celebrar una missa vespertina els dissabtes per a xiquets. I l'església s'omplia de xiquets i de vellets, i de molta gent. ¡Oh Pego! També hi havia altres que no en volien, de valencià. Deien que ells eren espanyols. Les anomalies, si perduren, passen a ser normals. Sense adonar-se'n ens feien estrangers. Si som espanyols som de tot el que hi ha a Espanya. (De tota cosa bona, no de tradicions cruels que perjudiquen als animals, per exemple i etc.)

I de rector vaig venir a Faura en 1979. Han passat molts anys. Ja estic ací passa de trenta-un. Començ a poc a poc a dir la missa en valencià. Vull dir, a trossets. Uns mesos el *Jo confesse*, uns altres el *Glòria*. Mentre, per exemple, una anciana que no sabia llegir aprengué el *Credo* de memòria sense dificultat, altres amb carrera universitària se n'anaven a missa a Benifairó o en altres parròquies (des d'octubre de 1996 seré també rector de Banifairó). Ara, els néts d'aquella bona gent que saben la història del valencià en l'església de Faura, els diuen als seus avis: «¿I no vos fa vergonya, d'haver deixat a soles a Josep, quan era l'únic que vos ensenyava a parlar a Déu en la vostra llengua?». Ara, és un consol veure com aquestes noves generacions saben escriure i parlar valencià millor que jo.

Imperfet
resava
resaves
resava
resàvem
resàveu
resaven

No haguera estat tan difícil introduir la nostra llengua a l'església si els capellans haguessen tingut consciència, formació, exemples que seguir... Jo en aquells anys estava a soles... Vaig escriure un 'catecisme' per als xiquets de la comunió de Faura (1981), el portí a l'Arquebisbat perquè em donassen la llicència eclesiàstica, i per estar en valencià no la volgueren donar... La cosa és un poc més llarga, però ho deixarem per a més avant...

Parlar valencià no era rentable —no ho és encara— si hom pensa en el *puig*. Fa gràcia veure els capellans de parla valenciana en els seus pobles, parlar quasi sempre en castellà, però quan els fan bisbes de les Illes o del Principat parlen català a la perfecció. Ací no els feia falta el valencià, allà no podrien estar sense el català.

Encara no tenim un missal en valencià aprovat per l'autoritat de la Santa Església. Ni els dignes arquebisbes que venen a València aprenen a aparlar-lo. No els fa falta. Els capellans que l'aprengueren penjats de la mamella de sa mare venen a dir-los que no s'esforcen, que ells són prou intel·ligents i entenen i saben castellà. Que això és cosa de quatre romàntics...

¿I què hem de fer? Ah, se m'oblidava. Alguns han escampat, fa temps, que jo vaig estudiar la nostra llengua en Catalunya, *et ídeo*... Alguns m'han preguntat quants diners m'ha donat Pujol per parlar català (per a ells un valencià que vol ser normal és un catalanista). (El cacau que muntaren els mitjans de comunicació des dels anys 75 entre valencià i català és fals. El problema és castellà versus valencià). També puc dir que he passat uns deu anys a l'arxiu del Corpus Christi de València, amb més de trenta mil protocols notarials, alguns dels segle XIV. Me n'he adonat que entre el valencià escrit i el català no hi ha diferència fins al segle XV.

Els arxius parroquials... El valencià perdurà en alguns d'ells fins l'any 1851, com el dels Sants Joans de València (Arxiu del Regne).

¿M'he pogut equivocar en alguna ocasió, o excedir? Propi del l'hom és errar. Però també he hagut de sofrir la incomprensió i algun menyspreu.

Per acabar, un sentit record a la revista *Gorg*. Eren els anys 60... L'enviaren a la Biblioteca Municipal, i allí, per mediació d'En Guillem Andreu Valls, estimadíssim amic, la vaig conéixer. Em vaig subscriure... Semblava un somni, llavors, tenir una publicació en la nostra llengua. Era com una renaixença... L'alegria durà poc... La censura d'aquell temps la va suprimir.

Mon pare és d'un poble de parla castellana (la Carta Pobla de per 1610 està escrita en valencià), i ma mare de Sagunt (el segon cognom Tort de la meua àvia materna el trobe ja al Morvedre del segle XIV o XV). Totes dues llengües les conree amb goig i emoció, i per elles respira allò que m'inspira

el misteri de l'existència, la fermosura de la creació, l'amor inefable del Redemptor... Sense elles, sense el do de la paraula, la vida fugaç de l'home seria més efímera i pobra. *Deus meus et omnia.*

Acabaré aquests records en veu alta amb alguns versos. El que sent el trobador ho recrea el lector. Si el sentir ens eleva, ens transporta al goig de la inspiració, *con-spirem* junts i junts, per la poesia, toquem un trosset de cel ja en aquesta vall de pelegrins.

Josep Martínez Rondan
Faura i Benifairó de les Valls, 17 de gener 2011

En alçar a Déu

Com els dits de Sant Tomàs,
els meus, Senyor, lluminosos
es tornen quan tremolosos
vos alcen amb dolç enllaç.
Jo vos tinc davant la faç
i vós al cor em teniu,
tenint-vos m'amorosiu
i en tenir-vos un espasme
m'alça el cor d'entusiasme
i d'amor el cor m'ompliu.

Les vinyes i oliveres

1—Les vinyes en la plana i als marges oliveres,
i a dalt un bosc de pins,
cartxates a les vores, vetustes garroferes
i a l'ombra de les palmes les flors de les riberes
i el vol dels teuladins.
2—Oh flors de les muntanyes, oh flaire que em catives
i m'omplis de consol,
oh mística ambrosia, oh roses sempre vives,
ombriu de l'ample roure, vitralls de les ogives
donat colors al sol.
3—La veu del bronze dolça per boscos i alqueries
portant contenament,
i a l'ombra vespertina de les Avemaries
cridant la nit ressonen allà a les serranies
i dalt al firmament.
4—Oh pètals d'escarlata i gesmils de neu tan pura,
oh font de místic cant,
oh nards voltats d'aurores, oh núvols sens figura,
oh cel portant un tàlem d'estreles i ventura,
oh món benigne i sant.
5—Veniu dels laudes himnes i el goig de les completes,
doneu-me vostra veu,
veniu, cançons celestes de versos tan espletes
que vull cantar alhora, cantar amb els poetes
la glòria del bon Déu.

26 de gener A. D. 2008

Floretes de l'horta

1—Floretes de l'horta
ja sé què em dieu,
que som flor d'un dia,
remor d'una veu.
2— Floretes, floretes,
ja sé què heu de dir,
que hui portem vida,
demà hem de morir.
3—Floretes dormides
ramells de poncem,
avui tan boniques,
demà cendra i fem.
4—Floretes de terra,
humil passió,
deixeu-me que senta
la vostra cançó.
5—Floretes que porte
davant els meus ulls,
lleveu-me la boira
de cegos orgulls
6—Floretes que reguen
gemecs del meu plor,
digueu-me que un dia
riurem tots a cor.
7—Floretes de l'alba
vulgueu no plorar,
si hui ens marcíem
demà hem de tornar.
8—Floretes florides
en l'arbre del Crist,
com nafres vermelles
obertes he vist.
9—Floretes de l'horta
del meu sentiment,
avui flor d'un dia,
demà eternament.

1987

Passat simple

resí
resares
resà
resàrem
resàreu
resaren

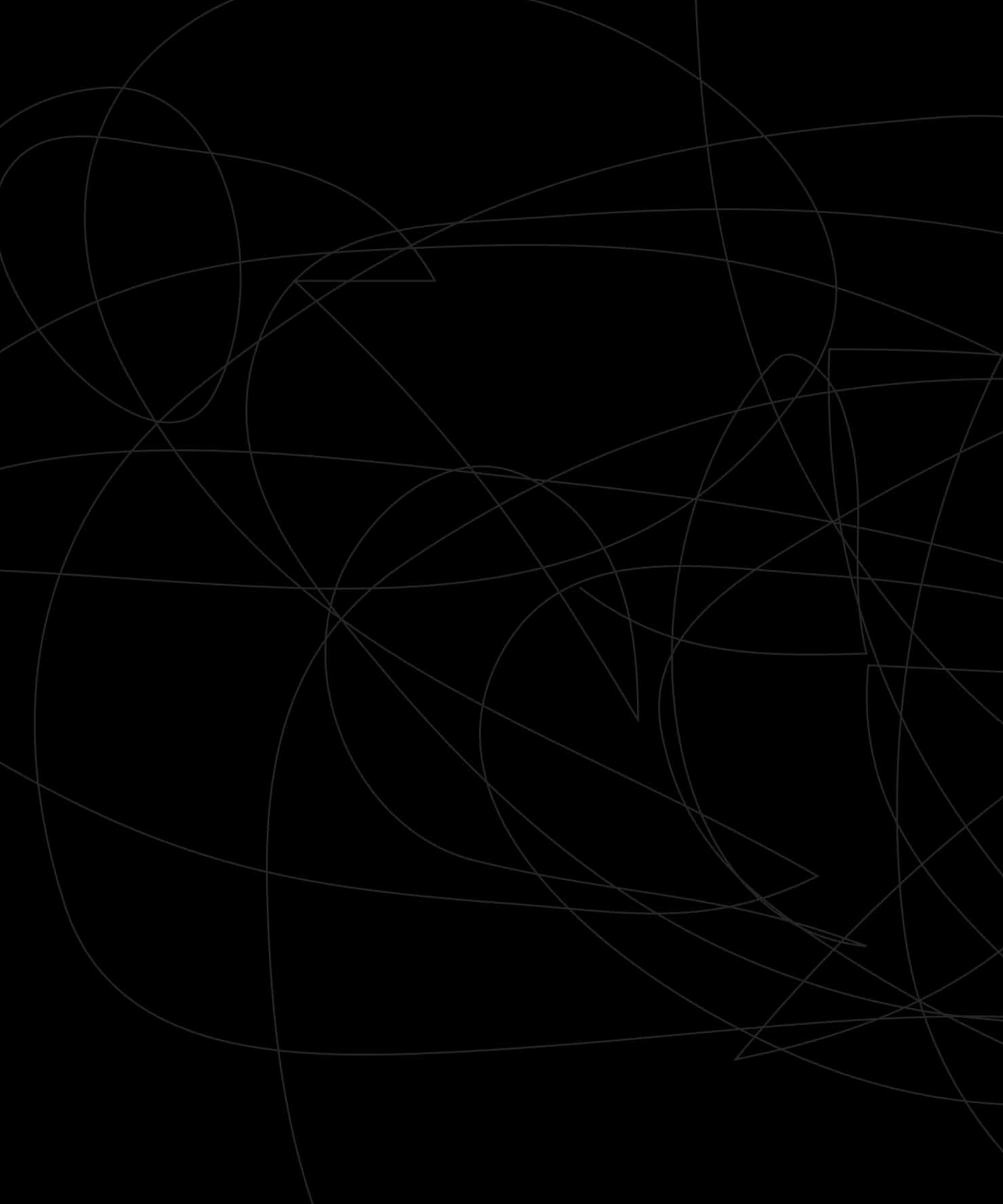

***E**n estiu ve al món aquest il·lustre valencià, a l'agost del 1911.*
***N**aix a Castalla i s'inicia en la indústria del calcer, qui ho diria?*
***R**ius de lluites, compromisos i investigacions estaven per vindre.*
***I**l·lusió, interés, esforç imaginació i viatges són el seu dia a dia.*
***C**or, estima i treball són propostes que ens deixa damunt la taula.*

***V**alent i pacient recopilador d'històries: les rondalles d'Enric Valor,*
***A**bans, jove escriptor, periodista i lluitador del seu entusiasmat valencià.*
***L**a recerca d'històries i la defensa ortogràfica del valencià: un interés vital.*
***O**r escrit ens ha deixat: novel·les, gramàtica, reflexions i la flexió verbal.*
***R**ossega per tot arreu, per València, Catalunya i les illes Balears.*

***I** és valorat com un gran escriptor valencià digne de ser conegut i estimat.*

***V**olguera des d'aquest acròstic i aprofitant aquest "raconet faller"*
***I**nteressar a tothom per aquesta gran figura humana i gran literari valencià.*
***V**alencià de cos i ànima que ens ha deixat bones empremtes a seguir,*
***E**stima per la nostra llengua, defensor de la cultura i un gran rondaller que*
***S**egur que serà recordat per tot açò i també també pel seu clàssic barret.*

Joan Isach i Alegre

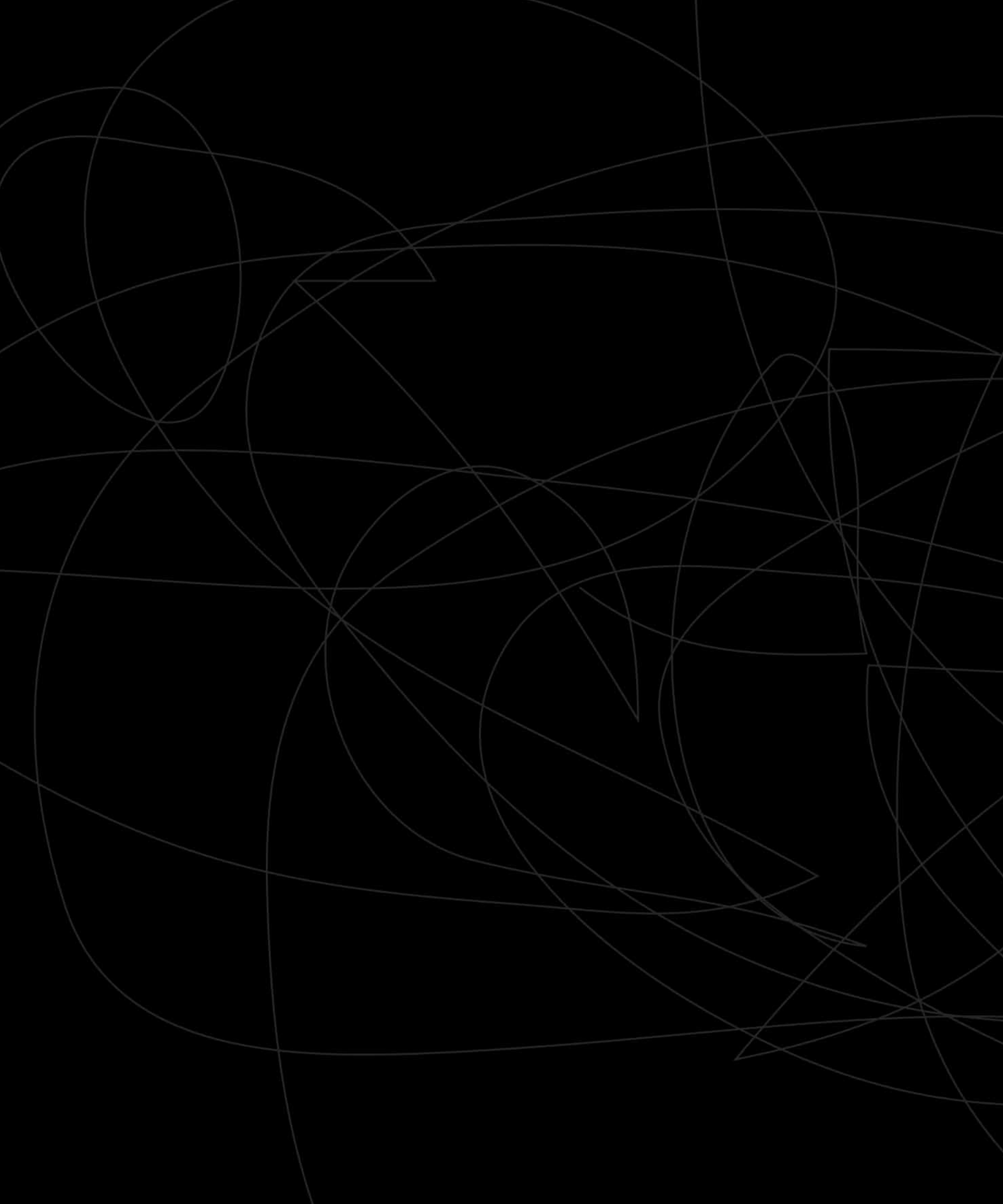

D

Guia de comerç local

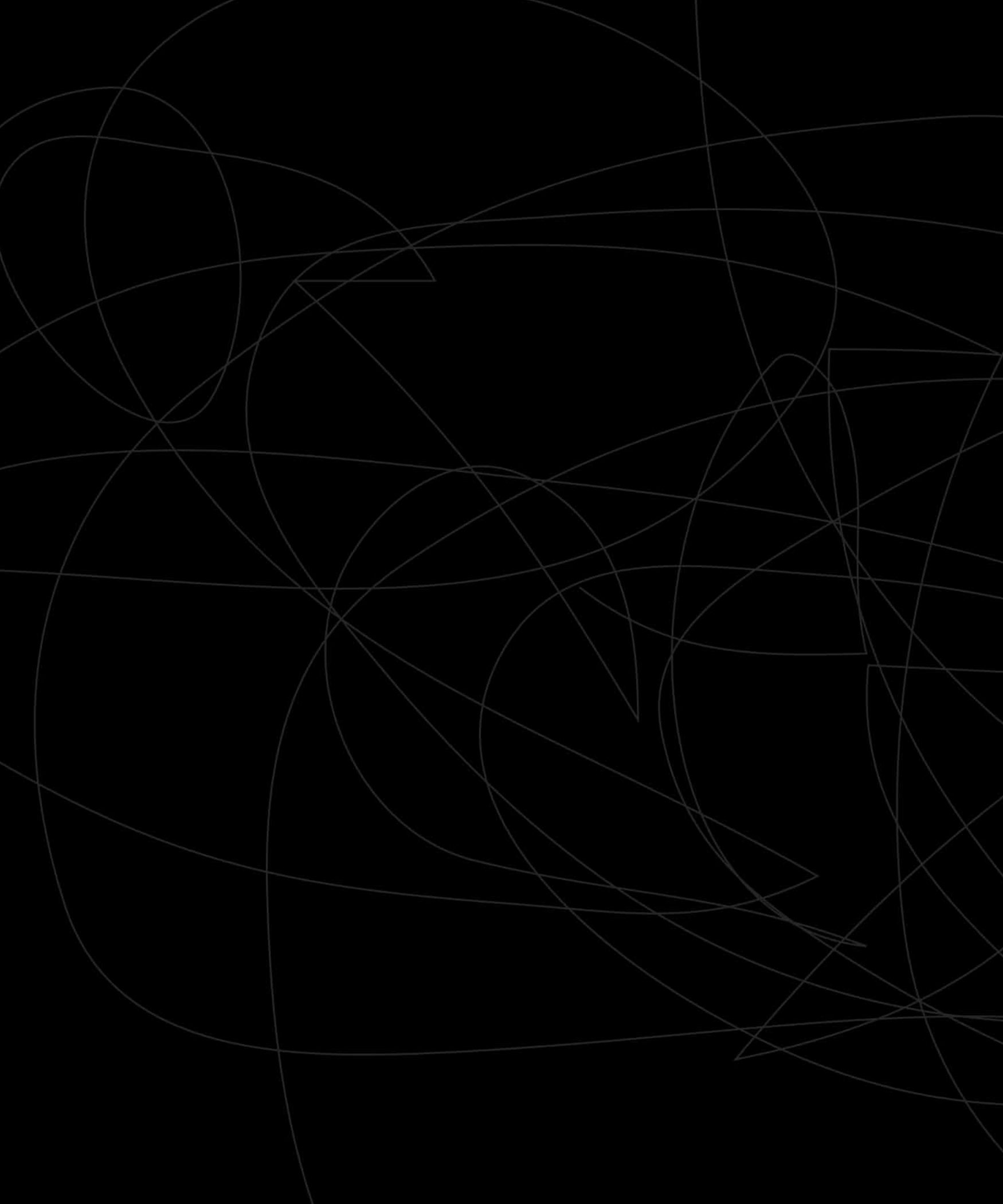

trenta-u | concloure, col·laborar

Guia de comerç local

agrícoles

Agropal S.L. – José Antonio Peruga Vinyals – C/. Puçol, 29 – Sagunt – 962662158

Natura-Tec – Ingenieria y medio ambiente – Canet d'En Berenguer, 16 – Sagunto – 962660226 - naturatec@eresmas.com

alimentació

Frutos secos María José – Puesto 17 – Mercat Port de Sagunt

Frutería y frutos secos La Primavera, Plaza Distrito, 1 – Sagunt

Carnicería Ximo – Plaça Antiga Moreria, 3 – Sagunt – 962666390

Carnicería Angela – Avda. Doctor Palos, 9 – Sagunt – 962650038

Present
concloc
conclous
conclou
concloem
concloeu
conclouen

Carnes selectas Pascual – Benavites 2 (esquina Doctor Palos) – Sagunt - 962661401

assesories - assegurances

Afimeco asesores – C/. Camí Real, 113 – Sagunt – 962664560 – Fax: 962661730 – Avda. Hispanidad, 6 desp. 15 – Port de Sagunt – 962682132 – Fax: 962684192

Zurich – Seguros Martínez Sagunto S.L. – Camí Real, 123 – Sagunto, - Sagasta, 88 – Puerto de Sagunto

Joaquín Catalán – Gestión, mediación de seguros – Avda. Sants de la Pedra, 77 B – Sagunt – 962661144

bars – restaurants – pubs

Mesón el Cordobés – Camí Real, 106 – Sagunt – 962651009

Nou H5 – Huertos, 5 – Sagunto

Cafetería Julmar – Camí Real, 131 – Sagunt – 961011484

Plusquamperfet

havia conclòs
havies conclòs
havia conclòs
havíem conclòs
havíeu conclòs
havien conclòs

Racó Paco – C/. Joaquin Rodrigo, 4 – Sagunt – 962650987

Raco de l'Horta – C/. Puzol, 13 – Sagunt – 962664744 – 962664622

Pub Ritmo – Huertos, 4 - Sagunt

Café-Pub Personal – C/. Virgen del Losar – Port de Sagunt

electrodomèstics

Francisco Gimeno S.L. – Electrodomésticos – C/. Camí Real, 50 – Sagunt – 962660228

René Marigil – Saguntina de Climatización y Servicios S.L. – Avda. Doctor Palos, 6 – Sagunt – 962662211 – 607276705 – renemarigil@ctv.es

escoles infantils

Perfet
he conclòs
has conclòs
ha conclòs
hem conclòs
heu conclòs
han conclòs

Guardería PIC-PUS – C/. Ordoñez, 17-B – Sagunt – 650008511

estacions de servei

Estación de Servicio Sendra Solves S.A. –Abierto 24 horas – Avda. País Valencià, 27 – Sagunt – 962660026

estancs

El Carrelo – Exp. Nº 2 – Mercedes Hervás del Hoyo – Porta Ferrisa, 1 – Sagunt

farmàcies

Farmacia Gaspar López C.B. – C/. Camí Real, 37 – Sagunt – 962661253

Farmacia y Laboratorio Lda. Avelina Escrig Ribelles – C/. Algezar, 10 – Sagunt – 962661652

Farmacia Juan Condomina Ramón – C/. L'Hort d'Ais, 5 – Sagunt – 962661146

Railsagunto

Camí dels Rolls, s/n
46500 Sagunto (Valencia)
Tel. +34 96 265 57 05
Fax +34 96 265 45 27
Móvil: 609 981 052
pgarcia@railsagunto.es

Passat simple

concloguí
conclogueres
conclogué
concloguérem
concloguéreu
conclogueren

festes

Lorenzo Ponce – Montaje fiestas y eventos sociales – Sagunto - 670329799

flors i jardineria

Flores Vidal – Avda. Doctor Palos, 11 – Sagunt – 962663150

forns

Horno de la Olleria – C/. Maestro Palanca, 14 – 962660856 – C/. Emilio Llopis, 17 – Sagunto – 962650954

Artesans Forn de la Melica – C/. Castell, 1 – Sagunt – 962660698

Panaderia La Merced – C/. Huertos, 39 – Sagunt – 663891150

Passat anterior
haguí conclòs
hagueres conclòs
hagué conclòs
haguérem conclòs
haguéreu conclòs
hagueren conclòs

fotògrafs

Fotos Egea – C/. Capitan Pallarés, 7 – Sagunt – 962660628

gimnàs

MC Sport Club – Tu gimnasio en Sagunto – David Mas – Plaça Antiga Moreria, 2 bj. – Sagunt – 617129819 – 9610114150

informática

Lanzanet – Mantenimiento de empresas, centro de formación, hosting, programación – C/. Benifairo, 1 bj – Sagunt – 96266336 – www.lanzanet.es

inmobiliaries

Inmobiliaria Ferruses – Agente de la propiedad inmobiliaria – Camí Real, 66, Entlo. – Sagunto – 962650850

joieries

R. O. A. Joyerías S.L. – C/. Benifairó, 12 – Sagunt – 962650386

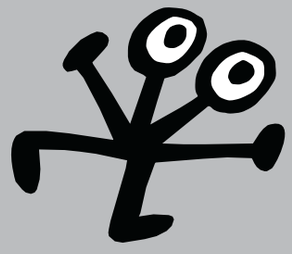

Bancaixa

Fundació Bancaixa

Imperfet

concloïa
concloïes
concloïa
concloíem
concloíeu
concloïen

loteries

Pellicer – Loterias y apuestas del estado Nº 5 – C/. Camí Real, 43 – Sagunt – 962660069

mobles – decoració

Muebles Llueca S.L. – Gran variedad de muebles de todos los estilos – C/. Huertos, 70 962662795 – Camí Real, 72 – Sagunt – 962660193

Tapisser Alberto Graullera – C/. Faura, 9 – Sagunt – 962663651

obres en general

Samper – Suministro de Pinturas, colocación de parquet, alfombras y moquetas – Plaça 1 de Mayo, 2 – Port de Sagunt – 962680572

Futur perfet
hauré conclòs
hauràs conclòs
haurà conclòs
haurem conclòs
haureu conclòs
hauran conclòs

Materiales Piñana S.L. – Todo en construcción, azulejos y pavimentos – Exposición C/. Circo Romano, 5 – Sagunt – 962651209

Decoraciones Ramón Alejo – Distribuidor de Blatem y Titan Profesional – Avda. Doctor Palos, 32 – Sagunt – 616768060 – 962650264

Grúas Andrés del Rey – C/. Mariano Mestre, 29 – Sagunt – 608667647

Saneamiento Miguel – Fontanería, aire acondicionado, calefacción – C. Huertos, 83 – Sagunt – 962660395 – 637514310

òptiques

Óptica Ribelles – C/. Huertos, 25 – Sagunt – 962661212

Óptica Real – C/. Camí Real, 39 – Sagunt – 962661501

Centro Visión Moret – C/. Camí Real, 55 – Sagunt – 962663111

Óptica Devis – Camí Real, 52 – Sagunto - 962664535

AVIALSA

C/ Puzol, 10 – 46500 SAGUNTO (Valencia – Spain)
Tel. 962 654 100 – Fax. 962 654 212
avialsa@avialsa.com – www.avialsa.com

Futur

concloué
conclouràs
conclourà
conclourem
concloureu
conclouran

HOTEL CHISPA

RESTAURANTE

Av. 9 de Octubre, 27 - Tel. 962.607.800 - Fax. 962.609.041
h.chispa@tsai.es - Playa Canet d'En Berenguer - Valencia - España

General Óptica – Ldo. Juan M. Calvet – Avda. Doctor Palos, 3 – Sagunt – 962663359

Optica Huertos – C/. Huertos, 78 – Sagunt - 962663889

perruqueries – bellesa

Peluqueria y estética Eden – Huertos, 29 – Sagunto – 962666264

Volumen Estilistas – C/. Huertos, 29 – Sagunt – 962651513

Esther Roger – C/. Buenavista, 126 – Port de Sagunt – 961187889

Nou Estil – Peluquería y perfumería – Avda. Doctor Palos, 5 bajo – 962663796

Peluquería de caballeros CAMBIL – Sants de la Pedra, 33 – Sagunt - 657651917

Quiromasajista Juan J. Badia Bosch – Terápias alternativas – Avda. Sants de la Pedra, 17 Sagunt – 652487842 – CITA PREVIA

Condicional
col·laboraria
col·laboraries
col·laboraria
col·laboraríem
col·laboraríeu
col·laborarien

quioscs

Kiosco Edmar – Detalles, artículos regalo, librería – C/. Huertos, 28 – Sagunt – 962650827

roba, teixits i complements

Urban Kids – Ropa Mayoral – Circo Romano, 3 – Sagunt – 961187328

Rasos – Tejidos, cortinas, confección e instalación, gran variedad en tela de disfraces, ropa de hogar – Maype Hogar – Cortinas, decoración, talleres propios – C/. Pablo Iglesias, 23 – Port de Sagunt – 962677165

Ilusión – Tallas grandes, comunión, novias, madrinas, moda joven – Avda. Sants de la Pedra, 3 – Sagunt – 962660915

El Lloc dels Fallers – C/. Gibraltar, 7 – Port de Sagunt – 961087391

Modas Maruja – Camí Real, 105 – Sagunt – 962660387

Futur

col·laboraré
col·laboraràs
col·laborarà
col·laborarem
col·laborareu
col·laboraran

Cadeneta, Disfraces y complementos, paquetería – Camí Real, 34 – Sagunto – 963081632 655558036

Berta – Indumentaria Valenciana, bandas, fajines – Racó d'Ademuz, 37
Puerto de Sagunto

Rosmar – Indumentaria valenciana – C. Trabajo, 18 – Port de Sagunt -

Torres – C/. Trovador, 71 – C/. Progreso, 28 – Port de Sagunt – 962670303

Calzados Huerta – C/. Camí Real, 8 – Sagunt – 962660075

Peña Armes-Esports – C/. Camí Real, 3 i 4 – Sagunt – 962650441 – 962660345

telefonia

Magic Telecom – C/. Camí Real, 28 – Sagunt – 962655712 – Fax: 962651193
Avda. Camp de Morvedre, 4 – Port de Sagunt – 962670329 – Fax: 962670330

Imperfet
col·laborava
col·laboraves
col·laborava
col·laboràvem
col·laboràveu
col·laboraven

tintoreries

Tintorería Morvedre, limpieza en seco – Pza. Cronista Chabret, 14
Sagunt 962650388

viatges

Almeida viajes – C/. Huertos, 28 – Sagunt – 961188883 – Fax: 961188884
sagunto@almeidaviajes.com

TRAMESA
Transportes Mixtos Especiales S.A

Operador logístico ferroviario & carretera

Don Ramón de la Cruz 1 – 2ª Planta
28001 Madrid
915775983

www.tramesa.com

Perfet

he col·laborat
has col·laborat
ha col·laborat
hem col·laborat
heu col·laborat
han col·laborat

iberianSteel

Su logística ferroviaria

Don Ramón de la Cruz 1 – 2ª Planta
28001 Madrid
915775983

www.iberiansteel.com

Flores Fell II

Av. 9 de Octubre, 63 - 96 267 25 82 - Puerto de Sagunto

Plusquamperfet

havia col·laborat
havies col·laborat
havia col·laborat
havíem col·laborat
havíeu col·laborat
havien col·laborat

GRUPO LN
LOTES DE NAVIDAD S.A.

Cajas, Cestas
Regalos de Empresa
distribución y venta de
Vinos, Licores, Cavas

LOTES DE NAVIDAD S.A.
Exposición, Oficinas y Almacén:
C/ Laboratorio, Parc.82 Pol. Industrial INGRUINSA
46520 Puerto de Sagunto (Valencia)
Telf.: 96 268 42 24
Fax: 96 268 41 12
www.lotesdenavidad.org

dugueval
aplicación de pinturas y revestimientos

POLIGONO INDUSTRIAL SEPES
C/KEPLER PARCELAS 13-14 NAVE Nº3
46520 SAGUNTO
TELEFONO Y FAX: 96.266.38.67

www.dugeval.es

Imperatiu

-

col·labora
col·labore
col·laborem
col·laboreu
col·laboren

serranosa
madera y creatividad
c/ puzol, 4-6
46500 sagunto (valencia)
tel y fax: 962 665 513
www.serranosa.com
info@serranosa.com

CABAÑAS CAUDIEL

Tel: 626 47 66 94 E-mail: info@cabanascaudiel.es

Restaurante Sarao
Cazuelas de Pescado y Marisco
Arroces a la Marinera
Paella de Marisco
Paella Valenciana
Arroz Negro
Fideguas
Tapas Variadas
Comidas para llevar
Móvil: 695 919 745
Paseo Marítimo s/n • Tel. 96 260 92 88 • 46529 Canet de Berenguer

HORNO DE LEÑA
HERMOSILLA
Pastas caseras, rosquilletas
C/. Cánovas del Castillo
Puerto de Sagunto
962675007

CASCABEL
COMIDA Y ACCESORIOS PARA ANIMALES DE COMPAÑIA
Manuel Llopis
PELUQUERA DIPLOMADA Y AUXILIAR VETERINARIA
C/ Alicante, 11 B Dch. • Telf. 96 267 73 12
46520 PUERTO SAGUNTO

Chévere
ES mayoral en Puerto de Sagunto
Avd. Hispanidad, 6 (Junto al Centro de Especialidades)
Tfno. 96 268 29 15

CLINICAS
VITAL DENT
Podrás encontrar a tu dentista de confianza en :
C/. Barcelona, nº 6
46520 Puerto de Sagunto
96 269 90 87

AUTO-HIFI
Progreso S.L.
Av. 9 d´Octubre, prolongación
46520 PUERTO SAGUNTO (Valencia)
Tel. 96 268 10 21 - Fax: 96 268 17 17
C/. Segarra Ribes, 4
12005 CASTELLON
Tel. 964 23 16 42 - Fax: 964 23 04 27
info@autohifiprogreso.com
DISTRIBUIDOR OFICIAL movistar
CONSULTOR HOMOLOGADO Telefónica

PASTELERÍA DEL BOSQUE

C/BARCELONA, 10

JOYERIA • RELOJERIA
Maite®
les ofrece un amplio surtido en joyas y relojes a precios DIRECTOS FÁBRICA
Tenemos taller propio.
Maite® Les desea felices fiestas.
En Puerto Sagunto: Av. 9 de Octubre, 61 Tf: 962 674 613
En Burriana: Calle Tanda, 38 Tf: 964 570 010

PABLOSMAR s.l
PINTURA Y DECORACCIÓN
REHABILITACIÓN DE FACHADAS
TELF. Y FAX 962650336 · 609 430 229

J.G. AUTOMOVILES, S.L.
REPARACIÓN CHAPA Y PINTURA
JOSE GRIMALDOS AUTOMOVILES, S.L.
AV. FAUSTO CARUANA, S/N
Telf. 96 268 22 20
Fax. 96 269 82 83
46520 PUERTO SAGUNTO (Valencia)

C/ LOS HUERTOS Nº 13, C.P. 46500 SAGUNTO
TLFNOS: 96 108 63 73 / 600 68 80 43
E-MAIL: ivanprestomusic@hotmail.com
Presto MUSIC
- ALQUILER DE EQUIPOS DE SONIDO E ILUMINACIÓN.
- INSTRUMENTOS Y MATERIAL PARA BANDA, ORQUESTA Y GRUPOS MUSICALES.
- SERVICIO DE REPARACIÓN DE INSTRUMENTOS.
- ACCESORIOS, PARTITURAS Y MATERIAL DJ's.

INTER-FAX
tu central de servicios
morvedregso1@inter-fax.net
telf: 96 266 52 69
fax: 96 266 52 69
www.inter-fax.net
C/ Los Huertos 41, Sagunto
Avda. 9 de Octubre 99, Puerto Sagunto
TOSHIBA

APP informática .com
APP Informática Sagunto
C/Camí Real 34, bajo
CP 46500 - Sagunto - Telf. 96 119 30 90
Móvil: 622 38 99 80
www.appinformatica.com

LET'S GO
ENGLISH SCHOOL
Amparo Pomer
letsgo.sagunto@gmail.com
C/ Camí Real, 36
46500 Sagunto
Tel. 96 266 43 10
Móvil 626 473 215

Futur perfet

hauré col·laborat
hauràs col·laborat
haurà col·laborat
haurem col·laborat
haureu col·laborat
hauran col·laborat

COL·LABORA

AJUNTAMENT DE SAGUNT

Imperfet sub.
col·laborara
col·laborares
col·laborara
col·laboràrem
col·laboràreu
col·laboraren

KIOSKO ZAMAR

AVDA. SANTS DE LA PEDRA, 57
46500 SAGUNT
962654875

NUEVOS JUEGOS DE LA ONCE
SUPERONCE

carnicería charcutería
Fran
PL. BLASCO IBAÑEZ
N.º 11 - SAGUNTO
TEL. 962 651 296

ADMINISTRACIÓN DE LOTERÍA
Y APUESTAS DEL ESTADO
NÚMERO 1 DE SAGUNTO
"CARUANA"
La más antigua de España,
concedida por el Rey Carlos IV
el día 12 de Agosto de 1790.
Pl. Cronista Chabret, nº 1
Teléfono 96 266 15 76
46500 SAGUNTO (Valencia)

CAFETERÍA-RESTAURANTE Casa Vicent
JUANMA
ESPECIALIDAD EN ALMUERZOS
COMIDAS CASERAS Y
"ARROCES POR ENCARGO"
VIERNES Y SABADOS NOCHE CENAS
C/. Benifairó, 2 - 46500 SAGUNTO (Valencia)
Tels.: 96 266 53 85

PA i DOLÇ
AMPARÍN
AMPARO MASIA GARRIDO
Especialidades:
TORTAS PASA Y NUECES,
PASTEL DE BONIATO,
ROSQUILLETAS,
PASTAS CASERAS
SIGUIENDO LA TRADICION
C/ BENIFAIRÓ, 8 - TEL. 96 265 00 40
C/ RASETA, 31 - TEL. 96 266 07 57
SAGUNTO
C/ PARTIDA DE L'OLIBA - TEL. 96 266 52 30

Cuines i mes
COCINAS, ARMARIOS, PUERTAS
PARQUET Y ELECTRODOMESTICOS
C/.Trinidad, 23 bajo
46500 SAGUNTO (Valencia)
email: cuinesimes@gmx.es
Móvil: 663 195 780
Tel./Fax: 96 266 55 35

COMPRA-VENTA DE ORO
Y CASA DE EMPEÑOS
ORO SAGUNTO
TODA CLASE DE ORO, (VIEJO, ROTO, USADO...)
COMPRO
ORO
¡Y PAGO MAS QUE NADIE!
961 140 667
622 085 072
Plaza Cronista Chabret, 11 Bajo 2 - 46500 SAGUNTO
¿TIENE USTED UN APURO ECONÓMICO?
Visítenos y se lo SOLUCIONAREMOS en el acto
LA MAYOR DISCRECIÓN

DAMSER
CAFETERÍA - HELADERÍA
C/ Alcalde Blasco, 20. Edif. Nou Saguntum. 46500 Sagunto

Perfet sub.

haja col·laborat
hages col·laborat
haja col·laborat
hàgem col·laborat
hàgeu col·laborat
hagen col·laborat

Present
col·labore
col·labores
col·labora
col·laborem
col·laboreu
col·laboren

el disseny arriba a la teua falla

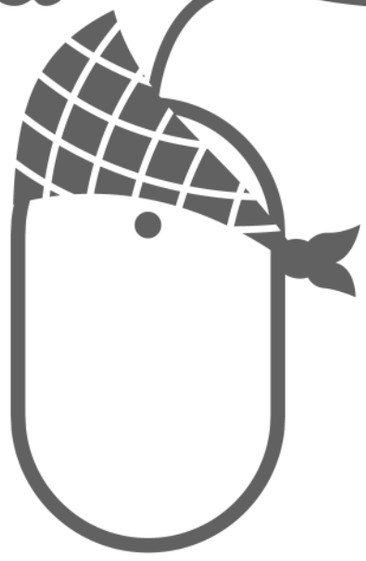

la millor aposta pel teu llibret

www.yogurdefresa.com | info@yogurdefresa.com | 685 534 209

yd yogurdefresa